BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
8 A
24

M

Digitized by Google

Digitized by Google

14. 7. 5. 18

C. 58 f.

Digitized by Google

M. T. CICERONIS
TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM AD MARCVM BRVTVM
LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE,
Apud Aloyſium Zannettum. MDCIIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

M. T. CICERONIS
TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM AD MARCVM BRVTVM
LIBER PRIMVS.

S. Mariæ de scala

ROMAE,

Apud Aloyſium Zannettum. MDCIIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Imprimatur ſi placet R.P.M.S.P.
B. Gypſius Viceſgerens.

Imprimatur
F. Angelus Baronius Venetus Magiſter & Socius R. P. M. Sacri Palatij Ord. Prædic.

Digitized by Google

M. T. CICERONIS TVSCVLANARVM a QVAESTIONVM AD M. BRVTVM

a q.v.c. DISPVTATIONVM,

LIBER PRIMVS.

DE CONTEMNENDA MORTE.

A nomine villæ, quæ prius fuit Syllæ Dictatoris, haſce diſputationes quinque libris, & totidem diebus abſolutas Tuſculanas quæſtiones inſcripſit Cicero, in quibus Stoicorum dogmata auſteriora quæque maximè probentur. In hoc *primo libro diſputaturus de mortis contemptu, Brutum ſignificatione ſui de illo clari indicij ſibi conciliat, populùmque Romanum, cuius virtutes & ingenia Græcis anteponit.*

A. id eſt, ATTICVS vel AVDITOR.
M. id eſt, MARCVS.

CVM defenſionum laboribus, ſenatorijſq. muneribus aut omnino, aut magna ex parte eſſem aliquando liberatus, retuli me, Brute, te hortante maxime, ad ea ſtudia, quæ retenta animo, remiſſa temporibus, longo interuallo intermiſſa reuocaui:

&,cùm omnium artium, quæ ad rectam vi-
a *μέθο-* uendi viam pertinerent, *a* ratio,& diſcipli-
δος, na, ſtudio ſapientiæ,quæ Philoſophia dicitur,
continêretur: hoc mihi Latinis literis illu-
ſtrandum putaui: non quia Philoſophia Græ-
cis & literis,& doctoribus percipi non poſſet:
b al. *ſem* ſed meum iudicium *b* ſemper fuit,omnia no-
per hoc ſtros aut inueniſſe per ſe ſapientiùs, quàm
fuit, Græcos:aut accepta ab illis feciſſe meliora,
quæ quidem digna ſtatuiſſent, in quibus ela-
borarent. † nam mores, & inſtituta vitæ,reſ- 2
que domeſticas, ac familiareis nos profectò
& melius tuemur,& lautius.rem verò publi-
c al.*tem-* cam noſtri maiores certè melioribus *c*. tem-
perarunt perauerunt & inſtitutis,& legibus. Quid lo-
quar de re militari? in qua quũ virtute no-
ſtri multùm valuerunt,tum plus etiam diſci-
plina. Iam illa, quæ natura, non literis aſſe-
cuti ſunt,neque cum Græcis,neque vlla cum
gente ſunt conferenda. Quæ enim tanta gra-
uitas, quæ tanta conſtantia, magnitudo ani-
mi,probi tas,fides, quæ tam excellens in om-
ni genere virtus in vllis fuit, vt ſit cum ma-
ioribus noſtris comparanda?† Doctrina Græ- 3
cia nos,& omni literarum genere ſuperabat.
in quo erat facile vincere non repugnanteis.
nam cùm apud Græcos antiquiſſimum è do-
ctis ſit genus poëtarum, ſiquidem Homerus
fuit, & Heſiodus ante Romam conditam, Ar-
chilochus regnante Romulo:ſerius poëticam
d al.*cccc.* nos accepimus:annis enim ferè *d* cccccx. poſt
xiiii. Romam conditam Liuius fabulam dedit C.
Claudio,Cæci filio,M.Tuditano, conſulibus,

anno

anno ante natum Ennium: qui fuit maior na-
tu, quàm Plautus, & Næuius. Serò igitur à no
ſtris poëtæ vel cogniti, vel recepti. Quamquã
eſt in Originibus, ſolitos eſſe in epulis cane-
re conuiuas ad tibicinem de clarorum homi
num virtutibus. honorem tamen huic generi
non fuiſſe, declarat oratio Catonis in qua
obiecit, vt *a* probrum, *b* Marco Nobiliori, a ὄνειδος,
quòd is in prouinciam poëtas duxiſſet. duxe-
rat autem conſul ille in Aetoliam, vt ſcimus, b al. *M.*
Ennium. Quo minus ergo honoris erat poë- *Nobilio-*
tis, eo minora ſtudia fuerunt. nec tamen, ſiqui *ri*,
magnis ingenijs in eo genere exſtiterunt, nõ
4 ſatis Græcorum gloriæ reſponderunt. † An
cenſemus, ſi Fabio, nobiliſſimo homini, laudi
datum eſſet, quòd pingeret, non multos etiam
apud nos futuros, *c* Polycletos, & Parrha- c L. *Poly*
ſios fuiſſe? Honos alit arteis, omneſque in- *gnotos, &*
cenduntur ad ſtudia gloria: iacentque ea ſem P.
per, quæ apud quoſque improbantur. Summã
eruditionem Græci ſitam cenſebant in ner-
uorum, vocumque cantibus. igitur & Epami-
nondas, princeps, meo iudicio, Grçciæ, fidibus
præclarè ceciniſſe dicitur: Themiſtocleſque
d aliquot antè annis, quũ in epulis recuſaſſet d al. *ali-*
lyram, habitus eſt indoctior. Ergo in Græcia *quot ant-*
muſici floruerunt, diſcebãtque id omnes, nec; *annos*,
qui neſciebat, ſatis excultus doctrina puta-
batur. In ſummo apud illos honore Geome-
tria fuit. itaque nihil Mathematicis illu-
ſtrius. At nos, metiendi, ratiocinandique vti-
5 litate, huius artis terminauimus modũ. † At
contrà oratorem celeriter complexi ſumus;

nec eum primò eruditum, aptum tamen ad
dicendum: poſt autem eruditum. nam, Galbã,
Africanum, Lælium, doctos fuiſſe, *a* memoriæ
traditum eſt: ſtudioſum autem eum, *b* qui hos
ætate anteibat, Catonem: poſt verò Lepidum,
Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos noſtram ad ætatem, vt non multũ, aut nihil omnino Græcis *c* cederetur. Philoſophia iacuit vſque ad hanc ætatem, nec vllum habuit lumen litterarum Latinarum: quæ illuſtranda, & excitanda nobis eſt, vt, ſi occupati profuimus aliquid ciuibus noſtris, proſimus etiam,
ſi poſſumus, otioſi. † In quo eo magis nobis 6
eſt elaborandum, quòd multi iam eſſe Latini libri dicuntur ſcripti inconſideratè ab optimis illis quidem viris, ſed non ſatis eruditis. fieri autem poteſt, vt rectè quis ſentiat, & id, quod ſentit, polite eloqui non poſſit. ſed mandare quemquã literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio, & literis. Itaque ſuos libros ipſi legunt cum ſuis, nec quiſquam attingit, præter eos, qui eandẽ licentiam ſcribendi ſibi permitti volũt. Quare ſi aliquid oratoriæ laudi noſtra attulimus induſtria, multò ſtudioſius Philoſophiæ fonteis aperiemus, è quibus etiam illa manabant. † Sed, vt Ariſtoteles, vir ſummo ingenio, *d* ſcientiæ copia, cùm motus eſſet Iſocratis Rhetoris gloria, dicere etiam cœpit, adoleſcentes docere, & prudentiã cum eloquentiã iungere; ſic nobis placet nec priſtinum

a à q. v. c. abeſt vox *memoriæ*, nec agnoſcit L.
b q. v. c. *quibus ætate antici bat*, alij, vt vulg.
c L. *cederemus*.
d for. *ſcientia, copia*.

dicendi ſtudium deponere, & in hac maiore,
& vberiore arte verſari. hanc enim perfectã
Philoſophiam ſemper iudicaui, quę de maxi-
mis quæſtionibus copioſè poſſet, ornateque
dicere, in quam exercitationem *a* ita nos ſtu-
dioſè operam dedimus, vt iam etiam ſcholas
Græcorum more habere auderemus: vt nu-
per tuum poſt diſceſſum in Tuſculano, cùm
eſſent complures mecum familiares, *b* ten-
taui, quid in eo genere poſſem. vt enim antea
declamitabã cauſas, quod nemo me diutius
fecit: ſic hæc mihi nunc ſenilis eſt declama-
tio. Ponere iubebam de quo quis audire vel-
let: & id aut ſedens, aut ambulans diſputa-
8 bam. † itaque dierum quinque ſcholas, vt
Græci appellant, in totidem libros cõtuli. fie-
bat autem ita, vt cùm is, qui audire vellet, di
xiſſet, quid ſibi videretur, tum ego contra di-
cerem. hæc eſt enim, vt ſcis, vetus, & Socrati-
ca ratio contra alterius opinionem differen-
di. nam ita facillime, *c* quod veriſimillimum
eſſet, inueniri poſſe Socrates arbitrabatur. ſed
quo commodiùs diſputationes explicentur,
ſic eas exponam, quaſi agatur res, non quaſi
9 narretur. ergo ita naſcetur exordium. † A.
Malum mihi videtur eſſe mors. M. Iis ne, qui
mortui ſunt, an iis, quibus moriendum eſt? A.
Vtriſque. M. Eſt igitur miſerum, quoniam ma-
lum. A. Certè. M. Ergo & ij, quibus euenit iã, *d*
vt morerentur, & ij, quibus euenturum eſt, mi-
ſeri. A. Mihi ita videtur. M. Nemo ergo non
miſer. A. Prorſus nemo. M. Et quidem, ſi tibi
conſtare vis, omnes *d* quicumque nati ſunt,

a *ita nos ſtudioſè dedimus, vt iam*
b v.c. *tẽptaui*, nõ pl.
c al. *quid vero ſimilimum eſſ[et]*
& c[…]
3 al. *quid verũ, verine ſi-mill.*
d L. *qui vmquam nati ſunt*, v.c.
[…] q.

eruntve, non ſolùm miſeri, ſed etiam ſemper
miſeri. nam ſi ſolos eos diceres miſeros, qui-
bus moriendum eſſet: neminem tu quidem
eorum, qui viuerent, exciperes: moriẽdum eſt
enim omnibus: eſſet tamen miſeriæ finis in
morte. quoniam autem etiam mortui miſeri
ſunt, in miſeriam naſcimur ſempiternam. ne-
ceſſe eſt enim, miſeros eſſe eos, qui centum
millibus annorum antè occiderunt, vel po-
tiùs omneis, quicumque nati. A. Ita prorſus
exiſtimo. † M. Dic, quaeſo, num te illa ter- 10
rent, triceps apud inferos Cerberus, Cocyti
fremitus, *a* tranſuectio Acherontis, 4 mento
ſummam aquam attingens ſiti enectus Tan-
talus? 5 num illud, quod Siſyphu' verſat

„ *Saxum ſudans nitendo, neque proficit hilum?*

fortaſſe etiam inexorabiles iudices Minos, &
Rhadamãtus, apud quos nec te L. Craſſus de-
fendet, nec M. Antonius, nec, quoniam apud
Græcos iudices res agetur, poteris adhibere
Demoſthenem: tibi ipſi pro te erit maxima
corona, cauſa dicenda. Hæc fortaſſe metuis,
& idcirco mortem cenſes eſſe ſempiternum
malum. A. Adeone me delirare cenſes, *b* vt
ita eſſe credam? M. An tu hæc non credis? A.
Minimè verò. M. Male hercule narras. A. Cur?
quæſo. M. quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra
iſta dicerem. † A. Quis enim non in eiuſmodi 11
cauſa? aut quid negotij eſt, 6 hæc poëtarum,
& pictorum portenta conuincere? M. Atqui
pleni ſunt libri Philoſophorũ contra iſta ipſa
diſſerentiũ. A. Ineptè ſanè. quis eſt enim tam
excors, quem iſta moueant? M. Si ergo apud

inferos

a al. *tra nectio Acherũtis*

b L. *vt iſt a credam?* & ita v. c.

inferos miſeri non ſunt, nec ſunt quidem apud inferos vlli. A. Ita prorſus exiſtimo. M. Vbi ergo ſunt ij, quos miſeros dicis? aut quem locũ incolunt? ſi enim ſunt, nuſquam eſſe non poſſunt. A. Ego verò nuſquam eſſe illos puto. M. Igitur ne eſſe quidẽ. A. Prorſus iſto modo: & tamen miſeros ob id ipſum quidem, quia nulli
12 ſunt. † M. Iam mallem Cerberum metueres, quàm iſta tam inconſideratè diceres. A. Qui tandem? M. Quem eſſe negas, eundem eſſe dicis, vbi eſt acumen tuum? quũ enim miſerum eſſe dicis, tum eum, qui non ſit, dicis eſſe. A. Non ſum ita hebes, vt iſta dicam. M. Quid dicis igitur? A. Miſerum eſſe, verbi cauſa, M. Craſſum, qui illas fortunas morte dimiſerit: miſerum Cn. Pompeium, qui tanta gloria ſit orbatus: *a* omneis denique miſeros, qui hac luce careant. M. Reuolueris eodem. ſint enim oportet, ſi miſeri ſunt. tu autem modò negabas eos eſſe, qui mortui eſſent. ſi igitur non ſunt, nihil poſſunt eſſe. ita ne miſeri quidem ſunt. A. Non dico fortaſſe etiam, quod ſentio. nam iſtud ipſum, non eſſe cùm fueris, miſerrimum
13 puto. † M. quid miſerius, quàm omnino numquam fuiſſe? ita, qui nondum nati ſunt, quia non ſunt, miſeri iam ſunt: & nos ipſi, ſi, poſt mortem miſeri futuri ſumus, miſeri fuimus, antequam nati. ego autem non commemini, antequam ſum natus, *b* me miſerum. tu ſi meliore memoria es, velim ſcire, ecquid de te recordere. A. Ita iocaris, quaſi ego dicam, eos eſſe miſeros, qui nati non ſunt, & non eos *c* miſeros, qui mortui ſunt. M. eſſe ergo eos dicis

a V. C. omnis

b fort. *me eſſe miſerum.*

c for. deléda hic vox *miſeros.*

dicis. A. immò, quia non ſunt, cùm fuerint, eos
miſeros eſſe. M. Pugnantia te loqui nō vides?
quid enim tam pugnat, quàm non modò miſe-
rum, ſed omnino quidquam eſſe, qui non ſit?
an tu egreſſus porta Capena, cùm Calatini,
Scipionum, Seruiliorum, Metellorum ſepul-
chra vides, miſeros putas illos? A. Quoniam
me verbo premis, poſthac non ita dicam, mi-
ſeros eſſe, ſed tantum, miſeros, ob id ipſum,
quia non ſunt. † M. Non dicis igitur miſer eſt 14
M. Craſſus, ſed tantum, miſer M. Craſſus. A.
Ita planè. M. Quaſi non neceſſe ſit, quidquid
iſto modo pronunties, id aut eſſe, aut nō eſſe.
an tu Dialecticis ne imbutus quidem es? in
primis enim hoc traditur: omne pronuntiatum
(ſic enim mihi in præſentia occurrit, vt *a* ap-
pellarē ἀξίωμα: vtar poſt alio, ſi inuenero
melius) id *b* ergo eſt pronuntiatum,
quod aut verum, aut falſum eſſe dicitur. cùm
igitur dicis, miſer M. Craſſus: aut hoc dicis,
miſer eſt M. Craſſus, vt poſſit iudicari, verum
id, falſumne ſit: aut nihil dicis omnino. A.
Agè, iam concedo non eſſe miſeros, qui mor-
tui ſunt, quoniā extorſiſti, vt fateret, qui om-
nino non eſſent, eos ne miſeros quidem eſſe
poſſe. quid? qui viuimus, cùm moriendum ſit,
nonne miſeri ſumus? quæ enim poteſt in vita
eſſe iucunditas, cùm dies, & noctes cogitan-
dum ſit, iam, iamque eſſe moriendum? † M. 15
Ecquid ergo intelligis, quantum mali ex hu-
mana condicione deieceris? A. quonam mo-
do? M. quia, ſi mori etiam mortuis miſerum
eſſet, infinitum quoddam, & ſempiternum

a al. *appellem*

b q. v. c. *id ergo, quod eſt pronūtiatū, aut verū eſt, aut falſū,*

maium

malum haberemus in vita. nunc video calcē: *a* ad quem cum ſit decurſum, nihil ſit præterea extimeſcēdum. ſed tu mihi videris Epicharmi, acuti, nec inſulſi hominis, vt Siculi, ſententiam ſequi. A. Quam? non enim noui. M. Dicam, ſi potero, Latinè. ſcis enim me Græcè loqui in Latino ſermone non plus ſolere, quā in Græco Latinè. A. & rectè quidem: ſed quæ tandem eſt Epicharmi iſta ſententia? M.

a v. c. *ad quā cùm* & ita L.

„ b *Emori nolo: ſed me eſſe mortuum,* c *nihili æſtimo.*

b ἀπὸ μοῦ θανεῖν ἢ θνήσκειν δ' οὔ μοι διαφέρει.

A. Iam agnoſco Græcum. ſed quoniam coegiſti, vt concederem, qui mortui eſſent, eos mi-
16 ſeros non eſſe, perfice ſi potes, vt ne moriendū quidem eſſe, miſerum putem. † M. Iam iſtuc quidem nihil negotij eſt: ſed etiam maiora molior. A. Quo modo hoc nihil negotij eſt? aut quæ tandem ſunt iſta maiora? M. Quoniā, ſi poſt mortem nihil eſt mali, ne mors quidē eſt malum: cui proximū tempus eſt poſt mortem, in quo mali nihil eſſe concedis: ita ne moriendum quidem eſſe malum eſt. id eſt enim, perueniendum eſſe ad id, quod non eſſe malum confitemur. A. Vberiùs iſta, quæſo. hæc enim ſpinoſiora, priùs, vt confitear, me cogūt, quam vt aſſentiar. ſed quæ ſunt ea, quæ dicis te maiora moliri? M. Vt doceam, ſi poſſim, nō modò malum non eſſe, ſed bonum etiam eſſe mortem. A. Non poſtulo id quidem, aueo tamen audire. vt enim non efficias quod vis, tamen, mors vt malum non ſit, efficies. ſed nihil te interpellabo. *d* continentem orationem audire

c al. *nihil æſtimo.*

d συνεχῆ.

audire malo. † M. Quid? ſi te rogauero ali- 18
quid, nonne reſpondebis? A. Superbi id quidē
eſſet. ſed, niſi quid neceſſe erit, malo ne ro-
ges. M. Geram tibi morem, & ea, quæ vis, vt
potero, explicabo, nec tamen quaſi Pythius
Apollo, certa vt ſint, & fixa, quæ dixero: ſed
vt homunculus *a* vnus è multis, probabilia
coniectura ſequens. vltra enim quò progre-
diar, quàm vt veriſimilia *b* videam, non ha-
beo. certa dicent ij, qui & percipi ea poſſe di
cunt, & ſe ſapienteis eſſe profitentur. A. Tu, vt
videtur, nos ad audiēdum parati ſumus. † M. 19
Mors igitur ipſa: quæ videtur notiſſima res
eſſe, quid ſit, primùm eſt vidēdum. ſunt enim,
qui diſceſſum animi à corpore putent eſſe
mortem. ſunt, qui nullum cenſeant fieri di-
ſceſſum, ſed vnà animum, & corpus occidere,
animùmq; cum corpore exſtingui. qui diſce-
dere animum cēſent, alij ſtatim diſſipari, alij
diu permanere, alij ſemper. Quid ſit porrò
ipſe animus, aut vbi, aut vnde, magna diſſen-
ſio eſt. 7 alijs cor ipſum, animus videtur: ex
quo excordes, vecordes, concordeſque dicun-
tur: & Naſica ille prudens, bis conſul, Cor-
culum, &

„ *Egregiè cordatus homo catus c Aeliu' Sextus.*

† Empedocles animū eſſe cenſet, 8 cordi ſuf- 20
fuſum ſanguinem. alijs pars quædam cerebri
viſa eſt animi principatum tenere: alijs nec
cor ipſum placet, nec cerebri quandam par-
tem, eſſe animum: ſed alij in corde, alij in ce-
rebro dixerunt animi eſſe ſedem, & locum. *d*
animam autem alij animam, *e* vt ferè noſtri
decla-

a εἰς τῶν πολλῶν.
b al. *dicā*
c al. *Aelius*
d al. *animū autē animā noſtri declarant nominari.*
e q.v.c. *vt fere ipſum declarant nomē,*

declarant nominari : nam & agere animam, & efflare dicimus, & animoſos, & bene animatos, & ex animi ſententia: ipſe autem animus ab anima dictus eſt. Zenoni Stoico animus, ignis videtur. Sed hæc quidem, quæ dixi, *a* cor, cerebrum, animam, ignem, vulgò: a al. *cor,*

20 reliqua ferè ſinguli, vt multi antè veteres. † *ſanguinē,*
proximè autem Ariſtoxenus, muſicus, idemq; *cerebrū,*
Philoſophus, *b* intentionem ipſius corporis b q. v. c.
quandam, velut in cantu, & fidibus, quæ har- *ipſius cor-*
monia dicitur. ſic ex corporis totius natura, *poris in-*
& figura, varios motus cieri : tamquam in *tētionem*
cantu ſonos. Hic ab artificio ſuo non receſſit, *quādam*
& tamen dixit aliquid, quod ipſum quale eſſet, erat multò ante & dictum, & explanatū à Platone. Xenocrates animi figuram, & quaſi corpus, negauit eſſe, verùm numerum dixit eſſe, cuius vis, vt iam antea Pythagoræ viſum erat, in natura maxima eſſet. eius doctor Plato triplicem finxit *c* animam : cuius princi- c q. v. c.
patum, id eſt, rationem, in capite, ſicut in ar- *animi na-*
ce, poſuit: & duas parteis ſeparare voluit, irā, *turam: cu-*
& cupiditatem: quas locis diſcluſit. iram in *ius pr.*
pectore. cupiditatem ſubter præcordia locauit.

21 † Dicæarchus autem in eo ſermone, quē Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum diſputantium, primo libro multos loquenteis facit: duobus Pherecratem quendam Phthiotam ſenem, quem ait à Deucalione ortum, diſſerentem inducit, nihil eſſe omnino animum, & hoc eſſe nomen totum inane, fruſtraque animalia, & animāteis appellari: neque in homine ineſſe

animum,

Digitized by Google

a hoc to animum, *a* vel animam, nec in beſtia: vimque
tum, *vel* omnem eam, qua vel agamus quid, vel ſen-
animam, tiamus, in omnibus corporibus viuis æquabi-
v.c. liter eſſe fuſam, nec ſeparabilem à corpore
eſſe, quippe quæ nulla ſit, nec ſit quidquam,
niſi corpus vnum, & ſimplex, ita figuratum,
vt temperatione naturæ vigeat, & ſentiat. † 22
Ariſtoteles longè omnibus (Platonem ſem-
per excipio) præſtans & ingenio, & diligen-
tia, cùm quatuor illa genera principiorum
eſſet complexus, è quibus omnia orirentur,
quinctam quandam naturā cenſet eſſe, è qua
ſit mẽs cogitare enim, & prouidere, & diſce-
re, & docere, & inuenire aliquid, & tam mul-
ta alia, meminiſſe, amare, odiſſe, cupere, ti-
mere, angi, lætari: hæc, & ſimilia eorum, in
horum quatuor generum nullo ineſſe putat.
b ἀνώνυ- quinctum genus adhibet, *b* vacans nomine:
& ſic ipſum animum, *c* ἐντελεχίαν appel-
μον, lat nouo nomine, quaſi quan-
c al. ἐν- dam continuatam motionem, & peremnem.
τελέ- Niſi quæ me fortè fugiunt, hæ ſunt ferè om-
χειαν. nium de animo ſententiæ. Democritum enim
magnum quidem illum virum, ſed læuibus, &
rotundis corpuſculis efficientem animum
concurſu quodam fortuito, omittamus: nihil
eſt enim apud iſtos, quod non Atomorum tur- 23
d fort. v- ba conficiat. † Harum ſententiarum, quæ ve-
trũ igitur ra ſit, Deus aliquis viderit: quæ veriſimilli-
has ſentẽ- ma, magna quæſtio eſt. *d* vtrùm igitur inter
tias diiu- has ſententias diiudicare malumus, an ad
dicare ma- propoſitum redire? A. Cuperem equidem
lumus, vtrumque, ſi poſſet; ſed eſt difficile non con-
fundere.

fundere. quare ſi, vt iſta non diſſeramus, libe-
rari mortis metu poſſumus, id agamus. ſin id
non poteſt, niſi hac quæſtione animorum ex-
plicata, nunc, ſi videtur, hoc: illud, alias. M.
Quod malle te intelligo, id puto eſſe com-
modius. efficiet enim ratio, vt quæcumque
vera ſit earum ſententiarum, quas expoſui,
mors aut malum non ſit, aut ſit bonum po-
14 tiùs. † nam ſi cor, aut ſanguis, aut cerebrum
eſt animus, certè, quoniam eſt corpus, interi-
bit cum reliquo corpore. a ſi anima eſt, for- a al. *ſi aer*
taſſe diſſipabitur: ſi ignis, extinguetur: ſi eſt mēdoſè.
Ariſtoxeni harmonia, diſſoluetur. Quid de
Dicæarcho dicam, qui nihil omnino animum
b dicat eſſe? His ſentētijs omnibus nihil poſt b fort. *di-*
mortem pertinere ad quemquam poteſt. pari- *cit eſſe?*
ter enim cum vita ſenſus amittitur. non ſen-
tientis autem, nihil eſt, vllam in partem quod
interſit. reliquorum ſententiæ ſpem afferunt,
ſi te fortè hoc delectat, poſſe animos, cùm è
corporibus exceſſerint, in cælum, quaſi in do-
micilium ſuum, peruenire. A. Me verò dele-
ctat: idque, primùm ita eſſe: deinde, etiam ſi
5 non ſit, mihi tamen perſuaderi velim. † M.
Quid tibi ergo opera noſtra opus eſt? num elo
quentia Platonē ſuperare poſſumus? euolue
diligēter eius eum librum, qui eſt de animo:
amplius quod deſideres, nihil erit. A. Feci c q. v. c
mehercule, & quidem ſæpius: ſed neſcio quo *illabitur.*
modo, dum lego, aſſentior: cùm poſui librum, al. *inlabi-*
& mecum ipſe de immortalitate animorum *tur.* vnde
cœpi cogitare, aſſenſio omnis illa c elabi- for. leg
tur. M. Quid hoc? daſne aut manere animos *dilabitur.*

poſt

poſt mortem, aut morte ipſa interire? A. Do
vero. M. Quid, ſi maneant? A. Beatos eſſe con-
cedo. M. Si intereat? A. Non eſſe miſeros, quo-
a fort. *ă* niam ne ſint quidem. *a* iam iſtuc, coacti a te,
iſtuc coa- paulò ante conceſſimus. M. quo modo igitur,
cti à te, aut cur mortem malum tibi videri dicis, quæ
&c. fort. aut beatos nos efficiet, animis manentibus,
iam enim aut non miſeros, ſenſu carenteis? † A. Expo- 26
iſtuc, &c. ne igitur, niſi moleſtum eſt, primùm animos,
ſi potes, remanere poſt mortem: tum, ſi minùs
id obtinebis (eſt enim arduum) docebis ca-
rere omni malo mortem. ego enim iſtuc ip-
ſum vereor, ne malum ſit, non dico carere ſen-
ſu; ſed carendum eſſe. M. Auctoribus quidem
ad iſtam ſententiam, quam vis obtineri, vti
optimis poſſumus: quod in omnibus cauſis &
debet, & ſolet valere plurimum: & primùm
quidem omni antiquitate: quæ quo propiùs
aberat ab ortu, & diuina progenie, hoc me-
liùs ea fortaſſe, quæ erant vera, cernebat. ‡ 27
itaque vnum illud erat inſitum priſcis illis,
quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte
b fort. *ne* ſenſum, *b* neque exceſſu vitæ ſic deleri ho-
que exceſ- minem, vt funditus interiret: idque quũ mul-
ſu è vita. tis aliis rebus, tum é pontificio iure, & cære-
moniis ſepulcrorum intelligi licet: quas ma-
ximis ingeniis præditi nec tanta cura coluiſ-
ſent, nec violatas tam inexpiabili religione
ſanxiſſent; niſi hæſiſſet in eorum mentibus,
mortem non interitum eſſe omnia tollentem,
atque delentem, ſed quãdam quaſi migratio-
nem, commutationemque vitæ, quæ in claris
viris, & fœminis dux in cælum ſoleret eſſe. 10.

in

in ceteris humi *a* retineretur, & permane-
29 ret tamen. † ex hoc, & noſtrorum opinione
„ *Romulus in cælo* b *cum diis agit æuum,*
vt famæ aſſentiens dixit Ennius: & apud Græ-
cos, indeque perlapſus ad nos, & vſque ad
Oceanum Hercules; tantus, & tam præſens ha-
betur Deus. hinc Liber, Semele natus, eadem-
que famæ celebritate Tyndaridæ fratres: ii
qui non modò c adiutores in prælijs victo-
riæ populi R. ſed etiã nuntij fuiſſe perhiben-
tur. Quid? Ino, Cadmi filia, nonne Leucothea
nominata à Græcis, Matuta habetur à no-
ſtris? quid? totũ propè cælum, ne plureis per-
ſequar, nonne humano genere completum
30 eſt? † Si verò ſcrutari vetera, & ex his ea,
quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere
coner: ipſi illi, maiorum gentium dij, qui ha-
bentur, hinc à nobis profecti in cælum repe-
rientur. Quære, quorum demonſtrantur ſepul-
cra in Græcia: reminiſcere, quoniam es ini-
tiatus, quæ tradãtur myſterijs: tum denique,
quàm hoc latè pateat, intelliges. Sed qui nõ-
dum ea, quæ multis poſt annis tractari cœpiſ-
ſent, phyſica didiciſſent, tantum ſibi perſua-
ſerant, quantum natura admonente cognoue-
rant: rationes, & cauſas rerum non tenebant:
viſis quibuſdam ſæpe mouebantur, hiſque ma-
ximè nocturnis, vt viderentur ij, qui vita ex-
31 ceſſerant, viuere. † *d* Vt porrò firmiſſimum
hoc afferri videtur, cur deos eſſe credamus,
quòd nulla gẽs tam fera, nemo omnium tam
ſit immanis, cuius mentem non imbuerit deo-
rum opinio, multi de dijs praua ſentiunt, id

a L. *retineret, & permanerẽt tamẽ.*
b L. *cum dijs genitalib. æuũ Degit vt famæ aſſ.*
c v. c. *adiutores in prælijs, populi R. ſed etiã victoriæ nũtij fuiſſe p.*
d L. *At porrò firmiſſ.*

enim vitioſo more effici ſolet, omnes tamen
eſſe vim, & naturam diuinam arbitrantur.
nec verò id collocutio hominum, aut conſen
ſus efficit: non inſtitutis opinio eſt confirma-
ta, non legibus. Omni autem in re conſenſio
omnium gentiũ, lex naturæ putanda eſt. quis
eſt igitur, qui ſuorum mortem primùm non
eò lugeat, quòd eos orbatos vitæ commodis
arbitretur? Tolle hanc opinionem: luctum ſu-
ſtuleris. nemo enim mœret ſuo incommodo.
dolent fortaſſe, & anguntur: ſed illa lugu-
a al. *eiu-* bris *a* lamentatio, fletuſque moerens, ex eo
latio, eſt, quòd eum, quem dileximus, vitæ commo-
dis priuatum arbitramur, idque ſentire. At-
que hæc ita ſentimus natura duce, nulla ra-
tione, nullaque doctrina. †. Maximum verò 31
argumẽtum eſt, naturam ipſam de immorta-
litate animorum tacitam iudicare, quòd om-
b L. *&* nibus curæ ſunt, *b* & maximè quidẽ, quæ poſt
maximæ mortem futura ſint. Serit arbores, quæ alteri
quidem, ſæculo proſint, vt ait Statius in Synephebis,
quid ſpectans, niſi etiam poſtera ſæcula ad ſe
pertinere? Ergo arbores ſeret diligens agri-
cola, quarum adſpiciet baccam ipſe nunquã:
c L. *non* vir magnus leges, inſtituta, 12 remp. *c* con-
feret? ſeret. Quid procreatio liberorum, quid propa
gatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid
teſtamentorum diligentia, quid ipſa ſepul-
d al. *ello-* crorum monumenta, quid *d* elogia ſignifi-
gia al. *e-* cant, niſi nos futura etiam cogitare? † Quid 32
logia illud? num dubitas, quin ſpecimen naturæ ca-
pi deceat ex optima quaque natura? quæ eſt
igitur melior in hominum genere natura,
quàm

quàm eorum,qui ſe natos ad homines iuuandos,tutandos,conſeruãdos arbitrantur? abijt ad deos Hercules.nunquam abijſſet,niſi,cùm inter homines eſſet, eam ſibi viam muniuiſſet. Vetera iam iſta, & religione omnium conſecrata.Quid in hac rep. tot, tantoſque viros ob remp. interfectos, cogitaſſe arbitramur? iiſdemne vt finibus nomen ſuum,quibus vita, terminaretur? Nemo vnquam ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria offerret ad mor-
4 tem. † licuit eſſe otioſo Themiſtocli, licuit Epaminondæ,licuit,ne & vetera, & externa quæram,mihi : ſed neſcio quo modo inhæret in mentibus quaſi ſæculorum quoddam augurium futurorum : idque in maximis ingenijs, altiſſimiſque animis & exſiſtit maximè,& apparet facillimè.quo quidem dempto, quis tã eſſet amens,qui ſemper in laboribus,& periculis viueret? loquor de principibus. † quid
5 poetæ?nonne poſt mortem nobilitari volunt? vnde ergo illud?

» *Adſpicite ò ciues ſenis Ennij imagini formam,*
» *Hic veſtrum panxit maxima facta patrum.*

Mercedem gloriæ flagitat ab ijs,quorum patres affecerat gloria.idemque,

» *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu*
» *Faxit: cur? volito viuu' per ora virum.*

Sed quid Poetas? opifices etiam poſt mortem *a* nobilitari volunt. quid enim Phidias ſui ſimilem ſpeciem incluſit in clypeo Mineruæ, cùm inſcribere nõ liceret? *b* Quid noſtri Philoſophi?nonne in his ipſis libris,quos ſcribũt de contemnenda gloria, ſua nomina inſcribunt?

a al. *nominitari*

b al. *Quid? noſtri Philoſophi nonne &c.*

bunt? † Quòd ſi omnium conſenſus, naturæ 35
vox eſt: omneſque, qui vbique ſunt, conſen-
tiunt eſſe aliquid, quod ad eos pertineat, qui
è vita ceſſerunt: nobis quoque idem exiſti-
mandum eſt. &, ſi, quorum aut ingenio, aut
virtute animus excellit, eos arbitramur, quia
natura optima ſint, cernere naturæ vim ma-
ximè: veriſimile eſt, cùm optimus quiſque ma
ximè poſteritati ſeruiat, eſſe aliquid, cuius is
poſt mortem ſenſum ſit habiturus. † Sed vt 36
deos eſſe natura opinamur, qualeſque ſint, ra
tione cognoſcimus: ſic permanere animos ar-
bitramur conſenſu nationum omnium: qua in
ſede maneant, qualeſque ſint, ratione diſcen-
dum eſt. cuius ignoratio finxit inferos, eaſque
formidines, quas tu contemnere non ſine cau-
ſa videbare. in terram enim cadentibus cor-
poribus, hiſque humo tectis, ex quò dictum
eſt humari, ſub terra cenſebant reliquam vi-
tam agi mortuorum. quam eorum opinionem
magni errores conſecuti ſunt: quos auxerunt
Poetæ. frequens enim conſeſſus theatri, in
quo ſunt mulierculæ, & pueri, mouetur au-
diens tam grande carmen:

a L. Acherunte,

,, *Adſum, atque aduenio* a *Acheronte, vix, via alta, atque ardua,*
,, *Per ſpelũcas ſaxis ſtructas aſperis, pendẽtibus,*
,, *Maximis: vbi rigida conſtat craſſa caligo inferum.*

† tantumque valuit error, qui mihi quidem 37
iam ſublatus videtur, vt corpora cremata cũ
ſcirent, tamen ea fieri apud inferos fingerẽt,
quæ ſine corporibus nec fieri poſſent, nec in-
telligi.

telligi. animos enim per ſe ipſos viuenteis nō poterant mente complecti: formam aliquam, figuramque quærebant. inde Homeri tota νεκύα: inde ea, quæ meus amicus Appius νεκρομαντεῖα faciebat: inde in vicinia noſtra Auerni lacus,

„ *Vnde animæ excitantur obſcura vmbra, aperto oſtio*
„ 13 *Alti a Acherontis, b falſo ſanguine, imagines mortuorum.* a L. *Acherũtis.*

has tamen imagines loqui volunt: quod fieri b for. *ſalſo ſanguine,*
nec ſine lingua, nec ſine palato, nec ſine faucium, laterum, pulmonum vi & figura poteſt. nihil enim animo videre poterant: ad oculos omnia referebant. magni autem eſt ingenij, reuocare mentem a ſenſibus, & cogitationem
38 à conſuetudine abducere. † itaque credo
equidem 14 etiam alios c tot ſæculis diſputaſſe de animis: ſed quod literis extet, Pherecydes Syrus d primùm dixit, animos hominū eſſe ſempiternos: antiquus ſane, fuit enim meo regnante gentili. Hanc opinionem diſcipulus eius Pythagoras maximè confirmauit: qui cùm Superbo regnante in Italiam veniſſet, tenuit magnam illam Græciam e cùm honore, & diſciplina, tum etiam auctoritate: multaque ſæcula poſtea ſic viguit Pythagoreorum nomen, vt nulli alij docti viderentur. Sed redeo ad antiquos. ratione m illi ſententiæ ſuæ non ferè reddebant, niſi ſi quid erat numeris, aut deſcriptionibus explicandum.

c L. *tot ſæculis: ſed, q.*
d L. *primus*
e al. *cùm honore diſciplinæ, tum*

39 † Platonem ferunt, vt Pythagoreos cognoſce-

BIBLIOTECA ... ROMA ... VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ret, in Italiam veniſſe, & in ea cùm alios multos, tum Architam, Timæumque cognouiſſe; & didiciſſe Pythagorea omnia: primumque de animorum æternitate non ſolùm ſenſiſſe idem, quod Pythagoras, ſed rationem etiam attuliſſe. quam, niſi quid dicis, prætermittamus, & hanc totam ſpem immortalitatis relinquamus. A. An tu, cùm me in ſummam exſpectationem adduxeris, deſeris? errare mehercule malo cum Platone, quem tu quanti facias, ſcio, & quẽ ex tuo ore admiror, quàm cum iſtis vera ſentire. ✝ M: Macte virtute: 4
ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim. Num igitur dubitamus, an, ſicut pleraque, ſic & hoc? quamquã hoc quidem minime. perſuadent enim mathematici, terram in medio mundi ſitam, ad vniuerſi cæli cõplexum quaſi puncti inſtar obtinere, quod κέντρον illi vocant: eam porrò naturam eſſe quatuor omnia gignentium corporũ, vt quaſi partita habeant inter ſe, & diuiſa momenta: terrena, & humida ſuopte nutu, & ſuo pondere ad pareis angulos in terram, & in mare ferantur: reliquæ duæ partes, vna ignea, altera animalis, vt illæ ſuperiores *b* in medium locum mundi grauitate ferantur, & pondere, ſic hæ ſurſum rectis lineis in cæleſtem locum ſubuolent, 15 ſiue ipſa natura ſuperiora *c* appetente, ſiue quòd à grauioribus leuiora natura repellantur. quæ cùm cõſtent, perſpicuum debet eſſe animos cùm è corpore exceſſerint, ſiue illi ſint animales, id eſt, ſpirabiles, ſiue ignei, 16 *d* ſublime ferri

a v.c. *in a medio mũdo ſitam.* &c. & ita L. al. *in medio mũdi loco ſ.*
b v. c. *in mediũ locũ grauitate ſ.* & ita L.
c L. *appetentes,*
d al. *in ſublime ſ.*

& verò

41 † ſi verò aut numerus quidã ſit animus, quod ſubtiliter magis, quàm dilucidè dicitur, aut quinta illa non nominata magis, quàm non intellecta natura: multò etiam integriora, ac puriora ſunt, vt à terra longiſſimè ſe efferant. horum igitur aliquid animus eſt, ne tam vegeta mens aut in corde, cerebrove, aut in a Empedocleo ſanguine demerſa iaceat. Dicæarchum verò cum Ariſtoxeno æquali, & condiſcipulo ſuo, doctos ſanè homines omittamus: quorum alter ne condoluiſſe quidem vnquam videtur, qui animum ſe habere non ſentiat: alter ita delectatur ſuis cantibus, vt eos etiam ad hæc transferre conetur. Harmoniam autem ex interuallis ſonorum noſſe poſſumus, quorum varia compoſitio etiam harmonias efficit plureis: membrorũ verò ſitus, & figura corporis, vacans animo, quàm poſſit harmoniam efficere, non video: ſed hic quidem, quamuis eruditus ſit, ſicut eſt, hæc magiſtro cõcedat Ariſtoteli: canere ipſe doceat. bene enim illo prouerbio Græcorum præcipitur,

" b *Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat.*

42 † illam verò funditus eijciamus indiuiduorũ corporum leuium, & rotundorum concurſionem fortuitam, quam tamen Democritus cõcalefactam, & ſpirabilem, id eſt, animalem eſſe voluit. is autem animus, qui c ſi eſt horum quatuor generum, ex quibus omnia conſtare dicuntur, ex inflammata anima conſtat, vt potiſſimùm videri video Panætio, ſuperio-

a al. *Empedoclio.*

b Ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.

c L. *ſi eſt horũ quatuor generũ ex quibus.* al *quo exi*

ra capeſſat neceſſe eſt: nihil enim habent hæc duo genera proni, & ſupera ſemper petunt. ita, ſiue diſſipantur procul à terris, id euenit ſiue permanent, & conſeruant habitum ſuum, hoc etiam magis neceſſe eſt, ferantur ad cælum, & ab his perrumpatur, & diuidatur craſſus hic, & concretus aer, qui eſt terræ proximus. calidior eſt enim, vel potius ardentior animus, quàm eſt hic aer, quem modò dixi craſſum, atque concretum. quod ex eo ſciri poteſt, quia corpora noſtra a terreno principiorum genere confecta, ardore animi concaleſcunt. † b accedit, vt eo faciliùs animus euadat ex hoc aere, quem ſæpe iam appello craſſum, eùmque perrumpat, quòd nihil eſt animo velocius, nulla eſt celeritas, quæ poſſit cum animi celeritate contendere, qui ſi permanet incorruptus, ſuique ſimilis, neceſſe eſt ita feratur, vt penetret, & diuidat omne cælum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur: quod & humidum, & caliginoſum eſt, propter exhalationes terræ. quam regionem cùm ſuperauit animus, naturamque ſui ſimilem contigit, & agnouit: iunctus ex anima tenui, & ex ardore ſolis temperato, ignibus inſiſtit, & finem altius ſe efferendi facit. cùm enim ſui ſimilem & leuitatem, & calorem adeptus eſt, tanquā paribus examinatus ponderibus, nullam in partem mouetur, eaque ei demum naturalis eſt ſedes, cum ad ſui ſimile penetrauit, in qua nulla re egens aletur, & ſuſtentabitur iiſdem rebus, quibus aſtra 44 ſuſtentantur, & aluntur. † cùmque corporis facibus inflammari ſoleamus ad omneis ferè

a ſort. *ex terreno pr.*
b fort. *Accedit cur eo facil.*

43

cupiditates, eoque magis incendi, quòd iis æmulemur, qui ea habeant, quæ nos habere cupiamus: profectò beati erimus, a cùm, corporibus relictis, & cupiditatum, & æmulationũ erimus expertes: quodque nunc facimus, cũ laxati curis ſumus, vt ſpectare aliquid velimus, & viſere, id multò tum faciemus liberius; totoſque nos in contemplandis rebus, perſpiciendiſque ponemus: propterea quod, & natura b inest mentibus noſtris inſatiabilis quædam cupiditas veri videndi: & oræ ipſæ locorum illorum, quò peruenerimus, quo faciliorem nobis cognitionem rerum cæleſtiũ, c eo maiorem cognoſcendi cupiditatem dabunt. † hæc enim pulchritudo etiam in terris 17 e patriam illam, & auitã (vt ait Theophraſtus) Philoſophiam, cognitionis cupiditate incenſam, excitauit. præcipue verò fruentur ea, qui tum etiam, cùm has terras incolẽtes, circumfuſi erant caligine, tamen acie mentis diſpicere cupiebant. etenim ſi nunc aliquid aſſequi ſe putant, qui oſtium Ponti viderunt, & eas anguſtias, per quas penetrauit ea, f quæ eſt nominata.

59 g *Argo, quia Argiui in ea delecti viri,*
Vecti, petebant pellem inauratam arietis.

aut ij, qui Oceani freta illa viderunt,

Europam, Libyamque rapax vbi diuidit vnda:

quod tandem ſpectaculum fore putamus, cũ totam terram contueri licebit, eiuſque cùm 8 ſitum, formam, circumſcriptionem, tum & habitabiles regiones, & rurſum omni cultu propter vim frigoris, aut caloris, vacanteis? nos

a fort. iũ, cùm, corp.

b L. ineſt in mẽtib. & ita v. c. viſendi.

c L. patriã tam illã.

f L. quæ eſt nominata Argo, quia Argiui in ea, dilecti viri V.

g al. Argo, qua vecti Argiui, delecti viri, Petebant illã pellem inauratam arietis.

nos enim ne nũc quidem oculis cernimus ea, quæ videmus. 18. neque enim eſt vllus ſenſus in corpore, ſed, vt non ſolum Phyſici docent, verùm etiam medici, qui iſta aperta, & patefacta viderunt, viæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad aureis, ad nareis à ſede animi perforatæ. itaque ſæpe aut cogitatione, aut aliqua vi morbi impediti, apertis atque integris & oculis, & auribus, nec videmus, nec audimus: Vt facilè intelligi poſſit, *a* animum & videre, & audire, non eas parteis, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi: quibus tamen ſentire nihil queat mens, niſi id agat, & adſit. Quid, quod eadem mente res diſſimillimas comprehendimus, vt colorem, ſaporem, calorem, odorem, ſonum? quæ numquam quinque nuntijs animus cognoſceret, niſi ad eum omnia referrentur, *b* vt idem omnium iudex ſolus eſſet. 47 † Atque ea profectò tum multò puriora, & dilucidiora cernentur, cùm, quò natura fert, liber animus peruenerit. nam nunc quidem, quamquam foramina illa, quæ patent ad animum à corpore, callidiſſimo artificio, natura fabricata eſt; tamen terrenis concretiſque corporibus ſunt interſepta quodammodo. cùm autem nihil erit præter animũ: nulla res obiecta impediet, quo minus percipiat, quale quidque ſit. Quamuis copioſè hæc diceremus, ſi res poſtularet, *c* quàm varia ſpectacula animus in locis cæleſtibus eſſet habiturus. 48 † quæ quidem cogitans, ſoleo ſæpe mirari nonnullorum inſolentiam Philoſophorum, qui naturæ cognitionem admiran

a νῦς ὁρᾷ νῦς ἀκύει.

b al. *& is omnium iudex ſolus eſſet.*

c al. *quà multa, quam varia, quã ſpectacula,* &c.

tur, eiúſque inuentori,& principi gratias ex-
ſultantes agunt, eúmque venerantur,vt deũ.
liberatos enim ſe per eum dicunt grauiſſimis
dominis, terrore ſempiterno, & diurno, ac
nocturno metu. quo terrore? quo metu? quæ
eſt anus tam delira, quæ timeat iſta, quæ
vos videlicet, ſi phyſica non didiciſſetis, ti-
meretis?

,, a *Acherontia templa, alta Orci, pallida* a L. *Acherũtia.* al.
,, *Leti obnubilia, obſita tenebris loca.* *Acheruntia templa,*

Non pudet Philoſophum in eo gloriari, quòd
hæc non timeat,& quòd falſa eſſe cognouerit?
ex quo intelligi poteſt, quam acuti natura
ſint, qui hæc ſine doctrina credituri fuerint.
49 † præclarum autem neſcio quid adepti ſunt,
qui didicerunt, ſe, cùm tempus mortis ve-
niſſet, totos eſſe perituros. quod vt ita ſit (ni-
hil enim pugno) quid habet iſta res aut læ-
tabile, aut glorioſum? nec tamen mihi ſa-
nè quidquam occurrit, cur non Pythagoræ
ſit,& Platonis vera ſententia vt enim ratio-
nem Plato nullam afferret (vide quid homi-
ni tribuam) ipſa auctoritate me frangeret.
tot autem rationes attulit, vt velle cete-
ris, ſibi certè perſuaſiſſe videatur. † Sed
50 plurimi contrà nituntur, animóſque quaſi
capite damnatos, morte multant, neque aliud
eſt quidquam, cur incredibilis his animorum
videatur æternitas, niſi quod nequeunt, qua-
lis animus ſit vacans corpore, intelligere, b L. *aut, ſi iam poſſent*
& cogitatione comprehendere. Quaſi verò in-
telligant, qualis ſit in ipſo corpore, quæ
magnitudo, qui locus; *b* vt, ſi iam poſſent

in

in homine vno cerni omnia, quæ nunc tecta
ſunt. caſurúſne in conſpectum videatur ani-
mus: an tanta ſit eius tenuitas, vt fugiat aciẽ
Hæc reputent iſti, qui negant, animum ſine
corpore ſe intelligere poſſe, videbunt, quem
in ipſo corpore intelligant. mihi quidem, 51
naturam animi intuenti, multò difficilior oc-
currit cogitatio, multòque obſcurior, qualis
animus in corpore ſit, tanquam *a* alienæ do-
mui, quàm qualis cùm exierit, & in liberum
cælum, quaſi in domum ſuam venerit. ſi enim
quod nunquam vidimus, id quale ſit intellige-
re non poſſumus, certè, & deum ipſum, &
diuinum animum, corpore liberatum, cogita-
tione complecti non poſſumus. Dicearchus
quidem, & Ariſtoxenus quia difficilis erat
animi. quid, aut qualis eſſet intelligentia. 52
nullum omnino animum eſſe dixerunt. † eſt
illud quidem vel maximum, animo ipſo ani-
mum videre: & nimirum hanc habet vim
præceptum Apollinis, quo monet, vt ſe quiſ-
que noſcat, non enim credo, id præcipit, vt
membra noſtra, aut ſtaturam, figuram ve
noſcamus: neque nos corpora ſumus: neque
ego tibi dicens hoc corpori tuo dico. cùm
igitur, *c* noſce te, dicit, hoc dicit, noſce ani-
mum tuum. nam corpus quidem, quaſi vas
eſt, aut aliquod animi receptaculum, ab ani-
mo tuo quidquid agitur, id agitur à te. hunc
igitur noſſe, niſi diuinum eſſet, non eſſet hoc
acrioris cuiuſdam animi præceptum, ſic, 19.
vt tributũ deo ſit. *d* hoc eſt ſe ipſum poſſe co-
gnoſcere. † Sed ſi qualis ſit animus, ipſe ani- 53
mum

a ſic. v. c. *L. domi.*

b v. c. *cognitione.*

c γνῶθι σεαυτόν

d hoc totum, *hoc eſt, ſe ipſum poſſe cognoſcere* delet L. vt alie-

mus neſciat: dic, quæſo, ne eſſe quidem ſe-
ciet? ne moueri quidem ſe? ex quo illa *a* ra- a q.v. c.
tio nata eſt Platonis, quæ à Socrate eſt in *ratiocina*
Phædro explicata, à me autem poſita eſt in *tio eſt Pl.*
VI. lib. de Rep. *Quod ſemper mouetur id* b *ater-* b *ἀθά-*
num eſt. quod autem motum affert alicui, quòdque *νατον*
ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus,
viuendi quoque finem habeat neceſſe eſt. ſolum igi-
tur, quod ſeipſum mouet, quia nunquam c *deſe-* c fort. de
ritur à ſe, numquam ne moueri quidem deſinit, quin *finitur*
etiam ceteris, quæ mouentur, hic fons, hoc princi-
pium eſt mouendi. principij autem nulla eſt origo
nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem
nulla ex re alia naſci poteſt. nec enim eſſet id prin
cipium, quod gigneretur aliunde † quòd ſi num-
quam oritur, ne occidit quidem vmquam. nam d fort. *ve*
principium extinctum nec ipſum ab alio renaſcetur *creabit,*
nec a ſe aliud d *creabit, ſi quidem neceſſe eſt à* d fort. *id*
principio oriri omnia. ita fit, vt motus principium ſit
ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur, id autem nec e fort. *om*
naſci poteſt, nec mori: vel concidat omne cælum, *niſque ter*
e *omniſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vl-* *ra, & con*
lam inanciſcatur, quæ primo impulſu moueatur. *ſiſtant*
20. *Cùm* f *pateat igitur, æternum id eſſe, quod ſeip-* f fort. *nã*
ſum moueat, quis eſt, qui hanc naturam animis eſ- *ciſcantur*
ſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod *qua pri-*
pulſu agitatur externo. quod autem g *eſt anima-* *mò impul*
tum, id motu cietur interiore, & ſuo. nam hæc eſt *ſu moueã*
propria natura animi, atque vis. quæ ſi eſt vna ex *tur.*
omnibus, quæ ſeipſam ſemper moueat: neque nata g L. *pare*
certè eſt, & æterna eſt. Licet concurrant plebei *ia igit.*
omnes philoſophi (ſic enim ij, qui à Platone, h q v. c.
& Socrate, & ab illa familia diſſident, appel- *animal.*

lan-

landi videntur) non modo nihil vnquam tam eleganter explicabunt, ſed ne hoc quidem ipſum quàm ſubtiliter concluſum ſit, intelligent. Sentit igitur animus ſe moueri, quod cùm ſentit, illud vnà ſentit, ſe vi ſua, non aliena moueri: nec accidere poſſe, vt ipſe vnquam à ſe deſeratur, ex quo efficitur æternitas: niſi quid habes ad hæc. A. Ego verò facilè ſum paſſus, ne in mentem quidem mihi aliquid contrà venire: ita iſti faueo ſententiæ. † M. Quid illa tandem? num leuiora 56
cenſes? quæ declarant ineſſe in animis hominum diuina quædam: quæ ſi cernerem quemadmodum naſci poſſent, etiam, quemadmodum interirent, viderem. 21 nam ſanguinem, bilem, pituitam, oſſa, neruos, venas, omnem denique membrorum, & totius corporis figuram videor poſſe dicere, vnde concreta, & quo modo *a* facta ſint. 22 per animum ipſum, ſi nihil eſſet in eo, niſi id vt per eum viueremus, tam natura putarem hominis vitã ſuſtẽtari, quam vitis, quàm arboris. hæc enim etiam dicimus viuere. item ſi nihil haberet animus hominis, niſi vt appeteret, aut refugeret, id quoque eſſet ei commune cum beſtijs. † habet primùm memoriam, & eam infinitã, 57
rerum innumerabilium. quam quidem Plato *b* recordationem eſſe vult ſuperioris vitæ. nam in illo libro, qui inſcribitur Menon, puſionem quendam Socrates interrogat quædã geometrica de dimenſione quadrati. ad ea ſic ille *c* reſpondit, vt puer: & tamen ita faciles interrogationes ſunt, vt gradatim reſpondens

a fort. *facta ſint Animo ipſo, ſin.*

b *ἀνάμνησιν*

c fort. *reſpondet,*

dens

ns eò perueniat, *a* quaſi geometrica didi ſet. ex quo effici vult Socrates, vt diſcere hil aliud ſit, quàm recordari. quem locum ultò etiam accuratiùs explicat in eo ſer- one, quem habuit eo ipſo die, quo exceſſit è ta; docet enim, quemuis, qui omnium rerũ dis eſſe videatur, bene interroganti reſpõ- ntem, declarare, ſe non tum illa diſcere, d reminiſcendo recognoſcere: nec vero fieri lo modo poſſe, vt à pueris tot rerum, atque intarum inſitas, & quaſi conſignatas in ani- iis notiones, quas ἐννοίας vocant, habere- ius, niſi ani mus, *b* antequam orpus intraſſet, in rerum cognitione viguiſ- ſet. † cùmque nihil eſſet, vt omnibus locis à latone diſſeritur, (nihil enim ille putat eſ- e, quod oriatur & intereat, idque ſolum eſſe, uod ſemper tale ſit, qualem ideam appellat lle, nos ſpeciem) non potuit animus hæc in orpore incluſus *c* agnoſcere, cognita attu- it. ex quo tam multarum rerum cognitionis dmiratio tollitur: neque ea planè videt ani- nus, cùm tam repentè in tam inſolitum, tam- que perturbatum domiciliũ immigrauit, ſed ùm ſe collegit, atque recreauit, tum agno- cit ea reminiſcendo. ita nihil aliud eſt diſce- e, niſi recordari. † Ego autem maiore etiam quodam modo memoriam admiror. quid eſt enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim? *d* aut vnde naturam? non quæro, quanta memoria Simonides fuiſſe dicatur, *e* quanta Theodectes, quanta is, qui à Pyrrho legatus ad ſenatum eſt miſſus, Cyneas, quanta nuper

a for. *quaſi geomet.*

b L. *ante quàm in corpus intraſſet, rerum cognit.*

c fort. *cognoſcere,*

d for. *aut vnde naturam?*

e L. *quanta Themiſtocles, quanta* ...

Car-

a Carneades, quanta, qui modo fuit, Sceptius Metrodorus, quanta noſter Hortenſius: de cõmuni hominũ memoria loquor, & eorum maximè, qui in aliquo maiore ſtudio, & arte verſantur: quorum quanta mens ſit, difficile eſt exiſtimare: ita multa meminerunt. † Quorſum igitur hæc ſpectat oratio? quæ ſit illa vis, & vnde ſit, intelligendum puto. non eſt certè nec cordis, nec ſanguinis, nec cerebri, nec atomorum. anima ſit animus, *b* ignisue, neſcio: nec me pudet vt iſtos, fateri neſcire quod neſciam. illud, ſi vlla alia de re obſcura affirmare poſſem, ſiue anima, ſiue ignis ſit animus, eum iurarem eſſe diuinum, *c* Quid enim obſecro te, 23 terrãne tibi, aut hoc nebuloſo, & caliginoſo cœlo aut ſata, aut cõcreta videtur tanta vis memoriæ? ſi, quid ſit hoc, non vides: at, quale ſit, vides. ſi ne id quidem: at, quantum ſit, profectò vides. † quid igitur? vtrùm *d* capacitatem aliquam in animo putamus eſſe, quò, tanquam in aliquod vas, ea, quæ meminimus, infundantur? abſurdum id quidem. qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi poteſt? aut quæ tantá omnino capacitas? an imprimi quaſi ceram, animum putamus, & memoriam eſſe ſignatarum rerum in mente veſtigia? quæ poſſunt verborum, quæ rerum ipſarum eſſe veſtigia? quæ porrò tam immenſa magnitudo, quæ illa tam multa poſſit effingere? *e* Quid illa vis, quæ tandẽ eſt, quæ inueſtigat occulta, quæ inuentio, atque excogitatio dicitur? ex hac ne tibi terrena, mortalique natura, & caduca concreta

(margin 60 at "Quorſum", 61 at "quid igitur?")

a L. *Carmadas*, & ita v. c.

b L. *ignisne*,

c L. *Quid enim? obſecro te*, *t.*

d fort. *capacitatẽ aliquam animum put.*

e L. *Quid illa vis, quæ tandem eſt, q.* al. *Quid illa vis? quæ tandẽ eſt? quæ cogit.*

creta

62 creta ea videtur ? † aut qui primus, *a* quod ſummæ ſapientiæ Pythagoræ viſum eſt, omnibus rebus impoſuit nomina; *b* aut qui diſſipatos homines congregauit, & ad ſocietatẽ vitæ conuocauit? *c* aut qui ſonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminauit? *d* aut qui errantium ſtellarum curſus progreſſiones, *e* inſtitutiones notauit: omnes magni: etiam ſuperiores, qui fruges, qui veſtitum, qui tecta, qui cultum vitæ, qui præſidia contra feras, inuenerunt: à quibus manſuefacti, & exculti, à neceſſarijs

63 artificijs ad elegantiora defluximus. † nam & auribus *e* oblectatio magna ex parte eſt inuenta & temperata varietate, & natura ſonorum: & aſtra ſuſpeximus, *f* tum ea, quæ ſunt infixa certis locis, tum illa non re, ſed vocabulo errantia. quorum conuerſiones, omneiſque motus *g* qui animus vidit, is docuit, ſimilem animum ſuum eius eſſe, qui ea fabricatus in cœlo eſſet. nam cùm Archimedes lunæ ſolis, quinque errantium motus in ſphæram illigauit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificauit Platonis Deus, vt tarditate, & celeritate diſſimillimos motus vna regeret conuerſio. Quod ſi in hoc mundo fieri ſine deo non poteſt, ne

64 in ſphæra quidem eoſdem motus Archimedes, ſine diuino ingenio potuiſſet imitari. † Mihi verò ne hæc quidem notiora, & illuſtriora carere vi diuina videntur, vt ego aut poetam graue, plenumque carmen ſine cæleſti aliquo mentis inſtinctu putem fundere, aut

a L. *aut quis primus* &c. & ita v. c.

b L. *aut quis*

c L. *aut quis*

d L. *inſtitutiones noc.*

e q. v c. *oblectatio magnam partem eſt inuenta, & temp.*

g al *cum ea*, v fort. *qui animo vidit*,

eloquentiam ſine quadam vi maiore fluere abundantem ſonantibus verbis, vberibuſque ſententijs. Philoſophia verò omnium mater artium, quid eſt aliud, niſi vt Plato ait, donum, vt ego, inuentũ deorum? hæc nos primùm ad illorum cultum: deinde ad ius hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate, tum ad modeſtiam, magnitudinemque animi erudiuit: eademque ab animo, tanquam ab oculis, caliginem diſpulit, vt a omnia ſupera, infera, prima, vltima, media videremus. prorſus hæc diuina mihi videtur vis, quæ tot res efficiat & tantas. † 65
quid eſt enim memoria rerum, & verborum? quid porrò inuentio? profectò id, quo nec in deo quidquam maius intelligi poteſt. nõ enim ambroſia deos, aut nectare, aut b iuuentute pocula miniſtrante, lætari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula miniſtraret. non iuſta cauſa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingebat hæc Homerus, & humana ad deos transferebat. diuina mallem ad nos: quę autem diuina? vigere, ſapere, inuenire, meminiſſe. c Ergo animus, qui vt ego dico, diuinus, vt Euripides audet dicere, deus eſt. & quidẽ ſi deus aut anima, aut ignis eſt, idẽ eſt aĩus hominis. nã vt illa natura cæleſtis & terra vacat, & humore: ſic vtriuſq. harũ rerũ humanus animus eſt expers. ſin autẽ eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele d inducta: primum hæc & deorum eſt, & animorum. † Hanc nos ſententiam ſecuti, his ip- 66

ſis

a ſic plerique v. c, q. a. *depulit*, & ita L. al. *expulit.*

b L. *iuuentate.*

c L. *Ergo animus, vt ego dico, diuinus eſt: vt Euripides audet dicere, deus,*&c.

d L. *inducta primum hęc* &c.

his verbis in conſolatione hæc expreſſimus:
*Animorum nulla in terris origo inueniri po-
teſt: nihil enim eſt in animis miſtum, atque con-
cretum, aut quod ex terra natum, atque fictum eſ-
ſe videatur: nihil ne aut humidum quidem, aut
flabile, aut igneum. his enim naturis nihil ineſt,
quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat,
quod & præterita teneat, & futura prouideat, &
complecti poſſit præſentia, quæ ſola diuina ſunt, nec
inuenietur vmquam, vnde ad hominem venire poſ-
ſint, niſi a deo. ſingularis eſt igitur quædam natura
atque vis animi, ſeiuncta ab his vſitatis, notiſque
naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſentit, quod
vult, quod viget, cæleſte, & diuinum eſt, ob eam-
que rem æternum ſit neceſſe eſt. Nec vero deus ipſe,
qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt,
niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab
omni concretione mortali, omnia ſentiens, & mo-*
67 *uens, ipſaque prædita motu ſempiterno.*--- † Hoc
è genere, atque eadem è natura eſt humana
mens? Vbi igitur aut qualis eſt iſta mens? Vbi
tua, aut qualis? poteſne dicere? an, ſi omnia
ad intelligendum non habeo, quæ habere
vellem, ne ijs quidem, quę habeo, mihi per
te vti licebit? non valet tantum animus, vt
ipſe videt. at vt oculus, ſic animus ſeſe non
videns, alia cernit. non videt autem, quod
minimum eſt, formam ſuam. fortaſſe: quam-
quam id quoque: ſed relinquamus: vim cer-
tè, ſagacitatem, memoriam, motum, cele-
ritatem videt. hæc magna, hæc diuina, hæc
ſempiterna ſunt. qua facie quidem ſit, aut

vbi habitet, ne quærendum quidem eſt † vt, cùm videmus ſpeciem primùm, candoremque 68
cæli; deinde conuerſionis celeritatem tantam, quantam cogitare non poſſumus: tum viciſſitudines dierum atque noctium, commutationeſque temporum a quadripartitas ad maturitatem frugum, & ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem & ducem ſolem, lunamque accretione, b & diminutione luminis, quaſi faſtorum notantem, & ſignificantem dies; tum in eodem orbe in XII. parteis diſtributo, quinque ſtellas ferri, eoſdem curſus conſtantiſſimè ſeruanteis, diſparibus inter ſe motibus, nocturnamque cœli formam vndique ſideribus ornatam: tum globum terræ eminentem è mari fixum in medio mundi vniuerſi loco, duabus oris diſtantibus habitabilem & cultum: quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem, vnde (*niueis*,

,, *Horriſer Aquilonis ſtridor gelidas molitur*

altera Auſtralis, ignota nobis, quam vocant Græci *αντίξονα* † ceteras parteis incultas, quod aut frigore rigeant, aut vrā- 69
tur calore: hic autem, vbi habitamus, non intermittit ſuo tempore.

,, *Cælum niteſcere, arbores frondeſcere,*
,, *Vites lætificæ pampinis pubeſcere,*
,, *Rami c baccarum vbertate d incurueſcere,*
,, *Segetes largiri fruges, florere omnia,*
,, *Fontes ſcatere, herbis prata conueſtirier:*

tum multitudinem pecudum partim ad veſcen-

a al. *quadripertitas*,

b L. *& deminutione*

c L. *bacarum*

d L. *incurniſcere*, & ita Nonius.

ſcendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad corpora veſtienda: hominemque ipſum quaſi contemplatorem cæli ac deorum, ipſorumque cultorem: atque hominis vtilitati agros omneis & maria parentia.
70 † Hæc igitur, & alia innumerabilia cum cernimus, poſſumuſne dubitare, quin his præſit aliquis vel effector, ſi hæc nata ſunt, vt Platoni videtur: vel, ſi ſemper fuerint, vt Ariſtoteli placet, moderator tanti oneris, & muneris? ſic mentem hominis, quamuis eam non videas, vt deum non vides: tamen vt deum agnoſcis ex operibus eius, ſic ex memoria rerum, & inuentione, & celeritate motus, omnique pulchritudine virtutis a vim diuinam mentis agnoſcito. In quo igitur loco eſt? credo equidem in capite: & cur credam, *a* afferre poſſum: ſed de hoc aliàs nunc *b* vbi ſit animus, certè quidem in te eſt. Quæ eſt ei natura? Propria puto, & ſua. ſed fac igneam, fac ſpirabilem: nihil ad id, de quo agimus. Illud modò videto, vt deum noris, etſi eius ignores, & locum, & faciem, ſic animum tibi c tuum notum eſſe oportere, etiam ſi eius ignores & locum, & formam.
71 † In animi autem cognitione dubitare non poſſumus, niſi plane in Phyſicis plumbei ſumus, quin nihil ſit animis admiſtum: nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex. quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt: nec interire igitur. eſt enim interitus quaſi diſceſ-

a L. *vim diuinam mentis agnoſcito.*
b al. *multa afferre poſſum*: al. *rationem afferre poſſum*
c L. *vbi ſit.*

ſus, & ſecretio, ac 14. *a* direptus earum partium, quæ ante interitum *b* iunctione aliqua tenebantur. his adductus Socrates, nec patronum quæſiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus ſupplex fuit: adhibuitque liberam contumaciam, à magnitudine animi ductam, non à ſuperbia, & ſupremo vitæ die de hoc ipſo multa diſſeruit, & paucis antè diebus, cũ facile poſſet educi è cuſtodia, noluit, *c* & cùm pænè in manu iam mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt, vt non ad mortem trudi, verùm in cælum videretur aſcendere. † ita enim cenſebat, itaque diſſeruit: duas eſſe 72
vias, duplicesque curſus animorum è corpore excedentium. nam qui ſe humanis vitijs contaminaſſent, & ſe totos libidinibus *d* dediſſent, quibus cæcati velut domeſticis vitijs, atque flagitijs ſe *e* inquinaſſent, vel in republica violanda fraudes inexpiabileis concepiſſent, ijs demum quoddam iter eſſe ſecluſum à concilio deorum. qui autem ſe integros, caſtoſque *f* ſeruauiſſent, quibuſq. fuiſſet minima cum corporibus contagio, ſeſeque ab his ſemper ſeuocaſſent, eſſentque in corporibus humanis vitam imitati deorum: his ad illos, à quibus eſſent profecti, reditum facilem patere. † itaque commemorat *g* vt cygni, qui 73
non ſine cauſa Apollini dicati ſunt, ſed quod ab eo diuinationem habere videantur, qua prouidentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriantur: ſic omnibus & bonis, & doctis eſſe faciendum. nec vero de hoc quiſquam dubitare poſſet, niſi idem nobis ac-

a L. *diremptus earũ*
b for. *vinctione aliqua.*
c v.c. *& panè in manu iã mortiferũ illud tenens poculum,*
d ſic tres v. c. al. *dediſſẽt*
e v.c. *inquinauiſſent.*
f v. c. *ſeruaſſent.*
g L. *vt cycnis, qui*

cideret. diligenter de animo cogitantibus, quod iis ſæpe vſu venit, 25. *a* qui acriter oculis deficientem ſolem intuerentur, vt adſpectũ omnino amitterent: ſic mentis acies *b*, ipſam intuens, nonnumquam hebeſcit: ob eamque cauſam contemplandi diligentiam amittimus. Itaque dubitans, circumſpectans, hæſitans, 26. multa aduerſa reuertens, *c* tanquam ratis in mari immenſo, noſtra vehitur

74 oratio. † Sed hæc & vetera, & à Græcis. Cato autem ſic abijt è vita, vt cauſam moriendi nactum ſe eſſe gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. cùm verò cauſam iuſtam deus ipſe dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni, ſæpe multis: næ ille, medius fidius, vir ſapiens lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit: nec tamen illa *d* vincula carceris ruperit. leges enim vetant. ſed tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à deo euocatus, atque † emiſſus, exierit. tota enim Philoſophorum vita, vt ait idem, *e* com-

75 mentatio mortis eſt. † nam quid aliud agimus, cùm à voluptate, id eſt, à corpore, cùm à re familiari, quæ eſt miniſtra, & famula corporis; cùm à rep. cum à negotio omni ſeuocamus animum: quid, inquam, tum agimus, niſi animum ad ſeipſum *f* aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximeque à corpore abducimus? ſecernere autem à corpore animum, 27. *g* nec quidquam aliud eſt, quam emori diſcere. quare hoc commẽtemur, mihi crede, diſiun-

a L. *qui acribus oculis d.*
b v. c. *ſe ĩpſa intuẽs*
c L. *tanquam in rate, in mari immenſo, noſtra vehitur ratio.*
d v. c. *vincla*
† *amiſſus.*
ἐμελέτη θανάτου
e *ex Phædone Platonis.*
f v. c. *auocamus.*
g al. *nil quidquã aliud eſt.* al. *nec quidquã aliud eſt.*

diſiungamuſque nos à corporibus, id eſt, con-
ſueſcamus mori. hoc &, dùm erimus in terris
a erit illi cæleſti vitæ ſimile: &, cùm illuc
ex his *b* vinculis emiſſi feremur, minus
tardabitur curſus animorum. nam qui in com
pedibus corporis ſemper fuerunt, etiam cùm
ſoluti ſunt, tardius ingrediuntur, vt ij qui fer
ro vincti multos annos fuerunt. quo cum ve-
nerimus, tum denique viuemus. nam hæc qui-
dem vita mors eſt: quam lamentari poſſem, 76
ſi liceret. † A. Satis tu quidem in conſola-
tione es lamentatus: quam cùm lego, nihil
malo, quàm has res relinquere, his verò mo-
dò auditis, multò magis. M. Veniet tempus, &
quidem celeriter, 28. *c* & ſiue retardabis,
ſiue properabis. Volat enim ætas: tantum ab-
eſt ab eo, vt malum mors ſit, quod ti-
bi dudum videbatur, vt verear, ne homini ni
hil ſit non malum aliud certè, ſed nihil bo-
num aliud potiùs: ſi quidem vel dij ipſi, vel
cum dijs futuri ſumus. A. Quid refert? adſunt
enim, qui hæc non probent. M. Ego autem
d nunquam ita te in hoc ſermone dimittam
vlla vti ratione, vt mors tibi videri malum 77
poſſit. ✠ A. Qui poteſt, cùm iſta cognouerim?
M. rogas? cateruæ veniunt contrà dicentium,
non ſolùm Epicureorum, quos equidem non
deſpicio, ſed neſcio quo modo doctiſſimus
quiſque *e* contemnit: acerrimè autem, deliciȩ
meæ. Dicæarchus contra hanc immortalita-
tem diſſeruit. is enim treis libros ſcripſit, qui
Leſbiaci vocantur, quod Mitylenis ſermo ha

betur

a q. v. c. *illi erit cæl.*

b v. c. *vinclis.*

c l. & *ſiue retractabis*

d L. *nunquam te ita ex hoc ſermone dimittam vlla vti ratione mors tibi v.*

e à q. v. c. verbũ *contẽnit* . *ſermo* ab *eſt.*

betur, in quibus vult efficere, animos eſſe mor
taleis. Stoici aute͂ vſuram nobis largiuntur,
tanquam cornicibus: diu manſuros aiunt ani
mos, ſemper negant. num vis igitur audire
cur, etiam ſi ita ſit, mors tamen non ſit in ma-
78 lis? A. vt videtur: ſed me nemo de immorta-
litate depellet. † M. Laudo id quidem: etſi ni-
hil nimis oportet confidere. mouemur enim
ſæpe aliquo acutè concluſo: a labamus, mu- a al. *labamus, mutamuſque ſententiã clarioribus etiã in rebus ineſt aliqua obſcuritas.*
tamuſque ſententiam clarioribus etiam in re-
bus; in his eſt enim aliqua obſcuritas. id igi-
tur ſi acciderit, ſimus armati. A. Sanè qui-
dem: ſed, ne accidat, prouidebo. M. num quid
igitur eſt cauſæ, quin amicos noſtros Stoicos
dimittamus, eos dico, qui aiunt animos ma-
nere, è corpore cùm exceſſerint, ſed non ſem-
per? A. Iſtos verò: qui, quod tota in hac cau-
ſa difficillimum eſt, ſuſcipiant, poſſe animum
manere corpore vacantem: illud autem, quod
non modò facile ad credendum eſt, ſed eo con
ceſſo, quod volunt, conſequens, id certè non
79 dant, vt, cùm diu permanſerit, ne intereat. †
M. Bene reprehendis: & ſe iſto modo res ha-
bet. Credamus igitur Panætio, à Platone ſuo
diſſentienti. quem enim omnibus locis diuinũ,
quem ſapientiſſimum, quem ſanctiſſimum, que͂
Homerum Philoſophorum appellat, huius hãc
vnam ſententiam de immortalitate animorum
non probat. vult enim, quod nemo negat, quid-
quid natum ſit, interire: naſci autem animos,
quod declarat eorum ſimilitudo, qui procrean
tur: quæ etiam in ingenijs, non ſolùm in corpo-

ribus appareat. alteram autem affert rationem: nihil eſſe, quod doleat: quin id ægrum eſſe quoque poſſit: quod autem in morbum cadat, id etiam interiturum: dolere autem animos: ergo etiam interire. † Hæc refelli poſ- 80
ſunt. ſunt enim ignorantis, cùm de æternitate animorum dicatur, de mente dici, quæ omni turbido motu ſemper vacet, non de partibus ijs, in quibus ægritudines, iræ, libidineſque verſentur: quas is, contra quem hæc *a* dicantur, ſemotas à mente, & diſcluſas putat. 29. Nam ſimilitudo magis apparet in beſtijs: quarum animi ſunt rationis expertes. hominnm *b* autem ſimilitudo in corporum figura magis exſtat: & ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint. multa enim è corpore exiſtũt, quæ acuant mentem: multa, quæ obtundant. Ariſtoteles quidem ait, omneis ingenioſos melancholicos eſſe: vt ego me tardiorem eſſe non moleſte feram. enumerat multos: idque quaſi conſtet, rationem, cur ita fiat, affert. Quòd ſi tanta vis eſt ad habitum mentis in ijs, quæ gignuntur in corpore. *c* ea ſunt autem, quæcunque ſunt, quæ ſimilitudinem faciunt 30. nihil neceſſitatis affert, *d* cur naſcatur animi ſimilitudo. † omitto ſimilitudines. Vellem adeſſe 81
poſſet Panætius. vixit cum Africano. quærerem ex eo, cuius ſuorum ſimilis fuiſſet Africani fratris nepos, *e* facie vel patris: vita, omnium perditorum ita ſimilis, vt eſſet facilè *f* deterrimus. cuius etiam ſimilis, P. Craſſi, & ſapientis, & eloquentis hominis nepos, multorum

a al. *dicũtur.*
b fort. *itē*
c al. *ea autem ſunt, que ſunt,*
d L. *cur naſcantur animi, ſimilitudo.*
e for. *facie patris.*
f L. *teterrimus.*

rumque aliorum virorum clarorum, quos nihil attinet nominare, nepotes, & filij. Sed quid agimus? oblitine ſumus, hoc nunc nobis eſſe propoſitum, cùm ſatis de æternitate dixiſſemus, ne ſi interirent quidem animi, quidquam mali eſſe in morte: A. Ego verò memineram: ſed te de æternitate dicentem *a* aberrare pro-
82 poſito facilè patiebar. † M. Video te alta ſpectare, & velle in cælum migrare. ſpero fore, vt vt contingat id nobis, ſed fac, vt iſti volunt animos non remanere poſt mortem. video nos, ſi ita ſit, priuari ſpe beatioris vitæ. mali verò quid affert iſta ſententia? fac animum ſic interire, vt corpus. num igitur aliquis dolor, aut omnino poſt mortem ſenſus in corpore eſt? nemo id quidem dicit: etſi Democritum inſimulat Epicurus: Democriti negant; ne in animo quidem igitur ſenſus remanet. ipſe enim nuſquam eſt. *b* vbi igitur malum eſt, quoniam nihil tertium? *c* an, quoniam ipſe animi diſceſſus à corpore, non fit ſine dolore? vt credam ita eſſe, quam eſt id exiguum? & falſum eſſe arbitror: & fit plerumque ſine ſenſu: nonnunquam etiam cum voluptate: totumque hoc leue eſt, qualecumque eſt. fit enim ad punctum
83 temporis. † illud angit, vel potius excruciat diſceſſus ab omnibus ijs, quæ ſunt bona in vita. Vide, ne à malis dici veriùs poſſit. quid ego nunc lugeam vitam hominum? vere & iure poſſum. ſed quid neceſſe eſt, cùm id agam, ne poſt mortem miſeros nos putemus fore, vitam etiam efficere deplorando miſeriorem? feci-

a L. *aberrare à propoſito.*

b L: *vbi igitur malum eſt, quoniam nihil tertium eſt.*

c *an*, & ita v. c. fort. *an ipſe animidiſceſſ.* &c.

mus

mus hoc in eo libro, in quo noſmetipſos, quantum potuimus, conſolati ſumus. à malis igitur mors abducit, non è bonis, verum ſi quærimus. Hoc quidem à Cyrenaico Hegeſia ſic copioſè diſputatur, vt is à rege Ptolemæo prohibitus eſſe dicatur illa in ſcholis dicere, quòd multi, his auditis, mortem ſibiipſi *a* conſciſcerent. † Callimachi quidem epigramma in Ambraciotam Cleombrotum eſt: quem ait, 8.
cùm nihil ei accidiſſet aduerſi, è muro ſe in mare abieciſſe, lecto Platonis libro. eius autem, quē dixi, Hegeſiæ liber eſt, ἀποκαρτερῶν quod *b* à vita quidam per inediã diſcedens, reuocatur ab amicis: quibus reſpondens, vitæ humanæ enumerat incommoda: poſſem id facere, & ſi minùs, quàm ille, qui omnino viuere expedire nemini putat. *c* omitto alios. *d* etiamne nobis expedit, qui & domeſticis, & forenſibus ſolatijs, ornamentiſque priuati certè, ſi antè occidiſſemus, mors nos à malis, non à bonis abſtraxiſſet?
†Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum à fortuna vulnus acceperit. Metellus ille 85
honoratus quatuor filijs: at quinquaginta Priamus: *e* è quibus decem, & ſeptem iuſta vxore natis: in vtroque eandem habuit fortuna poteſtatem: ſed vſa in altero eſt. Metellum enim multi filij, filiæ, nepotes, neptes in rogum impoſuerunt: Priamum autem, tanta progenie orbatum cùm in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit. Hic ſi viuis filijs, incolumi regno occidiſſet,

a L. conciſcerent & ita v.v.c. *b* L. e vita cv c. *mitto alios.* *d* L. etiãne nobis expedit? qui & dõ. & for. ſolat. ornamentiſque pr. certè, ſi ante occ. mors. n. à mal. non ab. abſtraxiſſet, *e* L. è quibus decẽ e ſeptẽ iuſtat vxore nati al. èquibus ſeptẽdecim iuſtà vx. n.

,, a *Adſtante ope barbarica,*

,, *Tectis cælatis, laqueatis,*

vtrùm tandem à bonis, an à malis diſceſſiſſet? tum profectò videretur à bonis. At certè ei meliùs eueniſſet, nec tam flebiliter illa canerentur,

,, *Hæc omnia vidi inflammari*

,, *Priamo vi vitam euitari,*

,, *Iouis aram ſanguine turpari.*

31 b Quaſi verò iſta, vel quidquam non potuerit ei melius accidere. quòd ſi ante occidiſſet, tamen euentum omnino amiſiſſet: hoc autem tempore ſenſum malorum amiſit † Pompeio noſtro familiari, cùm grauiter ægrotaret Neapoli, meliùs eſt factum: coronati Neapolitani fuerunt: nimirum etiam Puteolani vulgò ex oppidis 32. c publicè gratulabantur. Ineptum ſanè negotium, & Græculum: ſed tamen fortunatum. Vtrùm igitur, ſi tum eſſet extinctus, à bonis rebus, an à malis diſceſſiſſet? Certè à miſeris. non enim cùm ſocero bellum geſſiſſet, non imparatus arma ſumpſiſſet: non domum reliquiſſet: non ex Italia fugiſſet: non, exercitu amiſſo, nudus in ſeruorum ferrum, & manus incidiſſet: non liberi defleti: non fortunæ omnes à victoribus d poſſiderentur. qui, ſi mortem tum obiſſet, in ampliſſimis fortunis excidiſſet, is propagatione vitæ quot, quantas, quàm incredibileis hauſit calamitates? Hæc morte effugiuntur, etiam ſi non euenerint, tamen quia poſſunt euenire. ſed homines ea ſibi accidere poſſe non cogitant. Metelli ſperat ſibi

a ſor. *Stāte ope barb.*

b L. *Quaſi verò iſta vi quidquam tūpo.*

c L. *publicè ei gratulabatur.*

d al. *poſſeſſa eſſent.*

ſibi quiſque fortunam: proinde quaſi *a* aut plures fortunati ſint, quam infelices, aut certi quidquam ſit in rebus humanis, aut ſperare ſit prudentius, quàm timere. † Sed hoc ipſum concedatur, bonis rebus homines morte priuari: ergo etiam carere mortuos vitæ commodis, idque eſſe miſerum. certè ita dicant neceſſe eſt. An poteſt is, qui non eſt, re vlla carere? *b* triſte enim eſt nomen ipſum carendi, quia *c* ſubijcitur hæc vis: habuit, non habet: deſiderat, requirit, indiget. opinor, hæc incommoda ſunt carentis. caret oculis, odioſa cæcitas. liberis, orbitas. valet hoc in viuis: mortuorum autem *d* non vitæ modò commodis, ſed ne vita quidem ipſa quiſquam caret. de mortuis loquor, qui nulli ſunt. nos, qui ſumus, *e* num aut ſi cornibus caremus, *e* aut pennis, 33. *f* ſit qui id dixerit? certe nemo. quid ita? quia, cùm id non habeas, quod tibi nec vſu, nec natura aptum ſit, non careas, etiam ſi ſentias te non habere. † Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, vt ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur. hoc igitur probe ſtabilito, & fixo, illud excutiendum eſt vt ſciatur, quid ſit carere, ne relinquatur aliquid erroris in verbo. CARERE igitur hoc ſignificat, egere eo, quod habere velis, ineſt enim velle in carendo, 34. niſi cùm ſic, tanquam *g* in febri, dicitur, alia quadam notione verbi. dicitur enim alio modo etiam carere

a al. *aut plures ſint felices quã infel.*
b v.c. *triſte eſt enim nomen.*
c v.c. *ſubicitur.*
d v.c. *non modò vitæ comm.*
e al. *num ſi cornib.*
f v. c. *aut pinnis.*
g L. *fit qui dixerit* & ita v.c.
h v.c. *in febre.*

rere; cùm aliquid non habeas, & non habere
te ſentias: etiam ſi id facile patiare. *a* care-
re enim malo, id non dicitur, non enim eſſet
dolendum. dicitur illud bono carere, quod eſt
malum, ſed ne viuus quidem bono caret *b* ſi eo
non indiget: ſed in viuo intelligi tamen poteſt,
regno carere: dici hoc in te ſatis ſubtiliter nō
poteſt: poſſet in Tarquinio, cùm regno eſſet
expulſus. at in mortuo ne intelligi quidem
poteſt. carere enim, ſentientis eſt: nec ſenſus
2 in mortuo eſt. † quamquam quid opus eſt in
hoc philoſophari, cùm rem non magnopere
c egere Philoſophia videamus? Quoties nō
modò ductores noſtri, ſed vniuerſi etiam exer
citus ad non dubiam mortem concurrerunt?
quæ quidem ſi timeretur, non L. Brutus arcēs
eum reditu tyrannum, quem ipſe expulerat,
in prælio concidiſſet: non cum Latinis decer
tans pater Decius, cùm Etruſcis filius, etiam
cum Pyrrho nepos, ſe hoſtiū telis obieciſſent:
non vno bello pro patria cadenteis *d* Scipio-
nes Hiſpania vidiſſet, *e* Paulum Aemilium Cā
næ, Venuſia Marcellum, Latini Albinum, Lu-
cani Gracchum. num quis horum miſer hodie?
ne tum quidem poſt ſpiritum extremum *f* nec
enim poteſt eſſe miſer quiſquam ſenſu perem
pto † *g* At id ipſum odioſum eſt, ſine ſenſu eſ-
ſe. Odioſum, ſi id eſſet carere. cū verò perſpi
cuum ſit, nihil poſſe in eo odioſum, 35. g qui
careat, nec ſentiat? quamquam hoc quidem
nimis ſæpe. *h* ſed eo, quòd in hoc ineſt omnis
animi contractio, ex metu mortis. qui enim ſa-

tis

a fort. *carere malo autem, nō dicitur.*
b v. c. *ſi non eo indiget.*
c v. c. *Philoſophia egere videamus? &* ita L.
d for. *duos Scipiones.*
e al. *Paulū & Geminū Cannæ.*
f v. c. *nec enim miſer poteſt quiſquam eſſe, ſenſu* p. & ita L,
g q. v. c. *At ipſum odioſ.*
h o. v. c *qui nec careat, nec ſe* & ita L.

* fert. *ſed id eò, quod*

tis viderit, id quod eſt luce clarius, animo, & corpore conſumpto, totoque animante deleto, & facto interitu vniuerſo, illud animal, quod fuerit, factum eſſe nihil, is planè perſpiciet, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit, & regem Agamemnonem, nihil intereſſe: nec pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bellum, quàm illo viuo ego fecerim Romam captam. Cur igitur & Camillus doleret, ſi hæc poſt trecentos, & quinquaginta ferè annos euentura putaret, & ego doleam, ſi ad decem *a* millia annorum gentem aliquam *b* vrbem noſtram potituram putem? quia tanta caritas patriæ eſt, vt eam non ſenſu noſtro, ſed ſalute ipſius metiamur. † Itaque non deterret ſapientem mors, quæ propter incertos caſus quotidie imminet, propter breuitatem vitæ nunquam longe poteſt abeſſe, quo minus in omne tempus reip. ſuiſque conſulat & poſteritatem ipſam, cuius ſenſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere. Quare licet etiã mortalem eſſe animum iudicantem, æterna moliri non gloriæ cupiditate, quam ſenſurus non ſit, ſed virtutis, quam neceſſario gloria, etiam ſi tu id non agas, conſequatur. natura verò ſic ſe habet, vt, quo modo initium nobis rerum omnium ortus noſter afferat, ſic exitum mors, quæ vt nihil pertinuit ad nos ante ortum, ſic nihil poſt mortem pertinebit. in quo quid poteſt eſſe mali cùm mors nec ad viuos pertineat, nec ad mortuos? alteri nulli ſunt, alteros non attingit † quam qui leuiorem

a v.c. *millia.*
b al. *vrbe noſtra pot.*

faciunt

faciunt, ſomni ſimillimam volunt eſſe. quaſi verò quiſquam ita nonaginta annos velit viuere, vt cùm ſexaginta confecerit, reliquos dormiat. *a* ne ſues quidem id velint, *b* non modo ipſe. Endymion verò, ſi fabulas audire volumus, *c* neſcio quando in Latino obdormiuit, *d* qui eſt mons Cariæ. nondum, opinor, *e* experrectus. num igitur eum curare cenſes cùm Luna laboret, à qua conſopitus putatur, vt eum dormientem oſcularetur? quid curet autem, qui ne ſentit quidem? habes ſomnum imaginem mortis, eamque quotidie induis. Et dubitas, quin ſenſus in morte nullus ſit, cùm in eius ſimulacro videas eſſe nullum ſen-
13 ſum? † Pellantur ergo iſtæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori, miſerum eſſe. quod tandem tempus? naturæ ne? At ea quidem dedit vſuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die. Quid eſt igitur, quod querare, ſi repetit cùm vult? ea enim condicione acceperas. Iidē, ſi puer paruus occidit, 37. æquo animo ferendum putant: ſi verò in cunis, ne querendum quidem. Atqui ab hoc acerbius exigit natura, quod dederat. Nondum guſtauerat, inquiunt, vitæ ſuauitatem: hic autem iam ſperabat magna: quibus frui cœperat. At id quidem ipſum in ceteris rebus melius putatur, aliquam partem, quàm nullam, attingere. cur in vita ſecus? *f* Quamquam non malè ait Callimachus, multò ſæpius lacrymaſſe Priamum, quàm Troilum.
4 † eorum autem, qui exacta ætate moriuntur

a L. *ne ſues quidē id velint. Endymiō verò, &c.*

b hoc to cum, *non modo ipſe*, non comparet in v. c. nec agnoſcit L.

c al. *qui neſcio q.*

d al. *qui eſt mōs Cariæ, nondū* &c.

e v. c. *eſt experrect'* & ita L.

f fort. *Quāquā non malè Callimachus, multò ſæp.*

fortuna laudatur. cui? 38 nam, reor, *a* non illis ſi vita longior daretur, poſſet eſſe iucundior nihil eſt enim profectò homini prudentia dulcius, quàm, vt cætera auferat, affert certè ſenectus. Quæ verò ætas longa eſt? aut quid omnino homini longum? nonne modò pueros modò adoleſcenteis, in curſu à tergo inſequẽs nec opinanteis aſſecuta eſt ſenectus? ſed quia vltrà nihil habemus, hoc longum dicimus. omnia iſta, perinde vt cuique data ſunt, *b* pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur. Apud Hypanim fluuium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, Ariſtoteles ait beſtiolas quaſdam naſci, quæ vnum diem viuant. ex his igitur, hora octaua quæ mortua eſt, prouecta ætate mortua eſt: quæ verò occidente ſole, decrepita: eo magis, ſi etiam ſolſtitiali die. confer noſtram longiſſimam ætatem cum æternitate, in eadem propemodum breuitate, qua illæ beſtiolæ, reperiemur. † Contemnamus igitur omneis ineptias: quod enim leuius huic leuitati nomen imponam? totamque vim bene viuendi in animi robore, ac magnitudine, & in omnium rerum humanarum contemptione, ac deſpicientia, & in omni virtute ponamus. nam nunc quidem cogitationibus molliſſimis effæminamur, vt, ſi antè mors aduentet, quàm Chaldæorum promiſſa conſecuti ſumus, ſpoliati magnis quibuſdam bonis, illuſi, deſtitutique videamur. † Quod ſi exſpectando, & deſiderando pendemus animis, cruciamur, angimur: proh dij

a L. *nõ vl-lis, ſi vita long.* fort. *nullis ſi*

b L. *pro rata parte ita aut loga*, &c. & ita v. c.

a proh dij immortales, 39. *b* quam optabiliter iter illud iocundum eſt, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſollicitudo futura ſit: quàm me delectat Theramenes, quamque elato animo eſt: etſi enim flemus, cùm legimus, tamen non miſerabiliter vir clarus emoritur. qui cùm coniectus in carcerem triginta iuſſu tyrannorum, 40 venenum vt ſitiens *c* obbibiſſet, reliquum ſic è poculo eiecit, vt id reſonaret. quo ſonitu reddito, ridens *d Propino*, inquit, *hoc pulchro Critiæ*, qui in eum fuerat teterrimus. Græci enim in conuiuijs ſolẽt nominare, cui poculum tradituri ſint. Luſit vir egregius extremo ſpiritu, cùm iam præcordijs conceptam mortem contineret: vereque ei, qui venenum præbuerat, mortem eſt eam auguratus, quæ breui conſecuta eſt. Quis hanc animi magni æquitatem in ipſa morte laudaret, ſi mortem, malum iudicaret? †

97 Vadit in eundem carcerem, atque in eundem paucis pòſt annis ſcyphum Socrates, eodem ſcelere iudicum, quo tyrannorum, Theramenes. quæ eſt igitur eius oratio, qua facit eum Plato vſum apud iudices, iam morte multatum? *Magna me*, inquit, *ſpes tenet, iudices, bene mihi euenire, quòd mittar ad mortem. neceſſe eſt enim, ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus omnino mors omneis auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quamobrem, ſiue ſenſu extinguitur, morſque ei ſomno ſimilis eſt quę nonnunquam, etiam ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert: dij boni, quid lucri eſt*

a v.c. *pro di imm.*

b L. *quàm illud iter iucundum eſſe debet, quo conf.* & ita v. c.

c l. *obduxiſſet.* & ita o: v. c.

d προπίνω τοῦ τῷ καλῷ Κριτίᾳ

emori; aut quàm multi dies reperiri poſſunt, qui tali nocti anteponantur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis temporis? quis me beatior? † ſin vera ſunt quæ dicuntur, migra- 98
tionem eſſe, mortem, in eas oras, quas, qui e vita exceſſerunt, incolunt: id multo iam beatius eſt, te, cùm ab ijs, qui ſe iudicum numero haberi volunt, euaſeris, ad eos venire, qui verè iudices appellentur, Minoem, Rhadamantum, Aeacum, Triptolemum conuenireque eos qui iuſtè & cum fide vixerint. hæc
for. *æſti-* *peregrinatio mediocris vobis videri poteſt? vt verò*
metis. *colloqui cum Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo liceat, quanti tandem æſtimatis? equidem ſæpe mori, ſi fieri poſſet, vellem, vt ea, quæ dico, mihi*
οὐδ' ἀμε *liceret inuenire. quanta delectatione autem affice-*
λεῖται ὑ- *rer: cùm Palamedem, cùm Aiacem, cùm alios,*
πὸ θεῶν *indicio iniquorum circumuentos, conuenirem. tenta-*
τὰ τοῦ- *rem etiam ſummi regis, qui maximas copias du-*
του πρά- *xit ad Troiam, & Vliſſis, Siſyphique prudentiã:*
γματα. *nec ob eam rem, cùm hæc exquirerem, ſicut hic faciebam, capite damnarer † ne vos quidem, iudices* 99
c for. ne- *ij, qui abſoluiſtis, mortem timueritis. nec enim cuiquam bono mali quidquam euenire poteſt, nec viuo*
gligentur. *nec mortuo, nec vnquam eius res à dijs immorta-*
d ἀπὸ τοῦ *libus negligentur. nec mihi ipſi hoc accidit for-*
αὐτομά- *tuito; nec vero ijs, à quibus accuſatus ſum,*
του, *aut à quibus condemnatus, habeo, quod ſucceñ-*
e neglignũ *ſeam, niſi quod mihi nocere ſe crediderunt* 41. f & hoc quidem hoc modo. nihil autem melius
tur. g æſtimo. *Sed tempus eſt,* inquit, *iam hinc abire me vt moriar, vos, vt vitam agatis. vtrùm autem ſit melius, dij immortales ſciunt: hominem quidem* 100
ſcire arbitror neminem. † Næ ego haud paulo

hunc

hunc animum malim, quàm eorum omnium fortunas, qui de hoc iudicauerunt. etſi, quod præter deos negat ſcire quemquam, id ſcit ipſe, vtrùm melius ſit. nam dixit antè. ſed ſuum illud, nihil vt affirmet, tenet ad extremum. nos autem teneamus, vt nihil cenſeamus eſſe malum, quod ſit à natura datum omnibus: intelligamuſque, ſi mors malum ſit, eſſe ſempiternum malum. nam vitæ miſeræ, mors finis eſſe videtur, 41 *a* mors ſi eſt miſera, finis eſſe nullus poteſt. Sed quid ego Socratem, aut Theramenem, præſtanteis viros virtutis, & ſapientiæ gloria, *b* commemoro, cùm Lacedæmonius quidam, cuius ne nomen quidem proditum eſt, mortem tantopere contempſerit, vt, cùm ad eam duceretur, damnatus ab Ephoris, & eſſet vultu hilari, atque læto, dixiſſetque ei quidam inimicus, Contemniſne leges Lycurgi? reſponderit, Ego verò illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quam ſine mutuatione, & ſine vſura poſſem diſſoluere. O virum Sparta dignum: vt mihi quidem, qui tam magno animo fuerit, innocens
101 damnatus eſſe videatur. † Taleis innumerabileis noſtra ciuitas tulit. Sed quid duces & principes nominem, cùm legiones ſcribat Cato ſæpe *c* alacreis in eum locum profectas, vnde redituras ſe non arbitrarentur? Pari animo Lacedæmonij in Thermopylis occiderunt. in quos Simonides:

d Dic hoſpes Spartæ, nos te hic vidiſſe iacentes,

a L. *mortis, ſi eſt miſera,*
b L. *commemoro?*
c V. C. *alacris.*
d Ὦ ξεῖν ἄγγελον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε.

„ *Dum ſanctis patriæ legibus obſequimur.*

Κεῖμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις:

Quid ille dux Leonidas dicit: Pergite ani-
mo forti, Lacedæmonii: hodie apud inferos for
taſſe cenabimus. fuit hæc gens fortis, dum Ly
curgi leges vigebant. è quibus vnus, cùm
Perſes hoſtis in colloquio dixiſſet glorians,
Solem præ iaculorum multitudine, & ſagitta-
rum non videbitis. In vmbra igitur, inquit,
pugnabimus. † Viros commemoro, qualis tan 102
dem Lacæna? quæ cùm filium in prælium mi-
ſiſſet, & interfectum audiſſet, Idcirco, inquit,
genueram, vt eſſet qui pro patria mortem
non dubitaret occumbere. Eſto: fortes, & duri
Spartiatæ: magnam habet vim reip. diſcipli-
na. quid Cyrenæum Theodorum, Philoſopho-
rum non ignobilem, nonne miramur? cui
cùm Lyſimachus rex crucem minaretur Iſtis,
quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpu-
ratis tuis: *d* Theodori quidem nihil intereſt,
4; humine, an ſublime putreſcat. cuius hoc
dicto admoneor, vt, aliquid etiam de huma-
tione, & ſepultura dicendum exiſtimem, rem
non difficilem, ijs præſertim cognitis, quæ de
nihil ſentiendo paulò antè dicta ſunt. † de qua 103
Socrates quidem quid ſenſerit, apparet in eo
libro, in quo moritur: de quo iam tam mul-
ta diximus. cum enim de immortalitate ani-
morum diſputauiſſet, & iàm moriendi tempus
vrgeret, rogatus à Critone, quemadmodum ſe
peliri vellet, Multam vero, inquit, operam,
amici fruſtra conſumpſi. Critoni enim noſtro
non perſuaſi, me hinc auolaturum, neque „

quid-

quidquam mei relictum iri. verùmtamen, Crito, ſi me aſſequi *a* potueris, aut ſicubi nactus eris, vt tibi videbitur, ſepelito. ſed, mihi crede nemo veſtrum, cùm hinc exceſſero, conſequetur: Præclarè id quidem, qui & amico permi
04 ſerit, & ſe oſtenderit de hoc toto genere nihil laborare. † Durior Diogenes *b* & quidem ſentiens, ſed vt Cynicus, aſperiùs, *c* proiici ſe iuſſit inhumatum. tum amici, volucribuſne & feris? Minimè verò inquit: ſed bacillum *d* prope me quo abigam, ponitote. Quì poteris? illi. non enim ſenties. Quid igitur mihi ferarũ laniatus oberit, nihil ſentienti? Præclarè Anaxagoras, qui cùm Lampſaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam, *e* ſi quid accidiſſet, afferri: nihil neceſſe eſt inquit. vndique enim ad inferos tantumdem viæ eſt. Totaque de ratione humationis vnum tenendum eſt: ad corpus illam pertinere, ſiue occiderit animus, ſiue vigeat. in corpore
05 autem perſpicuum eſt, vel exſtincto animo, vel elapſo, nullum reſidere ſenſum. † Sed plena errorum ſunt omnia. trahit Hectorem, ad currum religatum, Achilles: lacerari eum, & ſentire, credo, putat. ergo *f* hic vlciſcitur, vt quidem ſibi videtur. At illa ſicut acerbiſſimam rem meret.

„ *Vidi videre quod me paſſa ęgerrimè,*
„ *g Curru Hectorem quadriiugo raptarier.*

quem Hectorem? aut quamdiu ille erit Hector? meliùs Accius, & aliquando ſapiens Achilles. Immò enimuerò corpus Priamo reddidi, Hectorem abſtuli. Non igitur Hectora tra-

a al. *poteris,*
elaborare
b fort. *& idem quidem ſentiens,*
c v.c. *proici,*
d q. v. c. *propter me,* & ita L.
e L. *ſi ſpei accidiſſet, auferri:*
f fort. *hic eum vlciſciler,*
g v.c. *Hectorẽ currũ quadriiugo rapta*

niſti, ſed corpus, quod fuerat Hectoris. 44 † 101 Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinat.

„ *Mater, te appello, quæ curam ſomno ſuſpenſo leuas,*
„ *Neque te mei miſeret ſurge, & ſepeli natum.*

Hæc cùm preſſis, & flebilibus modis queis totis theatris mæſtitiam inferant, concinuntur: difficile eſt, non eos, qui inhumati ſunt, miſeros iudicare:

„ --- *prius quàm feræ volucreſque:*

metuit, ne laceratis membris minùs bene vtatur: ne combuſtis, non extimeſcit.

„ *Heu reliquias ſemiaſſi regis denudatis oſſibus.*
„ *Per terram ſanie delibutam fœdè diuexarier.*

Non intelligo, quid metuat, cùm tam bonos *a* ſeptenarios fundat ad tibiam. † Tenendum 107 eſt igitur, nihil curandum eſſe poſt mortem, 45 cùm multi inimicos etiam mortuos *b* puniantur. Exſecratur luculentis ſanè verſibus apud Ennium Thyeſtes, primùm vt naufragio pereat Atreus. durum hoc ſanè: talis enim interitus non eſt ſine graui ſenſu. illa inania,

„ *46 Ipſe ſummis ſaxis fixus aſperis,*
„ *Euiſceratus, latere pendens, ſaxa ſpargens tabo,*
„ *Sanie & ſanguine atro.*

Non ipſa ſaxa magis ſenſu omni vacabunt, quam ille latere pendens, cui ſe hic cruciatum *c* cenſet optare. quàm eſſent dura, ſi ſentiret? nulla ſine ſenſu ſunt. Illud verò perquam inane.

a for, octo narios.

b v. c. *puniuntur.*

Ne-

„ 47 *Neque ſepulcrum* n *quo recipiat, habeat, portum corporis :*
„ *Vbi remiſſa humana vita, corpus requieſcat à malis.*

Vides, o quanto hæc in errore verſentur, portum eſſe corporis, & requieſcere in ſepulcro putat mortuum, magna culpa Pelopis, qui nõ erudierit filium, nec docuerit, quatenus eſſet
103 quidque curãdũ. †Sed quid ſingulorũ opiniones animaduertam, nationum varios errores perſpicere cùm liceat? cõdiũt Aegyptij mortuos, & eos domi ſeruãt: Perſæ etiã cera circũlitos p condiunt, vt quammaximè permaneant diuturna corpora. Magorum mos eſt nõ humare corpora ſuorum, niſi a feris ſint antea laniata. in Hyrcania plebs publicos alit canes: optimates, domeſticos. nobile autẽ genus canum illud ſcimus eſſe. ſed pro ſua quiſque facultate parat, à quibus lanietur: eaque optimam illi eſſe cenſent ſepulturam. permulta alia colligit Chryſippus, vt eſt in omni hiſtoria curioſus. ſed ita tetra ſunt quædam, vt ea fugiat, & reformidet oratio. Totus igitur hic locus eſt contemnendus in nobis, non negligendus in noſtris: ita tamen, vt mortuo-
109 rum corpora nihil ſentire ſentiamus. †quantum autem conſuetudini, famæque dandũ ſit, id curent viui, ſed ita, vt intelligant, nihil ad mortuos pertinere. ſed profectò mors tum æquiſſimo animo appetitur, cùm ſuis ſe laudibus vita occidens conſolari poteſt. nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto

ſun-

n for. *qui recipiatur* &c. fort. *quod recipiat : &c.* o L. *quãto in errore verſetur.* ſic v. c. fort. *quãto hic in errore verſetur* p. o. v. c. *condiunt, vtq.* & ita L.

functus eſt munere. multę mihi ipſi ad mortē tempeſtiua fuerunt: quæ vtinā potuiſſem obire. nihil enim iā acquirebatur: q cumulata erant officia vitę: cū fortuna bella reſtabant. quare , ſi ipſa ratio minùs perficiet, vt mortē negligere poſſimus: at vita perficiat, vt ſatis, ſuperque vixiſſe videamur. quāquā enim ſenſus r abierit, tamen ſummis & proprijs bonis & laudis, & gloriæ, quamuis nō ſentiant, mortui nō carēt. etſi enim nihil in ſe habeat gloria, cur expetatur: tamen virtutem tanquàm vmbra ſequitur. verum multitudinis iudiciū de bonis, ſi quando eſt, magis laudādū eſt, quàm illi ob eā rem beati. † Nō poſſū 110 autem dicere, quoquo modo hoc accipiatur, Lycurgum, Solonem, legum, & publicæ diſciplinæ carere gloria: Themiſtoclē, Epaminondam, bellicæ virtutis. ante enim Salaminā ipſam Neptunus obruet, quàm Salaminij ſ trophæi memoriā: priùſquè Bœotia Leuctra tollentur, quàm pugnæ Leuctricæ gloria. multò etiam tardiùs fama deferet Curiū, Fabriciū, Calatinum, duos Scipiones, duos Africanos, Maximum, Marcellum, Paulum, Catonē, Lælium, innumerabiles alios. quorum ſimilitudinem aliquam qui arripuerit, nō eam fama populari, ſed vera bonorum laude metiens, fidēti animo, ſi ita res feret, gradietur ad mortem. in qua aut ſummū bonū, aut nullum malum eſſe cognouimus: ſecundis verò ſuis rebus volet etiam mori. non enim tam t cumulus bonorum, iucundus eſſe poteſt, quàm moleſta

q v.c. *cumulata erāt officia vitæ cum fortuna bella reſ.* al. *cumulata erāt officia vitę fortuna belli reſt.*

r fort. *abierit, tamē ſuis, & propr.* & ita L.

ſ v c. *tropæi m. &* ita L.

t [illegible]

leſta deceſſio. † hãc ſentẽtiam ſignificare videtur Laconis illa vox, qui cũ Rhodius Diagoras, Olympionices nobilis, vno die duos ſuos filios victores Olympiæ vidiſſet, acceſſit ad ſenẽ, & gratulatus, *Morere Diagora*, inquit: *non enim in cælum aſcenſurus es.* Magna hæc, & nimiùm fortaſſe Græci putant, vel tum potiùs putabãt. iſq; qui hoc Diagoræ dixit, permagnum exiſtimans, treis Olympionicas vna ex domo prodire, cunctari illum diutius in vita, fortunæ obiectum, inutile putabat ipſi. Ego autem tibi quidẽ quod ſatis eſſet, paucis verbis, vt mihi videbar, reſponderam, conceſſeras enim, nullo in malo mortuos eſſe: ſed ob eam cauſam contendi, vt plura dicerẽ, quòd in deſiderio, & luctu hæc eſt conſolatio maxima. noſtrum enim, & noſtra cauſa ſuſceptũ dolorem, modicè ferre debemus, ne & noſmetipſos amare videamur. illa ſuſpicio intolerabili dolore cruciat, ſi opinamur eos, quibus orbati ſumus, eſſe cum aliquo ſenſu in ijs malis, quibus vulgò opinantur, hanc excutere opinionem mihimet radicitus volui, eoq;
12 fui fortaſſe longior. † A. Tu longior? non mihi quidem. prior enim pars orationis tuæ faciebat. vt mori cuperem: poſterior, vt modò non nollem, modò non laborarem. 48. omni autem *v* ratione illud certè perfectum eſt, vt mortem nõ ducerem in malis. M. Num igitur etiam rhetorum epilogum deſideramus? an, iam hanc artem planè relinquimus? A. Tu verò iſtam ne reliqueris, quam ſemper ornaſti:

v L. oratione illud c. p. & ira o. v. c.

& quidem iure. illa enim te, ſi verè loqui vo-lumus, ornauerat. ſed quinā eſt iſte epilogus? aueo enim audire, quidquid eſt. † M. Deorum 11 immortalium iudicia ſolent in ſcholis pro-ferre de morte. nec verò ea fingere ipſi, ſed Herodoto auctore, alijſque pluribus. Primũ Argiæ ſacerdotis, Cleobis & Biton filij, præ-dicantur. nota fabula eſt: 49. cùm enim illam ad ſolemne, & ſtatum ſacrificium curru vehi ius eſſet, ſatis longè ab oppido ad fanum. morarenturque iumenta: tunc iuuenes ij, quos modò nominaui, veſte poſita, corpora o-leo perunxerunt: ad iugũ acceſſerũt. ita ſacer-dos aduecta in fanum, cùm currus eſſet du-ctus à filijs, precata à Dea dicitur, vt illis *a* præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſet à deo: poſt epulatos cum matre adoleſcenteis, ſomno ſe dediſſe: manè 11 inuentos eſſe mortuos. † Simili precatione Trophonius, & Agamedes, vſi dicuntur: qui, cùm Apollini Delphis templum exædificaſ-ſent: venerantes deum, petierunt mercedem non paruam quidem operis, & laboris ſui, nil certi, ſed quod eſſet optimum homini: quibus Apollo ſe id daturum oſtendit, poſt eius diei diem tertium: qui vt illuxit, mortui ſunt re-perti. Iudicauiſſe deum dicunt, & eum qui-dem deum, cui reliqui dij conceſſiſſent, vt præter cæteros diuinaret, mortem, eſſe opti-mum homini. Fertur etiam de Sileno fabella quædam: qui cùm à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur

a al. pretium.

docuiſſe

docuiſſe regem, NON NASCI HOMINI LONGE optimum eſſe: proximum autem, quamprimùm mori, † qua eſt vſus ſententia in Cteſiphonte Euripides.

,, y *Nam nos dicebat* z *cœtus celebrantes domũ*
,, *Lugere, vbi eſſet aliquis in lucem editus,*
,, *Humanæ vitę varia reputantes mala:*
,, *At, qui labores morte finiſſet graueis,*
,, *Omneis amicos laude, & lætitia exequi.*

ſimile quiddam eſt in conſolatione Crantoris: ait enim Terinæum quendam Eliſium, cùm grauiter filij mortem mœreret, veniſſe in Pſychomantium, quærentem quæ fuiſſet tãtæ calamitatis cauſa. huic in tabellis treis huiuſmodi verſiculos datos:

,, a *Ignaris homines in vita mentibus errant:*
,, *Euthynous* b *potitur fatorum munere læto.*
,, *Sic fuit vtilius finiri ipſique, tibique.*

His & talibus auctoribus vſi. c confirmant cauſam, rebus à dijs immortalibus iudicatã. † Alcidamus quidam, rhetor antiquus, in primis nobilis, ſcripſit etiam laudationem mortis, quæ conſtat ex enumeratione malorũ humanorum, cui rationes eæ, quæ exquiſitiùs à Philoſophis colliguntur, deſuerunt, vbertas oratio-

y Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους, Τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ᾽ ἔρχεται κακά. Τὸν δ᾽ αὖ θανόντα, καὶ πόνων πεπαυμένον, Χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων. z for. cætus. a Ἤ ἐρ γε, νήπιε Ἠλύσι᾽ ἠλίθιοι φρένες ἀνδρῶν. Εὐθυώνους κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ. Οὐκ ἦν γὰρ ζώειν καλὸν οὔτ᾽ αὐτῷ, οὔτε τοκεῦσι. b L. *potitur fatorum numine, leto.* al. *potitur fatorum munere leto.* c L. *confirmant cauſam.*

orationis non defuit. clarè verò mortes pro patria oppetitæ, non ſolùm glorioſæ rhetoribus, ſed etiam beatæ videri ſolent. repetunt ab Erichtheo: cuius etiam filiæ cupide mortẽ expetiuerunt pro vita ciuium: Codrum, qui ſe in medios immiſit hoſteis, famulari veſte, ne poſſet agnoſci, ſi eſſet ornatu regio: quòd oraculum erat datum, ſi rex interfectus eſſet, victriceis Athenas fore. e Menecheus vero non prætermittitur: qui oraculo edito largitus eſt patriæ ſuum ſanguinem Iphigenia. Aulide duci ſe immolandam iubet, vt hoſtium ſanguis eliciatur ſuo. Veniunt inde ad propiora. † Harmodius in ore, & Ariſtogiton, Lacedæmonius, Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent. noſtros nõ norunt: quos enumerare e magnũ eſt: ita ſunt multi: quibus videmus optabileis fuiſſe morteis cum gloria. † quæ cùm ita ſint, magna tamen eloquentia eſt vtendum, atque ita velut ſuperiore è loco concionandum, vt homines mortem vel optare incipiant, vel certè timere deſiſtant. nam ſi ſupremus ille dies non èxtinctionem, ſed commutationem affert loci, quid optabilius? ſin autem perimit, ac delet omnino, quid melius, quàm in medijs vitæ laboribus obdormiſcere, & ita conniuentem ſomno conſopiri ſempiterno? quod ſi fiat melior Ennij, qui Solonis oratio. hic enim noſter,

e L. Menecm.

† vide Her. lib. 15. Thucyd. l. 1. Vr. 1. Pol. Gel. 9 c. 2.

ſ q. v. c. longũ eſt.

Nemo me lacrymis decoret (inquit) nec funera fletu

Faxit. At verò ſapiens ille;

Mori

„ *g Mors mea careat lacrymis: linquamus a-*
micis.
„ *Mœrorem, vt celebrent funera cum gemitu.*

118 † Nos verò, ſi quid tale acciderit, vt à deo
denuntiatum videatur, vt exeamus è vita,
læti, & agentes, gratias pareamus, emitti-
que nos è cuſtodia, & leuari vinculis arbi-
tremur, vt aut in æternum, & planè in no-
ſtram domum remigremus, aut omni ſenſu,
moleſtiaque careamus: ſin autem nihil de-
nuntiabitur, eo tamen ſimus animo, vt hor-
ribilem eum diem alijs, nobis fauſtum pu-
temus, nihilque in malis ducamus, quod ſit
vel à dijs immortalibus, vel à natura paren-
te omnium conſtitutum. non enim temerè, nec
fortuitò ſati, & creati ſumus, ſed profectò
fuit quædam vis, quæ generi conſuleret hu-
mano: nec id gigneret, aut aleret, 51. quod
cùm exantlauiſſet omneis labores, tum inci-
deret in mortis malum ſempiternum: por-
tum potiùs paratum nobis, & perfugium pu-
119 temus. † quò vtinam velis paſſis peruehi li-
ceat. ſin reflantibus ventis *h* reijciemur, ta-
men eodem paulò tardiùs referamur neceſſe
eſt. quod autem omnibus neceſſe eſt, idne
miſerum eſſe vni poteſt? Habes epilogum,
ne quid prætermiſſum, aut relictum putes. A.
Ego verò. & quidem fecit etiam iſte me epi-
logus firmiorem. M. Optimè, inquam, ſed
nunc quidem *i* valitudini tribuamus aliquid.
cras autem, & quot dies erimus in Tuſcu-
lano, agamus hæc, & ea potiſſimùm, quæ

leua-

g Μηδέ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι Καλλείποιμι θανὼν ἄλγεα, καὶ στοναχάς.

h *reijciemur.*

i *valitudini.*

leuationem habeant ægritudinum, formidinum, cupiditatum: qui omnis Philoſophiæ eſt fructus vberrimus.

M. T. CICERONIS TVSCVLANARVM a QVAESTIONVM AD M. BRVTVM

LIBER SECVNDVS.

DE TOLERANDO DOLORE.

Dolor cur, & quomodo tolerandus. Dolorem non eſſe ſummum malum, cùm dedecus eo maius ſit, omnia quæ nocitura videntur cum prudentia, & ſine iniuria prudenter cauenda, idque eſſe diuinum, ac potiſsimum eſſe munus.

NEOPTOLEMVS a quidem apud Ennium philoſophari ſibi ait neceſſe eſſe, ſed paucis: nam omnino haud placere. ego autem, Brute, neceſſe quidem mihi eſſe arbitror philoſophari: nam quid poſſum, præſertim nihil agens,

a for. *apud Enniū philoſophari quidē ſibi ait neceſſe eſſe*, &c.

agens, agere melius? ſed non paucis, vt ille ait neceſſe
difficile enim eſt, in Philoſophia pauca eſſe eſſe, &c.
ei nota, cui non ſunt aut pleraque, aut omnia.
nã nec pauca, niſi è multis, eligi poſſunt, nec
qui pauca percepit, non idem reliqua eodem
2 ſtudio perſequetur. † ſed in vita tamen occupata, atque, vt Neoptolemi tum erat, militari, pauca ipſa multum ſæpe proſunt, & ferunt fructus, ſi non tantos, quanti ex vniuerſa Philoſophia percipi poſſunt: tamen eos, quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate, aut ægritudine, aut metu liberemur: velut ex ea diſputatione, quæ mihi nuper habita eſt in Tuſculano, magna videbatur mortis effecta contẽptio: quæ non minimum valet ad animũ metu liberandum. nam qui id, quod vitari nõ poteſt, metuit, is viuere animo quieto nullo modo poteſt. ſed qui, non modò quia neceſſe eſt mori, verùm etiã quia nihil habet mors, quod ſit horrendum, mortem non timet, magnũ
3 is ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. † quamquam non ſumus ignari, multos ſtudioſe contra eſſe dicturos, quod vitare nullo modo potuimus: niſi nihil omnino ſcriberemus. etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus (popularis eſt enim illa facultas, 1 a & effectus eloquentiæ eſt audientium approbatio) ſed ſi reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe confiderent, quemque ſperandi ſibi, eundem & bene dicendi finem proponerent; &, cùm obruerẽtur copia ſententiarum,

a L. & *effectrix eloq.*

atque verborum, ieiunitatem, & famem ſe
malle, quàm vbertatem, & copiam dicerent.
vnde erat exortum genus Atticorũ, ijs ipſis,
qui id ſequi ſe profitebantur, ignotum: qui
iam conticuere, pænè ab ipſo foro irriſi. † 4
quid futurum putamus, cùm adiutore popu-
lo, quo vtebamur anteà, nunc minimè nos vti
poſſe *b* videamus? eſt enim Philoſophia pau-
cis contenta iudicibus, multitudinem conſul-
tò ipſa fugiens, eique ipſi & ſuſpecta, & in-
uiſa: vt vel, ſi quis vniuerſam velit vitupe-
rare, ſecundo id populo facere poſſit: vel, ſi
eam, quam nos maximè ſequimur, conetur in-
uadere, *c* magna habere poſſit auxilia *d* reli-
quorum Philoſophorum diſciplinis. nos autem
vniuerſæ Philoſophiæ vituperatoribus reſpõ-
dimus in Hortenſio. Pro Academia autem quæ
dicenda erant, ſatis accuratè in Academi-
cis quatuor libris explicata arbitramur: ſed
tamen tantum abeſt, vt ſcribi contra nos no-
limus, vt id etiam maximè optemus: in ipſa
enim Græcia Philoſophia tanto in honore
numquam fuiſſet, niſi doctiſſimorum conten-
tionibus, diſſenſionibuſquè viguiſſet. † quam- 5
obrem hortor omneis, qui facere id poſſunt,
vt huius quoque generis laudẽ iam languenti
Græciæ eripiant, & perferant in hanc vrbem,
ſicut reliquas omneis, quæ quidem erant ex-
petendæ, ſtudio atque induſtria ſua maiores
noſtri trãſtulerunt. Atque oratorum quidem
laus ita ducta ab humili, venit ad ſũmũ, vt iã,
quod natura fert in omnibus ferè rebus, ſene-
ſcat,

b v. c. *videamur?* fort. *videant?*

c q. v. c. *magna poſſit habere*

d L. *à reliquorũ*, &c.

ſcat, breuique tempore ad nihilum ventura,
videatur. e Philoſophia naſcatur Latinis qui-
dem literis ex his temporibus, eamque nos
adiuuemus:noſque ipſos redargui, refellique
patiamur. quod ij ferunt animo iniquo, qui
certis quibuſdā,deſtinatiſque ſententijs quaſi
addicti,& conſecrati ſunt, eaque neceſſitate
conſtricti,vt, etiam quæ non probare ſoleant,
ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere. nos,
qui ſequimur probabilia, nec vltra id,quam,
quod veriſſimile occurrerit, progredi poſſu-
mus, & refellere ſine pertinacia, & refelli
6 ſine iracundia parati ſumus. † Quod ſi hæc
ſtudia traducta erunt ad noſtros, ne bibliothe
cis quidem Græcis egebimus, in quibus mul-
titudo infinita librorum propter eorum eſt
multitudinem, qui ſcripſerunt: eadem enim
dicuntur à multis: ex quo libris omnia refer-
ſerunt.quod accidet etjam noſtris, ſi ad hæc
ſtudia plures confluxerint.ſed eos,ſi poſſumus
excitemus,qui liberaliter eruditi, adhibita
etiam diſſerendi elegantia, ratione & via phi
7 loſophantur. † eſt enim quoddam genus eo-
rum,qui ſe Philoſophos appellari volūt. quo-
rum dicūtur eſſe Latini ſanè multi libri: quos
non contemno equidem, quippe quos numquā
legerim: ſed quia profitentur ipſi illi, qui
eos ſcribunt, ſe neque diſtinctè, neque diſtri-
butè,neque eleganter,neque ornatè ſcribere:
lectionē ſine vlla delectatione negligo: quid
enim dicant,& quid ſentiant ij,qui ſunt ab ea
diſciplina, f nemo mediocriter quidē doctus

e for. *Philoſophia igitur naſcatur Latinis & c.*

f q. v. c. *mediocriter quidē doct⁹ ign.* for. *nemo ne mediocriter quidem doct.*

ignorat.quamobrem, quoniam, quemadmodũ
dicant, ipſi non laborant: cur legendi ſint,
niſi ipſi inter ſe,qui idem ſentiunt.non intelli-
go. † nám,vt Platonem, reliquoſque Socra- 8
ticos,& deinceps eos,qui ab his profecti ſunt,
legunt omnes etiam, qui illa aut non appro-
bant,aut non ſtudioſiſſimè conſectantur: Epi-
curum autem,& Metrodorum 2 non ferè præ-
ter ſuos quiſquam in manus ſumit:ſic hos La-
tinos ij ſoli legunt, qui illa rectè dici putant.
nobis autem videtur,quidquid literis mande-
g o. v. c. tur, id commendari omnium eruditorum g
actioni lectione *h* debere, nec, ſi ipſi minùs conſequi
& ita L. poſſumus, iccirco minùs id ita faciendum eſſe
h fort.*de-* ſentimus. †Itaque mihi ſemper Peripatetico- 9
bere. & rum, Academiæque conſuetudo, de omnbius
ita o.v.c. rebus in contrarias parteis diſſerendi,non ob
eam cauſam ſolùm placuit,quod aliter non
poſſet,quid in vnaquaque re veriſſimile eſſet,
inueniri: ſed etiam quod eſſet ea maxima di-
cendi exercitatio: qua princeps vſus eſt Ari-
ſtoteles: deinde eum qui ſecuti ſunt. noſtra
autem memoria Philo, quem nos frequenter
audiuimus, inſtituit alio tempore Rhetorum
præcepta tradere,alio Philoſophorum.ad quã
nos conſuetudinem à familiaribus noſtris ad-
ducti in Tuſculano, quod datum eſt temporis
nobis,in eo conſumpſimus. itaque cum ante
i λέξει, meridiem *i* dictioni operam dediſſemus, ſicut
pridie feceramus: poſt meridiem in Acade-
miam deſcendimus. in qua diſputationem ha-
bitam non quaſi narrantes exponimus,ſed eiſ-
dem

dem ferè verbis, vt actum, diſputatumque
10 eſt. † Eſt igitur ambulantibus ad hunc modũ
ſermo ille nobis inſtitutus, & à tali quodam
K inductus exordio. A. DICI NON POTEST, k al. *ductus.*
quam ſim heſterna diſputatione tua delecta-
tus, vel potiùs adiutus. etſi enim mihi cõſcius
ſum, numquam me nimis cupidum fuiſſe vitæ,
tamen obijciebatur interdum animo metus
quidam, & dolor, cogitanti, fore aliquando fi-
nem huius lucis, & amiſſionem omnium vitæ
commodorum. hoc genere moleſtiæ ſic, mihi
crede, ſum liberatus, vt nihil minùs curãdum
11 putem. † M. Minimè mirum id quidem, nam
efficit hoc Philoſophia: medetur animis: ina-
neis ſollicitudines detrahit: cupiditatibus li-
berat: pellit timores. ſed hæc eius vis non idẽ
poteſt apud omneis: tum valet multum, cum
eſt idoneam complexa naturam. FORTEIS
enim non modò fortuna adiuuat, vt eſt in ve-
tere prouerbio, ſed multò magis ratio, quæ
quibuſdam præceptis confirmat vim fortitu-
dinis. te natura excelſum quendam videlicet,
& altum, & humana deſpiciẽtem genuit. ita-
que facilè in animo forti contra mortem ha-
bita inſedit oratio. ſed hæc eadem num cen-
ſes apud eos ipſos valere, niſi admodum pau-
cos, à quibus inuenta, diſputata, conſcripta
ſunt? quotus enim quiſque Philoſophorum
inuenitur, qui ſit ita moratus, ita animo, ac vi
ta conſtitutus, vt ratio poſtulat? qui diſciplinã
ſuam, non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem
12 vitæ putet? † qui obtemperet ipſe ſibi, & de-

cretis ſuis pareat? videre licet alios tanta leuitate & iactatione, ijs vt fuerit non didiciſſe melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos, multos libidinum ſeruos: 3 vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. quod quidem mihi videtur eſſe turpiſſimum. Vt enim, ſi grammaticum ſe profeſſus quiſpiam, barbarè loquatur, aut ſi abſurdè canat is, qui ſe haberi velit muſicum, hoc turpior ſit, quod in eo ipſo peccet, cuius profitetur *l* ſcientiam: ſic Philoſophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior eſt, quod in officio, cuius magiſter eſſe vult, labitur, artéque vitæ profeſſus, delinquit in vita. A. Nonne verendum igitur, ſi eſt ita, vt dicis, ne Philoſophiā falſa gloria exornes? quod eſt enim maius argumentum, nihil eam prodeſſe, quàm quoſdam perfectos Philoſophos turpiter viuere? † M. Nullum verò id 13
quidem argumentum eſt, nam vt agri nō omnes frugiferi ſunt, qui coluntur, *m* falſumque illud, ac improbè,

„ 4 n *Et ſi in ſegetem ſunt deteriorem datæ*
„ *Fruges, tamen ipſæ ſuapte natura enitent*:

ſic animi non omnes culti fructum ferunt. atque, vt in eodem ſimili verſer, vt ager, quāuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe nō poteſt: 5 o ſic ſine doctrina animus. 6 ita eſt vtraque res *p* vna ſine altera debilis. cultura autem eſt animi, Philoſophia eſt: *q* quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad ſatus accipiendos, eaque mandat his, &, vt ita dicam, ſerit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. Agamus

l q.v.c.ſē*tentiam*: nō plac.
m L.*falſo que illud atq; impr.*
n L.*Etſi ſegetem sūt in deteriorem datæ Fr.*
o L.*ſic nec ſine doctr.*
p *vna*, ab eſt, ab o. v.c.
q v.c. *hæc extr.* & ita L.

mus igitur, vt cœpimus. dic, ſic vis, de quo di-
14 ſputari velis. † A. Dolorem exiſtimo maximũ
malorum omnium. M. Etiamne maius, quàm
dedecus? A. Non audeo id dicere, quidem, &
me pudet tam citò de ſententia eſſe deiectum.
M. Magis eſſet pudendum ſi in ſententia per- r *L. te di-*
maneres. quid enim minus eſt *r* dignum, quam *gnum,*
tibi quidquam peius videri dedecore, flagitio, ſ o. v.c.
turpitudine? quæ vt ſ effugias, quis eſt non *ſed non*
modò non recuſandus, ſed vltro appetendus, *vltro ap-*
ſubeundus, excipiendus dolor? A. Ita prorſùs *pet.*& ita
exiſtimo. quare ne ſit ſanè ſummum malum L.
dolor: malum eſt certè. M. Videſne igitur,
quantum breuiter admonitus, de doloris ter-
rore deieceris? A. Video planè: ſed plus deſi-
15 dero. † M. Experiar equidem: ſed magna res
eſt, animoque mihi opus eſt non repugnante.
A. Habebis id quidem. vt enim heri feci, ſic
nunc rationem, quò ea me cumque ducet, ſe-
quar. M. Primùm igitur de imbecillitate mul-
torum, & de varijs diſciplinis Philoſophorum
loquar. quorum princeps & auctoritate, & an-
tiquitate Socraticus Ariſtippus non dubitauit t q. v. c.
ſummum malum dolorem dicere. *t* dehinc ad *deinde ad*
hanc eneruatam, muliebremque ſententiam *hãc ener-*
ſatis docilem ſe Epicurus præbuit *u* hunc poſt *uatam,*
Rhodius Hieronymus, dolore vacare, ſummũ u ſi v. c.
bonum dixit: tantum in dolore duxit mali. ce- al. *poſt*
teri, præter Zenonem, Ariſtonem, Pyrrhonem, *hunc.*
idem ferè, quod modò tu: malum illud quidẽ
16 ſed alia peiora. † ergo id, quod natura ipſa, &
quædam generoſa virtus ſtatim reſpuit, ne

dolorē ſummum malum diceres, oppoſitoque de decore, ſententia depellere te, in eo magiſtra vitę tot ſecula x permanet Philoſophia. quod huic officiū, quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipiſci cū dolore corporis velit, qui dolorem ſummum malum ſibi eſſe perſuaſerit? quam porrò quis ignominiam, quam turpitudinem non pertulerit, vt effugiat dolorem, ſi id ſummum malum eſſe decreuerit? quis autem non miſer non modò tunc, cùm premetur ſummis doloribus, ſi in his eſt ſummum malum, ſed etiam cùm ſciet id ſibi poſſe euenire? & quis eſt, cui non poſſit? ita fit, vt omnino nemo poſſit eſſe beatus. † Metro- 17
dorus quidem eum perfectè putat beatum, y cui corpus bene conſtitutum ſit, & exploratum ita ſemper fore. quis autem eſt iſte, cui id exploratum poſſit eſſe? Epicurus verò ea dicit, vt mihi quidem riſus captare videatur. affirmat enim quodam loco, ſi vratur ſapiens, ſi crucietur: exſpectas fortaſſe dum dicat, patietur, perferet, non ſuccumbet: Magna mehercule laus, & eo ipſo, per quē iuraui, Hercule digna: ſed Epicuro homini aſpero, & duro non eſt hoc ſatis: In z Phalaridis tauro ſi erit, dicet. Quàm ſuaue eſt hoc! quàm hoc nō curo! Suaue etiam: an parum eſt, ſi non amarum? at id quidem illi ipſi, qui dolorem malū eſſe negant, non ſolent dicere, cuiquam ſuaue eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, contra naturam dicunt, nec tamen malum. hic, qui ſolum hoc malum dicit, & malorum omnium

x al. *permanet Philoſophia* non plac.

y τέλος ἀγαθῶν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ τούτου πιστὸν ἔλπισμα.

z q. v. c. *Falaridis*

nium extremum, ſapientem cenſet id ſuaue
18 dicturum. † ego à te non poſtulo, vt dolorem eiſdem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem, homo, vt ſcis, voluptarius. ille dixerit ſane idem in Phalaridis tauro, quod ſi eſſet in lectulo. 7 ego tantam vim non tribuo *a* ſapiētiæ contra dolorem. 8 *b* ſi fortè in perferendo, officiū ſatis eſt: vt lætetur etiam, non poſtulo. triſtis enim res eſt ſine dubio, aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum, tolerādum-
19 que difficilis. † Adſpice Philoctetam: cui concedendum eſt gementi. Ipſum enim Herculem viderat in Oeta magnitudine dolorum eiulantem. nihil igitur hunc virum ſagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum conſolabantur: cùm E vipeiino morſu venæ viſcerum, Veneno imbutæ tetros cruciatus cierent. itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens.

„ *Heu quis ſalſis fluctibus mandet*
„ *Me ex ſublimi vertice ſaxi?*
„ *Iamiam abſumor: conficit animam*
„ *Vis vulneris, vlceris æſtus.*

Difficile dictu videtur, eum non in malo eſſe, & magno quidem, qui ita clamare cogatur.
20 † Sed videamus Herculem ipſum. qui tum dolore frangebatur, cùm immortalitatem ipſa morte quærebat. quas hic voces apud Sophoclem in Trachinijs edit? cui cum Deianira ſanguine centauri tinctam tunicam induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus, ait ille,

„ *c O multa dictu grauia, perpeſſu aſpera,*
„ *9 Quæ corpore d exanclato, atq; animo pertuli.*

Nec

a L. *ſapiētiæ.*

b L. *Eſſe fortem in perf.* & ita v. c. al. *ſic fortis in perferendo.*

c Ω πολλὰ δ

Nec mihi Iunonis terror implacabilis,
Nec tantum inuexit triſtis Euryſtheus mali,
Quantum vna vecors Oenei partu edita,
Hæc me irritauit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri inhærens morſu lacerat viſcera,
Vrgenſque grauiter pulmonum haurit ſpiritus
10 *Iam* e *decolorem ſanguinem omnẽ exſorbuit:*
Sic corpus clade horribili abſumptum extabuit.
Ipſe illigatus peſte interimor textili.
Hos non hoſtilis dextra, non f *terra edita*
Moles gigantum, non biformato impetu
Centaurus ictus corpori g *infixit meo,*
Non Graia vis, non barbara vlla immanitas,
Non ſæua terris gens relegata vltimis,
Quas peragrans, vndique omnem hinc ferita-
tem expuli:
Sed fœminea vir, fœminea interimor manu.
O nate, verè hoc nomen vſurpa patri,
Nec me occidentem matris ſuperet caritas.
Huc arripe ad me manibus abſtractam pijs.
Iam cernam, mene, an illam potiorem putes.
†*Perge, aude nate, illacryma patris peſtibus:* 21
Miſerere, gentes noſtras flebunt miſerias.
h *Heu virginalem me ore ploratum edere,*
Quem vidit nemo vlli ingemiſcentem malo?
Sic fœminata virtus afflicta occidit.
Accede nate, aſſiſte, miſerandum adſpice
Euiſceratum corpus lacerati patris.
Videte cuncti, tuque cæleſtum ſator,
Iace, obſecro, in me vim coruſcam fulminis.
Nunc, nunc i *dolorem anxiferi torquent ver-*
tices:

Margin notes:
„ καὶ θερ-„ μαὶ, καὶ „ λόγῳ „ κακὰ, „
d L. *exãtlani*, al. *exẽlata*, al. *exan-clata*,
e χλω-ρὸν αἷ-μα.
f γηγε-νής.
g L. *infixit*.
h L. *Heu, virginali more ploratũ edere*, Soph. „ ὅστις, ὥσπερ „ παρθένος „ βέβρυχα „ κλαίων, „
i L. *dolorũ*

Nunc

„ *Nunc ſerpit ardor, ò ante victrices manus,*
22 „ † *O pectora, ò terga, ò lacertorum tori,*
„ *Veſtrone preſſu quondam Nemeæus leo*
„ *Frendens efflauit grauiter extremum halitum?*
„ *Hac dextera Lernā k tatrā mactata excetra,*
„ *Placauit: hæc bicorporem afflixit manum*
„ *Erimanthiam, hæc vaſtificam abiecit beluam:*
„ *Hac à Tartarea tenebrica abſtractum plaga*
„ *Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:*
„ *Hæc interemit tortu multiplicabili*
„ *Draconem, auriferam obtutu obſeruantem arborem.*
„ *Multa alia victrix noſtra luſtrauit manus,*
„ *Nec quiſquam è noſtris ſpolia cepit laudibus.*

k L. *tantro.*

Poſſumuſne nos contemnere dolorem, cùm ipſum Herculē 11 tam intolerāter dolere videamus?
23 † Veniat Aeſchylus non Poeta tantùm, ſed etiam Pythagoreus, ſic enim accepimus. quo modo fert apud eū Prometheus dolorem, quem excipit ob furtum Lemnium, 12 *l vnde ignis lucet mortalibus, clàm diuiſus?* eum Prometheus doctus clepſiſſe dolo, pœnaſque Ioui fato expendiſſe ſupremo. Has igitur pœnas pendens, affixus ad Caucaſum hæc dicit.

l L. *vndē ignē mortalibus dīuiſſe cluet doctū Prometheus. Clepſiſſe dolo, pænaſq; Ioui Fato expēdiſſe ſupremo.*

„ m *Titanum* 13 n *ſoboles, ſocia noſtri ſanguinis*
„ *Generata cœlo, adſpicite religatum aſperis*
„ *Vinctumque ſaxis, nauem vt horriſono freto*
„ *Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.*
„ *Saturnius me ſic infixit Iupiter,*
„ *Iouiſque numen Mulcibri* o *aſciuit manus.*
„ *Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,*

m Hæc Aeſchyli tragœdia nō exſtat
n L. *ſuboles,*
o for. *arcivit.*

Per-

» *Perrupit artus: qua miſer ſollertia*
» *† Tranſuerberatus, caſtrum hoc furiarũ incolo.* 24
» *Iam tertio me quoque funeſto die,*
» *Triſti aduolatu aduncis lacerans vnguibus*
» *Iouis ſatelles paſtu dilaniat fero.*
» *Tum iecore opimo farta, & ſatiata affatim*
» *Clãgorem fundit vaſtum, & ſublime paduolãs,*
» *Pinnata cauda noſtrum adulat ſanguinem.*
» *Cùm verò adeſum inflatu renouatũ eſt iecur,*
» *Tum rurſus tatros auida ſe ad paſtus refert.*
» *Sic hunc cuſtodem mæſti cruciatus alo.*
» *Qui me peremni viuum fœdat miſeria.*
» *† Namque, vt videtis, vinclis conſtrictus Iouis,* 25
» *Arceo neque diram volucrem à pectore.*
» *Sic me ipſe viduus peſteis excipio anxias,*
» *Amore mortis terminum inquirens mali.*
» *Sed longè à leto numine aſpellor Iouis.*
» *Atque vetuſta ſæclis glomerata horridis,*
» *Luctifica clades noſtro infixa eſt corpori:*
» *q Ex quo liquata ſolis ardore excidunt*
» *Guttæ, quæ ſaxa aſſidue inſtillant Caucaſi.*

Vix igitur poſſe videmur ita affectum nõ miſerum dicere: & ſi hunc miſerum, certè dolorem, malum. † A. Tu quidem adhuc meã cauſam agis. ſed hoc mox videro. interea vnde iſti verſus? non enim agnoſco. M. Dicam hercule. etenim rectè requiris, videſne abundare me otio? A. Quid tum? M. Fuiſti ſæpe, credo, cùm Athenis eſſes, in ſcholis Philoſophorum. A. 14 Verò, ac libenter quidem. M. Animaduertebas igitur, etſi tum nemo erat admodum copioſus, verumtamen verſus ab his admiſce-

ri orationi. A. Ac multos quidem à Dionyſio Stoico. M. Probè dicis. ſed is quaſi dictata,
15 *r* nullo delectu, nulla elegantia. *ſ* Philo & proprium numerum, *t* & electa poemata, & loco adiungebat. Itaque poſtquam adamaui hanc quaſi ſenilem declamationem, ſtudioſè equidem vtor noſtris Poetis. ſed, ſicubi illi defecerunt, verti ipſe multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc genere diſputationis
27 careret Latina oratio. † Sed videſne, Poetæ quid mali afferant? lamentanteis inducũt fortiſſimos viros: molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde dulces, vt non legantur modò, ſed etiam ediſcantur. ſic ad malam domeſticam diſciplinam, vitamque vmbratilem, & delicatam cùm acceſſerunt etiam Poetæ, neruos omneis virtutis elidũt. rectè igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cùm mores optimos, & optimum reip. ſtatum exquireret. At verò nos, & docti ſcilicet à Græcia. hæc & à pueritia legimus, *u* & didicimus: hanc eruditionem liberalem, & doctrinam putamus.
28 † Sed quid Poetis iraſcimur? virtutis magiſtri Philoſophi inuenti ſunt, qui ſummum malum dolorem dicerent. at tu adoleſcens, cùm id tibi paulò antè dixiſſes videri, rogatus à me, etiamne maius, quàm dedecus, verbo de ſententia deſtitiſti. roga hoc idem Epicurum: maius dicet eſſe malum, mediocrem dolorem, quàm maximum dedecus. in ipſo enim dedecore mali nihil eſſe, niſi ſequantur dolores. quis igitur Epicurum ſequitur

r L. *nullo dilectu*, ſ L. *Philo noſter, & propr.* & ita v.c. t o.v.c. *et lecta poemata, &* ita L. u L. *& perſcimus*.

tur dolor, cùm hoc ipſum dicit, ſummum ma-
lum eſſe dolorem, quo dedecus maius à Philo
ſopho nullū exſpecto? quare ſatis mihi dedi-
ſti, cum reſpondiſti, maius tibi videri malum,
dedecus, quàm dolorem. hoc ipſum enim ſi
tenebis, intelliges, quàm ſit obſiſtendum do-
lori. nec tam quęrendum eſt, dolor, malumne
ſit, quàm firmandus animus ad dolorem ferē-
dum. † Concludunt ratiunculis Stoici, cur nō 29
ſit malum: quaſi de verbo, non de re labore-
tur. Quid me decipis Zeno? nam cum id, quod
mihi horribile videtur, tu omninō malū eſſe
negàs, capior, & ſcire cupio, quo modo id,
quod ego miſerrimū exiſtimē, ne malū quidē
x ſic o.v. c. ſit. x Nihil eſt, inquit, malū, niſi quod turpe, &
vitioſum eſt. Ad ineptias redis. illud enim,
quod me angebat, nō eximis. ſcio dolorē non
eſſe nequitiā. deſine id me docere: hoc doce,
doleā, necne doleā, nihil intereſſe. 16 Nunquā
quidquā, inquit, ad beatè quidē viuendū, quod
eſt in vna virtute poſitū: ſed tamē eſt reiicien
dū. Cur? Aſperū eſt, cōtra naturā, difficile per-
peſſu, triſte, durū. † Hæc copia verborum eſt, 30
quod omnes vno verbo malū appellamus, id
tot modis poſſe dicere. definis tu mihi, nō tol-
lis dolorem, cùm dicis aſperum, contra natu-
ram, vix quod ferri, tolerariq; poſſit, nec men-
tiris: ſed re ſuccumbere nō oportebat, verbis
gloriātē, 17 dum nihil bonū, niſi quod honeſtū:
y fort. *Captare hoc, quidē eſt,* nihil malum, niſi quod turpe. 18 y Optare hoc
quidē eſt, nō docere, illud & melius, & verius:
omnia, quæ natura aſpernatur, in malis eſſe;

quæ

quæ aſciſcit, in bonis. hoc poſito, & verborum z*L. ne ma*
concertatione ſublata, tantum tamẽ excellet *lũ quidẽ*
illud, quod rectè amplexantur iſti, quod ho- *vllũ, &c.*
neſtum, quod rectũ, quod decorũ appellamus, & ita o.
quod idem interdum virtutis nomẽ amplecti- v. c.
mur, vt omnia præterea, quæ bona corporis, & a L. *cõpa-*
fortunæ putãtur, perexigua, & minuta videã- *randum.*
tur: nec malũ quidem vllum, nec, ſi vnum in b o. v. c.
locum collata omnia ſint, cum turpitudinis *tũ hone-*
31 malo *a* cõparanda. †Quare, ſi, vt initio conceſ- *ſtas, tũ di*
ſiſti, turpitudo peius eſt, quàm dolor: nihil eſt *gnitas, tũ*
planè dolor. nam dum tibi turpe, nec dignum *decus etc.*
viro videbitur, gemere, eiulare, lamentari, & ita L.
frangi, debilitari, dolere, 19 *b* tum dignitas, c L. *dũque*
tum decus aderit: *c* tuque in ea intueberis, te *in ea in-*
continebis: cedet profectò virtuti dolor, & *tueberis,*
animi inductione langueſcet. aut enim nulla *& te con*
virtus eſt, *d* aut contemnendus eſt omnis do- *tinebis.*
lor. prudentiamne vis eſſe, ſine qua ne intelli- d L. *aut*
gi quidem vlla virtus poteſt? quid ergo? ea pa- *contemnẽ*
tieturne te quidquã facere 20 nihil proficien- *dus omnis*
tem, *e* & laborantem? an temperantia ſinet te *dolor.* &
immoderatè facere quidquam? an coli iuſtitia ita v. o. c.
poterit ab homine propter vim doloris enun- e fort. *&*
tiante commiſſa, prodente conſcios, multa of- *fruſtrà la*
32 ficia *f* relinquente? †*g* Quid fortitudini, comi- *borantẽ?*
tibuſq; eius, magnitudini animi, grauitati, pa- f al. *negli*
tientiæ, rerum humanarũ deſpiciẽtię, quo mo- *gente?*
do reſpondebis? afflictuſne, & iacens, & lamen g L. *Quid*
tabili voce deplorans, *h* audies, O virum for- *fortitudi-*
tem? Te vetò ita affectum ne virum quidẽ di- *ni, &c.*
xerit quiſquam. *i* amittenda igitur fortitudo h al. *au-*
eſt, *dicris,*

eſt, aut ſepeliendus dolor. Ecquid ſcis igitur, ſi quid de Corinthiis tuis amiſeris, poſſe habere te reliquam ſupellectilem ſaluam: virtutē autē ſi vnā amiſeris: etſi amitti non poteſt virtus: ſed ſi vnam confeſſus fueris te non habere, nullam te eſſe habiturū? † nū igitur fortē 33
virum, num magno animo, num patientē, num grauem, num humana contemnentem potes dicere 21 K aut Philoctetam illum, (quàm te enim malo dicere: ſed ille certè non fortis) qui iacet *l* in lectulo humido,

„ *Qui eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus,*
„ m *Reſonando, multum flebilcis voces refert.*

non ego dolorem, dolorem eſſe nego. cur enim fortitudo deſideraretur? ſed cum opprimi dico patientia, ſi modò eſt aliqua patientia: ſi nulla eſt, 22 *n* quid exornamus Philoſophiā? aut quid eius nomine glorioſi ſumus? Pungit dolor. Vel fodiat ſanè. ſi nudus es, da iugulum. ſin tectus Vulcanijs armis, id eſt fortitudine, reſiſte. hæc enim te, niſi ita facies, cuſtos dignitatis, relinquet, & deſeret. 34
† 23 Cretum quidem leges, quas ſiue Iupiter, ſiue Minos ſanxit, de Iouis quidem ſententia, vt Poetæ ferunt: itemque Lycurgi, laboribus erudiunt iuuētutem, venando, currendo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, æſtuando. Spartæ verò pueri ad aram ſic verberibus accipiūtur o vt multus è viſceribus ſanguis exeat, non nunquam etiam, vt, cùm ibi eſſem, audiebam, ad necem: quorū non modo nemo exclamauit vnquam, ſed ne ingemuit quidem. Quid ergo

i for. *aut amittēda igitur etc.* K L. *aut Promethē. aut Philoctetā illum? illos enim quam te malo dicere &c.* l o. v. c. *in lecto humido, &* ita L. m L. *Reſonando multum fleb.* n al. *quid exornamur Philoſophia?* o v. c. *vt multis è viſcerib⁹ sāguis ex.*

ergo? hoc pueri poſſunt, viri non poterunt? p
36 *p* & quod mos valet, ratio non valebit? † In-
tereſt aliquid inter *q* laborem, & *r* dolorem.
ſunt finitima omnino, ſed tamen differunt ali-
quid. labor, eſt functio quædam vel animi, vel
corporis grauioris operis, & muneris: dolor
autem, motus aſper in corpore, à ſenſibus
alienus 24 Hæc duo Græci illi, quorum co-
pioſior eſt lingua, quàm noſtra, vno nomine
appellant. itaque *t* induſtrios homines, illi
ſtudioſos, vel potiùs amanteis doloris appel-
lant: nos commodiùs laborioſos. aliud eſt
enim *u* laborare: aliud *x* dolere. ò verborum
inops interdum, quibus abundare te ſemper
putas, Græcia. aliud, inquam, eſt dolere, aliud
laborare, cùm varices ſecabãtur C. Mario: do
lebat. cùm æſtu magno ducebat agmen: labo-
rabat. eſt inter hæc quædã tamen ſimilitudo.
37 conſuetudo enim laborum, perpeſſionem do-
lorum efficiet faciliorẽ. † itaque illi, qui Participation-
ciæ formam rerum publicarum dederunt, cor
pora iuuenum firmari labore voluerũt. quod
Spartiatæ etiam in fœminas trãſtulerunt: quæ
cæteris in vrbibus mollisſimo cultu, parietũ
vmbris occuluntur. illi autem voluerũt nihil
horum ſimile eſſe apud Lacænas virgines: qui
bus magis palæſtra, Eurotas, ſol, puluis, labor,
y militia in ſtudio eſt, quàm fertilitas barbara.
ergo his laborioſis exercitationibus & dolor
intercurrit nonnumquam. impelluntur *z* fe-
riuntur, *a* abijciuntur, cadunt: & ipſe labor
quaſi callũ quoddã obducit dolori. 25 *b* Mili-

p v.c. & *mos valet ratio non valebit* & ita L.
q πόνον,
r λύπην,
ἄλγος.
ſ L. *alienus à ſenſibus*. & ita v.c.
t φιλοπόνους,
u πονεῖν.
x λυπεῖσθαι, ἀλγεῖν.
y L. *militia ſtudio eſt*,
z al. *feriuntur*,
a v.c. *abiciuntur*,
b L. *Mili*

tiam verò noſtram, dico, non Spartiatarum:
quorum procedit ad modum, ad tibiam, nec
adhibetur vlla ſine anapæſtis pedibus horta-
tio. † Noſtri exercitus primùm vnde nomen 37
habeant, vides: deinde qui labor, quantus
agminis: ferre plus dimidiati menſis cibaria:
ferre, ſi quid ad vſum velint: ferre vallū. nam
ſcutum, gladium, galeam, in onere noſtri mi-
lites non plus ehumerant, quàm humeros, la-
certos, manus. arma enim, mēbra militis eſſe
dicunt. quæ quidem ita geruntur aptè, 26 vt, ſi
vſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis,
vt membris pugnare poſſint. Quid exercitatio
legionum? 27 c quid ille curſus, clamor, quāti
laboris eſt? ex hoc ille animus in prælijs pa-
ratus ad vulnera. † adduc pari animo inexer- 38
citatum militem: mulier videbitur. cur? tan-
tum intereſt inter nouum, & veterem exer-
citum, quantum experti ſumus. ætas tironum
plerumque melior: ſed ferre laborem, con-
temnere vulnus, conſuetudo docet. quin
etiam videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios,
& quidem rudem illum, & inexercitatum,
quamuis leui ictu, ploratus turpiſſimos edere.
at verò ille exercitatus, & vetus, ob eamque
rem fortior, medicum modò requirens à quo
obligetur.

» d O *Patrocles* (inquit) *ad vos aduenien s auxilium, & veſtras manus peto,*
» *Priuſquam oppeto malam peſtem, mandatam hoſtili manu:*
» *Neque ſanguis vllo potis eſt tacto profluens conſi-*

tiā, verò, noſtram dico, non Spartiatarū: quorum procedit agmē ad modum, ad tibiā nec adhibetur vlla ſine anapæſtis pedib. hortatio, quā laborioſa eſt! Noſtri exercitus &c. c. v. c. *quid? ille curſus, cō. urſus, clamo,* &c. & ita L.
d L. O *Patrocle, inquit,*

conſiſtere,

,, *Si qua ſapientia magis veſtra deuitari mors poteſt.*

,, *Namque e Aeſclapij liberorum ſaucij opplent porticus;*

e L. *Aeſculapi.*

,, *Non poteſt accedi.*

Certe Eurypylus hic quidem eſt. hominem exercitatũ f vbi tantũ luctus cõtinuatur? † vide quàm non flebiliter reſpondeat rationem etiam afferat, cur æquo animo ſibi ferẽdum ſit.

39

f L. *quis tot verba tanto in luctu continuat? vide?q.*

,, – *qui alteri exitium parat,*

,, *Eum ſcire oportet ſibi paratam peſtem, vt participet parem,*

Abducet g Patrocles, credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget, ſi quidem homo eſſet. ſed nihil vidi minùs. quærit enim, quid actum ſit.

g L. *Patroclus,*

h v.c. *obliga. & ita L.*

,, *Eloquere: res Argiuum prælio vt ſe ſuſtinet.*

Non poteſt effari tantum dictis, quantum factis ſuppetit laboris. 28 Quieſce igitur, & vulnus h alliga. i Etiam ſi Eurypylus poſſet, non poſſet Aeſopus.

i al. *Etiã ſi Eurypylus nõ poſſet, poſſet Aeſopus.* nõ plac.

,, – *vbi fortuna Hectoris*

,, *Noſtram acrem aciem inclinatam:*

& cætera explicat in dolore. ſic eſt enim k intemperans militaris in forti viro gloria. ergo hæc veteranus miles facere poterit: doctus

40 vir, ſapienſque non poterit? † Ille verò melius, ac non paulò quidem. ſed de conſuetudine adhuc exercitationis loquor: nondum de ratione & ſapientia. Aniculæ ſæpe inediam bi-

k ἀκρατής.

l ſic ali- biduum, ac triduum ferunt. ſubduc cibũ vnũ
quotv.c. diem athletæ: *l* Iouem Olympium, cum ip-
al. *Iouẽ*, ſum, cui ſe exercebit, implorabit: ferre non
Iouem O- poſſe clamabit. Conſuetudinis magna vis eſt.
lymp. pernoctant venatores in niue: in montibus
m al. *cæ-* vri ſe patiuntur. inde pugiles *m* ceſtibus cõ-
ſtibus. tuſi, ne ingemiſcunt quidem. † ſed quid hos, 41
n al. *quib.* quib. Olympiorum victoria, conſulatus ille
Olympio- antiquus videtur? gladiatores, aut perditi ho-
rum vi- mines, aut barbari, quas plagas perferũt? quo
ctoria ni- modo illi, qui bene inſtituti ſunt accipere
hil anti- plagam malunt, quàm turpiter vitare? quàm
quius vi- ſæpe apparet nihil eos malle, quàm vel do-
detur. mino ſatisfacere, vel populo? mittunt etiam
vulneribus confecti ad dominos, qui quærãt,
o *L. ſi ſa-* quid velint. 29 *o* ſatisfactum ijs ſit, ſe velle
tisfactum decumbere. quis mediocris gladiator inge-
ijs nõ ſit, muit? quis vultum mutauit vnquam? quis
&c. fo. *ni* non modò ſtetit, verùm etiam decubuit tur-
ſatisfactũ piter? quis cùm decubuiſſet, ferrum recipere
ſit &c. iuſſus, collum contraxit? tantum exercitatio,
meditatio, conſuetudo valet. ergo hoc po-
terit

„ *Samnis, ſpurcus homo vita illa dignus, locoque.*

vir natus ad gloriam, vllam partẽ animi tam
mollem habebit, quam non meditatione, &
ratione corroboret? crudele gladiatorum
ſpectaculum, & inhumanum nonnullis videri
p fort. *vt* ſolet: & haud ſcio an ita ſit *p* vt nunc fit. cũ
nunc qui- verò ſontes ferro depugnabant, auribus for-
dem fit. taſſe multæ, oculis quidem nulla poterat eſſe
fortior contra dolorem, & mortem diſcipli-
na.

42 na. † De exercitatione, & conſuetudine, & commentatione dixi. ageſis, nunc de ratione videamus: niſi quid vis ad hæc. A. Egone vt te interpellem? ne hoc quidem vellem: ita me ad credendum tua ducit oratio. M. Sitne igitur malum dolor, necne, Stoici viderint, qui contortulis quibuſdam, ac minutis concluſiunculis, nec ad ſenſus permanātibus effici, volunt, non eſſe malū, dolorē. ego illud, quidquid ſit, tantum eſſe, quantū videatur, nō puto: falſaque eius viſione, & ſpecie moueri homines dico vehementius, doloremque q eius omnem eſſe tolerabilem. vnde igitur ordiar? an eadem breuiter attingam, quæ modo dixi, quo faciliùs oratio progredi poſſit lō- q *L. eis omnē eſſe tol.*
43 gius? † Inter omnei s igitur hoc conſtat, nec doctos homines ſolùm, ſed etiam indoctos, virorum eſſe fortium, & magnanimorum, & r patientium, & humana vincentium, toleranter dolorē pati. nec vero quiſquā fuit, qui eū, qui ita pateretur, nō laudādū putaret, qđ ergo & poſtulatur à fortibus, & laudatur, cū ſit, id aut extimeſcere veniens, aut non ferre præſens, nonne turpe eſt? Atqui vide, ne, cùm omnes rectæ animi affectiones, virtutes appellentur, non ſit hoc propriū nōmen omniū: ſed ab ea vna, quæ cæteris ſ excellat, omnes nominatæ ſint. appellata eſt enim à viro virtus. viri autem propria maximè eſt fortitudo. t cuius munera duo maxima ſunt, mortis, doloriſque contēptio. vtendum eſt igitur his, ſi virtutis compotes, vel potiùs ſi viri volumus r *καρτερικῶν.* ſ q v. c. *excellebat* fort. *excelleat,* t o. v. c. *cū ins mn*

 eſſe.

nera duo ſunt maxima, & ita *L.*

eſſe, quoniam à viris virtus nomen eſt mutuata. † Quæres fortaſſe, quo modo: & rectè. talē 44 enim medicinā Philoſophia profitetur. venit Epicurus, 30 homo minimè malus, vel potius vir optimus: tantum monet, quantum intelligit: Neglige, inquit, dolorem. Quis hoc dicit? Idem, qui dolorem ſummum malum: vix ſatis conſtanter audiuimus. Si ſummus dolor eſt, inquit, breuem eſſe neceſſe eſt. 31 Itera dum eadem iſta mihi. non enim intelligo, quid ſummum dicas eſſe, quid breue. Summum, quo nihil ſit ſuperius: breue, quo nil breuius. Contemno magnitudinem doloris, à qua me breuitas temporis vindicabit antè penè, quàm venerit. ſed ſi eſt tantus dolor, quantus Philoctetæ, benè planè magnus mihi quidem videtur, ſed tamen non ſummus: nihil enim dolet, niſi pes. poſſunt oculi. poteſt caput, latera, pulmones: poſſūt omnia. Lōgè igitur abeſt à ſummo dolore. Ergo, inquit, dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quàm moleſtiæ.

u *L. Hunc ego non poſſum*,

† u Nunc ego non poſſum, tantum hominem, 45 nihil ſapere dicere, ſed nos ab eo derideri puto. ego ſummum dolorem (ſummum autem dico, etiam ſi decem atomis eſt maior alius) non continuò dico eſſe breuem: multoſque poſſum bonos viros nominare, qui complureis annos doloribus podagræ crucientur maximis, 32 ſed homo x cautus numquam terminat, nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, vt ſciam, quid ſummum dicat in dolore, quid breue in tempore. y Omittamus igi-

x. al. *cætus* & ita Non.
y o. v. c.

igitur,hunc nihil prorſus dicentẽ: cogamuſq; [*Omittamus hunc igitur, &c.& ita L.*]
confiteri,nõ eſſe ab eo doloris remedia quærenda,qui dolorem,malorum omnium maximum dixerit. quamuis idem forticulum ſe in torminibus,& in ſtranguria ſua præbeat.aliũde igitur eſt quærenda medicina, & maximè quidem, ſi, quid maximè conſentaneum ſit, quærimus, ab ijs, quibus, quod honeſtum
47 ſit, ſummum malum. † his tu, præſentibus gemere, & te iactare non audebis profectò. loquetur enim eorum voce virtus ipſa tecum, Tunc, cùm pueros Lacedæmone, adoleſcentes Olympiæ, barbaros in arena videris excipienteis grauiſſimas plagas,& ferenteis ſilentio, ſi te forte dolor aliquis peruellerit,exclamabis,vt mulier? non cõſtanter & ſedatè feres? Ferri non poteſt: natura non patitur. Audio.pueri ferunt,gloria ducti: ferũt pudore alij,multi metu:& tamen veremur,vt hoc,quod à tam multis,& quod tot locis perferatur, natura patiatur? Illa verò non modò patitur,verum etiã poſtulat.nihil enim habet præſtantius,nihil,quod magis expetat, quàm honeſtatem, quàm laudem, quàm dignitatem.quàm decus.Hiſce ego pluribus nominibus vnam rem declarari volo,a ſed vtor. [a v.c. *ſed vtar,*]
vt quammaximè ſignificẽ, pluribus volo autem dicere,illud homini lõgè optimum eſſe, quod ipſum ſit optãdum per ſe,à virtute profectum,vel in ipſa virtute ſitum,ſua ſpõte laudabile: quod quidem citius dixerim ſolum,
48 b quàm ſummum bonum. † Atque, vt hæc de [b v.c. o.]

quàm nō ſummum bonum. honeſto, ſic de turpi contraria. nihil tā tetrū, nihil tam aſpernādū, nihil homine indignius. quod ſi tibi perſuaſum eſt: principio enim dixiſti, plus in dedecore mali tibi videri, quàm in dolore: reliquum eſt, vt tute tibi imperes. quanquā hoc neſcio quo modo dicatur, quaſi duo ſimus, vt alter imperet, alter pareat: non inſcitè tamē dicitur. eſt enim anim9 in parteis
e q. v. c. *tributus.* c diſtributus duas: quarū altera, rationis eſt particeps, altera expers. cū igitur præcipitur, vt nobiſmetipſis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. eſt in animis omniū ferè natura molle quiddā, demiſſum, humile, eneruatū quodāmodo, & lāguidum,
d v. c. & *L. ſi nil eſſet aliud* *d* ſi nihil eſſet aliud: nihil eſſet homine deformius. ſed præſtò eſt domina omniū, & regina ratio, quæ *e* cōnixa per ſe, & progreſſa lōgius,
e al. *conniſa.* fit perfecta virtus, hæc vt imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndū eſt viro. 48
† quonā modo? inquies. velut ſeruo dominus, velut imperator militi, velut parēs filio, ſi turpiſſimè ſe illa pars animi geret, quā dixi eſſe mollem, 34 ſi ſe lamentis muliebriter, lacrymiſque dedet, vinciatur, & cōſtringatur amicorū, propinquorumq; cuſtodijs, ſæpe enim vidémus, fractos pudore, qui ratione nulla vincerētur. ergo hos quidem, vt famulos, vinclis, ac cuſtodia arceamus. qui aūt erūt firmiores,
f v. c. *admonitu.* nec tamē robuſtiſſimi, hos *f* admonitu ſimili oportebit, vt bonos milites reuocatos dignitatē tueri. nō nimis in Niptris ille ſapiētiſſim9 Græciæ ſaucius lamētatur, vel modicè potius:

Pede-

„ *Pedetentim*(inquit) *ite, & ſedato niſu, ne ſuccuſſu arripiat maior dolor.*

49 †Pacuuius hoc meliùs, quàm Sophocles, apud illum enim perquàm flebiliter Vlyſſes lamentatur in vulnere. tamen huic leuiter gementi, illi ipſi, qui ferunt, ſaucium perſonæ grauitatem intuentes, non dubitarunt dicere.

„ *Tu quoque Vlyſſes, quamquàm grauiter cernimus ictum,*
„ *Nimis es penè animo molli, qui conſuetus in armis æuum agere.*

Intelligit poëta prudens, ferendi doloris conſuetudinem, eſſe non contemnendã magiſtrã.

50 †Atque ille nõ immoderatè magno in dolore.

„ *Retinete, tenete, opprimite,*
„ *Vlcus nudate: heu miſerum me, excrucior.*

Incipit labi: deinde illicò deſinit,

„ *Operite, abſcedite, iamiam dimittite.*
„ *Nam* g *attrectatu, & quaſſu ſæuum amplificatis dolorem.* g al. *attactu*, non plac.

‡Videſne, vt obmutuerit nõ ſedatus corporis, ſed caſtigatus animi dolor? itaq; in extremis Niptris alios quoq; obiurgat, idque moriens.

„ *Conqueri fortunam aduerſam, non lamentari decet.*
„ *Id viri eſt officium: fletus muliebri ingenio additus.*

Huius animi pars illa mollior rationi ſic pa-
51 ruit vt ſeuero imperatori miles prudens. † In quo viro erit perfecta ſapientia (quem adhuc nos quidem h videmus neminem: ſed Philoſophorum ſententiis, qualis futurus ſit, ſi mo- h k. *vidimus.*

dò

dò aliquando fuerit, exponitur) is igitur, ſiue ea ratio, quæ erit in eo perfecta, atque abſoluta, ſic illi parti imperabit inferiori, vt iuſtus parens probis filiis: nutu, quod volet, conficiet. nullo labore, nulla moleſtia: erigit ipſe ſe, ſuſcitabit, inſtruet, armabit, vt, tāquam hoſti, ſic obſiſtat dolori. quæ ſunt iſta arma? contentio, confirmatio, ſermoque intimus, cùm ipſe ſecum. Caue turpe quidquam, languidum, non virile. † obuerſentur ſpecies honeſtæ *i* animo. 52

i q. v. c. *verò* mēdosè.

Zeno proponatur Eleates, qui perpeſſus eſt omnia potiùs, quàm conſcios delendæ tyrannidis indicaret. de Anaxarcho Democritio cogitetur, *k* qui cùm in manus Cyprij Nicocreōtis regis incidiſſet, nullū genus ſupplicij *l* deprecatus eſt, neque recuſauit. Calanus Indus, indoctus, ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua voluntate viuus combuſtus eſt. nos, ſi pes condoluit, ſi dens; ſed fac totum dolere corpus, ferre non poſſumus. opinio eſt enim quædam effæminata, ac leuis, nec in dolore magis, *m* quàm eadem in voluptate: qua cùm liqueſcimus, fluimuſque mollitia, apis aculeū ſine clamore ferre non poſſumus. † At verò 53

k al. *qui cū Cypri in manus* Nicocreōtis *reg.*

l *παρῃτήσατο,*

C. Marius, ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, vt ſuprà dixi. principiò vetuit ſe alligari: nec quiſquam ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. cur ergo poſtea alij? valuit auctoritas. videſne igitur opinionis eſſe, non naturæ malum: & tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit. crus enim alterum nō præbuit, ita & tulit dolorem vt vir,

m al. *quā in voluptate.*

&, vt

&, vt homo maiorem ferre ſine cauſa neceſſa-
ria noluit. totum igitur in eo eſt, vt tibi impe-
res. oſtendi autem, quod eſſet imperandi ge-
nus, atque hæc cogitatio, quid patientia, quid
fortitudine, quid magnitudine animi *n* dignũ
ſit, non ſolùm animum comprimit, ſed ipſum
etiam dolorem neſcio quo pacto mitiorem fa-
4 cit. † vt enim ſit in prœlio, vt ignauus miles, ac
timidus, ſimul ac viderit hoſtem, *o* abiecto ſcu
to fugiat, quantum poſſit, ob eamque cauſam
pereat nonnunquam, etiam integro corpore,
cùm ei, qui ſteterit, nihil tale euenerit: ſic, qui
doloris ſpeciem ferre non poſſunt, *p* abijciunt
ſe, atque ita afflicti, & exanimati iacẽt: qui au
tem reſtiterunt, diſcedunt ſæpiſſime ſuperio-
res: *q* ſunt enim quædam animi ſimilitudines
cum corpore: vt onera contentis corporibus
faciliùs feruntur, remiſſis opprimunt: ſimilli-
mè animus intentione ſua depellit preſſum
omnem ponderum: remiſſione autem ſic vr-
5 getur, vt ſe nequeat extollere. † Et ſi verum
quærimus, in omnibus officijs perſequendis
animi eſt adhibenda contentio, ea eſt ſola of-
ficij tanquam cuſtodia. ſed hoc quidem in do-
lore 35 maximè eſt prouidẽdum, ne quid abie-
ctè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid ſer
uiliter, muliebriter ve faciamus: in primiſque
refutetur, ac *r* reijciatur Philoctetæus ille cla
mor. ingemiſcere nonnunquam viro conceſ-
ſum eſt, idque rarò; eiulatus ne mulieri qui-
dem. & hic nimirum eſt fletus, *s* quem duode-
cim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.
nec

n q. v. c. *dignissimum ſit.*

o ῥίψας τὴν ἀσπίδα.

p v. c. *abijciunt ſe.*

q L. & *ſũt enim quædam animi ſimul cum corpore.*

r v c. *rẽciatur.*

s *leſſum*

†nec verò vnquam ne ingemiſcit quidem vir 56
fortis, ac ſapiens, niſi fortè vt ſe intendat ad firmitatem, vt in ſtadio curſores exclamãt quã maximè poſſunt. faciunt idem, cùm exercentur athletæ pugiles verò, etiam cùm feriunt aduerſarium, in iactandis *t* ceſtibus ingemiſcunt: non quòd doleant, animove ſuccumbãt, ſed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior. quid? qui volunt exclamare maius, num ſatis habẽt latera, fauces, linguam intendere, 36. è quibus *v* elici vocem, & fundi videmus? toto corpore 37. atque omnibus *x* vngulis, vt dicitur, contẽtioni vocis aſſeruiunt. † genu mehercule M. 57
Antonium vidi, cùm contentè *y* ipſe pro ſe lege Varia diceret, terram tangere. vt enim *z* baliſtæ lapidum, & reliqua tormenta telorum, eo grauiores emiſſiones habent, quo ſunt contenta, atque adducta vehementiùs: ſic vox, ſic curſus, ſic plaga, hoc grauior, quo eſt miſſa cõtentius. cuius contentionis cùm tanta vis ſit, ſi gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, vtemur. ſin erit ille gemitus *a* lamentabilis, ſi imbecillus, ſi abiectus, ſi flebilis: ei qui ſe dederit, vix eum virum dixerim. qui quidem gemitus ſi leuationis aliquid afferret, tamen videremus quid eſſet fortis, & animoſi viri. cùm verò nihil imminuat doloris, cur fruſtra turpes eſſe volumus? quid eſt enim fletu muliebri viro turpius? † atque hoc præceptũ, quod de dolore datur, patet latiùs. omnibus enim rebus, nõ ſolum dolori: ſimili conten-

tio-

t al. *caſti.*

v. L. *eiici* Græci ἀφιέναι φωνὴν

x ſoi: *vnguiculis,*

y o. v. c. *pro ſe ipſe lege V.* & ita L.

z L. *balliſtæ.*

a q. v. c. *elamentabilis,* non pl.

tione animi reſiſtendum eſt. ira exardeſcit: libido concitatur. in eandem arcem confugiendum eſt. eadem ſunt arma ſumenda. ſed quoniam de dolore loquimur, illa omittamus. ad ferendum igitur dolorem placidè & ſedatè, plurimum proficit toto pectore, vt dicitur, cogitare, quàm id honeſtum ſit. ſumus enim natura, vt antè dixi (dicendum eſt enim ſæpius) ſtudioſiſſimi, appetentiſſimiq; honeſtatis: cuius ſi quaſi lumen aliquod adſpexerimus, nihil eſt, quod, vt eo potiamur, non parati ſimus & ferre, & perpeti. ex hoc curſu, atq; impetu animorum ad veram laudem, atque honeſtatem, illa pericula adeuntur in prœlijs. nō ſentiunt viri fortes in acie vulnera, vel ſentiunt, ſed mori malunt, quàm tantillum modò
9 de dignitatis gradu *b* dimoueri. † fulgenteis gladios hoſtium videbant Decij, cùm in aciem eorum irruebant. his leuabat omnem vulnerū metum nobilitas mortis, & gloria. num tùm ingemuiſſe Epaminondam putas, cùm vnà cū ſanguine vitam effluere ſentiret? imperantem enim patriam Lacedæmonijs relinquebat, quā acceperat ſeruientem. hæc ſunt ſolatia, hæc fomenta ſummorum dolorum. Dices, quid in pace? quid domi? quid in lectulo? ad Philoſophos me reuocas, qui in aciem non ſæpe prodeūt. † de quibus homo ſanè leuis Heracleotes Dionyſius, cùm à Zenone fortis eſſe didiciſſet,
38 à dolore *c* deuictus eſt. nam cùm ex renibus laboraret, ipſo in eiulatu clamitabat, falſa eſſe illa, quæ antea de dolore ipſe ſenſiſſet, quem cum

b L. *demoueri.* & ita W c.

c *fort. deuictus eſt,* & ita L.

cùm Cleanthes condiſcipulus rogaret, quæ nã ratio eum de ſententia deduxiſſet, reſpondit, Quia, cùm tantum operæ Philoſophiæ dediſſem, dolorem tamen ferre non poſſem: ſatis eſſet argumenti, malum eſſe dolorem. plurimos autem annos in Philoſophia cõſumpſi, nec ferre poſſum: malum eſt igitur dolor. Tũ Cleãthem, cùm pede terram percuſſiſſet, verſum ex Epigonis ferunt dixiſſe.

* vide Plutarc. in Parallelis. Poërtiũ in Bione.

„ * *Audiſne hæc Amphiarae, ſub terram abdite?* Zenonem ſignificabat: à quo illum degenerare dolebat † At non noſter *d* Poſſidonius: quem & ſæpe ipſe vidi, & id dicã, quod ſolebat narrare Pompeius: ſe, cùm Rhodum veniſſet decedẽs ex Syria, audire voluiſſe *e* Poſſidonium: ſed cùm audiuiſſet eum grauiter eſſe ægrum, quòd vehementer eius artus laborarent: voluiſſe tamen nobiliſſimum Philoſophum *f* viſere: quem vt vidiſſet, & ſalutauiſſet, honorificiſque verbis proſecutus eſſet, moleſteque ſe dixiſſet ferre, quòd eum non poſſet audire. at ille, Tu verò, inquit, potes: nec committam, vt dolor corporis efficiat, vt fruſtra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat, eum grauiter, & copiosè de hoc ipſo, nihil eſſe bonũ, niſi quod honeſtum eſſet, cubantem diſputaſſe: cumque quaſi faces ei doloris admouerentur, ſæpe dixiſſe, Nihil agis dolor: quamuis ſis moleſtus, numquam te eſſe confitebor malum. † Omnique omnes clari. & nobilitati labores *g* cõtemnendo fiunt etiam tolerabiles. Videmuſque, apud quos eorum ludorum, qui Gymnici

d L. *Poſſidonius.* *e* L. *Poſſidonius.* *f* al. *videre.* *g* ... v.c. ...

nominantur, magnus honos ſit, nullum ab ijs, qui in id certamen deſcendant, deuitari dolorem? apud quos autem venandi, & equitandi laus *h* viget, qui hanc *i* peteſſunt, nullum fugiunt dolorem. Quid de noſtris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? quæ flamma eſt, per quam non cucurrerint ij, qui hæc olim punctis ſingulis colligebant? itaque ſemper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat. cuius in primis laudabat illud, quod diceret, eoſdem labores non eſſe æquè graueis imperatori, & militi, quod ipſe honos laborem leuiorem faceret *k* imperato-

65 rum. † ſed tamen hoc euenit, vt in vulgus inſipientium opinio valeat honeſtatis, cum ipſam videre non poſſint. itaque fama, & multitudinis iudicio mouentur, vt id honeſtum putent, quod à pleriſque laudetur. Te autem, ſi in oculis ſis multitudinis, tamen eius iudicio ſtare nolim, nec, quod illa putet, *l* idem te putare pulcherrimum. tuo tibi iudicio eſt vtendum. tibi ſi rectè probanti placebis, tum non modò tu te viceris, quod paulò antè præcipie-

64 bam, ſed omneis, & omnia. † Hoc igitur *m* tibi propone: amplitudinem, & quaſi quandam exaggerationem quàm altiſſimam animi. quæ maximè eminet *n* contemnendis, & deſpiciendis doloribus: vnam eſſe omnium rem pulcherrimam, eoque pulchriorem, ſi vacet populo, *o* neque plauſum captans, ſe tantùm ipſa delectet quin etiam mihi quidem laudabiliora videntur omnia, quæ ſine venditatio-

h L. *viget.*
i L. *petiſſũt, nullũ eos fugere dolorem?*
K q. v. c. *imperatorum.*
l v. c. *idẽ putare pul.* & ita L.
m v. c. *pro pone tib.: amp.*
n al. *in cõtẽnendis*, nõ plac.
o q. v. c. *neq; plauſũ captet, ſed ſe tantum.*

p al. & ſi ne populo recti ſiũt. ne, p & ſine populo teſte fiunt: non quo fugiẽdus ſit (omnia enim benefacta in luce ſe collocari volunt) ſed tamen nullum theatrũ virtuti conſcientia maius eſt. † Atque in primis 6 meditemur illud, vt hæc patientia dolorum, quam ſæpe iam animi intentione dixi eſſe firmandam, in omni genere ſe æquabilem præbeat. ſæpe enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem, aut propter gloriæ, aut etiam

q al. tuerentur. vt ius ſuum, & libertatem q tenerent, vulnera exceperunt fortiter, & tulerũt, iidem omiſſa contentione dolorẽ morbi ferre non poſſunt. neque enim illum, quem facile tulerant, ratione, aut ſapientia tulerant, ſed ſtudio potiùs, & gloria. itaque barbari quidam, & immanes, ferro decertare acerrime poſſunt: ægrotare viriliter non queunt. Græci autem homines non ſatis animoſi, prudentes, vt eſt captus hominum, ſatis hoſtem adſpicere 36. r nõ poſſunt,

r v.c. non poſſũt, eidem morbos &c. & ita L. ſed iidem morbos toleranter, atque humanè ferunt. At Cimbri, & Celtiberi in prœlio exſultant, lamentantur in morbo nihil enim poteſt eſſe æquale, quod non à certa ratione proficiſcatur. ✠ ſed cùm videas, eos, qui aut 7 ſtudio: aut opinione ducantur, in eo perſequendo, atque ad piſcendo, dolore non frangi: debes exiſtimare aut non eſſe malum, do-

s q v. c. alienũq; natura ſit. lorem, aut etiamſi, quidquid aſperum s alienũque à natura ſit, id appellari placeat malum, tantulum tamen eſſe, vt à virtute ita obruatur, vt nuſquam appareat. quæ meditare, quæſo, dies, & noctes. latiùs enim manabit hæc ratio,

tio,& aliquanto maiorem locum, quã de vno dolore, occupabit. nam ſi om̃nia fugiendæ turpitudinis, adipiſcendęque honeſtatis cauſa faciemus, non modò ſtimulos doloris. ſed etiam fulmina fortunæ contemnamus licebit, præſertim cum paratum ſit illud ex heſterna
67 diſputatione perfugium.† vt enim ſicui nauiganti, quem prædones inſequantur, deus quis dixerit, Eijce te de naui: præſto eſt qui excipiat: vel delphinus, vt Arionem Metymnæum, vel equi Pelopis illi Neptunij, qui per vndas currus ſuſpenſos rapuiſſe dicuntur, excipient te,&c, quò velis, perferent: omnem omittat timorem: ſic vrgentibus aſperis & odioſis doloribus, † ſi tanti non ſint, vt ferendi ſint, quo ſit confugiendum vides. Hæc ferè hoc tẽpore putaui eſſe dicenda. ſed tu fortaſſe in ſentẽtia permanes. A. Minimè verò: meque biduo duarum rerum, quas maximè timebam, ſpero liberatum metu. M. Cras ergo ad clepſydram. ſic enim × diximus. × ſed tibi hoc video nõ poſſe deberi A. Ita prorſus. & illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore. M. Sic faciemus, tuiſque optimis ſtudijs obſequemur.

†L. *ſi tanti ſint, vt ferendi non ſint.*

val. *diximus.*

×L. *et tibi hoc video.* &c.

M. T. CICERONIS TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM AD M. BRVTVM,

Liber tertius.

DE AEGRITVDINE LENIENDA.

Aegritudinem animi in ſapientem cadere negat, ſed eius effectus vtiliter homini à natura datos, rectâ ratione dirigendos, ac leniendos.

a for. *quæ ſita ſit ars. eiuſque vtilitas.*

QVIDNAM eſſe, Brute, cauſæ 1
putem, cur, cum conſtemus ex
animo, & corpore, corporis
curandi, tuẽdique cauſa quæ-
ſita ſit ars eius, atque vtilitas,
deorum immortalium inuen-
tioni conſecrata: animi autem medicina, nec
tam deſiderata ſit, antequam inuenta, nec
tam culta, poſteaquam cognita eſt, nec tam
multis grata, & probata, pluribus etiã ſuſpecta
& inuiſa? an quòd corporis grauitatem, & do-
lorem animo iudicamus, animi morbum cor-
pore nõ ſentimus? ita fit; vt animus de ſe ipſe
tum iudicet, cùm idipſum *b* quod iudicat, æ-
grotet. † quòd ſi taleis nos natura genuiſſet, vt 2
eam ipſam intueri, & perſpicere, eademque
optima duce curſum vitæ conficere poſſemus;
haud

Digitized by Google

ꝗ haud erat ſanè, *c* quòd quiſquam rationem, ac doctrinam requireret. nunc paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibuſque *d* deprauatis ſic reſtinguimus, vt nuſquam naturæ lumen appareat. ſunt enim ingenijs noſtris ſemina innata virtutũ: quę ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. nunc autem, ſimul atque editi in lucem, & ſuſcepti ſumus, in omni continuò prauitate, & in ſumma opinionum peruerſitate verſamur: vt pænè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. 3. cũ verò parentibus redditi, *e* id eſt, magiſtris traditi ſumus, tũ ita varijs imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat. † accedunt etiam Poetę, qui cũ
3 magnam ſpeciem doctrinæ, ſapientiæque præ ſe tulerunt, audiuntur, leguntur, ediſcuntur, & inhæreſcunt penitus in mentibus. cum verò accedit eodem, quaſi maximus quidam magiſter, populus, atque omnis vndique ad vitia conſentiens multitudo, tum planè inficimur opinionum prauitate, *f* à naturaque ipſa deſciſcimus: vt nobis *g* optimam naturam inuidiſſe videantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperijs, populari gloria iudicauerunt. ad quam fertur optimus quiſque, veramque illam honeſtatem expetens, *h* quam vnam natura maximè inquirit, in ſumma inanitate verſatur, conſectaturque *i* nullam eminentem effigiem virtutis, ſed adumbratam imaginem gloriæ.

c q. v. c. *quodquiſquã ratione, ac doctrina requireret.*
d L. *deprauati, ſic r.*
e L. *demũ magiſtris traditi ſumus, &c.* & ita o. v. c.
f o. v. c. *à naturaque deſciſcimus.* & ita L.
g q. v. c. *optimè na.* non pla.
h q. v. c. *quã vna natura max.*
i L. *nõ illũ emin. Græcis opponitur* ἐσκιαγραφημένη.

K for. *tanquam imago voci. quæq; for. tanquam imagoque* Hor.l. 1. q. vid. Turneb. 2. Aduer. c. 6. huic fauet Ode 20. Carm. a lij expungunt vocem gloriæ. ſic Varro 3. de re ru. l li.vulg. *quod inſipientibus contingit, his null. m* v.c. *pertineant, eũque ſollicitent.* & ita L.

eſt enim gloria ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute. 4. ea virtuti reſonat, K tanquam imago gloriæ. quæ quia rectè factorum plerumque comes eſt, non eſt à bonis 4 viris repudianda. † Illa autem, quæ ſe eius imitatricem eſſe vult, temeraria, atque inconſiderata, & plerumque peccatorum, vitiorumque laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formam eius, pulchritudinemque corrumpit. qua cæcitate homines, cũ quædam præclara etiam cuperent, eaque neſcirẽt nec vbi, nec qualia eſſent, funditus alij euerterunt ſuas ciuitates, alij ipſi occiderunt. atque hi quidem optima petentes, non tam voluntate, quàm curſus errore fallũtur. Quid, qui pecuniæ cupiditate, qui voluptatum libidine feruntur: quorumque ita pertubantur animi, vt non multùm abſint ab inſania, *l* quod inſipientibus contingit omnibus, his nullane eſt adhibenda curatio? vtrùm quòd minùs noceant animi ægrotationes, quàm corporis; an quòd corpora curari poſſint, animorum nulla medicina ſit? † At & morbi pernicioſiores, plu 5 reſque ſunt animi, quàm corporis. his enim ipſi odioſi ſunt, quod ad animum *m* pertinent, eumque ſollicitant: animuſque æger, vt ait Ennius, ſemper errat, neque pati, neque perpeti poteſt: cupere numquam deſinit. quibus duobus morbis (vt omittam alios) ægritudine, & cupiditate, qui tandem poſſunt in corpore

eſſe

eſſe grauiores? qui verò probari poteſt, vt ſibi mederi animus non poſſit, cùm ipſe medicinā corporis animus inuenerit, cumque ad corporum ſanationem multùm ipſa corpora, & naturan valeat, nec omnes, qui ſe curari paſſi sūt continuò etiam conualeſcant animi autē, qui ſe ſanari voluerint, præceptiſque ſapientium
6 paruerint, ſine vlla dubitatione ſanentur? † Eſt profectò animi medicina, Philoſophia: cuius auxilium nō, vt in corporis morbis, petendum eſt foris: omnibuſque opibus, o viribuſque, vt noſmetipſi nobis mederi poſſimus, p elaborandum eſt. quamquam de vniuerſa Philoſophia, q quantopere & expetenda, & colenda eſſet, ſatis, vt arbitror, dictum eſt in Hortenſio: de maximis autem rebus nihil ferè intermiſimus poſtea nec diſputare, nec ſcribere. his autem libris expoſita sūt ea, quæ à nobis cū familiaribus noſtris in Tuſculano erant diſputata. Sed quoniam duobus ſuperioribus, de morte, & de dolore dictum eſt, tertius dies diſputatio-
7 nis hoc tertium volumen efficiet. † Vt enim in Academiam noſtram deſcendimus, inclinato iam in r poſtmeridianum tempus die, popoſci eorum aliquem, qui aderant, cauſā diſſerendi. Tum res acta ſic eſt. A. Videtur mihi cadere in ſapientem ægritudo. M. Num reliquæ quoque perturbationes animi, formidines, libidines, s iracundiæ? hæc enim ferè ſunt eiuſmodi, quæ Græci πάθη appellant: ego poteram morbos. & id verbum eſſet è verbo: ſed in conſuetudi-

n q. v. c. *valeāt*, & ita L.
o *viribuſque*, abeſt à q. v. c.
elaborādū quamquā & ita L.
q L. *quāto opere & exp.* & ita o. v. c.
r al. *pomeridianū*.
s for. *cupiditates*.

nem noſtram non caderet,nam miſereri, inui-
dere,geſtire,lætari,hæc omnia morbos Græci
appellant, motus animi rationi non obtempe-
ranteis:nos autem hos eoſdem motus cõcita-
ti animi,rectè,vt opinor,perturbationes dixe-
rimus:morbos autem nõ ſatis vſitatè:niſi quid
aliud tibi videtur. A. Mihi verò iſto modo.
† M.hæccine igitur cadere in ſapientẽ putas? 8
A. Prorſus exiſtimo.M. Næ iſta glorioſa ſapiẽ-
tia ſ non magno æſtimanda eſt, ſiquidem non
multùm differt ab inſania. A Quid ? tibi om-
niſne animi commotio videtur inſania? M.Nõ
mihi quidem ſoli: ſed, id quod admirari ſæpe
ſoleo,maioribus quoque noſtris hoc ita viſum
intelligo multis ſæculis ante Socratem:à quo
hæc omnis,quæ eſt de vita,& moribus, Philo-
ſophia manauit.A. Quonam tandem modo?M
Quia nomen inſaniæ ſignificat mentis ægrota-
tionem,& morbum,id eſt,inſanitatem,& v æ-
gritudinem ãnimi, quam appellarunt inſaniã.
omnes autem perturbationes animi, morbos
Philoſophi appellant: negantque,ſtultum quẽ
quam his morbis vacare. qui autem in morbo
ſunt, ſani non ſunt: & omnium inſipientium
animi in morbo ſunt:omnes inſipientes igitur
inſaniunt.ſanitatem enim animorum, poſitam
in tranquillitate quadam, conſtantiaque cen-
ſebant. his rebus mentem vacuam, ſ appella-
runt† inſaniam, propterea quod in perturbato
animo, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poſ-
ſit. † Nec minuſ illud acutè,quòd animi affe- 9
ctionem, lumine mentis carentem, nomina-

ue-

ſ L. *non magni.*

v L.q.v.c *& ægrotũ animum.* & c. non pl. Turneb. 2. Adu.c. 6. *ægrotũ animum quem appellarunt inſanum.*

† Turneb. *inſanam,*

uerunt amentiam, eandemque dementiam. ex quo intelligendum eſt, eos, qui hæc rebus nomina † poſuerunt, ſenſiſſe hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerũt, omneis inſipienteis eſſe non ſanos. qui enim animus eſt in aliquo morbo (morbos autem, hos x perturbatos motus, vt modò dixi, Philoſophi appellant) non magis eſt ſanus, quam id corpus, quod in morbo eſt: ita fit, vt ſapientia, ſanitas ſit animi: inſipientia autem, quaſi inſanitas quædam, quæ eſt inſania, eademque dementia. * multoque meliùs hæc notata ſunt verbis Latinis, quàm Græcis. quod alijs quoq; multis locis reperietur. ſed id aliàs: nunc, quod

10 inſtat. † Totum igitur id, quod quærimus, quid & quale ſit, verbis vis ipſa declarat 6. y eos enim ſanos intelligi neceſſe eſt, quorum mens motu, quaſi morbo perturbata nullo ſit. qui contrà affecti ſunt, hos inſanos appellari neceſſe eſt. itaque nihil meliùs, quàm quod eſt in conſuetudine ſermonis Latini, cùm z *exiſſe ex poteſtate dicimus eos*, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia. quamquam ipſa iracundia, libidinis eſt pars. ſic enim definitur iracundia, vlciſcendi libido. Qui igitur exiſſe ex poteſtate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non ſunt in poteſtate mentis: cui regnum totius animi à natura tributum eſt. † Græci autẽ μανίαν vnde appellent, non facile dixerim. eã tamen ipſam diſtinguimus nos meliùs, quàm illi. hanc enim inſaniam, quæ iuncta ſtultitiæ

† al. *impoſuerunt.*

x πάθη.

y v. q. c. *eos enim ſanos quorum mens intelligi neceſſe eſt, &c.*

z ἐξίςαϑαι ἐξ ἑαυτῶν ἀκρατεῖν αὑτῶν.

† de Cic. 2 de inuẽtione.

patet latiùs, à furore diſiungimus. Græci volũt illi quidem, ſed parum valent verbo: quẽ nos furorem, μελαγχολίαν illi vocant. quaſi verò atra bili ſolùm mens, ac non ſæpe vel iracũdia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. quo genere Athamantem, Alcmæonem, Aiacem, Oreſtẽ furere dicimus. qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum vetant duodecim tabulæ. itaque non eſt ſcriptum, SI INSANVS, ſed, SI FVRIOSVS ESSE * INCIPIT. *6 ſtultitiam enim cenſuerunt,* id eſt, inconſtantiam ſanitate vacantem, poſſe tamen tueri mediocritatem officiorum & vitæ communem cultum, atque vſitatum. furorem autem eſſe rati ſunt, mentis ad omnia cæcitatem. quod cũ maius eſſe videatur, quam inſania, tamen eius modi eſt, vt furor in ſapientem cadere poſſit, non poſſit inſania. ſed hæc alia quæſtio eſt, nos ad propoſitum reuertamur. †Cadere opinor, in in ſapientem ægritudinem tibi dixiſti videri. 12
A. *b* Ego verò ita exiſtimo. M. Humanũ id quidem, quòd ita exiſtimas. non enim ſilice nati ſumus. ſed non naturale in animis tenerum quiddam, atque molle, quod ægritudine, quaſi tempeſtate, quatiatur. Nec abſurdè Crantor ille, qui in noſtra Academia vel in primis fuit nobilis. *Minime*, inquit, *aſſentior ijs, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnopere laudant: quę nec poteſt vlla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim*, inquit, *ſed ſi fuerim, ſẽſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore* d *nam iſtuc nihil dolore, non ſine magna* mer-

*al. *exiſtit*
* Non in ſu. c 5. 26 *inſaniam.*
†hęc duo à quibus dã abſũt.
a ſic o. v. c. for. *Cadere igitur in ſap.*
b q. v. c. *Et verò it exiſt ita* L c al. *ſ. d ẽ. natura in animis. &c.*
d τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν, ...

mercede contigit, immanitatis, in animo ſtuporis in
13 *corpore.* † Sed videamus, ne hæc oratio ſit hominum aſſentantium noſtræ imbecillitati, & indulgentium mollitudini: nos autem audeamus non ſolùm ramos amputare miſeriarum, ſed omneis radicum fibras euellere. tamen aliquid relinquetur fortaſſe, ita ſunt ſtirpes altæ ſtultitiæ, ſed relinquetur id ſolũ, *e* quod eſt neceſſarium. illud quidem ſic habeto, niſi ſanatus animus ſit, quod ſine Philoſophia fieri non poteſt, finem miſeriarum nullum fore, quamobrem, quoniã cœpimus, tradamus nos ei curandos. ſanabimur, ſi volemus. & progrediar quidem longiùs. non enim de ægritudine ſolùm, quamquam id quidem primùm, ſed de omni animi, vt ego poſui, perturbatione, *f* morbo, vt Græci volunt, explicabo. Et primò ſi placet, Stoicorum more agamus, qui breuiter adſtringere ſolent argumenta: deinde noſtro inſtituto vagabimur.
14 † Qui fortis eſt, idẽ eſt fidens: quoniam CONFIDENS mala conſuetudine loquẽdi in vitio ponitur, ductũ verbum à confidendo, quod laudis eſt. qui autẽ eſt fidens, is profectò nõ extimeſcit, diſcrepat enim à timendo, confidere. atq; in quẽ cadit ægritudo, in eundẽ timor. quarũ enim rerũ præſentia ſumus in ægritudine, eaſdẽ impẽdẽteis, & venienteis timemus. ita fit, vt fortitudini ægritudo repugnet. veriſimile eſt igitur, in quẽ *g* cadit ægritudo, in eũdem cadere timorẽ, & infractionem quandã animi, & demiſſionẽ. *h* in quemq; ea cadũt, in eundẽ cadit, vt ſeruiat, vt

vi-

θρώπτον τεθνειῶ δὲ γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ σωματο ἶσον ἐνταῦθα ἢ ψυχήν.

e q. v.c *quod erit. neceßariũ* al. *quod neceſſariũ erit.*

f al. vt *Græci volũt, morbos, explicabo.*

g v.c. *cadat.*

h v c. *quę in quẽ cadũt, in eãdẽ,* & itaũ L.

i L. aliquādo eſſe ſe fereatur. al. ſi quādo.

victū ſe quandoque eſſe fateatur. quæ qui re-
cipit, recipiat idem neceſſe eſt timiditatem,&
ignauiam.non cadunt autē hæc in virum for-
tem: igitur ne ægritudo quidem. at nemo
ſapiens, niſi fortis. non cadet ergo in ſapien-
tem ægritudo. † præterea neceſſe eſt,qui for- 15
tis ſit, eundem eſſe magni animi: qui magni
animi, inuictum: qui inuictus, eum humanas
res deſpicere, atque infra ſe poſitas arbitra-
ri. deſpicere autem nemo poteſt eas res, pro-
pter quas ægritudine affici poteſt. ex quo ef-
ficitur, fortem virum ægritudine numquam
affici. omnes autem ſapientes, fortes. non
cadit igitur in ſapientem ægritudo. & quem-
admodum * oculus conturbatus, non eſt pro-
bè affectus k ad ſuum munus fungendum: &
reliquæ partes, l totùmve corpus, à ſtatu cum
eſt motum, deeſt officio ſuo, & muneri: ſic
conturbatus animus, non eſt aptus ad exſe-
quendum munus ſuum. munus autem animi
eſt, ratione bene vti: & ſapientis animus,ita
ſemper affectus eſt, vt ratione optimè vtatur.
nunquam eſt igitur perturbatus. at ægritudo,
perturbatio eſt animi. ſemper igitur ea ſa-
piens vacabit.† m Veriſimile etiam illud eſt, 16
qui ſit temperans, quem Græci σώφρονα
appellant; eamque virtutem σωφροσύνην
vocant, quam ſoleo equidem tum temperan-
tiam, tum moderationem appellare, nonnum-
quam etiam modeſtiam: ſed haud ſcio, an
rectè ea virtus frugalitas appellari poſſit.
quod

* Vide Turn. 2. Adu. c. 6.

k πρὸς τὸ ἐνέργειν:

l ſor. totiúq. corp.

m q.v.c Veri etiā ſimile ill.

quod anguſtiùs apud Græcos valet : qui frugi
homines, χρησίμους appellant, id eſt, tan-
tummodo vtileis. at illud eſt latius. eſt enim
omnis abſtinentia, omnis innocentia, quæ
apud Græcos vſitatum nomen nullum habet,
ſed habere poteſt ἀβλάβειαν. nam eſt inno-
centia affectio talis animi, quæ noceat ne-
mini. reliquas etiam virtutes frugalitas cō-
tinet. quæ niſi tanta eſſet, & ſi ijs anguſtiis.
quibus plerique putant, teneretur, numquam
eſſet L. Piſonis cognomen tantopere lauda-
17 tum. † Sed quia nec qui, propter metum,
præſidium reliquit, quod eſt ignauiæ: nec
qui, propter auaritiam, clam depoſitum non
reddidit, quod eſt iniuſtitiæ: nec qui, prop-
ter temeritatem, malè rem geſſit, quod eſt
ſtultitiæ, frugi appellari ſolet, eò treis virtu-
tes, fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam, fru-
galitas *n* complexa eſt. etſi hoc quidem com-
mune eſt virtutum. omnes enim inter ſe 8 ne-
xæ, o & coniugatæ ſunt. reliqua igitur, &
quarta virtus, vt ſit ipſa frugalitas, neceſſe
eſt. eius enim videtur eſſe proprium, motus
animi appetentis regere, & ſedare, ſemper-
que aduerſantem libidini, moderatam in om-
ni re ſeruare conſtantiam. cui contrarium
18 vitium nequitia dicitur. † Frugalitas, vt opi-
nor, à fruge: qua nihil melius è terra oritur.
nequitia ab eo, (etſi hoc erit fortaſſe durius:
9 ſed tentemus, & luſiſſe putemur, ſi nil ſit) ab
eo, 10 quod *p* nequidquam eſt in tali homine:

n ſic o v. c. vulg. qdā *amplexa eſt.*
o L. & *in gatæ ſunt.* Noni[9] iniugatum c. 1. 230.
o for. *nec quidquā eſt,* & ita L.

ex quo idem, mihi dicitur. qui ſit frugi igitur, vel ſi, mauis moderatus, & temperans, eum neceſſe eſt eſſe cōſtantem: qui autem conſtans, quietùm: qui quietus, perturbatione omni vacuum: ergo etiam ægitudine. ſunt illa ſapientis: aberit igitur à ſapiente ægritudo. itaque non inſcitè Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerum Achilles queritur, hoc, vt opinor, modo,

„ † *Corque meum penitus turgeſcit triſtibus iris.*
„ *Cum decore, atque omni me orbatum laude recordor.*

† Num manus affecta rectè eſt, cum in tumore 19
† L. *aut* eſt? r aut num aliquod quoppiam membrum
num quod tumidum, ac turgidum, nō vitioſè ſe habet? ſic
membrũ igitur inflatus, & tumens animus in vitio eſt.
&c. al. *nũ* ſapientis autem animus, ſemper vacat vitio,
quoppiam nunquam turgeſcit, nunquam tumet. at iratus
membr. animus, eiuſmodi eſt: nunquam igitur ſapiens iraſcitur. nam ſi iraſcitur, etiam concupiſcit. proprium eſt enim irati, cupere, à quo læſus videatur, ei quam maximum dolorem inurere. qui autem id concupierit, eum neceſſe eſt, ſi id conſecutus ſit, magnopere lætari. ex quo fit, vt alieno malo gaudeat. quod quoniam non cadit in ſapientem, ne vt iraſcatur quidem cadit. ſi autem caderet in ſapientem ægritudo,
caderet etiam iracundia: qua quoniam vacat, 20
ægritudine etiam vacabit † etenim ſi ſapiens in ægritudinem incidere poſſet, poſſet etiam in miſericordiam, poſſet in inuidentiam: (non dixi in inuidiam, quæ tum eſt, cum inuidetur:

ab

ab inuidendo autem inuidentia rectè dici poteſt, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod verbum ductum eſt à nimis intuendo fortunam alterius, vt eſt in Menalippo,

„ † *Florem quiſquam liberum inuidit meum?*

malè latinè videtur, ſed præclarè ſ Actius. vt enim videre, ſic inuidere florem rectius quàm flori dicitur. nos conſuetudine prohibemur: 21 Poeta ius ſuum tenuit, & dixit audaciùs † Cadit igitur in eundem, & miſereri, & inuidere. nam qui dolet rebus alicuius aduerſis, idem alicuius etiam ſecundis dolet: vt Theophraſtus interitum deplorans Calliſthenis, ſodalis ſui, rebus Alexandri proſperis angitur: itaque dicit Calliſthenem incidiſſe in hominem ſumma potentia, ſummaque fortuna ſed ignarum, quemadmodum rebus ſecundis vti conueniret. Atqui quemadmodum miſericordia, ægritudo eſt ex alterius rebus aduerſis: ſic inuidentia, ægritudo eſt ex alterius rebus ſecundis. in quem igitur cadit miſereri, in eundem etiam inuidere. non cadit autem inuidere in ſapientem: ergo ne miſereri quidem. quòd ſi hoc ægrè ferre ſapiens ſoleret, miſereri etiam ſoleret. abeſt ergo à ſapiente ægritudo † Hæc 22 ſic dicuntur à Stoicis, concluduntùrque contortiùs. ſed latiùs aliquantò dicenda ſunt, & diffuſiùs: ſententijs tamen vtendum eſt eorum potiſſimùm, qui maxime forti, & vt ita dicam, virili vtuntur ratione, atque ſententia. nam Peripatetici, familiares noſtri, quibus nihil eſt vberius, nihil eruditius, nihil grauiùs, ſ mediocri-

† vide clariùs apud Nonium c.5. in inuidi.

ſ al. *Accius.* *L. Attius.*

† al *mediocritates.*

u O. v. c. *ſic in animo iſta mediocritas caret ſanitate.* & ita L.

diocritatem vel perturbationem, vel morborum animi, mihi non ſanè probant. omne enim malum, etiam mediocre, magnum eſt. nos autem id agimus, vt id in ſapiente nullum ſit omnino. nam vt corpus, etiam ſi mediocriter ægrum eſt, ſanum non eſt: u ſic, ſi in animo eſt iſta mediocritas, caret ſanitate. itaque præclarè noſtri, vt alia multa, moleſtiam, ſollicitudinem, angorem, propter ſimilitudinem corporum ægrorum, ægritudinem nominauerunt. hoc propemodum verbo Græci omnē animi perturbationē appellant. † vocant enim 23
πάθος, id eſt, morbum, quicumque eſt motus in animo turbidus. nos melius. ægris enim corporibus ſimillima eſt animi ægritudo. at non ſimilis ægrotationis eſt libido, non immoderata lætitia, quæ eſt voluptas animi elata, & geſtiens. ipſe etiam metus, non eſt morbi admodum ſimilis, quamquam ægritudini eſt finitimus, ſed propriè, vt ægrotatio in corpore, ſic ægritudo in animo, nomen habet non ſeiunctum à dolore. doloris igitur huius origo nobis explicanda eſt, id eſt, cauſa efficiens ægritudinem in animo, tanquam ægrotationem in corpore. nam, vt medici, cauſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant: ſic nos, cauſa ægritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus. † Eſt igitur 24
cauſa omnis in opinione, nec vero ægritudinis ſolum, ſed etiam reliquarum omnium perturbationum: quæ ſunt genere quatuor, partibus

bus plures. nam cum omnis perturbatio ſit animi motus vel rationis expers, vel rationē aſpernans, vel rationi non obediens, iſque motus aut boni, aut mali opinione *x* citetur: bifariam quatuor perturbationes æqualiter diſtributæ ſunt. nam duæ ſunt ex opinione boni: quarum altera, voluptas geſtiens, id eſt, præter modum elata lætitia, opinione præſentis magni alicuius boni: altera, vel cupiditas rectè, vel libido dici poteſt: quæ eſt immoderata appetitio *y* opinati magni boni, rationi non obtemperans. ergo hæc duo genera, voluptas geſtiens, & libido, bonorum opinione turbantur: vt duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nam & metus, opinio magni mali impendentis: & ægritudo, eſt opinio magni mali præſentis: & quidem recens opinio talis mali, *a* vt in eo rectum videatur eſſe angi: id autem eſt, vt is, qui doleat, oportere opi-

25 netur ſe dolere. † his autem perturbationibus, *b* quas in vita hominum ſtultitia, *c* quaſi quaſdam immittit furias, atque incitat, omnibus viribus, atque opibus repugnandum eſt, ſi volumus hoc, quod datum eſt vitæ, trāquillè, placideque traducere. *d* ſed ceteras alias: nunc ægritudinem, ſi poſſumus, depellamus. id enim ſit propoſitum: quandoquidem eam tu videri tibi in ſapientem cadere dixiſti. quod ego nullo modo exiſtimo. tetra enim res eſt, miſera, deteſtabilis, omni contentione velis, vt ita dicam, remiſque fugienda.

26 † qualis enim tibi ille videtur Tantalo progna-

x al. *concitetur.*

y for. *opinati futuri magni boni.*

a fort vt *eo rectum vid.*

b L. *quas in vitam.*

c o. v. c. *quaſi quaſdam furias immittit, atq; inc.*

d q. v c. *ſed ceteras alias:*

Digitized by Google

gnatus, Pelope natus, qui quondam à ſocero
Oenomao rege Hippodamiam raptis *e* nactus
nuptijs: Iouis iſte quidē pronepos. tamne ergo
abiectus, tamque fractus?

„ *Nolite* (inquit) *hoſpites, odire f ad me ilico iſtic,*
„ *Ne contagio mea bonis, vmbra ve obſit:*
„ † *Tanta vis ſceleris in corpore hæret.*

Tu te, Thyeſta, damnabis, orbabiſque luce
propter vim ſceleris alieni? quid? illum fi-
lium ſolis nonne patris ipſius luce indignam
putas?

„ *Refugere oculi: corpus macie extabuit.*
„ *Lacrymæ peredere humore exſangueis genas:*
„ *Situ nidoris barba pedore horrida,*
„ *Atque intonſa infuſcat pectus illuuie ſcabrum.*

Hæc mala, ò ſtultiſſime *g* Aeeta, ipſe tibi addi-
diſti *h* non erant in iis, quæ tibi caſus inuexe-
rat. & quidem inueterato malo, *i* cùm tumor
animo rediiſſet. eſt autem ægritudo, vt do-
cebo, in opinione mali recentis, ſed mæres
videlicet regni deſiderio, non filiæ. illam enim
oderas, & iure fortaſſe. regno, non æquo ani-
mo carebas. eſt autem impudens luctus mærore
ſe conficientis, quòd imperare non liceat li-
beris. † Dionyſius quidem tyrannus, Syracuſis
expulſus, † Corinthi pueros docebat: vſque eo 27
imperio carere non poterat. Tarquinio verò
quid impudentius, qui bellum gereret cum iis,
qui eius non tulerant ſuperbiam? is, cùm reſti-
tui in regnum nec Veientium, nec Latinorum
armis potuiſſet, Cumas ſe contuliſſe dicitur,
inque ea vrbe ſenio, & ægritudine eſſe con-
fectus.

e L. nactus eſt.
f L. ad me illico iſtic
† al *Vis tanta.*
g r. e. *tota ipſe tibi.*
h v. c. *non inerat in iis*, & ita L.
i o. v. c. *cum tumor animi reſ.* & ita L.
† vnde Laer. in Platone
† hinc verb Dionyſius Corinthi.

ſectus. Hoc tu igitur cenſes ſapienti accidere poſſe, vt ægritudine opprimatur, id eſt, miſeria? 11 nam cum omnis perturbatio, miſeria eſt, tum carnificina eſt, ægritudo, habet arborem libido, leuitatem lætitia geſtiens, humilitatem metus: ſed ęgritudo maiora quædam, tabem, cruciatum, k afflictionem, fœditatem: lacerat, exeſt animum, planeque conficit. hanc niſi exuimus ſic, vt abiiciamus, miſeria

28 carere non poſſumus. † At hoc quidem perſpicuum eſt, tum ægritudinem exiſtere, cum quid ita viſum ſit, vt magnum quoddam malum adeſſe, & vrgere videatur. Epicuro autem placet, opinionem mali, ægritudinem eſſe natura, vt, quicumque intueatur in aliquod maius malum, ſi id ſibi accidiſſe opinetur, ſit continuo in ægritudine. Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici cenſent, ſed inſperato, *l* nec opinato malo. eſt id quidem non mediocre ad ægritudinem augendam. videntur enim omnia repentina grauiora; ex hoc & illa iure laudantur.

» *Ego, cùm genui, tum* m *moriturum ſciui, & ei rei ſuſtuli.*
» 12 *Præterea ad Troiam cum miſi* n *ad defendendam Græciam,*
» o *Scibam me in mortiferum bellum, non in epulas mittere.*

29 † Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum, lenit eorum aduentum, quæ venientia longè ante videris. itaque apud Euripidem à Theſeo dicta laudantur. licet enim, vt ſæpe

k al. *afflictatione*, l L. *et nec opinato malo*. & ita o v. c. m o. v. c. *morituros* n o. v. c. *ob defendēdā Gr.* & ita L. o al. *Sciebam*.

facimus, in Latinum illa conuertere.

,, *Nam qui hęc audita à docto meminiſſem viro,*
,, *Futuras mecum commentabar miſerias:*
,, *Aut mortem acerbam, aut exſilij mæſtam fugam,*
,, *Aut ſemper aliquam molem meditabar mali:*
,, *Vt, ſi qua inuecta diritas caſu foret,*
,, *Ne me imparatum cura laceraret* p *repens.*

† fort. *re cens.*

† Quod autem Theſeus à docto viro ſe audiſſe dicit, id de ſeipſo loquitur Euripides. fuerat enim auditor Anaxagoræ: quem ferunt, nuntiata morte filij, dixiſſe, Sciebam me genuiſſe mortalem, quæ vox declarat, ijs eſſe hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata. ergo id quidem *q* non eſt dubium, quin omnia, quæ mala putantur, ſint improuiſa grauiora. itaque quamquam non hæc vna res efficit maximam ægritudinem: tamen, quoniam multum poteſt prouiſio animi, & preparatio ad minuendum dolorem, ſint ſemper omnia homini humana meditata. & nimirum hęc eſt illa præſtans, & diuina ſapientia, perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere: nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam euenerit, non euenire poſſe arbitrari.

q o. v. c. *nō dubiū, quin om.* &c. & ita L.

,, *Quamobrem omneis, cum ſecundę res ſunt maximè,*
,, *Meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferant:*
,, *Pericla, damna, exſilia, peregrè rediens ſemper cogitet,*

,, *Aut*

» *Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut*
morbum filiæ:
» *Communia eſſe hæc: fieri poſſe: vt nequid ani-*
mo ſit nouum:
» *Quidquid præter ſpem eueniat, omne id de-*
putare eſſe in lucro.

31 † Ergo hoc Terentius *s* à Philoſophia ſump- *s* al. è *Phi*
tum cum tam commodè dixerit, nos, è quo- *loſ.* al. *ſũp*
rum fontibus id hauſtum eſt, non & dicemus *tum tam*
hoc melius, & conſtantius ſentiemus? *t* hic *commodè*
eſt enim ille vultus ſemper idem, quem dici- *dixerit,*
tur Xantippe prædicare ſolita in viro ſuo fuiſ- *t* al. *hinc*
ſe Socrate, eodem *u* vultu ſemper ſe vidiſſe *eſt.*
exeuntem illum domo, & reuertentem. nec *u vultu,*
vero ea frons erat, quæ M. Craſſi illius vete- abeſt ab
ris, quem ſemel ait in omni vita riſiſſe Luci- o.v.c. nec
lius: ſed tranquilla, & ſerena. ſic enim acce- agnoſcit
pimus. iure autem erat ſemper idem vultus, L.
cum mentis, à qua is fingitur, nulla fieret mu-
tatio. Quare accipio equidem à Cyrenaicis
hæc arma contra caſus, & euentus, quibus eo-
rum aduenienteis impetus diuturna præmedi-
tatione frangantur: ſimulque iudico, ma-
lum illud, opinionis eſſe, non naturæ. ſi
enim in re *x* eſſent, cur fierent prouiſa leuio- *x* al. *eſſet,*
32 ra? † ſed eſt, ijſdem de rebus quod dici poſſit
ſubtilius, ſi prius Epicuri ſententiam viderimus:
qui cenſet, neceſſe eſſe omneis in ægri-
tudine eſſe, qui ſe in malis eſſe arbitrentur,
ſiue illa ante prouiſa, & exſpectata ſint, ſiue
inueterauerint. nam neque vetuſtate minui
mala, nec fieri præmeditata, leuiora: ſtul-

tamque etiam eſſe meditationem futuri mali, aut fortaſſe ne futuri quidem: ſatis eſſe odioſum malum omne, cum veniſſet: qui autem ſemper cogitauiſſet, accidere poſſe aliquid aduerſi, ei fieri illud ſempiternum malum: ſi vero ne futurum quidem ſit, fruſtra ſuſcipi miſeriam voluntariam: ita ſemper angi, aut accipiendo, aut cogitando malo. † le- 33
uationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à cogitanda moleſtia, & reuocatione ad contemplandas voluptates. parère enim cenſet animum rationi poſſe, &, quo illa ducat, ſequi. vetat igitur ratio intueri moleſtias: abſtrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miſerias contemplandas: à quibus cum *y* cecinit receptui, impellit rurſum, & incitat ad conſpiciendas, totaque mente contrectandas varias voluptates. quibus ille & præteritarum memoria, & ſpe conſequentium, ſapientis vitam refertam putat. Hæc noſtro more nos diximus. Epicurei dicunt ſuo. 13. ſed, quæ dicant, *z* videamus quo modo negligamus. † Principio ma- 34
lè reprehendunt præmeditationem rerum futurarum. nihil eſt enim, quod tam obtundat, eleuetque ægritudinem, quàm perpetua in omni vita cogitatio, nihil eſſe, quod accidere non poſſit, quàm meditatio conditionis humanæ, quàm vitæ lex, commentatioque parendi: quæ non hoc affert, vt ſemper mæreamus, ſed vt nunquam. neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecilli-

y ἐσήμηνε τὸ ἀνακλητικόν,

z L. *videamus: quomodo negligamus.*

cillitatem generis humani cogitat, mæret cũ hæc cogitat, ſed tum vel maximè ſapientiæ fungitur munere. vtrumque enim conſequitur, vt & cõſiderandis rebus humanis proprio Philoſophiæ *a* fruatur officio, & aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanetur: primum, quòd poſſe accidere diu cogitauerit, quæ cogitatio vna maximè moleſtias omneis 14 extenuat, *b* & diluit: deinde, *c* quòd humana ferenda intelligit: poſtremo, quòd videt nullum malum eſſe, niſi culpam, culpam autem nullam eſſe, cum id, quod ab homine non
35 potuerit præſtari, euenerit. † 15 Nam *d* reuocatio illa, quam affert, cum à contuendis nos malis auocat, nulla eſt. non eſt enim in noſtra poteſtate, fodicantibus iis rebus, quas malas eſſe opinemur, diſſimulatio, vel obliuio. lacerant, vexant, ſtimulos admouent, igneis adhibent, reſpirare non ſinunt. Et tu obliuiſci iubes, quod contra naturam eſt? quod à natura datum eſt auxilium, extorques, inueterati doloris? eſt enim tarda illa quidẽ medicina, ſed tamen magna, quam affert longinquitas, & dies. iubes me bona cogitare, obliuiſci malorum. diceres aliquid, & magno quidem Philoſopho dignum, ſi ea bona ſentires eſſe, quæ eſſent homine digniſſima.
36 † Pythagoras mihi ſic diceret, aut Socrates, aut Plato: Quid iaces? aut quid mœres? aut cur ſuccumbis, cediſque fortunæ? *e* quæ peruellere te forſitan potuerit, & pungere: non potuerit certè vireis frangere. magna vis eſt

a L. *ſungatur off.*
b q. v. c. *et deluit:* al. *delenit*
c al. *quòd humanè ferenda intell.* non pl.
d for. *auocatio illa,*
e al. *quæ vt te peruellere forſitanp.*

in virtutibus. eas excita, ſi forte dormiunt.
iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te
animo tanto eſſe coget, vt omnia, quæ poſſint
homini euenire, contemnas, & pro nihilo pu-
tes. aderit temperantia, quæ eſt eadem mo-
deratio: à me quidem paulo ante appellata
frugalitas: quæ te turpiter, & nequiter fa-
cere nihil patiatur. Quid eſt autem nequius,
aut turpius effæminato viro? ne iuſtitia qui-
dem ſinet iſta facere: cui minimum eſſe vide-
tur in hac cauſa loci. quæ tamen ita dicet,
dupliciter eſſe te iniuſtum; cum & alienum
appetas, qui mortalis natus, condicionem po-
ſtules immortalium; & grauiter feras, te,
quòd vtendum acceperis, reddidiſſe. † pru- 37
dentiæ vero quid reſpondebis, dicenti virtute
ſe eſſe contentam, quomodo ad bene viuendú,
fic, & ad beatè: quæ ſi extrinſecus religata,
fr. c. à ſe, pendeat, & non oriatur / ex ſe, & rurſus ad ſe
reuertatur, & omnia ſua complexa nihil quæ-
rat aliunde; non intelligo, cur aut verbis tá
vehementer ornanda, aut re tantopere expe-
tenda videatur. Ad hæc bona me ſi reuocas,
Epicure, pareo, ſequor, vtor te ipſo duce,
obliuiſcor etiam malorum, vt iubes, eoque
facilius, quòd ea ne in malis quidem ponen-
da cenſeo. ſed traducis cogitationes meas ad
voluptates. quas? corporis, credo, aut quæ
propter corpus vel recordatione, vel ſpe co-
gitentur. † numquid eſt aliud? rectène inter- 38
pretor ſententiam tuam? ſolent enim iſti ne-
gare nos intelligere, quid dicat Epicurus, hoc
dicit.

dicit,16 & hoc ille g Græculus, me audiente
Athenis ſenex Zeno, iſtorum acutiſſimus cõ-
tendere, & magna voce dicere ſolebat: cum
eſſe beatum, qui præſentibus voluptatibus
frueretur,conſideretque ſe fruiturum aut in
omni,aut in magna parte vitæ,dolore interue-
niente: aut ſi interueniret, ſi ſummus foret,
futurum breuem: ſi productior,plus habiturũ
iucundi, quàm mali: hæc cogitantem fore
beatum,præſertim ſi h ante præceptis bonis co-
tentus eſſet,nec deos extimeſceret. † 17 Ha-
39 bes i formam Epicuri vitæ beatę, verbis Ze-
nonis expreſſam, nihil vt poſſit negari. Quid
ergo? huiuſne vitæ propoſitio, & cogitatio
aut k Thyeſten leuare poterit, aut Aetam, de
quo paulo ante dixi, aut Telamonem,pulſum
patria,exſulantem, atque egentem? in quo
hęc admiratio fiebat:

„ l *Hiccine eſt Telamon ille,modo quem gloria ad*
cælum extulit?

„ m *Quem ſpectabant? cuius ob os Graij ora ob-*
uertebant ſua.

40 † Quod ſi cui, vt ait idem, n ſimul animus
cum re concinit, à grauibus illis antiquis
Philoſophis petenda medicina eſt, non ab
his voluptarijs. quam enim iſti bonorum co-
piam dicunt? fac ſanè ſummum bonum eſſe,
non dolere.quamquam id non vocatur volup
tas. ſed non neceſſe eſt nunc omnia; idne eſt,
quo traducti luctum leuemus? ſit ſane ſummũ
malum,dolere.in eo igitur,qui non eſt, ſi ma-
lo careat, continuòne fruitur ſummo bono?

g for. acri-culꝰ, for. *acrocholꝰ.*

h al. *ante pceptis b.*

i for. *formulam.*

k al. *Thyeſtam.*

l L. *Hicine.*

m L. *Quẽ adſpectabant?*

n q. v. c. *ſimul animus rem condidit,* mẽdoſè.

† vide † quid * tergiuerſamur, Epicure, nec fatemur 41
Noniũ c. eam nos dicere voluptatem, quam tu idem,
1. in Ter- †cum os perfricuiſti, ſoles dicere? ſunt hæc
giu. 197. tua verba, necne? in eo quidem libro, qui cõ-
† Vide Vi tinet omnem diſciplinam tuam (fungar enim
ctor l. 8. iam interpretis munere, ne quis me putet fin-
Var. lec. gere) dicis hæc. *Nec equidem habeo quod in-*
c. 6. *telligam bonum illud, detrahens eas voluptates,*
quæ ſapore percipiuntur, detrahens eas etiam,
quæ auditu, & cantibus, detrahens eas etiam,
quæ ex formis percipiuntur oculis, ſuaues motio-
nes, ſiue quæ aliæ voluptates in toto homine gi-
gnuntur quolibet è ſenſu. 18 *Nec vero ita dici po-*
teſt, mentis lætitiam ſolam eſſe in bonis. lætan-
tem enim mentem ita noui, ſpe eorum omniũ,
quæ ſupra dixi, fore vt natura iis potiens, do-
lore careat. † Atque hæc quidem his verbis, 42
quiuis vt intelligat quam voluptatem norit
Epicurus: deinde paulo infra, SAEPE QVAE-
SIVI (inquit) ex iis, qui appellantur ſapien
tes quid haberent, quod in bonis relinque-
rent ſi illa detraxiſſent, niſi vellent voces
inaneis fundere, nihil ab his potui cognoſce-
o L. vim, re: qui ſi virtutes ebullire volent, & ſapien-
tias, nihil aliud dicent, 19 niſi eam *o* viam,
qua efficiantur eæ voluptates, quas ſupra di-
p fort. *in* xi. Quæ ſequuntur, *p* in eadem ſententia,
eandẽ ſen ſunt: totuſque liber, qui eſt de ſummo bono,
tentiã sũt refertus & ſentẽtijs, & verbis talibus eſt. † Ad 43
& ita L. hanccine igitur vitam Telamonem illum re-
uocabis, vt leues ægritudinem & ſiquem tuo-
rum afflictum mœrore videris, huic acipenſe-

rem

rem potius, quàm aliquem Socraticum libellum dabis: *q* αὐλῶν hortabere vt audiat voces potius, quàm Platonis? expones, quæ ſpectet florida, & varia? faſciculum ad nareis admouebis? incendes odores? *r* & ſertis redimiri iubebis, & roſa? Si verò aliquid etiã: tum plane luctum omnem abſterſeris? Hæc Epicuro confitenda ſunt, aut ea, quæ modo expreſſa ad verbum dixi, tollenda de libro, vel totus liber potius abijciendus. eſt enim
44 confertus voluptatibus. † quærendum igitur, quemadmodum ægritudine priuemus eum, qui ita dicat.

q L. *hydraulis hort.* & itaq. v. c. al. *hydrauli h.*
r q. v. c. nõ habet hic copulationẽ, &

„ *... pol mihi fortuna magis nunc deſit, quàm genus.*
„ *Namque regnum ſuppetebat mihi: vt ſciat quanto è loco,*
„ *Quantis opibus, quibus de rebus lapſa fortuna s occidat.*

Quid? huic calix mulſi impingendus eſt, vt plorare deſinat, aut aliquid eiuſmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem Poëta:

„ *Ex opibus ſummis opis egens Hector tuæ.*

Huic ſubuenire debemus. quærit enim auxilium.

„ *Quid petam præſidi, aut exſequar? quòve nunc † auxilio, aut fuga*
„ *Freta ſim? arce, & vrbe orba ſum. quò accedam? quò applicem,*
„ *Cui nec aræ patriæ domi ſtant: fracta, & disiecta iacent:*

†al. *exilio.*

Fana

" *Fana flamma deflagrata: toſti alti ſtat parietes,*
" *† Deformati, atque abiete criſpa.*
Scis, quæ ſequantur: & illud in primis,
" *O pater, ô patria, ô Priami domus,*
" *Septum altiſono cardine templum:*
" *Vidi ego te, adſtante ope barbarica,*
" *Tectis cælatis, laqueatis,*
" *† Auro, ebore inſtructam regificè.*

† O poëtam egregium: quamquam ab his cantoribus Euphorionis contemnitur. ſentit omnia repentina, t & inopinata eſſe grauiora. exaggeratis igitur regis opibus, quæ videbantur ſempiternæ fore, quid adiungit? 45

" *Hæc omnia vidi inflammari,*
" *Priamo vi vitam † euitari,*
" *Iouis aram ſanguine turpari.*

Præclarum carmen. eſt enim & rebus, & verbis, & modis lugubre. eripiamus huic ægritudinem. quo modo? collocemus *u* in culcitra plumea: pſaltriam adducamus: cedrũ incendamus: demus ſcutellam dulciculæ potionis: & aliquid *y* prouideamus & cibi.

† Hæc tandem bona ſunt, quibus ægritudines grauiſſimæ detrahuntur? tu enim paulo ante *z* ne intelligere te quidem alia bona dicebas. reuocari igitur oportere à mærore ad cogitationem bonorum, conueniret mihi cum Epicuro, ſi quid eſſet bonum, conueniret. Dicet aliquis: *a* Quid? ergo tu Epicurum exiſtimas iſta voluiſſe, aut libidinoſas eius fuiſſe ſententias? Ego vero minimè. video enim ab eo dici multa ſeuerè, multa præclarè. Itaque. 46

† al. *deformati auro atq; abiete criſpa.*
† al. *eboreque inſtrutum regificè.*
t L. *& nec opinata &* ita v. c.
† vide L. 2. Ant. c. 11.
u L. *inculſita plũ.* & ita o. v. c.
x alij, *hedicrũ* mẽdoſè.
y L. *videamus et cibi* vide Pri. lib. 2.
z fort. *ne intelligere quidẽ te alia.*
a al. *Quid ergo tu ? Ep.*

que, vt ſæpe dixi, de acumine eius agitur, non de moribus. quamuis ſpernat voluptates eas, quas modo laudauit: ego tamen memineno, quod videatur ei ſummum bonum. non enim verbo ſolum poſuit voluptatem, ſed explanauit quid diceret. *Saporem, inquit, & corporum complexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus oculi iucundè moueantur.* Num fingo? num mentior? cupio refelli. quid enim laboro, niſi vt veritas in omni quæſtione explicetur? At idem ait, non creſcere voluptatem dolore detracto: ſummamque *b* voluptatem , *b* for. *eſſe voluptatē*
47 nihil dolere.† Paucis verbis tria magna peccata: vnum, quòd ſecũ ipſe pugnat. modo enim ne ſuſpicari quidem ſe quidquam bonum, a i niſi ſenſus quaſi titillarentur voluptate: nunc autem, ſummam voluptatem eſſe, dolore carere. poteſtne magis ſecum ipſe pugnare? alterum eſt peccatum, quòd, cum in natura tria ſint: vnum gaudere: alterum, dolere: tertium, nec gaudere, nec dolere: hic putat primum, & tertium idem eſſe, nec diſtinguit à non dolendo voluptatem. tertium peccatum commune cum quibuſdã, quòd, cum virtus maximè expetatur, eiuſque adipiſcendæ cauſa Philoſophia quæſita ſit, ille à virtute ſummum bonũ
48 ſeparauit. † At laudat, & ſæpe, virtutem. Et quidem C. Gracchus, cum largitiones maximas feciſſet, & effudiſſet ærarium, verbis tamen defendebat ærarium. Quid verba audiã, cum facta videam? Piſo ille *c* frugi, ſemper *c* L. *Frugi*
contra legẽ frumẽtariam dixerat. is lege lata,

con-

conſularis ad frumentum accipiendum vene-
rat. animaduertit Gracchus in concione Pi-
ſonem ſtantem, quærit audiente Pop. Rom.
qui ſibi conſtet, cum ea lege frumentum pe-
tat, quam diſſuaſerat. Nolim, inquit, mea
bona, Gracche, tibi viritim diuidere liceat:
ſed ſi facias, partem petam. Parumne decla-
rauit vir grauis, & ſapiens, lege Sempronia
patrimonium publicum diſſipari? Lege ora-
tiones Gracchi: patronum ærarij eſſe dices.
† Negat Epicurus iucundè poſſe viui, niſi cū 49
virtute viuatur. negat vllam in ſapientem
vim eſſe fortunæ: tenuem victum antefert co-
pioſo: negat vllum eſſe tempus, quo ſapiens
non beatus ſit. omnia Philoſopho digna, ſed
cum voluptate pugnantia. Non iſtam dicit
voluptatem. Dicat quamlibet. nempe eam
dicit, in qua virtutis nulla pars inſit. Age,
ſi voluptatem non intelligimus, ne dolorem
quidem? nego igitur eius eſſe, qui dolore
ſummum malum metiatur, mentionem face-
re virtutis. † *d* Et conqueruntur quidam 50
Epicurei viri optimi (nam nullum genus eſt
minus malitioſum) me ſtudioſè dicere con-
tra Epicurum. Ita, credo, de honore, aut de
dignitate contendimus. *c* mihi ſummum in
animo bonum videtur, illi autem in corpore,
mihi in virtute, illi in voluptate. & illi pu-
gnant: & quidam vicinorum fidem implorāt.
multi autem ſunt, qui ſtatim conuolent. ego
ſum is, qui dicam me non laborare, 22 *f* fa-
ctum habiturum, quod egerint. † quid enim ī. 51
de

d Lāb. *Et querūtur quidem*
c for. *mihi ſummū in animo bonum poſitum videtur.*
f L. *ratū habiturū quod egerī.*

de bello Punico agitur? de quo ipſo cum aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur, nulla inter eos concertatio vnquam fuit. hi nimis iracundè agunt, præſertim cum ab his non ſane animosè defendatur ſententia, pro qua non in ſenatu, non in concione, non apud exercitum, neque apud cenſores dicere audeant. ſed cum iſtis alias, & eo quidem animo, nullum vt certamen inſtituam: verũ dicentibus facilè cedam. tantum admoneo: ſi maximè verum ſit, ad corpus omnia referre ſapientem: ſiue, vt honeſtius dicam, nihil facere, niſi quod expediat: ſiue omnia referre ad vtilitatem ſuam: quoniam hæc plauſibilia non ſunt, vt in ſinu gaudeant, glorioſè
52 loqui deſinant. † Cyrenaicorum reſtat ſententia: qui tum ægritudinem cenſent exſiſtere, ſi nec-opinatò quid euenerit. eſt id quidẽ magnum, vt ſupra dixi, etiam Chryſippo ita videri ſcio, quod prouiſum ante non ſit, *g* 23 id fieri vehementius, ſed non ſunt in hoc omnia: quamquam hoſtium repens aduentus magis aliquanto conturbat, quàm exſpectatus: & maris ſubita tempeſtas, quàm ante prouiſa, terret nauiganteis vehementius: & eiuſmodi ſunt pleraque. ſed cum diligenter nec opinatorum naturam conſideres, nihil aliud reperias, niſi omnia ſubita videri maiora: & quidem ob duas cauſas: primum quòd, quanta ſint quæ accidunt, conſiderandi ſpatium non datur: *h* deinde cum videtur præcaueri potuiſſe, ſi prouiſum eſſet, quaſi

culpa

g L. *id ſerire vehementius.*

h al. *deinde quòd videtur &c.* al. *deinde quoniam vid.*

culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit. † quod ita eſſe dies declarat: quæ 53
procedens ita mitigat, vt iiſdem malis manentibus non modo leniatur ægritudo, ſed in pleriſque tollatur. Carthaginienſes multi Romæ ſeruierunt, Macedones Rege Perſe capto. vidi etiam in Peloponneſo, cum eſſem adoleſcens, quoſdam Corinthios. hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare.

„ *Hæc omnia vidi.*

i Sed & iam decantauerant fortaſſe. eo enim erant vultu, k oratione omni reliquo motu, & ſtatu, vt eos Argiuos, aut Sicyonios diceres: magiſque me mouerant Corinthi ſubito adſpectæ *l* parietum ruinæ, quàm † ipſos Corinthios: quorum animis diuturna cogitatio callum vetuſtatis obduxerat. † Legimus li- 54
brum Clitomachi, quem ille euerſa Karthagine miſit conſolandi cauſa ad captiuos ciueis ſuos. in eo eſt diſputatio ſcripta Carneadis: quam ſe ait in commentarium retuliſſe. cum ita poſitum eſſet, videri fore in ægritudine ſapientem, patria capta: quæ Carneades contra dixerit, ſcripta ſunt. Tanta igitur calamitatis præſentis adhibetur à Philoſopho medicina, quanta inueteratæ ne deſideratur quidem. nec ſi aliquot annis poſt idem ille liber captiuis miſſus eſſet, vulneribus mederetur, ſed cicatricibus. ſenſim enim, & pedetentim, progrediens extenuatur dolor: non quo ipſa res immutari ſoleat, aut poſſit: ſed id,

i L. *ſed iã decãtaue.*
k fort. *ornatur.*
l L. *parietina*, & ita v. c.
† Vrſ. *ipſi Corinthij*:

id, quod ratio debuerat, vſus docet, minora
55 eſſe ea, quæ ſint viſa maiora. † Quid ergo
opus eſt, dicet aliquis, ratione, aut omnino
conſolatione *m* vlla, qua ſolemus vti, cum
leuare dolorem mærentium volumus? hæc
enim ferè tum habemus in promptu, nihil
oportere inopinatum videri. *n* Atqui to tole-
rabilius feret incommodum, qui cognouerit,
neceſſe eſſe id homini tale aliquid accidere,
hæc enim oratio de ipſa ſumma mali nihil
detrahit: tantummodo affert, nihil eueniſſe,
quod non opinandum fuiſſet. neque tamen
genus id orationis in conſolando non valet:
ſed id haud ſciam an plurimum. ergo iſta
nec-opinata non habent tantam vim, vt ægri-
tudo ex his omnis oriatur. feriunt enim for-
taſſe grauius: 24 non id efficiunt, vt ea, quæ
accidant, *p* maiora videantur. quia recentia
56 ſunt, videntur, non quia repentina. † duplex
eſt igitur ratio veri reperiendi, non in iis ſo-
lum, quæ mala, ſed in ijs etiam, quæ bona
videntur. nam aut de ipſius rei natura, qua-
lis, & quanta ſit, quærimus, vt de paupertate
nonnumquam, cuius onus diſputãdo leuamus,
docentes, quam parua, & quàm pauca ſint,
quæ natura deſideret: aut a diſputandi ſub-
tilitate orationem ad exempla traducimus.
hic Socrates commemoratur, hic Diogenes,
hic Cæcilianum illud.

„ *Sæpe eſt etiam ſub palliolo ſordido ſapientia.*

Cum enim paupertatis vna, eademque ſit vis,
quidnam dici poteſt, quamobrem C. Fabricio
tole-

m v.c. *il-la* & ita L.
n al. *aut qui toll. feret inc. q. cog nec. eſſe id hō. tale aliquid accidere.*
o L. *tolerãtius f.*
p L. *maiora ſint. vidẽtur, quæ recentia ſunt, non quia rep.*

tolerabilis ea fuerit, alij negent ſe ferre poſſe? † huic igitur alteri generi ſimilis eſt ea 57 ratio conſolandi, quæ docet humana eſſe, quę acciderint. non enim ſolum id continet ea diſputatio, vt cognitionem afferat generis humani; ſed ſignificat, tolerabilia eſſe, quæ & tulerint, & ferant ceteri. De paupertate agitur: multi patientes pauperes commemorantur. De contemnendo honore: multi inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipſum beatiores: eorumque, qui priuatum otium negotijs publicis antetulerunt nominatim vita laudatur: nec ſiletur illud potentiſſimi regis q anapæſtum, qui laudat ſenem, & fortunatum eſſe dicit, quòd inglorius ſit, atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus. † ſimiliter commemorandis exemplis, 58 orbitates quoque liberorum prædicantur, eorumque, qui grauius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. ſic perpeſſio ceterorum facit, vt ea, quæ acciderint, multo minora, quàm quanta ſint exiſtimata, videantur. ita fit ſenſim cogitantibus, vt, quantum ſit ementita opinio, appareat. atque hoc idem & r Telamon ille declarat,

q L. *anapæſtũ.*

r L. *Telamo.*

„ *Ego cum genui, moriturum ſciui*: & Theſeus,

„ *Futuras mecum commentabar miſerias.*

& Anaxagoras: ſciebam me genuiſſe mortalem. Hi enim omnes diu cogitantes de rebus humanis, intelligebant, eas, nequaquam pro opinione vulgi eſſe extimeſcendas. & mihi qui-

quidem videtur idem ferè accidere ijs, qui ante meditantur, quod ijs quibus medetur dies: niſi quòd ratio quædam ſanat illos, hos ipſa natura, intellecto eo, quod remedium illud continet malum, quod opinatum ſit eſſe maximum, nequaquam eſſe tantum, vt
59 vitam beatam poſſit euertere. † hoc igitur efficitur, vt ex illo nec opinato plaga maior ſit: non, vt illi putant, vt, cum duobus pares caſus euenerint, is modo ægritudine afficiatur, cui ille nec opinatus caſus euenerit. itaque dicuntur nonnulli in mærore, cum de hac communi omnium conditione audiſſent, ea lege nos eſſe natos, vt nemo in perpetuum eſſe poſſet expers mali, grauius etiam tuliſſe. Quocirca Carneades, vt video noſtrum ſcribere Antiochum, reprehendere Chryſippum ſolebat, laudantem Euripideum carmen illud,

„ † *Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,*
„ *Morbuſque. multi ſunt humandi liberi,*
„ *Rurſum creandi; morſque eſt u finis omnibus,*
„ *Quæ generi humano angorem nequidquam afferunt,*
„ *Reddenda eſt terræ terra: tum vita omnibus*
„ *Metenda, vt fruges. ſic iubet neceſſitas.*

60 † Negabat genus hoc orationis quidquam

Ἔφυ μὲν οὐδεὶς, ὅστις οὐ πονεῖ βροτῶν; ξυνθάπτει τέκνα, χἄτερος αὖ κτᾶται νέα: Αὐτός τε θνήσκει; καὶ τάδ' ἄχθονται βροτοὶ Εἰς γῆν φέροντες γῆν. ἀναγκαίως δ' ἔχει Βίον θερίζειν ὥστε κάρπιμον στάχυν,

u al. *finita*.

omnino ad leuandam ægritudinem pertinere. id enim ipſum dolendum eſſe dicebat, quòd in tam crudelem neceſſitatem incidiſſemus. nam illam quidem orationem ex commemoratione alienorum malorum *x* ad maleuolos conſolandos eſſe accommodatam. mihi vero longe videtur ſecus. nam & neceſſitas ferendæ condicionis humanæ, quaſi cum Deo pugnare *y* cohibet, admonetque eſſe hominem: quæ cogitatio magnopere luctum leuat: & enumeratio exemplorum, non vt animum maleuolorum oblectet, affertur, ſed vt ille, qui mœret, ferendum ſibi id cenſeat, quod videat multos moderatè, & tranquille tuliſſe.

† omnibus enim modis fulciendi ſunt, qui 61 ruunt, nec cohærere poſſunt propter magnitudinem ægritudinis. ex quo ipſam ægritudinem λύπην *z* Chryſippus, quaſi λύσιν, id eſt, ſolutionem totius hominis, appellatam putat. quæ tota *a* poterat euelli, explicata, vt principio dixi, cauſa ægritudinis. eſt enim nulla alia, niſi opinio, & iudicium magni præſentis, atque vrgentis mali. itaque & dolor corporis, cuius eſt morſus acerrimus, perfertur ſpe propoſita boni: & acta ætas honeſtè, ac ſplendidè, tantam affert conſolationem, vt eos, qui ita vixerint, aut non *b* attingat ægritudo, aut perleuiter pungat animi dolor. ſed ad hanc opinionem mali cum illa etiam opinio acceſſit, oportere, rectum

eſſe

x O.v.c. *ad maliuolos.*

y L. *prohibet,*

z L. *Plato in Cratylo ante Chryſippum.*

a al. *poterit.*

b al. *tangat.*

eſſe, ad officium pertinere, ferre illud ægrè, quod acciderit: tum denique efficitur illa grauis ægritudinis perturbatio.
62 † ex hac opinione ſunt illa varia, & deteſtabilia genera lugendi, pædores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, fæminum, capitis perſecutiones. Hinc ille *c* Agamemnon Homericus, & idem Accianus,

„ *Scindens dolore identidem intonſam comam.*

In quo facetum illud Bionis, *d* perinde ſtultiſſimum regem in luctu capillum ſibi euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. Sed
63 hæc omnia faciunt, opinantes ita fieri oportere. † Itaque & Aeſchines in Demoſthenem inuehitur, quòd is *e* ſeptimo die poſt filiæ mortem hoſtias immolaſſet. At quàm rhetoricè? quàm copioſè? quas ſententias colligit? quæ verba contorquet? vt licere quiduis Rhetori intelligas. quæ nemo probaret, niſi inſitum illud in animis haberemus, omneis bonos interitu ſuorum quàm grauiſſimè mœrere oportere. ex hoc euenit, vt in animi doloribus alij ſolitudines captent, vt ait Homerus de Bellerophonte.

„ *f Qui miſer in campis mærens errabat Aleis*

„ *Ipſe*

c Ἰλιάδ. κ. Πολλὰς δ' ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἕλκετο χαίτας.

d al. *proinde*.

e ἑβδόμην ἡμέραν τῆς θυγατρὸς αὐτῷ τετελευτηκυίας πρὶν πενθῆσαι, καὶ τὰ νομιζόμενα ποιῆσαι, στεφανωσάμενος, καὶ λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν, ἐβουθύτει.

f Ἰλ. ζ. ἤτοι ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

,, *Ipſe ſuum cor edens , hominum veſtigia*
vitans.

Et Niobe fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu ſilentium. Hecubam autem putant propter animi acerbitatem quandam, & rabiem, fingi in canem eſſe conuerſam. ſunt autem alij, quos in luctu cum ipſa ſolitudine loqui ſæpe delectat, vt illa apud Ennium nutrix:

,, g *Cupido cepit miſeram nunc me, proloqui*
,, 35 *Cælo atque terræ* h *Medeæ miſerias.*

† Hæc omnia recta, vera, debita putantes, facıunt in dolore: maximeque declaratur, hoc quaſi officij iudicio fieri, quòd ſi qui fortè, cum in luctu eſſe vellent, aliquid fecerunt humanius, aut ſi hilarius locuti ſunt, reuocant ſe rurſus ad mæſtitiam, peccatique ſe inſimulant, quòd dolere intermiſerint. pueros vero matres, & magiſtri caſtigare etiam ſolent, nec verbis ſolum, ſed etiam verberibus, ſi quid in domeſtico luctu hilarius ab ijs factum eſt, aut dictum: plorare cogunt, quid? ipſa remiſſio luctus cum eſt conſecuta, intellectumque eſt nihil profici mærendo, nõne declarat fuiſſe totum illud voluntarium? †quid ille Terẽtianus *i* ipſe ſe puniẽs, k idest, ἑαυτὸν τιμωρούμενος? 64 65

,, *Decreui tantiſper me minus iniuriæ,*
,, *Chremes, meo gnato facere, dum fiam miſer:*

Hic decernit, vt miſer ſit. num quis igitur quidquam decernit inuitus?

g Ὠσθ'- ἵμερος μ' ὑπῆλθε, γῆ τε, κ'οὐρανῷ λέξαι μολούσῃ: δεῦρο Μηδείας τύχας. h L. Medeai. i ἑαυτὸν τιμωρούμενος, k L. hoc totum, id eſt, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, delet, vt alienum.

„ *Malo quidem me quouis dignum deputem*

malo ſe dignum deputat, niſi miſer ſit. vides ergo opinionis eſſe, non naturæ malum. quid, quod res ipſa lugere prohibet? vt apud Homerum quotidianæ neces, interituſque multorum, ſedationem mærendi afferunt: apud quem ita dicitur,

„ 1 *Namque nimis multos, atque omni luce, m cadenteis.*
„ *Cernimus: vt nemo poſſit mærore vacare.*
„ *Quo magis eſt æquum tumulis mandare peremptos*
„ *Firmo animo, & luctum lacrymis finire diurnis.*

66 † Ergo in poteſtate eſt, *n* abijcere dolorem, cum velis, tempori ſeruientem. An eſt vllum tempus, quoniam quidem res in noſtra poteſtate eſt, *o* cui non ponendæ curæ ægritudinis cauſa ſeruiamus? Conſtabat eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompeium vidiſſent, cum in illo ipſo acerbiſſimo, miſerrimoque ſpectaculo ſibi timerent, quòd ſe claſſe hoſtium circumfuſos viderent, nihil tum aliud egiſſe, niſi vt remiges hortarentur, & vt ſalutem adipiſcerentur fuga: poſteaquam Tyrum veniſſent, tum afflictari, lamentarique cœpiſſe. timor igitur ab ijs ægritudinem potuit repellere, *p* ratio ac ſapientia

I 3 uera

1 Ἰλ. τ. Λίην γὰρ πολλοὶ καὶ ἐπήτριμοι ἤματι πάντα Πίπτουσιν· πότε κέν τις ἀναπνεύσειε πόνοιο. Ἀλλὰ χρὴ τὸν μὲν καταθάπτειν ὅς κε θάνῃσι, Νηλέα θυμὸν ἔχοντας, ἐπ' ἤματι δακρύσαντας.

m q. v. c. *carenteis* mendosè. n o. v. c. *abicere*.
o L. *cui non ponendæ ægritudinis cauſa ſeruiamus?*

vera non poterit? Quid eſt autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quam cum eſt intellectum, nihil profici, & fruſtra eſſe ſuſceptum? ſi igitur deponi poteſt, etiam non ſuſcipi poteſt. voluntate igitur, & iudicio ſuſcipi ægritudinem confitendum eſt. † idque 67
indicatur eorum patientia, qui cum multa ſint ſæpe perpeſſi, facilius ferunt, quidquid accidit: obduruiſſeque ſeſe contra fortunam arbitrantur: vt ille apud Euripidem,

" q *Si mihi nunc triſtis primum illuxiſſet dies,*
" *Nec tam ærumnoſo nauigaſſem ſalo:*
" *Eſſet dolendi cauſa, vt iniecto equulei*
" *Freno repentè tactu exagitantur nouo.*
" *Sed iam* r *ſubiectus miſeriis obtorpui.*

Defatigatio igitur miſeriarum ægritudines cum faciat leuiores, ſ intelligi neceſſe eſt, non rem ipſam, cauſam, atque fontem eſſe mæroris. † Philoſophi ſummi, nec dum tamen ſa- 68
pientiam conſecuti, nonne intelligunt in ſummo ſe malo eſſe? ſunt enim inſipientes: neque inſipientia vllum maius malum eſt: neque tamen lugent. quid ita? quia huic generi malorum non affingitur illa opinio. rectum eſſe, & æquum: & ad officium pertinere,

q Εἰ μὲν τόδ' ἦμαρ ἦν πρῶτον ἦν κακουμένῳ, Καὶ μὴ μακρὰν δὴ διὰ πόνων ἐναυστόλουν, Εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἂν ὡς νεόζυγα Πῶλον, χαλινὸν ἀρτίως δεδεγμένον. Νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι, καὶ κατηρτυκὼς κακῶν. Ἔσθ' ὅτε δὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ μείζω μακρὸς Κρόνος μαλάξειεν δ' ἔτι ἥβάσκοι κακόν.

r v. c. *ſubactis miſeriis.* ſ L. *intelligi neceſſe eſt, opinionem ipſam, cauſam, &c.*

re, ægrè ferre, quòd ſapiens non ſis. quòd
idem affingimus huic ægritudini, in qua lu-
ctus ineſt: quæ omnium maxima eſt. Itaque
Ariſtoteles, veteres Philoſophos accuſans, qui
exiſtimaſſent, Philoſophiam ſuis ingenijs eſſe
perfectam, ait eos aut ſtultiſſimos, aut glorio-
ſiſſimos fuiſſe: ſed ſe videre, quòd paucis an-
nis magna acceſſio facta eſſet, breui tempore
69 Philoſophiam planè abſolutam fore. † Theo-
phraſtus autem moriens accuſaſſe naturam
dicitur, quod ceruis, & cornicibus vitam
diuturnam, quorum id nihil intereſſet: homi-
nibus, *t* quorum maximè interfuiſſet, tam *t v.c. quo-*
exiguam vitam dediſſet: quorum ſi ætas po- *rum id*
tuiſſet eſſe longinquior, futurum fuiſſe, vt, *max.*
omnibus perfectis artibus, omni doctrina ho-
minum vita erudiretur. querebatur igitur
ſe tum, cum illa videre cœpiſſet, exſtingui.
Quid? ex ceteris Philoſophis nonne optimus,
& grauiſſimus quiſque confitetur, multa ſe
ignorare? & multa ſibi etiam, atque etiam
eſſe diſcenda? neque tamen, cum ſe in media
ſtultitia, qua nihil eſt peius, hærere intelligāt,
ægritudine premuntur. nulla enim admiſce-
70 tur opinio officioſi doloris. † quid, qui non
putant lugendum viris? qualis fuit Q. Maxi-
mus *u* efferens filium conſularem: qualis L. u ἐκφέ-
Paulus, duobus, paucis diebus, amiſſis filijs:
qualis M. Cato, prætore deſignato, mortuo ρων.
filio: quales reliqui, quos in conſolatione
collegimus. Quid hos aliud placauit, niſi
quòd luctum, & mœrorem eſſe non putabant

viri? Ergo id, quod alij rectum opinantes,
ægritudini ſe ſolent dedere, x ij turpe putan-
tes ægritudinem repulerunt. ex quo intelli-
gitur, non in natura, ſed in opinione eſſe
ægritudinem. Contra dicuntur hæc. † Quis 71
tam demens, vt ſua voluntate mœreat? na-
tura affert dolorem. cui quidem Crantor,
inquiunt, veſter cedendum putat. premit
enim, atque inſtat, y nec reſiſti poteſt. Ita-
que Oileus ille apud Sophoclem, qui Tela-
monem antea de Aiacis morte conſolatus eſ-
ſet, is cum audiſſet de ſuo, fractus eſt. de
cuius commutata mente ſic dicitur:

„ *Nec vero tanta præditus ſapientia*
„ *Quiſquam eſt, qui aliorum ærumnam dictis allevans,*
„ *Non idem, cum fortuna mutat impetum*
„ *Conuertat, clade z vt ſubita frangatur ſua,*
„ *Vt illa ad alios dicta, & præcepta excidant.*

Hæc cum diſputant, hoc ſtudent efficere, na-
turæ obſiſti nullo modo poſſe. ij tamen faten
tur, grauiores ægritudines ſuſcipi, quàm na-
tura cogat. quæ igitur amentia, vt nos quo-
que idem ab alijs requiramus? † ſed plures 72
ſunt cauſæ ſuſcipiendi doloris. primum illa
opinio mali, quo viſo, atque perſuaſo ægri-
tudo inſequitur neceſſario. deinde etiam
gratum ſe mortuis facere, ſi grauiter eos lu-
geant, arbitrantur. accedit ſuperſtitio mu-
liebris quædam. exiſtimant enim, dijs im-
mortalibus ſe faciliuſ ſatiſfacturos, ſi eorum
plaga perculſi, afflictos ſe, & ſtratos eſſe

fatean-

x v. c. *id bi turpe put.*

y v. c. *nec ei reſiſti pot.* & ita L.

z L. non agnoſcit particulam, *vt*,

fateantur. ſed hæc inter ſe quã repugnent, plerique non vident. laudant enim eos, qui æquo animo moriantur: qui alterius mortem æquo animo ferant, eos putant vituperandos. quaſi fieri vllo modo poſſit, quod in amatorio ſermone dici ſolet, vt quiſquã plus alterum diligat, quam ſe,
73 † Præclarum illud eſt, & ſi quæris, rectum quoque, & verum, vt eos, qui nobis cariſſimi eſſe debeant, æquè ac noſmetipſos amemus: vt vero plus, fieri nullo pacto poteſt. ne optandum quidem eſt in amicitia, vt me ille plus, quam ſe *a* amet: ego illum plus, quam me. perturbatio vitæ, ſi ita ſit, atque officiorum omnium, conſequatur. ſed de hoc aliàs: nunc illud ſatis eſt, non attribuere ad amiſſionem amicorum, miſeriã noſtram, ne illos plus quàm ipſi velint, ſi ſentiant: plus certè, quàm noſmetipſos, diligamus. nam quod aiunt pleroſque conſolationibus nihil leuari, adiunguntque, conſolatores ipſos confiteri ſe miſeros, cùm ad eos impetum ſuum fortuna conuerterit: vtrumque diſſoluitur. ſunt enim iſta non naturæ vitia, ſed culpæ ſtultitiã autẽ accuſare quamuis copioſè licet. nam & qui non leuantur, ipſi alios ad miſeriam inuitant: & qui ſuos caſus aliter ferunt, atque vt alijs auctores ipſi fuerunt, non ſunt vitioſiores, quã fere plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos glorioſi reprehendũt. EST ENIM PROPRIVM ſtultitiæ aliorum vitia cernere, obliuiſci ſuorum.
74 † Sed nimirnm hoc maximum eſt experimentum, cùm conſtet ægritudinem vetuſtate tolli

a verbũ *amet* hic abeſt à v.c.

b fort, *ſed ſtultitia.*

colli, hanc vim non eſſe in die poſitam, ſed
in cogitatione diuturna. nam ſi eadem res eſt,
& idem eſt homo: qui poteſt quidquam de do-
lore mutari, ſi neque de eo, propter quod do-
let, quidquam eſt mutatum, neque de eo, qui
dolet? cogitatio igitur diuturna, nihil eſſe in
re mali, dolori medetur, non ipſa diuturnitas.
Hic mihi afferunt mediocritates: quę ſi natu-
rales ſunt, quid opus eſt conſolatione? natura
enim ipſa terminabit modum. ſin opinabiles,
opinio tota tollatur. Satis dictum eſſe arbi-
tror, ægritudinem, eſſe opinionem mali præ-
ſentis, in qua opinione illud inſit, vt ægritudi
nem ſuſcipere oporteat. † additur ad hanc de 75
finitionem à Zenone rectè, vt illa opinio præ-
ſentis malis ſit recens. hoc autem verbum ſic
interpretatur, vt non tantum illud recens eſſę
velit, quod paulò antè acciderit, ſed quã diu
in illo opinato malo vis quædam inſit, & vi-
geat, & habeat quãdam viriditatem, tam diu
appelletur recens: vt a Arthemiſia illa, Mauſo
li, Cariæ regis, vxor: quæ nobile illud Halicar
naſſi fecit ſepulchrũ, quãdiu vixit, vixit in lu-
ctu, eodemque etiam confecta contabuit. huic
erat illa opinio quotidie recens: quæ tum
denique non appellabatur recens, cum vetu-
ſtate exaruit. Hæc igitur officia ſunt conſolan
tium, tollere ægritudinem funditus, aut ſeda-
re, aut detrahere quamplurimum, aut ſuppri-
mere, nec pati manare longius, aut ad aliam
traducere. † Sunt, qui vnum officium conſolã- 76
tis putent, malum illud omnino non eſſe, vt
Clean-

a L. Arte miſia illa.
b L. docere malum illud omn.

Cleanthi placet. ſunt, qui non magnum malum, vt Peripatetici. ſunt, qui abducunt à malis ad bona, vt Epicurus. ſunt, qui ſatis putant oſtendere, nihil inopinati accidiſſe, *c* nihil mali. Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolando, detrahere illam opinionem mœrenti, ſi ſe officio fungi putet iuſto, atq. debito. ſunt etiam, qui hæc omnia genera conſolandi colligunt. alius enim alio modo mouetur 26 vt ferè nos omnia in conſolationem vnam coniecimus: erat enim in tumore animus, & omnis 27 in eo *d* tentabatur curatio. ſed ſumendum tempus eſt non minus in animorum morbis, quam in corporum: vt Prometheus ille Aeſchyli, cui cùm dictum eſſet,

,, *Atqui, Prometheu, te hoc tenere exiſtimo,*
,, *e Mederi poſſe rationem iracundiæ*. Reſpódet,
,, ** Siquidem qui tempeſtiuam medicinam * admouens,*
,, *Non adgraueſcens vulnus illidat manus.*

77 † Erit igitur in conſolationibus prima medicina, docere aut nullum malum eſſe, aut admodum paruum: altera, & de communi conditione vitæ, & propriæ, ſi quid ſit de ipſius, qui mæreat, diſputandum: tertia, ſummam eſſe ſtultitiam fruſtra confici mœrore, cum intelligas, nihil poſſe proficì. nam Cleanthes quidem ſapientem conſolatur: qui conſolatione non eget. nihil enim eſſe malum, quod turpe non ſit, ſi lugenti perſuaſeris, non tu illi luctum, ſed ſtultitiam detraxeris. alienum autem tempus docendi. & tamen non ſatis mihi

c L. *nihil noui*

d al. *tenebatur*.

e L. *Mederi poſſe orationem iracundiæ*

*al. *ſiquidem quis*.

* al. *admonet*.

hi videtur vidiſſe hoc Cleanthes, ſuſcipi ali-
quando ægritudinem poſſe ex eo ipſo, quod
eſſe ſummum malum Cleanthes ipſe *i* fatetur.
† quid enim dicemus? cùm Socrates Alci- 78
biadi perſuaſiſſet, vt accepimus, eum nihil
hominis eſſe, nec quidquam inter Alcibia-
dem, ſummo loco natum, & quemuis baiu-
lum intereſſe. cùm ſe Alcibiades affli&ctaret,
lacrymanſque Socrati ſupplex eſſet, vt ſibi
virtutem traderet, turpitudinemque depelle-
ret: quid dicemus, Cleanthe? *k* num in illa
re, quæ ægritudine Alcibiadem afficiebat, ma-
li nihil fuiſſe? *l* quid illa Lyconis, qualia ſunt?
qui ægritudinem extenuans, paruis ait eam
rebus moueri, fortunę, & corporis incommo-
dis, non animi malis. quid ergo? illud, quod
Alcibiades dolebat, non ex animi malis vi-
tijſque conſtabat? Ad Epicuri conſolationem
ſatis eſt ante dictum. † Ne illa quidem conſo- 79
latio firmiſſima eſt, quanquam & vſitata eſt,
& ſæpe prodeſt: Non tibi hoc ſoli. Prodeſt hæc
quidem, vt dixi, ſed nec ſemper, nec omni-
bus. ſunt enim, qui reſpuant: ſed refert, quo
modo adhibeatur, vt enim tulerit quiſque eo-
rum, *m* qui ſapienter tulerunt, non quo quiſ-
que incommodo affectus ſit, prædicandum eſt.
n Chryſippi ratio, ad veritatem firmiſſima eſt:
ad tempus ægritudinis, difficilis. *o* magnum
opus eſt, probare mærenti, illum ſuo iudicio
& quod ſe ità putet oportere facere, mærere.
nimirum igitur, vt in cauſis non ſemper vti-
mur eodem ſtatu: (ſic enim appellamus contro-

tro-

i L. *fateatur* & ita o. v. c.

k q. v. c. *num in illa re, &c.* non pl.

l L. *quid? illa Lyconis qualia ſunt?*

m al. *Patienter tulerunt.*

n L. *Coryſippi ad veritatē firmiſſima eſt*: & ita o. v. c. à quibus abeſt vox *ratio*,

o q. v. c. *magnum unus eſt.*

trouerſiarum genera) ſed ad tempus, ad controuerſiæ naturam, ad perſonam accommodamus: p ſic in ęgritudine lenienda. nam quam quiſque curationem recipere poſſit, videndum
80 eſt. † ſed neſcio quo pacto ab eo. quod erat à te propoſitum, aberrauit oratio. tu enim de ſapiente quæſieras. cui aut malum videri nullum poteſt, quod vacet turpitudine, aut ita paruum malum, vt id q obruatur ſapientia, vixque appareat, qui nihil opinione affingat, aſſumatque ad ægritudinem: nec id putet eſſe rectum, ſe quàm maximè excruciari, luctùque confici: quo prauius nihil eſſe poſſit. edocuit tamen ratio, vt mihi quidem videtur, cùm hoc ipſum propriè non quęreretur hoc tempore, r ne quidem vllum eſſe malum, niſi quod idem dici turpe poſſet. tamen vt videremus, quidquid eſſet in ægritudine mali, id non naturale eſſe, ſed voluntario iudicio, & opinionis errore contractum, † tractatum eſt autem à nobis id genus ægritudinis, quod vnum eſt omnium maximum, vt, eo ſublato, reliquorum remedia ne magnopere quærenda arbitraremur. ſunt enim certa, quæ de paupertate certa, quæ de vita inhonorata, & ingloria dici ſoleant. ſeparatim autem certæ ſcholæ ſunt de exſilio, de interitu patriæ, de ſeruitute, de debilitate, de cæcitate, & de omni caſu:
43 in quo nomen poni ſolet calamitatis. hæc Græci in ſingulas ſcholas, & in ſingulos libros diſpertiunt. opus enim quærunt. 29. ſ quā quam planè diſputationis ſunt, delectationis.

† &

p. v. c. *ſic in ægritudine lenienda quam quiſq. curationem recip. poſſit, videndum eſt.*

q q. v. c. *obſcuretur ſap.* fortaſſe leg. *obſcruetur ſab.*

r o. v. c. *nū quod eſſe malū niſi quod idem d.* & ita L.

ſ L. *quam quam plena diſputationes delectationis ſunt.*

† & tamen, vt medici, toto corpore curando, 82
minimæ etiam parti, ſi condoluit, medentur:
ſic Philoſophia, cum vniuerſam ægritudinem
ſuſtulit, tamen, ſi quis error aliunde exſtitit, ſi
paupertas momordit, ſi ignominia pupugit,
ſi quid tenebrarum offudit ᵗ exſilium, aut eo-
rum, quæ modo dixi, ᵘ ſi quid exſtitit: & ſi
ſingularum rerum ſunt propriæ cõſolationes:
de quibus audies tu quidem, cùm voles: ſed
ad eundem fontem reuertendum eſt, ægritu-
dinem omnem procul abeſſe à ſapiente, quòd
inanis ſit, quòd fruſtra ſuſcipiatur, quod non
natura exoriatur, ſed iudicio, ſed opinione,
ſed quadã inuitatione ad dolendum, cum id
decreuerimus ita fieri oportere. † hoc detra 83
cto, quod totum eſt voluntarium, ægritudo
erit ſublata illa mœrens: morſus tamen, &
contractiunculæ quædam animi relinquentur.
hanc dicant ſanè naturalem, dum ægritudinis
nomen abſit, graue, tetrum, funeſtum: quod cũ
ſapientia eſſe, atque, vt ita dicam, habitare
nullo modo poſſit. Atqui ſtirpes ſunt ægritu-
dinis, quàm multæ, quam amaræ? quæ, ipſo
trunco euerſo, omnes elidendę ſunt, &, ſi ne-
ceſſe erit, ſingulis diſputationibus. ſupereſt
enim nobis hoc, cuicuimodi eſt, otium. Sed ra
tio vna omnium eſt ægritudinum, plura nomi-
na. nam & inuidere, ægritudinis eſt, & æmu-
lari, & obtrectare, & miſereri, angi, lugere, mę
rere, ærumna affici, lamentari, ſollicitari,
dolere, in moleſtia eſſe, afflictari, deſperare.

t al. exſulium.

u L. ſi quid exſtitit: ſingularũ rerũ, &c.

† hęc

† hæc omnia definiunt Stoici : eàque verba, quæ dixi, ſingularum rerum ſunt, non, vt viden tur, eaſdem res ſignificant, ſed aliquid diffe- runt: quod alio loco fortaſſe tractabimus. hæ ſunt illæ fibræ ſtirpium, quas initiò dixi, x per ſequendæ, & omnes elidendæ, ne vlla vnquam poſſit exſiſtere. magnum opus, & difficile. quis negat? quid autem præclarum, non idem ar- duum? ſed tamen id ſe effecturam Philoſo- phia profitetur. nos modo curationem eius recipiamus. Verum quidem hæc hactenus. ce tera, quotieſcumque voletis. & hoc loco, & y alijs, parata vobis erunt.

x *for. per ſecanda.*

y *al. & alibi.*

M. T.

M. T. CICERONIS TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM AD M. BRVTVM,

Liber quartus.

DE RELIQVIS ANIMI perturbationibus.

Perturbationum omnium differentias perſcrutatur, & medicinam propriam ſingulis definitis aperit.

CVM multis locis noſtrorum hominum ingenia, virtuteſque, Brute, ſoleã mirari, tum maxime ijs in ſtudiis, quę ſero admodum expetita, in hanc ciuitatem è Græcia tranſtulerunt. nam cum à primo vrbis ortu, *a* regijs inſtitutis, partim etiam legibus, auſpicia, cæremoniæ, comitia prouocationes patrum conſilium, equitum, peditumque deſcriptio, tota res militaris, diuinitus eſſet conſtituta, tum progreſſio admirabilis, incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt, dominatu regio rep. liberata. nec verò hic locus eſt, vt de moribus, inſtitutiſque maiorum,

a for. *partim regijs inſtit.*

rum, & diſciplina, ac temperatione ciuitatis loquamur. aliis hæc locis ſatis accuratè a no bis dicta ſunt, maximeq. in iis ſex libris, quos
a de rep. *b* conſcripſimus.† hoc autem loco con ſideranti mihi ſtudia doctrinæ, multa ſanè oc- currunt, cur ea quoque *c* accerſita aliunde neque ſolum expetita, ſed etiam conſeruata, & culta videantur. erat enim illis pænè in cõ ſpectu præſtanti ſapientia, & nobilitate Py- thagoras, qui fuit in Italiá temporibus iiſdẽ, quibus L. Brutus patriam liberauit, præclarus auctor nobilitatis tuæ. Pythagoræ autem do ctrina cum longe, lateque flueret, permana- uiſſe mihi videtur in hanc ciuitatem: idque cum coniectura probabile eſt, tum quibuſdã etiam veſtigijs indicatur. quis eſt enim, qui putet, cum floreret in Italia Græcia poten- tiſſimis, & maximis vrbibus, ea, quæ magna dicta eſt, in hiſque primum ipſius Pythagoræ, deinde poſtea Pythagoreorum tantum nomẽ eſſet, noſtrorum hominum ad eorum doctiſ-
3 ſimas voces, aureis clauſas fuiſſe?† quin etiã arbitror, propter Pythagoreorum admiratio- nem, Numam quoque regem, Pythagoreum à poſterioribus exiſtimatum. nam cum Pytha- goræ diſciplinam, & inſtituta cognoſcerent, regiſque eius æquitatem, & ſapientiam à ma- ioribus ſuis accepiſſent, ætates autem & tem pora ignorarent, própter vetuſtatem, eum, qui ſapientia excelleret, Pythagoræ audito- rem fuiſſe crediderunt. Et de coniectura qui- dem hactenus. veſtigia autem Pythagoreo-

b v.c. *ſcripſimus, et* ita L.

c L. *arceſſita aliunde,&c. et* ita o.v.c.

rum, quamquam multa colligi poſſunt, paucis
tamen vtemur, quoniam non id agitur hoc
tempore. nam cum carminibus ſoliti illi eſſe
dicantur & præcepta quædam occultiùs tra-
dere, & menteis ſuas à cogitationum inten-
tione, cantu, fidibuſque ad tranquillitatem
traducere, grauiſſimus auctor in Originibus
dixit Cato, morem apud maiores hunc epula-
rum fuiſſe, vt deinceps, qui accubarent, cane-
rent ad tibiam clarorum virorum laudes, at-
que virtutes. ex quo perſpicuum eſt, & cantus
tum fuiſſe *d* reſcriptos vocum ſonis, & carmi-
na † quamquam id quidem etiam XII. tabu- 4
læ declarant, condi iam tum ſolitum eſſe
carmen: *quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam,*
leges † ſanxerunt. nec verò illud non erudi-
torum temporum argumentum eſt, quòd, &
deorum puluinaribus, & epulis magiſtratuũ,
fides præcinunt: quod proprium eius fuit, de
qua loquor, diſciplinæ. mihi quidem etiam
Appij Cæci carmen, quod valde Panætius lau-
dat epiſtola quadam, quæ eſt ad Qu. Tubero-
nem, Pythagoreorum videtur. multa ſunt etiã
in noſtris inſtitutis ducta ab illis: quæ præ-
tereo, ne ea, quæ peperiſſe ipſi putamur, aliun-
de didiciſſe videamur. † Sed, vt ad propoſi- 5
tum redeat oratio: quàm breui tempore, quot,
& quanti Poetæ, qui autem oratores exſtite-
runt? facilè vt appareat, noſtros omnia conſe-
qui potuiſſe, ſimul vt velle cœpiſſent. ſed de
ceteris ſtudijs alio loco & dicemus, ſi vſus
fuerit, & ſæpe diximus. ſapientiæ ſtudium ve-
tus.

d ſic.o.v. C *ἀναγεγραμμένους*. al. *deſcriptos.*

† vide Auguſ. 2. de ciu. Dei c. 9.

tis id quidem in noſtris: ſed tamen, ante Lęlii ætatem, & Scipionis, non reperio, quos appellare poſſim nominatim. quibus adoleſcentibus Stoicum Diogenem, & Academicũ Carneadem video ad ſenatum ab Athenienſibus miſſos eſſe legatos, qui cùm reip. nullam vnquam partem attigiſſent, eſſentque eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius, numquam profectò ſcholis eſſent excitati, neque ad illud munus electi, niſi in quibuſdam principibus, temporibus illis, fuiſſent ſtudia doctrinæ, qui cùm cetera literis mandarent, alii ius ciuile, alii orationes ſuas, alii monumenta maiorũ: hanc ampliſſimam omnium artiũ bene viuendi diſciplinam vita magis, quàm literis perſe-
6 cuti ſunt † Itaque illius veræ, elegantiſq. Philoſophiæ, quæ ducta à Socrate in Peripateticis adhuc permanſit, & idem alio modo dicentibus Stoicis, cùm Academici eorum controuerſias diſceptarent, nulla ferè ſunt, aut pauca admodum Latina monumenta, ſiue propter magnitudinem rerum, occupationemque *f* omnium, ſiue etiam, quòd imperitis ea probari poſſe non arbitrabantur: cum interim, illis ſilentibus *g* C. Amafanius extitit *h* dicens: cuius libris editis, commota multitudo contulit ſe ad eandem potiſſimùm diſciplinam, ſiue quòd erat cognitu perfacilis, ſiue quòd inuitabatur illecebris blandis voluptatis, ſiue etiam, quia nihil prolatum erat melius, illud,
7 quod erat, tenebant. † poſt *i* Amafanium autem multi eiuſdem æmuli rationis multa

f o. v. c. *hominum* & ita L.
g q. v. c. *C. Amafinius.*
h vox *dicens*: fortaſſis aliena eſt & foris profecta.
i al. *Amafinium.*

cum ſcripſiſſent, Italiam totam occupauerũt: quòdque maximum argumentum eſt, non dici illla ſubtiliter, quòd & facilè edi cantur, & ab indoctis probentur, id illi firmamentum

l q. v. c. *Sed defendat quod quiſq; ſentit.* eſſe diſciplinæ putant. *l* Sed defendat quidem quod quiſque ſentit: ſunt enim iudicia libera: nos inſtitutum tenebimus, nullisque vnius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophia neceſſariò pareamus, quid ſit, in quaque re maximè probabile, ſemper requiremus. quod cùm ſæpè alias, tum nuper in Tuſculano ſtudioſè egimus. Itaque expoſitis tridui diſputationibus, quartus dies hoc libro

m v. c. *deſcendimus ambulatinem,* concluditur. vt enim in inferiorem *m* ambulationem deſcendimus, quod idem feceramus ſuperioribus diebus, ſic acta res eſt.

n v c. *qua de re diſputari velit.* & ita L. † M. Dicat, ſi quis vult, *n* de qua re diſputare velit. A. Non mihi videtur omni animi perturbatione poſſe ſapiens vacare. M. Aegritudine quidem heſterna diſputatione videbatur: niſi fortè temporis cauſa *o* aſſentiebare. A. Minimè verò: nam mihi egregiè probata eſt oratio tua. M. Non igitur exiſtimas cadere

o o. v. c. *nobis aſſẽtiebare* & ita L. in ſapientem ægritudinem? A. Prorſus non arbitror. M. Atqui, ſi iſta perturbare animum ſapientis non poteſt, nulla poterit. Quid enim? metúſne conturbet? At earum rerum eſt abſentium metus, quarum præſentium eſt ægritudo, ſublata igitur ægritudine, ſublatus eſt metus. reſtant duæ perturbationes, lætitia geſtiens, & libido: quæ ſi non cadant in ſapientem, ſemper mens erit tranquilla ſapientis.

A,

9 A. Sic prorſus intelligo. † M. vtrum igitur
mauis? ſtatimne nos vela facere, an quaſi è
portu egredièteis paululù remigáre? A. Quid
nam eſt iſtuc? nō enim intelligo M. Quia Chry
ſippus, & Stoici, cùm de animi perturbationi-
bus diſputant, magnam partem in his partien
dis, & definiendis occupati ſunt: illa eorum
perexigua oratio eſt, qua medeantur animis,
nec eos turbulentos eſſe patiantur. Peripate-
tici autem ad placandos animos multa affe-
runt; ſpinas partiendi, & definiendi præter-
mittunt. quærebam igitur, vtrùm panderem
vela orationis ſtatim, an eam ante paululum
dialecticorum remis propellerem. A. Iſto
modo verò. erit enim hoc totum, quod quæro,
10 ex vtroq; perfectius †. M. Eſt id quidē rectius
ſed poſt requires, ſi quid fuerit obſcurius.
A. Faciam equidem. tu tamen, vt ſoles, dices
iſta ipſa obſcura planiùs. quā dicuntur à Græ
cis. M. Enitar *p* quidem: ſed intento opus eſt *p v. c. equidē: &*
animo, ne omnia dilabantur, ſi vbi vnum/ali-
quod effugerit. Quoniam, quæ Græci *q* πάθη ita L.
vocant, nobis perturbationes appellari *q o. v. c. pathe.*
magis placet, quā morbos: in his explicādis ve-
terē illam equidē Pythagoræ primùm, deinde
Platónis deſcriptionem ſequar: qui animum in
duas parteis diuidunt: alteram rationis parti-
cipem faciunt, alteram expertem: in participe
rationis ponunt tranquillitatem, id eſt, placi-
dam, quietamq; conſtantiam: in illa altera mo
tus turbidos tum iræ, tum cupiditatis. contra
11 rios. inimicoſq. rationi. † Sit igitur hic fons

Vtamur tamen, in his perturbationibus deſcribendis, Stoicorum definitionibus, & partitionibus: qui mihi videntur in hac quæſtione verſari acutiſſimè. eſt igitur Zenonis hæc definitio, vt perturbatio ſit, quod πάθος, ille dicit auerſa à recta ratione, contra naturam animi commotio. quidam breuius, PERTVRBATIONEM, eſſe *r* appetitum vehementioré ſ dicunt ſed vehementiorem eum volunt eſſe, qui longiùs diſceſſerit à naturæ conſtantia. parteis autem perturbationũ volũt ex duobus opinatis bonis naſci, & ex duobus opinatis malis: ita eſſe quatuor: ex bonis LIBIDINEM, & LAETITIAM: vt ſit lætitia, præſentium bonorum: libido futurorum: ex malis METVM, & AEGRITVDINEM naſci cenſent: metum, futuris: ægritudinem, præſentibus. quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudiné inſtantia. LAETITIA autem, & LIBIDO in bonorũ opinione verſantur, cùm LIBIDO ad id quod videtur bonum, illecta, & inflammata rapiatur. LAETITIA, vt adepta iam aliquid concupitũ efferatur: & geſtiat. natura enim omnes ea, quæ bona videntur, ſequũtur, fugiuntq; contraria. † Quamobrem ſimul obiecta ſpecies cu-
iuſpiam eſt, quod bonum videatur, ad id adipi- 12
ſcendum impellit ipſa natura. id cùm conſtanter, prudenterque ſit, eiuſmodi appetitionem Stoici βύλησιν appellant, nos appellamus VOLVNTATEM: eã illi putant in ſolo eſſe ſapiente, quam ſic defininnt. VOLVNTAS eſt, quæ quid cum ratione deſiderat. quæ auté *i*

ad-

r q. v. c. *impetum vel*, ſ verbum *dicunt*: nõ agnoſcit L. neque reperit in ſuis libris manuſcr.

i L. verſa *à ratione* &c. al. *ad uerſa ratione*.

aduerſa rationi, incitata eſt vehementius, ea libido eſt, vel cupiditas effrenata: quæ in om-
13 nibus ſtultis inuenitur: † itemque, cùm ita mouemur, vt in bono ſimus aliquo, dupliciter id contingit. nam cũ ratione animus mouetur placide, atque conſtanter, tum illud GAVDIVM dicitur. cùm autẽ & inaniter, & effuſè animus exſultat, tũ illa LAETITIA geſtiens, vel nimia dici poteſt: quam ita definiunt, ſine ratione animi elationem quomodoque bona natura appetimus, ſi à malis natura declinamus: quæ declinatio ſi cum ratione fiet, CAVTIO appelletur, eaque intelligatur in ſolo eſſe ſapiente: quæ autem ſine ratione, & cum exanimatione humili, atque fracta, nominetur metus. eſt igitur METVS u rationi aduerſa cautio. I. præſentis autem mali ſapientis affectio, nulla eſt. ſtulti autem ægritudo eſt ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animoſque demittunt, &
14 contrahunt. rationi non obtemperantes. Itaq: hæc prima definitio eſt, vt ægritudo ſit animi, aduerſante ratione, contractio. ſic quoniam quatuor perturbationes ſunt, tres conſtantiæ: ægritudini nulla conſtantia opponitur. Sed omneis perturbationes iudicio cenſent fieri, & opinione Itaque eas definiunt preſſius, vt intelligatur non modò quàm vitioſæ, ſed etiã quàm in noſtra ſint poteſtate. EST IGITVR AEGRITVDO, opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahique animo rectum eſſe videatur. LAETITIA, opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videa-

u *L. à ratione aduerſa caut.*

tur METVS, opinio impendentis mali, quod
intolerabile eſſe videatur. LIBIDO, opinio
venturi boni, quod ſit ex vſu iam præſens eſſe
atque adeſſe. † ſed quæ iudicia, quaſque opi-
niones perturbationum eſſe dixi, non in eis
perturbationes ſolùm poſitas eſſe dicunt, ve-
rùm illa etiam, quæ efficiuntur perturbatio-
nibus, vt ægritudo quaſi morſum aliquem do-
loris efficiat, metus receſſum quendam animi,
& fugam. lætitia profuſam hilaritatem, libido
x q.v. c. *opinationem.* effrenatam appetentiam, *x* opinionem autem
quam in omneis definitiones ſuperiores in-
incluſiue, volunt eſſe imbecillam aſſenſionem
†Sed in ſingulis perturbationibus parteis eius 16
y o. v. c. *ſubijciūtur* dem generis plures *y* ſubijciuntur: vt ægritu-
dini, inudentia (vtendum eſt enim, docendi
cauſa, verbo minùs vſitato: quoniam inuidia
non in eo, qui inuidet ſolùm dicitur, ſed etiam
in eo, cui inuidetur) æmulatio, obtrectatio, mi-
ſericordia. angor, luctus, mæror, ærumna, do-
lor, lamentatio, ſollicitudo, moleſtia, afflicta-
z fort. *metui autem* tio, deſperatio, & ſi qua ſunt de genere eodem.
z ſub metum autem ſubiecta ſunt pigritia, pu-
a v.c. *maliuolentia* dor, terror, timor, pauor, exanimatio, contur-
batio, formido. *a* Voluptati, maleuolentia,
† al *lactēs* vide Mur 4. Var. c. 13. † lætans malo alieno, delectatio, iactatio, &
ſimilia. Libidini ira, excandeſcentia, odium,
inimicitia, diſcordia, indigētia, deſiderium, &
cetera eiuſmodi. † hæc autem definiunt hoc
modo. INVIDENTIAM eſſe dicunt ægritudi- 17
nem ſuſceptam propter alterius res ſecundas,
quæ nihil noceant inuidenti, nam ſi quis do-

leat

leat eius rebus ſecundis, à quo ipſe lædatur,
non rectè dicitur inuidere: vt, ſi Hectori Aga
memnon. qui autem, cui alterius commoda
nihil noceant, tamen eum doleat his frui, is in
uidet profectò. AEMVLATIO autem duplici-
ter illa quidem dicitur, vt & in laude, & in vi
tio nomen hoc ſit. nam & imitatio virtutis æ-
mulatio dicitur; ſed ea nihil hoc loco vtimur :
eſt enim laudis: & eſt æmulatio, ægritudo ſi eo b fo. *quod*
b quod cócupierit, alius potiatur. ipſe careat *qui conc.*
18 † OBTRECTATIO autem eſt ea, quam intelli
gi zelotypiam volo, ægritudo ex eo, quòd alter
quoque potiatur eo, quod ille ipſe concupiue
rit. MISERICORDIA, eſt ægritudo ex miſeria
alterius, iniuria laborantis. nemo enim *c* par-
ricidæ aut proditoris ſupplicio miſericordia c. L. *parri*
commouetur. ANGOR, eſt ægritudo premens *cidæ.*
LVCTVS, ægritudo ex eius, qui carus fuerit in
teritu acerbo. MAEROR, ægritudo flebilis. AE
RVMNA, ægritudo laborioſa. DOLOR, ægritu
do crucians. LAMENTATIO, ægritudo cum
eiulatu. SOLLICITVDO, ægritudo cum cogi-
tatione. MOLESTIA, ægritudo permanens.
19 † AFFLICTATIO, ægritudo cum vexatione
corporis. DESPERATIO, ægritudo ſine vlla
rerum expectatione meliorum. Quæ autem
ſubiecta ſunt *d* ſub metu, ea ſic definiunt: PI-
GRITIAM, metum conſequentis laboris, TER
rorem, metum concutientem, ex quo fit, vt
pudorem rubor, terrorem pallor, & tremor,
& dentium crepitus conſequatur: TIMOREM
metum mali appropinquantis: PAVOREM, me

tum

tum mentem loco mouentem, ex quo illud
Ennii.

„ *Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo*
expectorat.

EXANIMATIONEM, metum ſubſequentem, &
quaſi comitem pauoris: CONTVRBATIONEM,
metum excutientem cogitata: FORMIDINEM,
metum permanentem.† Voluptates autem par 10
tes hoc modo deſcribunt, vt *e* maleuolentia,
ſit voluptas ex malo alterius ſine emolumen-
to ſuo: DELECTATIO, voluptas ſuauitate au-
ditus animum *f* deliniens. &, qualis eſt hæc
aurium, tales ſunt oculorum, & tactionum, &
odorationum, & ſaporum: quæ ſunt omnes
vnius generis, ad perfundendum animum tan
quam illiquefactæ voluptates. IACTATIO, eſt
voluptas geſtiens, & ſe efferens inſolentiùs.
†Quæ autem libidini ſubiecta ſunt, ea ſic de- 21
finiunt. vt IRA, ſit libido puniendi eius, qui vi-
deatur læſiſſe iniuria. EXCANDESCENTIA au-
tem, ſit ira naſcens, & modò exſiſtens, quæ
θύμωσις Græcè dicitur: ODIVM, ira inuete-
rata: INIMICITIA, ira vlciſcendi tē
pus obſeruans: DISCORDIA, ira acerbior, *g* inti
mo odio, & corde concepta: INDIGENTIA, libi
do inexplebilis: DESIDERIVM, libido eius, qui
nondum adſit, videndi. 2 Diſtingunt illud etiā,
vt ſit libido earum rerum, quæ dicuntur de
quodam, aut quibuſdam: quæ κατηγορήματα
dialectici appellant: vt habe
re diuitias, capere honores. Indigentia, rerum
ipſarum eſt, vt honorum, vt pecuniæ.† Omniū 22
autem

e v.c. *malinolentia*

f v.c. *deleniens.*

g fort. *in timo animo, & corde.*

autem perturbationum fontem eſſe dicunt, INTEMPERANTIAM: quæ eſt à tota mente, & a recta ratione defectio, ſic auerſa a præſcriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. quemadmodu igitur temperantia ſedat appetitiones, & efficit, vt hæ rectę rationi pareant: conſeruatq; e conſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica intemperantia, omnem animi ſtatum inflãmat, conturbat, incitat. itaque, & ægritudines, & metus, & reliquæ perturbationes omnes gignuntur ex ea. Quemadmodum cùm ſanguis corruptus eſt, aut pituita redundat, aut bilis in corpore, morbi, ægrotationeſq. naſcuntur: ſic prauarum opinionum conturbatio, & ipſarum inter ſe repugnantia, ſanitate animũ ſpo- *i v c. conturbat.*
23 liat, morbiſque *i* perturbat. † ex perturbationibus autem primum morbi conficiuntur, quæ vocãt illi k νοσήματα, eaq; quæ ſunt eis morbis cõtraria quæ habẽt ad res certas vitioſam offenſionem, atq. faſtidium, dein de ęgrotationes, quæ appellantur à Stoicis ἀῤῥωστήματα, hiſq. item oppoſitæ contrariæ offenſiones. hoc loco nimium operæ conſumitur à Stoicis maximè à Chryſippo, dum morbis corporum cõparatur morborũ animi ſimilitudo. qua oratione minimè neceſſaria prætermiſſa, ea, quæ rem continent, per-
24 tractemus. † Intelligatur igitur, perturbationem, iactantibus ſe opinionibus inconſtanter, & turbidè, in motu eſſe ſemper. cùm autem

k v.c. noſemata.

l v.c. arrhoſtèmata.

m L. *inueterauit.* tem hic feruor, concitatioque animi *m* inuete-rauit & tamquam in venis medulliſque inſederit, tum exſiſtit & morbus ægrotatio, & offenſiones eæ, quæ ſunt eis morbis, ægrotationibuſque contrariæ. Hæc, quæ dico cogitatione quidem inter ſe differunt, re vero copulata ſunt, eaque oriuntur ex libidine, & lætitia, nam cum eſt concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio, quaſi quædam Socratica medicina, quæ ſanaret eam cupiditatem: permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitque morbus, & ægrotatio, quæ auelli inueterata non poſſunt: eique morbo nomen eſt auaritia. † ſimiliterque ceteri 25
morbi: vt gloriæ cupiditas, vt mulieroſitas, vt ita appellem eam, quæ Græcè φιλογυνεία dicitur, ceterique ſimiliter morbi ægrotationeſque naſcuntur, quæ autem his ſunt contraria, ea naſci putantur à metu, vt
n V.c. *quale in μισογυνίᾳ eſt, vt* odium mulierum, *n* quale in μισογυνεία eſt. *o* vt in hominum vniuerſum genus, quod accepimus de Timone, qui μισάνθρωπος appellatur: vt inhoſpitalitas eſt, quæ omnes ægrotationes
o L. *vt hominũ vniuerſi generis,* animi ex quodam metu naſcuntur earũ rerum quas fugiunt, & oderunt. † definiunt autem 26
animi ægrotationem opinationẽ vehementem de re non expetenda, tanquam valde expetẽda ſit, inhærentem & penitus inſitam quod autẽ naſcitur ex offenſione, ita definiunt, *p* Opinionem vehementem de re non fugienda, inhærentem & penitus inſitam, tanquam fugienda.

da. *q* hæc autem opinatio, eſt iudicare ſe ſcire quod neſciat. Aegrotationi autē talia quædā ſubiecta ſunt auaritia, ambitio, mulieroſitas, peruicacia, *r* ligurtio, vinolentia, *ſ* cupedia, & ſi qua ſunt ſimilia. eſt autem auaritia, opinatio vehemens de pecunia, quaſi petenda ſit, in hærens, & penitus inſita. ſimiliſq; eſt eiuſdē ge-
27 neris definitio reliquarū, † Offenſionum autē definitiones ſunt eiuſmodi, vt inhoſpitalitas, ſit opinio vehemens valde fugiendum eſſe hoſpitem, eaque inhærens, & penitus inſita. ſimiliter definitur & mulierum odium, vt Hippolyti, & vt Timonis, generis humani, Atque, vt ad *t* valetudinis ſimilitudinem veniam eaq. collatione vtamur aliquando, ſed parciùs. quā ſolent Stoici: vt ſunt alij ad alios morbos procliuiores (itaq. dicimus grauedinoſos quoſdam quoſdam torminoſos, non quia ſemper ſint, ſed quia ſæpe ſint:) † alij ad metū, alij ad aliā perturbationem. ex quo in alijs anxietas, vnde anxij, in alijs iracūdia dicitur: quę ab ira differt. eſtq; aliud iracundū eſſe, aliud iratū: vt differt anxietas ab angore. neque enim omnes anxij, qui anguntur aliquando, neq: anxij ſemper anguntur; vt inter ebrietatem, & ebrioſitatem intereſt: aliudque eſt eſſe amatorē, aliud amātem. atque hęc aliorum ad alios morbos procliuitas latè patet. nam pertinent ad omneis
18 perturbationes. † in multis etiam vitijs apparet: ſed nomen res non habet. ergo inuidi, & *y* maleuoli, liuidi, & timidi, & miſericordes, quia procliues ad eas perturbationes ſunt,

non

q v. c. *hæc autē opinatio, eſt indicatio.*
r L. *ligurritio*, & ita O. v. c.
ſ al. *cuppedia*,
t v. c. *valitudinis.*
u v. c. *veniamus.*
† Vide Victo 4. var. c. 8.
x L. *ſi calij ad metū*, &c.
y v. c. *malivoli*, & *liuidi.* & ita L.

non quia ſemper feruntur. hæc igitur procliuitas ad ſuum quodque genus, à ſimilitudine corporis, ægrotatio dicitur, dum ea intelligatur ad ægrotandam procliuitas. ſed hæc in bonis rebus, quod alii ad alia bona ſunt aptiores, facilitas nominetur, in malis procliuitas, vt ſignificet lapſionem: in neutris habeat ſuperius nomen. † Quo modo autem *a* in corpore morbus, ægrotatio, & vitium: ſic in animo morbum appellãt totius corporis corruptionem: Aegrotationem morbum cum imbecillitate: Vitium, cùm partes corporis inter ſe diſſident: ex quo prauitas membrorum, diſtortio, deformitas: itaque illa duo, morbus, & ægrotatio, ex totius *b* valetudinis corporis conquaſſatione, & perturbatione gignuntur, vitium autem, integra *c* valetudine, ipſum ex ſe cernitur. ſed in animo tantummodo cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere. vitioſitas autem, eſt habitus, aut affectio in tota vita inconſtans, & à ſe ipſa diſſentiens. ita fit, vt in altera corruptione opinionum morbus efficiatur, & ægrotatio: in altera inconſtantia, & repugnantia. non enim omne vitium parteis habet diſſentiẽteis, vt eorum, qui non longè à ſapientia abſunt, affectio eſt illa quidem diſcrepans à ſeipſa, dum eſt inſipiens, ſed non diſtorta, nec praua. † morbi autem, & ægrotationes, partes ſunt vitioſitatis: ſed perturbationes, ſintne eiuſdem partes quæſtio eſt. vitia enim affectiones ſunt manẽtes: perturbationes autem, mouentes, vt non

a v. c. in corpore eſt morbus, eſt ægrotatio, eſt vitium: & ita L.
b v.c. *valitudinis.*
c v.c. *valitudine.*

29

30

poſſint

poſſint affectionum manentium partes eſſe: atque,vt in malis attingit animi naturam corporis ſimilitudo, ſic & in bonis. ſunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires,valetudo,firmitas, velocitas: ſunt item in animo.
5 *d* Corporis temperatio,cum ea congruũt inter ſe, è quibus conſtamus: ſanitas ſic animi dicitur,cùm eius iudicia, opinioneſq. concordant, eaque eſt animi virtus: quam alii ipſam temperantiam dicunt eſſe, alii obtemperantẽ temperantiæ præceptis, & eam ſubſequentẽ, nec habentem vllam ſpeciem ſuam:ſed ſiue

d L. *Et vt corporis eſt temperatio cùm*

51 hoc,ſiue illud ſit,in ſolo eſſe ſapiente. † 6 Eſt autẽ quædã animi ſanitas, quæ in inſipientem etiam cadat,cùm curatione medicorum *e* perturbatio mentis aufertur. Et, vt corporis eſt quædam apta figura membrorum, cum coloris quadam ſuauitate: eaq; dicitur pulchritudo:ſic in animo opinionum,iudiciorũq; æquabilitas, & conſtantia, cum firmitate quadam, & ſtabilitate virtutẽ ſubſequens, aut virtutis vim ipſam cõtinẽs, pulchritudo vocatur. Itẽq. virib. corporis,& neruis,& efficacitati ſimiles. ſimilibus quoque verbis animi vires nominantur. Velocitas autem corporis, celeritas appellatur: quæ eadem ingenii etiam laus habetur propter animi multarum rerum breui tempore percurſionem. Illud animorum,corporumque diſſimile eſt, quòd animi valentes, morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt. ſed corporum offenſiones ſine culpa accide-

e q. v. c. *conturbatio mentis.* & ita L.

52 re poſſunt, animorum non item. ‡ Quorum

om-

omnes morbi, & perturbationes ex aſpernatione rationis eueniunt. itaque in hominibus ſolum exſiſtunt nã beſtiæ ſimile quiddam faciũt, ſed in perturbationes nó incidunt. Inter acutos autem, & hebetes hoc intereſt, quod ingenioſi, vt æs Corinthium in æruginem, ſic illi in morbum & incidunt tardius, & recreantur ocyus: hebetes non item. Nec vero in omnem morbũ, ac perturbationẽ animus ingenioſi cadit. non enim multa efferata, & immania: quædam autem humanitatis quoque habent primã ſpeciem, vt miſericordia, ægritudo, metus. Aegrotationes autem, & morbi animorum difficilius euelli poſſe putantur, quàm ſumma illa vitia, quæ virtutibus ſunt cõtraria: 7 ſ morbis enim manentibus, vitia ſublata eſſe non poſſunt, quia non tam celeriter ſanantur, quã illa tolluntur. † Habes ea, quæ de perturbationibus enucleatè diſputant Stoici, quæ logica appellant, quia diſſeruntur ſubtilius. è quibus quoniam tanquam 8 g è ſcrupuloſis cotibus enauigauit oratio, reliquæ diſputationis curſum teneamus: modo ſatis illa dilucidè dixerimus pro rerum obſcuritate. A. Prorſus ſatis: ſed ſiqua diligentius erunt cognoſcenda, quæramus aliàs: nunc vela, quæ modo dicebas, exſpectamus, & curſum. † M. Quando & alijs locis de virtute diximus, & ſæpe dicendũ erit (pleræque enim quæſtiones, quæ ad vitam moreſque pertinent, à virtute fonte ducũtur) quando igitur virtus, eſt affectio animi cõſtãs, conueniensque, laudabileis efficiens eos, in 33

qui-

ſ for. morbis. n. manentibus vitia ſublata eſſe poſſunt, quia &c. vel ſic: vitis. n. non manẽtib. morbi ſublati eſſe non poſſunt, quia non tam, &c.

g f. ſcrupoſis cotibus

quibus eſt, & ipſa per ſe, ſua ſponte, ſeparata etiam vtilitate, laudabilis: ex ea proficiſcũtur honeſtæ voluntates. ſententiæ, actiones, omniſque recta ratio: quamquam ipſa virtus breuiſſimè recta ratio dici poteſt. huius igitur virtutis cõtraria eſt vitioſitas. ſic enim malo, quã malitiam appellare eam, quam Græci κακίαν appellant. nam malitia, certi cuiuſdam vitij nomen eſt: vitioſitas, omnium. ex qua cogitantur perturbationes, quę ſunt, vt paulo antè diximus, turbidi animorum, concitatique motus auerſi à ratione, & inimiciſſimi mentis, vitæque tranquillæ. importãt enim ægritudines anxias, atque acerbas, animoſq. affligũt & debilitant metu. iidem inflammant appetitione nimia. quam tum cupiditatem, tum libidinem dicimus, impotentiam quandam animi à temperantia, & moderatione plurimum diſſidentem. † quæ ſi quando adepta eſt id, quod ei fuerit concupitum, κ tum fert alacritatem, vt nihil eſſe, conſtet, quod agat. vt ille, qui VOLVPTATEM animi nimiam, ſummum eſſe errorem arbitratur. eorum igitur malorum in vna virtute poſita ſanatio eſt. Quid autem eſt non miſerius ſolùm, ſed fœdius etiam, & deformius, quàm ęgritudine quis afflictus, *l* debilitatuſque iacens? cui miſeriæ proximus eſt is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatuſque pendet animi. quam vim ſignificantes mali, Poetæ impendere apud inferos ſaxum Tantalo faciunt, ob ſcelera, animique impotentiam, & ſuperbiloquentiam.

v.c. adeptaritur id q. fort. *adepta erit id.q.* κL. *tũ ea fertur elacrita.* lL. *debilitatus, iacens?* & ita o.v.c

L ea

ea communis pœna ſtultitiæ eſt. omnibus enim, quorum mens abhorret à ratione *m* ſemper aliquis alijs dolor, alijs terror impendet. † atque vt hæ tabificę mentis perturbationes 36 ſunt, ægritudinem dico, & metum: ſic hilariores illæ, cupiditas auide ſemper aliquid *n* expetens, & inanis alacritas, id eſt, lætitia geſtiens, non multum differunt ab amentia, ex quo intelligitur, qualis ille ſit, quem tum moderatum, alias modeſtum, & temperantem, alias conſtantem continentemque diximus. nõnumquam hæc eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre voluimus. quòd niſi eo nomine virtutes continerentur, numquam illud ita peruulgatum eſſet, vt iam prouerbij locum obtineret. HOMINEM FRVGI OMNIA RECTE FACERE. quod idem cùm Stoici de ſapiente dicunt, nimis admirabiliter, nimiſque magnificè dicere videntur. † Ergo is, quiſquis eſt, qui moderatione, & cõ 37 ſtantia quietus animo eſt, ſibique ipſe placatus vt neque tabeſcat moleſtijs, neque frangatur timore, nec ſitienter quid *o* appetens ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat; is eſt ſapiens, quem quærimus, is eſt beatus cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad efferendum videri poteſt. quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiuſque mundi nota ſit magnitudo: nam quid aut in ſtudijs humanis, aut in tam exigua vitæ breuitate magnum ſapien-

m L. *ſemper aliquis talis terror impendet.* & ita ferè o. v. c. in quib⁹ ſic ſcriptum eſt, *ſemper aliquid alijs terror im*

n fort. *appetens.*

pienti videri poteſt, qui ſemper animo ſic excubat, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit,
38 nihil inopinatum, nihil omnino nouum: † atq; idem ita acrem in omneis partes aciem intendit; vt ſemper videat ſedem ſibi, ac locum ſine moleſtia, atque angore viuendi, vt quemcumque caſum fortuna inuexerit, hunc aptè, & quietè ferat. quod ſi faciet, non ęgritudine ſolùm vacabit, ſed etiam perturbationibus reliquis omnibus. his autem vacuus animus, perfectè atque abſolutè beatos efficit: idemq; concitatus, abſtractus ab integra, certaque ratione non conſtantiam ſolùm amittit, verum etiam ſanitatem. quo circa mollis, & eneruata putanda eſt Peripateticorum ratio, & oratio qui perturbari animos neceſſe eſſe dicunt. ſed adhibēt modum quendàm, quem vltra pro-
39 gredi non oporteat. † Modum, tu adhibes vitio? an vitium nullum eſt, non parere rationi an ratio parum præcipit, nec bonum illud eſſe, quod aut cupias ardenter, aut adeptus te efferas inſolenter: nec porro malum, quo aut oppreſſus iaceas, aut, ne opprimare, mente vix conſtes? eaque omnia aut nimis triſtia, aut nimis læta errore fieri? qui ſi error ſtultis extenuetur die, vt, cùm res eadem maneat, aliter p ferat inueterata, aliter recentia: q ſapientem ne attingat quidem omnino. etenim quis erit
40 tandem modus iſte? † quæramus enim modum ægritudinis, in qua operæ plurimum ponitur, ægrè tuliſſe P. Rutilium fratris repulſam conſulatus, ſcriptum apud Fannium eſt, ſed tamē

p *L. ferāt*
q *V.C. ſapienter.*

r ſic o.v. tranſiſſe modum videtur, quippe qui ob eam
c. fort. *è* cauſam *r* à vita receſſerit. moderatius igitur
vita de- ferre debuit. quid ſi cùm id ferret modicè,
ceſſerit. mors liberorum acceſſiſſet? *q* nata eſſet ægri-
ſ for. *nec* tudo noua, *s* ſed ea modica: magna tamen fa
ea modica cta eſſet *t* acceſſio. Quid, ſi deinde dolores gra
aut etiam ues corporis, ſi bonorum amiſſio, ſi cæcitas, ſi
ſi modic. exſilium, ſi pro ſingulis malis ægritudines ac-
magna ta cederent? ſumma ea fieret, quæ non ſuſtinere
men &c. tur. qui modum igitur vitio quærit, ſimiliter
al *quod ſi* facit, vt ſi poſſe putet eum, qui ſe *u* è Leucade
eſſet illa præcipitauerit, ſuſtinere ſe, cùm velit. vt enim
modica id non poteſt: ſic animus perturbatus, & inci-
magna ta tatus nec cohibere ſe poteſt, nec, quo loco
men. vult inſiſtere omnino: quæque creſcentia per-
al. *quæ vt* nicioſa ſunt, eadem ſunt vitioſa naſcentia. † æ- 41
eſſet modi gritudo autem, ceteræque perturbationes am
ca, magna plificatæ, certè peſtiferæ ſunt: igitur etiam ſu-
tamen. ſceptæ, continuò in magna peſtis parte ver-
t q. v. c. ſantur; etenim ipſæ ſe impellunt, vbi ſemel à
acceſſione ratione diſceſſum eſt, ipſaque ſibi imbecillitas
v v. c. *è* indulget, in altumque prouehitur imprudens,
Leucate. nec reperit locum conſiſtendi. quamobrem
nihil intereſt, vtrum, moderatas perturbatio-
nes approbent, an moderatam iniuſtitiam,
moderatam ignauiam, moderatam intempe-
rantiam. qui enim vitijs modum apponit, is
x fort. *in* partem ſuſcipit vitiorum. quod cùm ipſum per
citataque ſe odioſum eſt, tum eo moleſtius, quia ſunt in
ſemel, pro lubrico *x* incitatoque ſemel 10. in procliue la
cliue labū būtur, ſuſtinerique nullo modo poſſunt. † Quid? 42
tur, M. quod ijdem Peripatetici perturbationes iſtas

quas

quas nos extirpandas putamus, non modo na-
turaleis eſſe dicunt, ſed etiam vtiliter à na-
tura datas? quorum eſt talis oratio. Primum
multis verbis iracundiam laudant, COTEM
fortitudinis eſſe dicunt, multoque, & in ho-
ſtem, & in improbum ciuem vehementiores
iratorum impetus eſſe: leueis autem ratiun-
culas eorum, qui ita cogitarent; prœlium re-
ctum eſt hoc fieri: conuenit dimicare pro legi-
bus, pro libertate, pro patria. hæc nullam ha
bent vim, niſi ira excanduit fortitudo. nec ve-
rò de bellatoribus ſolùm diſputant. imperia ſe
ueriora nulla eſſet putãt ſine aliqua acerbita
te iracundiæ: oratorem denique non modò ac-
cuſantem, ſed ne defendentem quidem pro-
bant y ſine aculeis iracundiæ. quæ etiam ſi nõ
adſit, tamen verbis, atque motu ſimulandam y al. *ſine ſtimulis.*
arbitrantur, vt auditoris iram oratoris incen-
dat actio. Virum denique videri negant, qui
iraſci neſciat. eamque, quam lenitatem nos
dicimus, vitioſo z lentitudinis nomine appel- z al. *leni tudinis.* mendoſe
43 lant. † nec verò ſolùm hanc libidinem laudãt
(eſt enim ira, vt modò definiui, vlciſcendi libi
do) ſed illud ipſum genus vel libidinis, vel cu-
piditatis ad ſummam vtilitatem eſſe dicunt à
natura datum: nihil enim quemquam, niſi
quod libeat, præclare facere poſſe. noctu am-
bulabat in publico * Themiſtocles, quòd ſõnũ † Pulſat ch. in Themiſtocle.
capere non poſſet: quærentibusque reſponde-
bat, Miltiadis *a* trophæis ſe è ſomno ſuſcitari. a L. *trophe is.*
cui non ſunt auditæ Demoſthenis vigiliæ? qui
dolere ſe aiebat, ſi quando opificum antelu

cana victus eſſet induſtria. Philoſophiæ deni-
que ipſius principes numquam in ſuis ſtudijs
tantos progeſſus ſine flagranti cupiditate face
re potuiſſent. vltimas terras luſtraſſe Pythago
ram, Democritum, Platonem accepimus. vbi
enim quid eſſet, quod diſci poſſet, eò veniendū
iudicauerunt. num putamus hæc fieri ſine ſum
mo cupiditatis ardore potuiſſe? † ipſam ægritu 44
dinem, quam nos vt terram, & immanem be-
luam, fugiendam eſſe diximus, non ſine magna
vtilitate a natura dicunt conſtitutam, vt ho-
mines caſtigationibus, reprehenſionibus, igno-
minijs affici ſe in delicto dolerent. impunitas
enim peccatorum data videtur eis, qui & igno
miniam, & infamiam ferunt ſine dolore. morde
ri eſt melius conſcientia. b ex quo eſt illud è
vita ductum ab Afranio. nam cum diſſolutus
filius,

„ *Heu me miſerum.*

c dixiſſet: tum ſeuerus pater,

„ *Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.*

† Reliquas quoque parteis ægritudinis, vtileis
eſſe dicunt, miſericordiam ad opem ferendā
& calamitates hominum indignorum suble-
uandas. ipſum illud æmulari, obtrectare, non
eſſe inutile, cùm aut ſe non idem videat con-
ſecutum, quod alium, aut alium idem, quod ſe. 12
metum verò ſi quis ſuſtuliſſet, omnem vitæ
diligentiam ſublatā fore, quæ ſumma eſſet in
eis, qui leges, qui magiſtratus, qui paupertatē,
qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem ti-
merent. hæc tamen ita diſputant, vt reſecanda
eſſe fateantur, euelli penitus dicant nec poſſe,

b L. *ex quo eſt aliud ſcitè dictum ab Afr.*

c verbū *dixiſſet*: non eſt in v.c.

nec

nec opus eſſe; vt in omnibus ferè rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtimẽt. quæ cum exponunt, nihilne tibi videntur, an aliquid dicere? A. Mihi verò dicere aliquid: itaque ex-
46 ſpecto, quid ad iſta. † M. Reperiam fortaſſe: ſed illud antè. vidéſne, quanta fuerit apud Academicos verecundia? planè enim dicunt quod ad rem pertineat. Peripateticis reſpondetur à Stoicis, digladientur illi, per me licet: cui nihil eſt neceſſe, niſi vbi ſit illud, quod veriſimillimum videatur, *d* inquirere. quid eſt igitur, quod occurrat in hac quæſtione, è qua poſſit attingi aliquid veriſimile, quo longiùs mens humana progredi non poteſt? definitio perturbationis: qua rectè Zenonem vſum puto. ita enim definit, vt perturbatio ſit *e* aduerſa ratione, cõtra naturam, animi commotio: vel breuiùs, vt perturbatio ſit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui procul abſit
47 à naturæ cõſtantia. † Quid ad has definitiones poſſim dicere? atqui hæc pleraque ſunt prudẽter acuteque diſſerentium. illa quidẽ ex Rhetorum pompa, ardores animorum, coteſque virtutum. an vero vir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? *f* gladiatorum id quidem. quamquam in eis ipſis videmus ſæpè conſtantiam. colloquuntur, *g* congrediuntur, aliquid poſtulant, vt magis placati, quàm irati eſſe videantur. ſed in illo genere ſit ſanè *h* Pacideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucilius.

» *Occidam illum equidem, & vincam, ſi id quæ-*

d v.c. *anquireri* & ita L

e L. *auerſa à ratione* al. *aduerſa ratione.*

f v.c. *gladiatorum id quidẽ* & ita L.

g v.c. *cõgrediũtur quærũtur aliquid poſt.*

h v c. & L. *Placideian9* al. *Placidianus.* al. *Pacidianus.*

ritis, inquit,

,, *Verum illud credo fore, in os prius accipiam ipſi.*

,, *12 Quam gladium in ſtomacho, i ſura, ac pulmonib' ſiſto.*

,, *Odi hominem: iratus pugno, nec longius quidquam.*

,, *Nobis, quàm dextræ gladium dum accommodet alter.*

,, *Vſque adeo ſtudio, atq; odio illius, efferor ira.*

i L. *Lura, ac pulm.*

At ſine hac gladiatoria iracundia videmus
progredientem apud Homerum Aiacem multa 48
cum hilaritate, cum depugnaturus eſſet cum Hectore: cuius, vt arma ſūpſit, ingreſſio lætitiā attulit ſociis, terrorem autem hoſtibus: vt ipſū Hectorem, quemadmodum eſt apud Homerum, toto pectore trementem prouocaſſe ad pugnā pœniteret. Atque hi collocuti inter ſe priuſquam manum confererent, leniter, & quietè nihil ne in ipſa quidem pugna iracunde, rabioſéve fecerunt. ego ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomen inuenit, iratum exiſtimo Gallo torquem detraxiſſe: nec Marcellum apud Claſtidium ideo fortem fuiſſe, quia
fuerit iratus.† De Africano quidem, quia no- 49
tior eſt nobis propter recentem memoriam, vel iurare poſſum, non illum iracundia tum inflammatum fuiſſe, cùm in acie M. Halienum Pelignum ſcuto protexit, gladiumque hoſti in pectus infixit. de L. Bruto fortaſſe dubitarim, an propter infinitum odium tyrāni effrenatius

in

in Aruntem inuaſerit. video enim vtrumque comminus ictu cecidiſſe contrario. Qui igitur huc adhibetis iram? an fortitudo, niſi inſanire cœperit, impetus ſuos non habet? quid? Herculem, quem in cælum iſta ipſa quam vos iracundiam eſſe vultis, ſuſtulit fortitudo, iratumne cenſes conflixiſſe *k* cum Erimanthio apro, aut leone Nemeæo? an etiam Theſeus Marathonij tauri cornua comprehendit iratus? vide ne fortitudo minimè ſit rabioſa, ſitque iracundia tota leuitatis. neque enim eſt

50 illa fortitudo, quæ rationis expers eſt. † Contemnendæ ſunt humanæ res: negligenda mors eſt: patibiles & dolores, & labores putandi. Hæc cum conſtituta ſint iudicio, atque ſententia, tum eſt robuſta illa, & ſtabilis fortitudo: niſi fortè quæ vehementer, acriter, animosè fiunt, iracundè fieri ſuſpicamur. Mihi vero ne Scipio quidem ille, pontifex maximus, qui hoc Stoicorum verum eſſe declarauit *l* numquam iratum eſſe ſapientem: iratus videtur fuiſſe Ti. Graccho, tùm, cum, conſulē languentem reliquit, atque ipſe priuatus, vt ſi conſul eſſet, qui rempublicam ſaluam eſſe

51 vellet, ſe ſequi iuſſit. † Neſcio, ecquid ipſi nos fortiter, in republica fecerimus. ſi quid fecimus, certè irati non fecimus. An eſt quidquam ſimilius inſaniæ, quàm ira? quam bene, Ennius initium dixit inſaniæ. Color, vox, oculi, ſpiritꝰ impotentia dictorum, atque factorum, quam partem habent ſanitatis? quid Achille Homerico fœdius? quid Agamemnone, in iurgio? nam

k alcū *apro Arimanthio*,

l o. c. v. *numquā priuatum eſſe ſapientem.* & ita L.

nam Aiacem quidem ira ad furorem, mortéq. perduxit. Non igitur deſiderat fortitudo aduocatam iracundiam. Satis eſt inſtructa, armata, parata per ſeſe. Nam iſto modo quidem licet dicere, vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam, quod & inſani, & ebrij multa faciunt ſæpe vehementius. Semper Aiax fortis: fortiſſimus tamen in furore.

,, *Nam facinus fecit maximum, cum, Danais inclinantibus*
,, m *Summam rem perfecit manus, prœlium cum reſtituit inſaniens.*

† Dicamus igitur vtilem inſaniam. tracta defi- 52
nitionem fortitudinis. intelliges, eam ſtomacho non egere. fortitudo eſt igitur, n animi affectio legi ſummæ 13 in perpetiendis o rebus obtemperans, vel conſeruatio ſtabilis iudicij in eis rebus, quæ formidoloſæ videntur, ſubeundis, & repellendis, vel ſcientia rerũ formidoloſarum p contrariarũque, aut omnino negligendarum, conſeruans earum rerum ſtabile iudicium: vel breuiùs, vt Chryſippus. nam ſuperiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definientis, vt putant Stoici: ſunt enim omnino omnes ferè ſimiles, ſed declarant communeis notiones, alia magis alia. Quo modo igitur Chryſippus? fortitudo q eſt, inquit, ſcientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo, ac perferendo, ſummæ legi parens ſine timore. 54 r Licet enim ſectemur iſtos, vt Carnedes ſolebat, metuo,

m L. *Summam rem erexit prœlium cum reſt. inſ.*
n v.c. *affectio animi legi.*
o L. *doloribus.*
p L. *contrariarumq; aut perferendarum aut omnino negl.* & ite duo v.c.
q for. *perferendorũ laborum.*

ne

ne ſoli Philoſophoni ſint. Quæ enim iſtarũ de-
finitionum non aperit notionem noſtram, quã
habemus omnes de fortitudine, tectam, atque
inuolutam? qua aperta, quis eſt, qui aut
bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat
aliquid, neque eos exiſtimet ſine rabie quid-
53 quam fortiter facere poſſe? † ſ Quid Stoici, *ſL. Quid*
qui omneis inſipienteis inſanos eſſe dicunt, *Stoici, qui*
nonne iſta colligunt? remoue perturbatio- *omneis*
nes, maximeque iracundiam: iam videbun- *&c.*
tur monſtra dicere. Nunc autem ita differunt,
ſic ſe dicere, omneis ſtultos inſanire, vt
malè olere omne cœnum. At non ſemper.
Commoue: ſenties. Sic iracundus non ſem-
per iratus eſt. Laceſſe. iam videbis furen-
tem. Quid? iſta bellatrix iracundia cum
domum rediit, qualis eſt cum vxore? cum
liberis? cum familia? an tum quoque eſt
vtilis? eſt igitur aliquid, quod contur-
bata mens meliùs poſſit facere, quam con-
ſtans? an quiſquam poteſt ſine perturba-
tione mentis iraſci? bene igitur noſtri,
cùm omnia eſſent in morbis vitia, quod
nullum erat iracundia fœdius, iracundos
54 ſolos, morboſos nominauerunt. † Ora-
torem vero iraſci minimè decet: ſimula-
re non dedecet. An tibi iraſci tum vide-
mur, cùm quid in cauſis acrius, & vehemen-
tius dicimus? quid? cum iam rebus tranſactis,
& præteritis orationes ſcribimus, num irati
ſcribimus?

33 *Ecquis hoc animaduertit? Vincite.*

Num

Num aut egiſſe vnquam iratum Aeſopum, aut
† L. Attiū ſcripſiſſe exiſtimamus iratum *t* Accium? agun
tur iſta præclarè, & ab oratore quidem me-
liùs, ſi modò eſt orator, quàm ab vllo hiſtrio
ne: ſed aguntur leniter, & mente tranquilla.
Libidinem verò laudare, cuius eſt libidinis?
Themiſtoclem, & Demoſthenem mihi profer-
tis: additis Pythagoram, Democritum, Pla-
tonem. Quid? vos ſtudia, libidinem vocatis?
quæ vel optimarum rerum, vt ea ſunt, quæ
profertis, ſedata tamen, & tranquilla eſſe
debent. † Iam ægritudinem laudare vnam 55
rem maximè deteſtabilem, quorum eſt tan-
dem Philoſophorum? *u* At commode dixit
u V. C. Quàm comm. Afranius,

„ *Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.*

Dixit enim de adoleſcente perdito, ac diſſo-
luto: nos autem de conſtanti viro, ac ſapien
te quærimus. Et quidem illam ipſam iram cen
turio habeat, aut ſignifer, vel ceteri, de qui-
bus dici non neceſſe eſt, ne rhetorum aperia-
x fort. eū uti motu. mus myſteria. vtile eſt enim *x* vti motu ani-
mi, qui vti ratione non poteſt: nos autem, vt
teſtificor ſæpe, de ſapiente quærimus. † At etiā 56
æmulari vtile eſt, obtrectare, miſereri. Cur
miſereare potius, quàm feras opem, ſi id face
re poſſis? an ſine miſericordia liberales eſſe
non poſſumus? non enim ſuſcipere ipſi ægritu-
dines propter alios debemus: ſed alios, ſi poſ-
ſumus, leuare ægritudine. Obtrectare vero al-

teri,

teri, aut illa vitioſa æmulatione, quæ riualita-
ti ſimilis eſt, æmulari, quid habet vtilitatis, cũ
ſit æmulantis, angi alieno bono, quod ipſe non
habeat: obtrectantis autem alieno bono, quod
id etiam alius habeat? quis id approbare poſ-
ſit, ægritudinem ſuſcipere z pro experientia, ſi *z ἀντὶ τῆς*
quid habere velis? nam ſolum habere velle, *πείρας.*
57 a ſumma dementia eſt. †Mediocritates autem
malorum quis laudare rectè poſſit? quis enim *a al. ſum-*
poteſt, in quo libido, cupiditasve ſit, non libi- *ma de-*
dinoſus & cupidus eſſe? in quo ira, non iracũ- *mentia.*
dus? in quo angor, non anxius? in quo timor,
non timidus? libidinoſum igitur, & cupidum,
& iracundum. & anxium, & timidum cenſe-
mus eſſe ſapientem? de cuius excellentia
multa quidem dici quamuis fusè, lateque b *b al. poſ-*
poſſint: ſed breuiſſime illo modo, SAPIEN- *ſunt.*
TIAM eſſe rerum diuinarum, & humanarum
ſcientiam, cognitionemque, quæ cauſa cuiuſ-
que rei ſit. ex quo efficitur, vt diuina imite-
tur, humana omnia inferiora virtute ducat.
c In hunc tu igitur, tanquam in mare, quod *c al. In*
eſt ventis ſubiectum, perturbationem cade- *hanc.*
re tibi dixiſti videri? quid eſt, quod tantam
grauitatem, conſtantiamque perturbet? an
improuiſum aliquid, atque repentinum? quid
poteſt accidere tale ei, cui nihil ſubitum eſt,
quod homini euenire poſſit? Nam quod aiunt
nimia reſecari oportere, naturalia relinqui:
quid tandem poteſt eſſe naturale, quod idem
nimium eſſe poſſit? ſunt enim omnia iſta ex
errorum orta radicibus. Quæ euellenda, &

extrahenda penitus, non circumcidenda, nec amputanda ſunt. † Sed quoniam ſuſpicor te non tam de ſapiente, quam de te ipſo quærere (illum enim putas omni perturbatione eſſe liberum, te vis) videamus, quanta ſint, quæ à Philoſophia remedia morbis animorum adhibeantur. eſt enim quædam medicina certè: nec tam fuit hominum generi infenſa, atque inimica natura, vt corporibus tot res ſalutareis, animis nullam inuenerit. De quibus eſt hoc etiam merita meliùs, quod corporum adiumẽta adhibentur extrinſecus, animorum ſalus incluſa in his ipſis eſt. Sed quo maior eſt in eis præſtantia, & diuinior, eo maiore indigent diligentia. 16. Itaque *d* bene adhibita ratio cernit, quid optimum ſit: neglecta, multis implicatur erroribus. † Ad te igitur mihi iam con- 59
uertenda omnis oratio eſt: ſimulas enim, quærere te de ſapiente: quæris autẽ fortaſſe de te. Earum igitur perturbationum, quas expoſui, variæ ſunt curationes. nam neque omnis ægritudo vna ratione ſedatur. alia eſt enim lugenti, aliae miſeranti, alia inuidenti adhibẽda medicina. *f* eſt enim in omnibus quatuor perturbationibus illa diſtinctio, vtrùm ad ad vniuerſam perturbationẽ, quæ eſt aſpernatio rationis, aut appetitus vehemẽtior: an ad ſingulas, vt ad metum, libidinẽ, reliquaſq; meliùs adhibeatur oratio: &, vtrùm illud non videatur ægrè ferẽdum, ex quo ſuſcepta ſit ægritudo, 17 an omniũ rerum tollẽda omnino ęgritudo. Vt ſi quis ægrè ferat, ſe pauperẽ eſſe, idne diſputes,

d al. *bene habatari tio.*

e fort. *miſerenti.*

f o. v. c. *eſt etiam in omnib.* & ita L.

tr.,paupertatẽ malum non eſſe : an hominem ægrè ferre nihil oportere. nimirum hoc melius: ne, ſi fortè de paupertate non perſuaſeris, ſit ægritudini concedendum:ægritudine autẽ ſublata, proprijs rationibus,quibus heri vſi ſumus , quodam modo etiam paupertatis
60 malum tollitur. † Sed omnis eiuſmodi perturbatio , animi placatione abluatur;illa quidẽ, cùm doceas,nec bonum illud eſſe,ex quo lætitia,aut libido oriatur : nec malũ,ex quo aut metus,aut ęgritudo : verũtamẽ hæc eſt certa & propria ſanatio , ſi doceas , ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas , nec habere quidquam aut naturale,aut neceſſarium, vt ipſam ęgritudinẽ leniri videmus,cũ g obijcimus mœ *g v.c. obi-*
rentibus imbecillitatem animi effæminati, *cimus.*
cumque eorum grauitatem , conſtantiamque laudamus,qui nõ turbulente humana patiantur.quod quidem ſolet eis etiam accidere, qui illa mala eſſe cenſent,ferenda tamẽ æquo animo arbitrantur. Putat aliquis voluptatẽ eſſe bonum : alius autẽ pecuniam:tamen & ille ab intemperantia , & hic ab auaritia auocari poteſt.illa autem altera ratio, & oratio, quæ ſimul & opinionem falſam tollit, & ægritudinẽ detrahit,eſt ea quidẽ vtilior, ſed raro pro-
61 ficit, *h* neque ad vulgus adhibẽda.† Quædam
autẽ ſunt ægritudines, quas leuare illa medi- *h o.v.c.*
cina nullo modo poſſit : vt ſi quis ægrè ferat, *neque eſt*
nihil in ſe eſſe virtutis,nihil animi, nihil offi- *ad vulgus*
cij,nihil honeſtatis:propter mala is quidẽ an- *adhib. &*
gatur, ſed alia quædam ad eum ſit admouẽda ita L.

cura-

curatio, & talis quidem, quæ poſſit eſſe omniū
etiam de ceteris rebus diſcrepantium Philo-
ſophorum. inter omneis enim conuenire opor
tet, commotiones animorum, à recta ratione
auerſas, eſſe vitioſas, 18 vt, i etiam ſi nec mala
ſint illa, quæ metū, ægritudinemve, nec bona,
quæ cupiditatem, lætitiamve moueant, tamen
ſit vitioſa ipſa commotio. conſtantem enim vo
lumus quendam, ſedatum, grauem, 19 huma-
na omnia prementem illum eſſe, quem ma-
gnanimum, & fortem virum dicimus. talis au
tem nec mœrens, nec timens, nec cupiens,
nec geſtiens eſſe quiſquam poteſt. eorū enim
hæc ſunt, qui euentus humanos, ſuperiores,
quam ſuos animos eſſe ducunt. † quare om- 62
nium Philoſophorum, vt antè dixi, vna ratio
eſt medendi, vt nihil quale ſit illud, quod per
turbet animum, ſed de ipſa ſit perturbatione
dicendum. itaque primum in ipſa cupiditate,
cum id ſolum agitur, vt ea tollatur, non eſt
quærendum, bonum illud, necne ſit, quod li-
bidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt:
vt ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bo-
num, ſiue voluptas, ſiue horum vtrumque
coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum,
tamen, etiam ſi virtutis ipſius vehementior
appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterren-
dum adhibenda oratio. continet autem ſeda
tionem animi, humana in conſpectu poſita na
tura: quæ quo facilius expreſſa cernatur, ex-
plicanda eſt oratione communis condicio,
lexque vitæ. † Itaque non ſine cauſa, cum, 63

Ore-

i L. etiam ſi & mala ſint illa, quę metū ægritudinemve, et bona quæ c.

al. etiam ſi mala ſint illa, quæ metū ægritudinemve bona quæ cupiditatem

Oreſtem fabulam doceret Euripides: primos treis verſus reuocaſſe dicitur Socrates:

„ *Neque tam terribilis vlla fando oratio eſt*,
„ 20 *Neque ſors, neque ira cælitum inuectum malum*,
„ *Quod non natura humana patiendo ferat.*

Eſt autem vtilis ad perſuadendum, ea, quæ acciderunt, ferri & poſſe, & oportere, enumeratio eorum, qui tulerunt. etſi ægritudinis ſedatio & heſterna diſputatione explicata eſt, & in Conſolationis libro, quem in medio (non enim ſapientes eramus) mœrore, & dolore conſcripſimus: quodque vetat Chryſippus, ad recenteis quaſi tumores animi, remedium adhibere, id nos fecimus, naturæque vim attulimus, vt magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet. † Sed ęgritudini, de qua ſatis eſt diſputatum, finitimus eſt metus. De quo pauca dicenda ſunt. Eſt enim metus, vt ægritudo, præſentis: ſic ille, futuri mali. Itaque nonnulli ægritudinis partem quandam, metum eſſe dicebant. alij autem metum, præmoleſtiam appellabant, quod eſt quaſi dux conſequentis moleſtiæ. Quibus igitur rationibus inſtantia feruntur, eiſdem contemnuntur ſequentia. nam videndum eſt in vtriſque, ne quid humile, ſummiſſum, molle, effæminatum, fractum, abiectumque faciamus. Sed quamquam de ipſius metus inconſtantia, imbecillitate, leuitate dicendum eſt: tamen multum prodeſt, ea, quæ metuuntur, ipſa o contemnere. Itaque, ſiue caſu accidit, mendosè

64 (margin, beside "loris magnitudo concederet")

o v.c. contempnere

ſiue

ſiue conſilio, percommode factum eſt, quòd
eis de rebus, quæ maximè metuuntur, de mor-
te, & de dolore, primo, & proximo die diſpu-
tatum eſt. Quæ ſi probata ſunt, metu magna
ex parte liberati ſumus. Ac de malorum opi-
nione hactenus. † Videamus nunc de bono- 65
rum; ideſt, de lætitia, & de cupiditate. Mihi
quidem in tota ratione ea, quæ pertinet ad
animi perturbationem, vna res videtur cau-
ſam *p* continere, omneis eas eſſe in noſtra
p συνέχειν. poteſtate, omneis iudicio ſuſceptas, om-
neis voluntarias. Hic igitur error eſt eripien-
dus; hæc detrahenda opinio: atque vt in
malis opinatis, tolerabiliora: ſic in bonis,
ſedatiora ſunt efficienda ea, quæ magna, & læ-
tabilia dicuntur. Atque hoc quidem commu-
ne malorum, & bonorum: vt, ſi iam difficile
ſit perſuadere, nihil earum rerum, quæ pertur-
bent animum, aut in malis, aut in bonis eſſe
habendum, tamen alia ad alium motum cu-
q v.c. *maliuolus.* ratio ſit adhibenda, aliaque ratione *q* maleuo-
lus, alia amator, alia rurſus anxius, alia timi-
dus, corrigendus. atque erat facile, ſequen-
tem eam rationem, quæ maximè probatur de
bonis, & malis, negare vnquam lætitia affici
poſſe inſipientem, quòd nihil vnquam haberet
boni. Sed loquimur nunc more cõmuni. † Sint 66
ſane iſta bona, quæ putantur, honores, diui-
tiæ, voluptates, cæteraque: tamen in eis ip-
ſis potiundis exſultans, geſtienſque lætitia,
turpis eſt: vt, ſi ridere conceſſum ſit, vitupere-
tur tamen cachinnatio, eodem enim vitio eſt

effuſio

effuſio animi in lætitia, quo, in dolore, contractio: eademque leuitate cupiditas eſt in appetendo, qua lætitia in fruendo: & vt nimis afflicti moleſtia, *r* ſic animi elati lætitia, iure iudicantur leues. & cum inuidere, ægritudinis ſit: *s* malis autem alienis voluptatem capere, lætitiæ: vtrumque immanitate, & feritate quadam proponenda, caſtigari ſolet. Atque vt cõfidere decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet: quoniam docendi cauſa à gaudio lætitiam diſtinguimus. † Illud iam ſupra diximus, fieri contractionem animi re-
67 ctè nunquam poſſe, elationẽ poſſe: aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,

r v. c. *ſic nimis elati.*

s ἐπιχαιρεκακίαν,

t fort. *diffidere.*

† *Lætus ſum*
„ *Laudari me abs te, pater, laudato viro.*

aliter ille apud Trabeam Chærea,

„ *Lana* u *delinita argento nutũ obſeruabit meũ,*
„ *Quid velim, quid ſtudeam: adueniens digito impellam ianuam:*
„ *Fores patebunt. de improuiſo Chryſis me vbi adſpexerit,*
„ *Alacris obuiam mihi veniet, complexum exoptans meum,*
„ *Mihi ſe dedet:*

† vide 5. Famil. ep. 12. & lib. 15. epiſt. 6.

u al. *delenita.*

Quam hæc pulchra putet, ipſe iam dicet,

„ *Fortunam ipſam anteibo fortunis meis.*

Hæc lætitia quam turpis ſit, ſatis eſt diligenter attendentem penitus videre. † Et vt turpes 68 ſunt, qui efferunt ſe lætitia tum, cum fruuntur Venereis voluptatibus: ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo concupiſcunt. Totus verò iſte, qui vulgo appellatur amor, (nec, hercule, inuenio, quo nomine alio poſſit appellari) tantæ leuitatis eſt, vt nihil videam, quod putem conferendum. Quem Cæcilius,

,, ---- *deum qui non ſummum putet,*
,, *Aut ſtultum, aut rerum eſſe imperitū exiſtimet:*
,, *Cui in manu ſit, quem eſſe dementem velit,*
,, *Quem ſapere, quem ſanari, quem in morbum inijci,*
,, *Quem contrà amari, y quem accerſiri, quem expeti.*

y L. quem arceſſiri. & ita o. v.c.

†O præclaram emendatricem vitæ, Poeticam: 69 quæ amorem, flagitij, & leuitatis auctorem, in concilio deorum collocandum putet. De comœdia loquor: quæ, ſi hæc flagitia non probaremus, nulla eſſet omnino. Quid autem ex tragœdia princeps ille Argonautarum?

,, *Tu m'amori magis, quam honoris ſeruauiſti gratia.*

Quid ergo? hic amor Medeæ quanta miſeriarum z, incendia excitauit? atque ea tamen apud alium Poetam patri dicere audet ſe coniugem habuiſſe

z v.c. excitauit incendia? & ita L.

,, *Illum*

Digitized by Google

" *Illum, amor quem dederat, qui plus pollet, potiorque eſt patre.*

† Sed Poetas ludere ſinamus, quorum fabulis
70 in hoc flagitio verſari ipſum videmus Iouem. Ad magiſtros virtutis, Philoſophos veniamus: qui amorem negant ſtupri eſſe, & in eo litigant cum Epicuro, nõ multum, vt opinio mea fert, mentiente. quis eſt enim amor iſte amicitiæ? cur neque deformem adoleſcentem quiſquam amat; neque formoſum ſenem? mihi quidem hæc in Græcorum gymnaſiis nata conſuetudo videtur: in quibus iſti, liberi, & conceſſi ſunt amores. Bene igitur Ennius.

" *Flagitij principium eſt nudare inter* b *civeis corpora.* b *v. c.cinis.*

Qui vt ſint, ſicut fieri poſſe video, pudici, ſolliciti tamen, & anxij ſunt: eoque magis, quòd ſeipſi continent, & coercent. † Atque, vt mu-
71 liebreis amores omittam, quibus maiorem licentiam natura conceſſit: quis aut de Ganymedis raptu dubitat, quid Poetæ velint: aut non intelligit, quid apud Euripidem & loquatur, & cupiat Laius? quid denique homines doctiſſimi, & ſummi Poetæ de ſeipſis, & carminibus edant, & cantibus? fortis vir in ſua rep. cognitus, quæ de iuuenum amore ſcripſit Alcæus? nam Anacreõtis quidem tota poeſis, eſt amatoria. Maxime vero omnium flagraſſe amore Rheginum Ibicum, apparet ex ſcriptis. Atque

horum omnium libidinoſos eſſe amores videmus. Philoſophi ſumus exorti,& auctore quidem *c* noſtro Platone, quem non iniuria Dicæarchus accuſat,qui amori auctoritatem tribueremus.† Stoici vero & ſapientem amaturum eſſe dicunt: & amorem ipſum, conatum amicitiæ faciundæ ex pulchritudinis ſpecie definiunt. qui ſi quis eſt in rerum natura ſine ſollicitudine,ſine deſiderio,ſine cura, ſine ſuſpirio:ſit ſanè.vacat enim omni libidine. hæc autem de libidine oratio eſt. † ſin autem eſt aliquis amor, vt eſt certè, qui nihil abſit,aut non multũ ab inſania, qualis in Leucadia eſt: 72 73

c prouocabulum *noſtro*, nō habet v. c. nec agnoſcit L.

,, *Siquidem ſit quiſquam Deus,cui ego ſim curę.*

At id erat deis omnibus curandum, quemadmodum hic frueretur voluptate amatoria:

,, *Heu me infelicem.*

Nihil verius. Probè & ille,

,, *Sanuſne es, qui temere lamentare?*

Sic inſanus ſuis etiam videtur. At quas tragœdias effecit?

,, *Te Apollo ſancte, fer opem, teque omnipotens Neptune, inuoco.*

,, *Voſque adeò venti.*

† Mundum totum ſe ad amorem ſuum ſubleuandum conuerſurum putat: Venerem vnam aa excludit, *d* vt iniquam. 74

d al. *vt nequam*. ita Turneb.

,, *Nam*

„ *Nam quid ego te appellem Venus?*

Eam prę libidine negat curare quidquã. quaſi
verò ipſe non propter libidinẽ tãta flagitia &
faciat, & dicat. Sic igitur affecto hæc adhibẽ-
da curatio eſt, vt & illud quod cupiat, oſtẽdat
quàm leue, quàm contemnendum, quam nihil
ſit omnino, quàm facile vel aliunde, vel alio
modo perfici, vel omnino negligi poſſit. Ad-
ducendus eſt etiam nonnumquam ad alia ſtu-
dia, ſollicitudines, curas, negotia. Loci deniq.
mutatione tamquam ægroti non conualeſcen
tes, ſæpe curandus eſt. Etiã nouo quodã amó-
re veterem amorem tãquã *clauo clauũ* e *eijcien* — *e v.c. eijciendum p.*
75 *dum* putant. † maximè autẽ admonendus, quã-
tus ſit furor amoris. omnibus enim ex animi
perturbationibus eſt profectò nulla vehemen
tior: vt, ſi iam ipſa illa accuſare nolis, ſtupra
dico, & corruptelas, & adulteria, inceſta deni-
que, quorum omnium accuſabilis eſt turpitu-
do: ſed vt hæc omittamus perturbatio ipſa mẽ
tis in amore, fœda per ſe eſt. nam, vt illa præ-
76 teream, quæ ſunt furoris; † hæc ipſa per ſeſe
quam habent leuitatem, quę videntur eſſe me
diocria?

.... iniuriæ,
„ *Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,*
„ *Bellum, pax rurſum. Incerta hæc ſi tu poſtules*
„ *Ratione certa facere, nihilo plus agas,*
„ *Quam ſi des operam, vt cum ratione inſanias.*

Hæc inconſtantia, mutabilitaſque mentis, quę

non ipſa prauitate deterreat? eſt enim illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonſtrandum, nullam eſſe niſi opinabilem, niſi iudicio ſuſceptam, niſi voluntariam. etenim ſi naturalis amor eſſet: & amarent omnes, & amarentur, & ſemper amarent, & idem amarent, neque alium pudor, alium cogitatio, aliũ ſatietas deterreret. †Ira vero g quamquam diu 77
perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet: cuius impulſu exſiſtit etiam inter fratres tale iurgium:

g L. *quam diu perturbat.*
v. c. *Ira vero quę quamdiu perturbat*

„ *Quis homo te exſuperauit vmquam gentium impudentia?*
„ *Quis autem malitia te?*

Noſti quæ ſequuntur. alternis enim verſibus intorquentur inter fratres grauiſſimæ contumeliç: vt facilè appareat, Atrei filios eſſe eius, qui meditatur pœnam in fratrem nouam.

h L. *quæ igitur hæc erit moles.*
i al. *Thyeſtam.*

„ *Maior mihi moles, maius miſcendum malum,*
„ *Qui illius acerbum cor contundam, & comprimam.*

h Quæ igitur hę erunt moles? audi i Thyeſtem ipſum:

k L. *Mandem.*
l *non progrediatur ira? eodẽ quo furor Itaque.*

„ *Impius hortatur me frater, 23 vt meos malis miſer*
„ k *Manderem natos.*

Eorum viſcera apponit: 24 quid eſt enim, k quo non l progrediatur eodem ira, quò furor? Itaq. iratos propriè dicimus exiſſe de poteſtate, id

eſt,

eſt, de conſilio, de ratione, de mente. horum
78 enim poteſtas in totum animum eſſe debet. †
his autem ſunt ſubtrahendi, in quos impetum
conantur facere, dum ſe ipſi colligãt (quid eſt
autem ſe ipſum colligere, niſi diſſipatas animi
parteis rurſum in ſuum locũ cogere?) *m* aut
rogandi ſunt, orandique, vt ſi quam habẽt vl-
ciſcendi vim, differant in tẽpus aliud, *n* dum
deferueſcat ira. Deferueſcere autem certè ſi-
gnificat ardorem animi inuita ratione excita-
tum. Ex quo illud laudatur Architæ: qui cum
villico factus eſſet iratior. Quo te modo, in-
quit, accepiſſem, niſi iratus eſſem? Vbi ſunt er-
79 go iſti, qui iracundiã vtilem dicunt? † *o* Poteſt
vtilis eſſe inſania? At naturalis eſt. An quid-
quã eſſe poteſt ſecundum naturã, *p* quod ſit re-
pugnante ratione? quo modo autem ſi natura-
lis eſſet ira: aut alius alio magis iracundus eſ-
ſet: aut finem haberet 25 prius, quàm eſſet vl-
ta, vlciſcendi libido: aut quẽquã pœniteret, qđ
feciſſet per iram? vt Alexandrum regem vide-
mus: qui cùm interemiſſet Clytum, familiarẽ
ſuum, vix à ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit
pœnitendi. quibus cognitis, quis eſt, qui *q* du-
bitet, quin hic quoque motus animi, ſit totus
opinabilis, ac voluntarius? quis enim dubita-
rit, quin ægrotationes animi, qualis eſt auari-
tia, gloriæ cupiditas, ex eo, quòd magni æſti-
metur ea res, ex qua animus ægrotat, orian-
tur? vnde intelligi debet, perturbationẽ quo-
80 que omnem, eſſe in opinione. † Et, ſi fidentia,
id eſt, firma animi confuſio, ſcientia quædam

eſt, &

m o. v c. *aut rogandi orandique ſunt vt ſi q..*

n *dũ deferuiſcat ira Deferuiſcere, &c.*

o v c. *Poteſt vtilis eſſe inſania, aut naturale quidquã eſt. & ſecundũ naturã, quòd ſit repugnat.*

p al. *quod ſit.*

q q. v. c. *dubitatq.* non plu.

eſt, & opinio grauis, non temere aſſentiens: metus quoque, eſt diffidentia expectati, & impendentis mali. Et, ſi ſpes, eſt expectatio boni, mali exſpectationem eſſe neceſſe eſt, metum. Vt igitur metus, ſic reliquæ perturbationes ſunt in malo. Ergo vt conſtantia, ſcientiæ: ſic perturbatio, erroris eſt. Qui autem natura dicuntur iracundi, aut miſericordes, aut inuidi, aut tale quid, *r* ij ſunt eiuſmodi conſtituti, quaſi mala valetudine animi: ſanabiles tamen. vt Socrates dicitur, cum multa in conuentu vitia collegiſſet in eũ Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſque ex forma perſpicere profitebatur deriſus eſt à ceteris, qui illa in Socrate vitia non agnoſcerẽt; ab ipſo autẽ Socrate ſubleuatus *ſ* eſt, *26 t* cùm illa ſibi vitia ineſſe, ſed ratione à ſe deiecta diceret. † Ergo vt optima quiſque valetudine affectus, *27 u* poteſt videri alius, vt natura ad aliquem morbum procliuior, ſic animus alius ad alia vitia propenſior qui autẽ non natura, ſed culpa vitioſi eſſe dicuntur, eorum vitia conſtant ex falſis opinionibus, rerum bonarũ ac malarum. *x* vt ſit alius ad alios motus, perturbationẽſque procliuior. inueteratio autem vt in corporibus ægriùs depellitur, ſic in animis quoque perturbatio, citiùſque repentinus oculorum tumor ſanatur quam diuturna lippitudo depellitur. Sed cognita iã cauſa perturbationũ, quæ omnes oriuntur ex iudicijs opinionum, & volũtatibus, ſit iam huius diſputationis modus. † Scire autẽ *y* nos oportet cognitis, quoad poſſint ab homine cognoſci,

81 (beside "eſt, 26 t cùm illa ſibi vitia ineſſe")

82 (beside "diſputationis modus")

r L. *ij ſunt ita conſtituti, quaſi m.*
ſ verbum eſt, nõ eſt ita v. c. nec agnoſcit L.
t v. c. *cum illa ſibi ſigna, ſed r.*
u L. *poteſt videri aliꝰ alio natura ad aliq*
x q. v. c. *vt ſit alius ad alia vitia & motus, pertur.*
y al. *vos*

ſci, bonorum & malorum finibus, nihil à Philoſophia poſſe aut maius, aut vtilius optari, quàm hæc, quę à nobis hoc quatriduo diſputata ſunt. morte enim contempta, & dolore ad patiendũ leuato, adiunximus ſedationẽ ægritudinis: quâ nullum homini maius malum eſt. etſi enim omnis animi perturbatio grauis eſt, nec multum differt ab amentia: ꝗ tamen ita ceteros, cùm ſint in aliqua perturbatione, aut metus, aut lætitiæ, aut cupiditatis, commotos modo, & perturbatos dicere ſolemus, at eos:
19 qui ſe ægritudini *a* dediderunt, miſeros,
83 afflictos, ærumnoſos, calamitoſos. † Itaque nõ fortuitò factũ videtur ſed à te ratione propoſitũ, vt ſeparatim de ægritudine, & de ceteris perturbationibus diſputaremus. in ea eſt enim fons miſeriarum, & caput. Sed & ægritudinis, & reliquorum animi morborum vna ſanatio eſt: omnes opinabileis eſſe, & voluntarios, eaque re ſuſcip., *b* quod ita rectum eſſe videatur. Hunc errorem, quaſi radicem omnium malorum, ſtirpitus, Philoſophia ſe extracturã pol-
84 licetur. † Demus ergo nos huic excolendos, patiamurque nos ſanari. his enim malis inſidentibus, non modo beati, ſed ne ſani quidem eſſe poſſumus. aut igitur negemus quidquam ratione confici, cum contra nihil ſine ratione recte fieri poſſit, aut cùm Philoſophia ex rationum collatione conſtet, ab ea, ſi & boni, & beati volumus eſſe, omnia adiumenta, & auxilia petamus bene, beatéque viuendi.

ꝗ *for. tamen ceteros, cum ſint in al:*

a al. *dederunt.*

b L. *quod ita rectũ.* & ita O.V.C.

M. TVL-

M. T. CICERONIS TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM

AD M. BRVTVM,

Liber quintus.

VIRTVTEM AD BEATE VIVENdum ſe ipſa eſſe contentam.

Virtutis perfectam Idæam ſtatuit, quæ nec augeri poſſit, nec minui, & quæ ſcipſa ſit ad vitam beatam contenta.

a v.c. Hic dies, Brute.
b q. v. c. Tuſculanarū quæſtionū, ſeu diſputationum.

QVINCTVS *a* hic dies, Brute, finē faciet *b* Tuſculanarū diſputationū: quo die eſt à nobis ea de re, quā tu ex omnibus maximè probas, diſputatū. placere. n. tibi ad modū ſenſi ex eo libro, quē ad me accuratiſſimè ſcripſiſti, & ex multis ſermonibus tuis, virtutē ad beatè viuendū ſe ipſa eſſe cōtentā. Quod etſi difficile eſt probatu, propter tam varia, & tam multa tormenta fortūnæ: tale tamen eſt, vt elaborandum ſit, quo facilius probetur. nihil eſt enim omnium, quæ in Philoſophia tractantur, quod grauius, magnificentiuſque dicatur. † Nam, cum ea cauſa impulerit eos, qui primi ſe ad Philoſophiæ ſtu-

dium

dium cõtulerunt: vt omnibus rebus poſthabitis, totos ſe *d* in optimo vitæ ſtatu exquirendo collocarent: profectò ſpe beatè viuendi tãtam in eo ſtudio curã, operãq. poſuerũt. Quòd ſi ab ijs inuẽta, & perfecta virtus eſt, &, ſi præſidij ad beatè viuendum in virtute ſatis eſt: quis eſt, qui non præclarè & ab illis poſitã, & à nobis ſuſceptã operã philoſophandi arbitretur? ſin autẽ virtus ſubiecta ſub varios, incertoſq. caſus, famula fortunę eſt, nec tãtarũ viriũ eſt, vt ſe ipſa tueatur: vereor, ne non tam virtutis fiducia *e* nitendum nobis ad ſpem beatè viuen-
3 di, quàm vota facienda videantur. † Equidem *f* eos caſus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipſe conſiderans, huic incipio ſententiæ diffidere: *g* interdum etiam humani generis imbecillitatem, fragilitatemque extimeſcere. vereor enim, ne natura, cum corpora nobis infirma dediſſet, iiſque, & morbos inſanabileis & dolores intolerabileis adiunxiſſet, animos quoque dederit 2 & corporum doloribus *h* congruenteis, & ſeparatim ſuis
4 angoribus & moleſtiis implicatos 3 † Sed in hoc me ipſe caſtigo, quod ex aliorum, & ex noſtra fortaſſe mollitie, non ex ipſa virtute de virtutis robore exiſtimo. illa enim, ſi modo eſt vlla virtus, quam dubitationẽ auũculus tuus, Brute, ſuſtulit: omnia, quæ cadere in hominẽ poſſunt, ſubter ſe habet, eaq. deſpiciẽs, caſus contemnit humanos: culpaque omni carens, præter ſeipſam, nihil cenſet ad ſe pertinere. Nos autem omnia aduerſa tũ venientia metu augen-

d q. v. c. *in opportuno vitæ ſtatu*

e f. *nitendum nobis ſit.*

f fort. *eos caſus quibus.*

g ſic v. c. & ita L.

h for. *cogreſcẽteis* al. *coggentes*, vel *cõgraneſcentes.* al. *compũgentes.*

augentes, tum mœrore præſentia rerum na-
turam, quam errorem noſtrum, damnare malu-
mus. † Sed & huius culpæ, & cæterorum vitio-
rum, peccatorũque noſtrorum omnis à Philo-
ſophia petenda correctio eſt, cuius in ſinum
cum à primis tẽporibus ætatis noſtra volũtas,
ſtudiumque 4 nos k contuliſſent, his grauiſſi-
mis caſibus in eundem portum, ex quo eramus
egreſſi, magna iactati tempeſtate confugimus.
O vitæ Philoſophia dux, ò virtutis indagatrix
expultrixque vitiorũ. quid non modò nos, ſed
omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? tu
vrbeis peperiſti: tu diſſipatos homines in ſo-
cietatem vitæ conuocaſti: tu eos inter ſe pri-
mò domicillis, deinde coniugiis, tũ literarum
& vocum communione iunxiſti: tu inuentrix
legum, tu magiſtra morum, & diſciplinæ fui-
ſti, ad te confugimus: à te opem petimus:
tibi nos, vt antea magna ex parte, ſic nunc
penitus, totoſque tradimus. 5 Eſt autem
vnus dies bene, & ex præceptis tuis actus, l
peccanti immortalitati anteponendus. Cu-
ius igitur potius opibus vtamur, quàm tuis?
quæ & vitæ tranquillitatem largita nobis es,
& terrorem mortis ſuſtuliſti. † At Philoſophia 6
quidem tantum abeſt, vt perinde, ac de ho-
minum eſt vita merita, laudetur, vt à multis
etiam vituperetur. Vituperare quiſquam vi-
tæ parentem, n & hoc parricidio ſe inquinare
audet: & tam impiè ingratus eſſe, vt eam
accuſet, quam vereri deberet, etiam ſi minus
percipere potuiſſet? Sed, vt opinor, hic error

k L. *compuliſſent.*

l q. v. c. *perpetuitati; & immortalitati* al. *peccatis.*

m q. v c. *Ac Philoſophia quidem tantum abeſt, vt proinde, ac de hõ. &c.*

n L. *& hoc patricidio ſe inquin.*

&

& hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt,
quod tam longe retro reſpicere non poſſunt:
7 nec eos, à quibus vita hominum inſtructa
primò ſit, fuiſſe Philoſophos arbitrantur. †
Quam rem antiquiſſimam cum videamus, no-
men tamen eſſe confitemur recens. Nam ſa-
pientiam quidem ipſam quis negare poteſt nõ
modò rē eſſe antiquam, verum etiam nomine?
6 o quæ diuinarum, humanarumque rerum,
tum initiorum, cauſarumque, tum cuiuſque
rei cognitione hoc pulcherrimum nomen
apud antiquos aſſequebatur. Itaque & illos
ſeptem, qui à Græcis σοφοὶ, ſapientes à no-
ſtris & habebantur, & nominabantur, &
multis antè ſeculis Lycurgum, cuius tempo-
poribus Homerus etiam fuiſſe ante hanc vr-
bem conditam traditur, etiam heroicis æta-
8 tibus Vlyſſem, & Neſtorē accepimus & fuiſſe
& habitos eſſe ſapienteis. † Nec vero Athlas
ſuſtinere cælũ; nec Prometheus affixus Cau-
caſo: nec ſtellatus Cepheus cum vxore, gene-
ro, filia traderetur, niſi cæleſtium diuina co-
gnitio nomen eorum ad errorem fabulæ tradu
xiſſet. A quibus ducti deinceps omnes, qui
in rerum contemplatione ſtudia ponebant, ſa-
pientes & habebantur, & nominabantur: id-
que eorum nomen vſque ad Pythagoræ mana
uit ætatem, quem, vt ſcribit auditor Platonis
Ponticus † Heraclides, vir doctus in primis
Phliuntem ferunt veniſſe, eumq. cum Leonte
Principe Phliaſiorum, doctè, & copioſè diſ-
ſeruiſſe quædam, cuius ingenium, & eloquen-

o L. *quæ cum diuinarũ, humanarumque uerũ, tũ initiorum, cauſarumque cuiuſque.*

† Vide Laert. in Heraclide. lib. 5.

tiam

tiam cum admiratus eſſet Leon, quæſiuiſſe ex
eo,qua maximè arte confideret. at illum artẽ
quidem ſe ſcire nullam,ſed eſſePhiloſophum.
admiratum Leontem nouitatem nominis,quæ-
ſiſſe quinam eſſent Philoſophi, & quid inter-
eſſet.† Pythagorã autẽ reſpondiſſe, ſimilem 9
ſibi videri vitam hominum,& mercatum eum
qui haberetur maximo ludorum apparatu to-
tius Græciæ celebritate.nam vt illic alij cor-
poribus exercitatis gloriam, & nobilitatẽ co-
ronæ peterent:alij emendi, aut vendẽdi quæ-
ſtu,& lucro ducerẽtur : eſſet autem quoddam
genus eorum,idq. vel maxime ingenuum,qui
nec plauſum,nec lucrum quærerent, ſed viſen
di cauſa venirent ſtudioſeq. perſpicerẽt,quid
ageretur,& quo modo : 8 item nos *q* quaſi in
mercatus quadã celebritate ex vrbe aliqua,
ſic in hãc vitã ex alia vita,&natura profectos:
alios gloriæ ſeruire,alios pecuniæ: raros eſſe
quoſdam, qui,ceteris omnibus pro nihilo ha-
bitis, rerũ naturam ſtudioſe intuerentur : hos
ſe appellare ſapientiæ ſtudioſos, id eſt enim
Philoſophos : & vt illic liberaliſſimũ eſſet,ſpe
ctare,nihil ſibi acquirentem, ſic in vita longe
omnibus ſtudijs contemplationem rerũ cogni
tionemq; præſtare.† Nec vero Pythagoras no- 10
minis ſolùm inuentor,ſed rerum etiam ipſarũ
amplificator fuit. Qui cum poſt hunc Phliaſiũ
ſermonem in Italiam veniſſet, exornauit eam
Græciam,quæ magna dicta eſt,& priuatim, &
publicè præſtantiſſimis & inſtitutis,& artibus.
Cuius dè diſciplina aliud tempus fuerit for-

q L. quaſi in mercatus quandam celebritatem ex &c. al quaſi in mercatũ.

taſſe

taſſe dicendi . Sed ab antiqua Philoſophia vſ-
que ad Socratem , qui Archelaum,Anaxago-
ræ diſcipulum , audierat , numeri , motuſque
tractabantur , & vnde omnia orirentur ,
quòve recederent : ſtudioſeque ab his ſide-
rum magnitudines , interualla , curſus inqui
rebantur, & cuncta cæleſtia . Socrates autem
primus Philoſophiam deuocauit è cœlo , &
in vrbibus collocauit , & in domos etiam
introduxit , & coegit de vita, & moribus, re-
11 buſque bonis, & malis quærere.† Cuius mul-
tiplex ratio diſputandi,rerumque varietas , &
ingenij magnitudo , Platonis memoria , &
literis conſecrata,plura genera effecit diſſen-
tientium Philoſophorum . E quibus nos id po-
tiſſimum *r* conſectati ſumus , quo Socratem *r quidam*
vſum arbitramur , vt noſtram ipſi ſententiam *v. c. con-*
tegeremus, errore alios leuaremus,& in om- *ſecuti ſu-*
ni diſputatione , quid eſſet ſimillimum veri , *mus.*
quæreremus . Quem morem cum Carneades
acutiſſimè, copioſiſſimeq. tenuiſſet, fecimus ,
& alias ſæpe, & nuper in Tuſculano, vt ad eã
conſuetudinem diſputaremus . Et quatridui
quidem ſermonem ſuperioribus ad te perſcri-
ptum libris miſimus : quincto autem die,cum
eodem in loco conſediſſemus , ſic eſt propoſi-
12 tum , de quo diſputaremus . † A.Non mihi vi
detur ad beatè viuendum ſatis poſſe *s* virtutẽ. *ſ fort. vir*
M. At Hercule Bruto meo videtur : cuius ego *tus.*
iudicium, pace tua dixerim , longe antepono
tuo. A. Non dubito. Nec id nunc agitur, tu il-
lum quantum ames: ſed hoc,quod mihi dixi vi

deri, quale ſit: de quo à te diſputari volo. M. Nẽpe negas ad beatè viuendum ſatis poſſe virtutem? A. Prorſus nego. M. Quid? ad rectè, honeſtè, laudabiliter, poſtremo ad bene viuendũ ſatiſne eſt præſidij in virtute? A. Certè ſatis. M. Potes igitur, aut qui male viuat, non eum miſerum dicere, aut quem bene fateare, eum negare beatè viuere? A. Quidni poſſim: nam etiam in tormentis rectè, honeſtè, laudabiliter, & ob eam rem bene viui poteſt, dummodo intelligas, quid nunc dicam bene. dico enim, conſtanter, grauiter, ſapienter, fortiter. Hæc etiam in equuleum conijciuntur, quo vita nõ adſpirat beata. † M. Quid igitur? ſolane bea 13
ta vita, quæſo, relinquitur extra oſtium, limenque carceris, cùm conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæque virtutes rapiantur ad tortorem, nullumque recuſent, nec ſupplicium, nec dolorem? A. Tu, ſi quid es facturus, noua aliqua conquiras oportet, *t* Iſta me minime mouent, non ſolum quia peruulgata sũt, ſed multo magis, quia, tanquam leuia quædam vina nihil valent in aqua, ſic Stoicorum iſta magis guſtata, quam potata delectant. Velut iſte chorus virtutum, *x* in equuleum impoſitus, imagines conſtituit ante oculos cum ampliſſima dignitate, vt ad eas curſim prẽcurra, nec ea sbeata vita à ſe deſertas paſſura videatur. cum autem animum ab iſta pictura, imaginibuſque virtutum, ad rem, veritatemque traduxeris, hoc nudum relinquitur, poſſitne quis 14
beatus eſſe quamdiu torqueatur. † Quamobrẽ

t q. v. c. *Iſta minimum me mouent.* *u* al *pota* *x* q. v. c. *in eculeũ*

hoc

hoc nũc quæramus. virtutes autem noli vereri ne expoſtulent, & querantur ſe à beata vita *y* eſſe relictas. ſi enim nulla virtus prudẽtia vacat, prudentia ipſa hoc videt, non omneis bonos eſſe etiam beatos: multaque *z* M. Attilio, Q. Cæpione, M. Aquillio recordatur: beatamque vitam, 10 *b* ſi imaginibus potius vti, quam rebus ipſis placet conantem ire in equuleum retinet ipſa prudentia, negatque ei cũ dolore, & cruciatu quidquam eſſe commune. M. Facilè patior, te iſto modo agere: etſi iniquum eſt præſcribere mihi te, quemadmodum à me *c*

15 diſputari velis. † Sed quæro vtrum aliquid actum ſuperioribus diebus, an nihil arbitremur. A. Actum verò, & aliquantum quidem. M. Atqui ſi ita eſt, profligata iam hæc, & pænè ad exitum adducta quæſtio eſt. A. Quo tandem modo? M. Quia motus turbulenti, iactationeſque animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ, rationem omnem repellentes, vitæ beatæ nullam partem reliquerunt. quis enim poteſt, mortem aut dolorem metuens, quorum alterum ſæpè adeſt, alterum ſemper impẽdet, eſſe non miſer? quid ſi idem (quod plerumque fit) paupertatem, ignominiam, infamiam timet, ſi debilitatẽ, cæcitatem: ſi denique, quæ non ſingulis hominibus, ſed potentibus populis ſæpe contingit, ſeruitutem, poteſt ea timens eſſe

16 quiſquã beatus? † Quid, qui non modo ea futura timet, verum etiam fert, ſuſtinetque præſentia? adde eodem *d* exſilia, luctus, orbitates. Qui rebus his fractus ægritudine *e* eliditur

y for. relictas eſſe.
z L. M'Atilio,
a L. M'Aquillio,
b L. niſi imaginibus &c.
c al. dedicta.
d L. exſilia,
e al. debilitatur.

tur,poteſt tandem eſſe non miſerrimus? quid
verò illũ,quẽ libidinibus inflammatũ,& furẽ-
tẽ videmus,oĩa rabide appetentẽ cũ inexplebi-
li cupiditate,quoq. affluentius voluptates vn
diq. hauriat,eo grauius, ardentiuſq. ſitientẽ,
nonne rectè miſerrimum dixeris? quid elatus
ille leuitate,inaniq. lætitia & exultãs,& teme
re geſtiens,nõne tãto miſerior, quãto ſibi vi-
detur beatior? ergo,vt hi miſeri,ſic contrà il-
li beati,quos nulli metus terrent,nullæ ægri-
tudines exedunt,nullę libidines incitant,nul-
læ futiles lætitiæ,exultanteis languidis lique
faciunt voluptatibus. Vt maris igitur tranquil
litas intelligitur,nulla ne minima quidem au
ra fluctus commouente: ſic animi quietus, &
placatus ſtatus cernitur,cũ perturbatio nulla
eſt, qua moueri queat. † Quòd ſi eſt,qui vim 17
fortunæ,qui omnia humana quæcumq. accide
re poſſunt, tolerabilia ducat, ex quo nec ti-
mor eũ,nec angor attingat: idemq;,ſi nihil cõ
cupiſcat, nulla efferatur animi inani volupta
te,quid eſt,cur is non beatus ſit? & ſi hæc vir-
tute efficiuntur,quid eſt,cur virtus ipſa per ſe
non efficiat beatos? A. Atqui 11 alterum ſ dici
non poteſt, qui nihil metuant,nihil angantur,
nihil concupiſcant,nulla impotenti lætitia ef
ferantur,beati ſint: itaque id tibi concedo: al-
terum autem iam integrum non eſt. ſuperiori-
bus enim diſputationibus effectum eſt vaca-
re omni animi perturbatione ſapientem.
M. Nimirum igitur confecta res eſt. videtur
enim ad exitum veniſſe quæſtio. A. Propemo-
dum

ſ fort. *non dici nõ poteſt*, al. *negari non poteſt*

18 dum id quidem † M. Veruntamen Mathemati corum iſte mos eſt non Philoſophorum. Nam Geometræ cum aliquid docere volunt, ſiquid ad eam rem pertinet eorum, quæ ante docuerunt, id ſumunt pro conceſſo, & probato: illud modo explicant, de quo antè nihil ſcriptum eſt. Philoſophi quamcumque rem habent in manibus, in eam, quæ conueniunt, congerunt omnia: etſi alio loco diſputata ſũt. Quod ni ita eſſet, cur Stoicus, ſi eſſet quæſitum, ſatiſne ad beatè viuendum virtus poſſet, multa diceret? cui ſatis eſſet, reſpondere, ſe antè docuiſſe, nihil bonum eſſe, niſi quod honeſtum eſſet: hoc probato, conſequens eſſe, beatam vitam virtute eſſe contentam: & quo modo hoc ſit conſequens illi, ſic illud huic: vt, ſi beata vita virtute g contenta ſit: niſi ho- *g v.c. contempta ſit mendoſè.*
19 neſtum quod ſit, nihil aliud ſit bonum. † Sed tamen non agunt ſic. Nam & de honeſto, & de ſummo bono ſeparatim libri ſunt: & cum ex eo efficiatur, ſatis magnam in virtute ad beatè viuendum eſſe vim, nihilominus hoc agunt ſeparatim. proprijs enim, & ſuis argumentis, & admonitionibus tractanda quæque res eſt, tanta præſertim. caue enim putes, vllam in philoſophia vocem emiſſam clariorem, vllumve eſſe Philoſophiæ promiſſum vberius, aut maius. Nam quid profitetur? o dij boni? *h* perfecturam ſe, qui legibus ſuis paruiſſet, vt eſſet contra fortunam ſemper armatus: vt omnia præſidia haberet in ſe bene, beatoque viuendi: vt eſſet ſemper denique beatus. *h q.v.c. effecturam ſe ei, qui legib.*

† Sed videro, quid efficiat. Tantiſper hoc ipſũ 20
magni æſtimo quod pollicetur. Nam Xerxes
k L. omnibus muneribus doniſque fer quidem refertus k omnibus præmijs, doniſque
fortunę: non equitatu, non pedeſtribus co-
pij, non nauium multitudine, non infinito
pondere auri contentus, præmium propoſuit,
qui inueniſſet nouam voluptatem. Qua ipſe
inuenta, non fuit contentus: neque enim vm-
quam finē inueniet libido. Nos vellem præmio
elicere poſſemus, qui nobis aliquid attuliſſat 21
l q. v. c. paulum. quo hoc firmiùs crederemus. † A. Vellem id
quidem: ſed habeo l paululum, quod requi-
ram. ego enim aſſentior, eorum, quæ proſuiſti,
alteri conſequens eſſe, vt, quemadmodum, ſi
quod honeſtum ſit, id ſolum ſit bonum, ſe-
quatur beatam vitam virtute confici: ſic, ſi vi-
ta beata in virtute ſit, nihil eſſe niſi virtutem
m al. auctore Ariſto, & Ant. bonum. Sed Brutus tuus m auctore Ariſtone, &
Antiocho non ſentit hoc. putat enim, etiam ſi
ſit bonum aliquod præter virtutem. M. Quid
igitur? contra Brutumne me dicturum puras?
A. Tu vero, vt videtur. nam præfinire non eſt
meum. M. Quid cuique igitur conſentaneum 22
n L. & cũ Ariſtonu per. ſit, alio loco. † Nam iſta mihi & cum Antiocho
ſæpe, 12 n & cum Ariſtone nuper cum Athenis
imperator apud eum o diuerſarer, diſſenſio
o L. deuerſarer. fuit. mihi enim non videbatur quiſquam eſſe
beatus poſſe cum in malis eſſet: in malis autẽ
ſapientem eſſe poſſe, ſi eſſent vlla corporis,
aut fortunæ mala: Dicebãtur hæc, quæ ſcripſit
etiam Antiochus locis pluribus: virtutẽ ipſam
per ſe beatam vitam efficere poſſe neque ta-
men beatiſſimam: deinde ex maiore parte ple-

eaſque res nominari etiam ſi qua pars abeſſet
vt vireis, vt valetudinem, vt diuitias, vt ho- *p V.C. va*
norem, vt gloriam: quæ genere, non numero *litudinē.*
cernerentur: item beatam vitam etiamſi ex
aliqua parte claudicaret, tamen ex multo ma
iore parte obtinere nomen ſuum. † Hæc nunc
23 enucleare non ita neceſſe eſt: quamquā non
conſtantiſſime dici mihi videntur. Nam & qui
beatus eſt, non intelligo, quid requirat, vt ſit
beatior (ſi eſt enim quod deſit, ne beatus qui-
dem eſt) &, quod *r* ex maiori parte vnamquam *r L. ex ma*
que rem appellari, ſpectarique dicunt, eſt vbi *iore parte*
id iſto modo valeat. cùm verò tria genera ma-
lorum eſſe dicant: qui duorum generum ma-
lis omnibus vrgeatur, vt omnia aduerſa ſint
in fortuna omnibus oppreſſum corpus & con-
fectum doloribus, huic paululumne ad bea-
tam vitam deeſſe dicemus, non modo ad bea-
tiſſimam? † Hoc illud eſt, quod Theophraſtus
24 ſuſtinere non potuit. Nam cùm ſtatuiſſet, ver-
bera, tormenta, cruciatus, patriæ euerſiones, *ſ* *ſ L. exſu.*
exſilia, orbitates magnam vim habere ad ma *lia,*
lè, miſereque viuendum, non eſt auſus ela-
tè, & ample loqui, cum humiliter, demiſſeque
ſentiret. Quàm benè, non quæritur: conſtanter
quidem certè. Itaque mihi placerè non ſolet
conſequentia reprehendere, cum prima con-
ceſſeris. Hic autem, elegantiſſimus omnium
Philoſophorum, & erudítiſſimus, non magno-
pere reprehenditur, cùm tria genera dicit bo
norum, vexatur autem ab omnibus primum
in eo libro, quem ſcripſit de vita beata, in quo

multa diſputat, quamobrem is, qui torqueatur qui crucietur, beatus eſſe non poſſit: in eo etiam putatur dicere, in rotam, beatam vitam *t* non adſcendere. Nuſquam id quidē dicit omnino, ſed, quæ dicit, idem valent. † Poſſum igi- 25
tur, cui conceſſerim, in malis eſſe dolores corporis: in malis, fortunæ naufragia, huic *u* ſuccenſere dicenti, non omneis bonos eſſe beatos, cùm in omneis bonos ea, quę ille in malis numerat, cadere poſſint? vexatur idem Theophraſtus & libris, & ſcholis omnium Philoſophorū, quòd in Calliſthene ſuo laudarit illam ſententiam,

t q. v. c. *non ſcandare.*

u q. v. c. *ſuſcenſere.*

,, x *Vitam regit fortuna, non ſapientia.*

Negant, ab vllo Philoſopho quidquam dictum eſſe languidiùs. rectè id quidem: ſed nihil intelligo dici potuiſſe conſtantius. Si enim tot ſunt in corpore bona, tot extra corpus, in caſu, atque fortuna: nònne conſentaneum eſt, plus fortunam, quæ domina rerum ſit, & externarum, & ad corpus pertinentium, quàm conſilium, valere? † an malumus Epicurum 26
imitari? qui multa præclarè ſæpè dicit, quam enim ſibi conſtanter, conuenienterque dicat, non laborat. Laudat tenuem victum, Philoſophi id quidem: ſed ſi Socrates, aut Antiſthenes diceret, non is, qui finem bonorum voluptatē eſſe dixerit. Negat, quemquam iucundè poſſe viuere, niſi idem honeſtè, ſapienter, iuſtèque viuat. Nihil grauius, nihil Philoſophia digni⁹: niſi idem hoc ipſum, honeſtè, ſapienter, iuſte ad voluptatem referret. Quid meliùs, quā for-

tu-

tunam exiguam interuenire ſapienti? ſed hoc iſne dicit, qui cùm dolorem non modo maximum malum, ſed ſolum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi poſſit doloribus a-
27 cerrimis, tum cùm maxime contra fortunam glorietur? † quod idem melioribus etiã verbis *x* Metrodorus. *y* Occupaui, inquit, te fortuna, atque cepi: omneiſque aditus tuos intercluſi, vt ad me aſpirare non poſſes. Præclare, ſi Ariſto Chius, aut ſi Stoicus Zeno diceret, qui, niſi quod turpe eſſet, nihil malum duceret. Tu verò, Metrodore, qui omne bonum in viſceribus, medulliſque condideris, & definieris, ſummum bonum firma corporis, affectione, 10 exploratáque *z* ſpe contineri, fortunæ aditus interclusiſti? quo modo? iſto enim bono iam exſpoliari potes. Atque his capiuntur imperiti:
28 & propter huiuſmodi ſententias, iſtorum hominum eſt multitudo. † *a* Acutè diſputantis illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. Velut in ea ipſa ſententia, quã in hac diſputatione ſuſcepimus, omneis bonos ſemper beatos volumus eſſe. *b* Quos dicam bonos, perſpicuum eſt. omnibus enim virtutibus inſtructos, & ornatos, tum ſapienteis, tum viros bonos dicimus. Videamus qui dicendi ſint beati. equidem hos exiſtimo,
29 qui ſint in bonis, nullo adiuncto malo. † Nec vlla alia huic verbo, cum beatum dicimus, ſubiecta notio eſt, niſi, ſecretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio. Hanc aſſequi virtus, ſi quidquam præter ipſam boni eſt, non

† vide Lae. lib. 10. in Epicuro.

z fort. *ei' ſpe. cont,*

a v. c. *Acutè autẽ diſputantis illud eſt.*

b q. v. c. *Quid dicam bonos viros, &c* non pl.

non poteſt. aderit enim malorum, ſi mala illa
c dicimus, turba quædam, paupertas, ignobili-
tas, humilitas, ſolitudo, d amiſſio ſuorum, gra
ues dolores corporis, perdita e valetudo, de-
bilitas, cæcitas, interitus patriæ, exſilium,
ſeruitus denique. In his tot, & tantis, 14 f at
que etiam quæ plura poſſunt accidere, poteſt
eſſe ſapiens. nam hæc caſus importat, qui in-
ſapientem poteſt incurrere. at ea ſi mala ſunt
quis poteſt præſtare, ſapientem ſemper beatũ
fore, cũm vel in omnibus his vno tempore
eſſe poſſit? † non igitur facilè concedo, neque 30
Bruto meo neque communibus magiſtris, ne-
que veteribus illis Ariſtoteli, Speuſippo, Xeno
crati, Polemoni, vt cum ea, quæ ſupra e-
numeraui, in malis numerent, ijdem dicant
ſemper beatum eſſe ſapientem. quos ſi titulus
hic delectat inſignis, pulcher, Pythagora,
Socrate, & Platone digniſſimus, inducant ani-
mum illa, quorum ſplendore capiantur, vi-
reis, g valetudinem, pulchritudinem, diuitias,
honores, opes contemnere, eaque, quæ his
contraria ſint, pro nihilo ducere. Tum pote-
runt clariſſima voce profiteri, ſe neque fortu-
næ impetu, h nec multitudinis opinione, i nec
dolore, neque paupertate terreri, omniaque
ſibi in ſeſe eſſe poſita, neque eſſe quidquam
extra ſuam poteſtatem, quod ducant in bonis.
† Neque hunc & hæc loqui, quæ ſunt magni 31
cuiuſdam, & alti viri, & eadem, quæ vulgus, in
malis, & bonis numerare, concedi vllo modo
poteſt: qua gloria commotus Epicurus exori-
tur.

c o. v. c. *ducimus*, & ita L.
d q v. c. *amiſſio carorum.*
e v. c. *valitudo.*
f L. *adque etiam plura poſſunt accedere.*
g v. c. *valitudenẽ.*
h al. *neq; mult.*
i al. *neq; dol.*

tur. Cui etiam, ſi dijs placet, videtur ſemper ſapiens beatus. Hic dignitate huius ſententiæ capitur, ſed nunquam id diceret, ſi ipſe ſe audiret. quid eſt enim, quod minus conueniat, quàm vt is, qui vel ſummum, vel ſolum malū dolorem eſſe dicat, idem cenſeat, Quàm hoc ſuaue eſt, tum cūm, dolore crucietur, dicturum eſſe ſapientem? Non igitur ex ſingulis vocib⁹ Philoſophi ſpectādi ſunt, ſed ex perpetuitate, atque conſtantia.

32 † A. Adducis me, vt tibi aſſentiar. Sed tua quoque vide ne deſideretur conſtantia. M. Quonam modò? A. Quia legi tuū nuper quartum de finibus. In eo mihi videbare, contra Catonem differens, hoc velle oſtendere, quod mihi quidem probatur, inter Zenonem, & Peripateticos nihil præter verborū nouitatem intereſſe. Quod ſi ita eſt, quid eſt cauſæ, quin, ſi Zenonis rationi conſentaneum ſit, ſatis magnam vim in virtute eſſe ad beatè viuendum, liceat idem Peripateticis dicere? rem enim opinor ſpectari oportere, non verba.

33 † M. Tu quidem tabellis obſignatis agis mecum: & teſtificaris, quid dixerim aliquando, aut ſcripſerim. Cum alijs iſto modo, qui legibus impoſitis diſputant. Nos in diem viuimus: k quodcumque noſtros animos probabilitate percuſſit, id dicimus. Itaquè ſoli ſumus liberi. veruntamen, quoniam de conſtantia paulo antè diximus, non ego hoc loco id quærendum puto, verumne ſit quod Zenoni placuerit, quodque eius auditori Ariſtoni, bonum eſſe ſolum, quod honeſtum eſſet: ſed, ſi ita

k ſic o. v. c. *alias tamē, quodque noſtros.*

eſſet, *l* tum vt hoc totum, beatè viuere, in vna
virtute poneret. † Quare demus hoc ſane
Bruto, vt ſit beatus ſemper ſapiens. quàm ſibi 34
conueniat, ipſe viderit. Gloria quidem hu-
ius ſententiæ quis eſt illo viro dignior? nos ta-
men teneamus, vt ſit idem beatiſſimus: *m* etſi
Zeno Cittieus, 15 *n* aduena quidem, & ignobi-
lis, verborum opifex, inſinuaſſe ſe in antiquam
Philoſophiam videtur. Huius ſententiæ gra-
uitas à Platonis auctoritate repetatur: apud
quem ſæpe hæc oratio vſurpata eſt, vt nihil
præter virtutem diceretur bonum: † velut in 35
Gorgia Socrates, cùm eſſet ex eo quæſitum,
Archelaum Perdiccæ filium, qui tum fortuna-
tiſſimus haberetur, nonne beatum putaret?
Haud ſcio, inquit, *o* nunquam enim cum eo
locutus ſum. Ain tu? an tu aliter id ſcire non
potes? nullo modo. Tu igitur ne de Perſarum
quidem rege magno potes dicere, beatuſne
ſit? an ego poſſum, cum ignorem, quàm ſit bo-
nus? Quid? tu in eo ſitam vitam beatam putas?
Ita prorſus exiſtimo, bonos, beatos: improbos,
miſeros. miſer ergo Archelaus? certe, ſi iniu-
ſtus. Videturne omnem hic beatam vitam in
vna virtute ponere? † Quid verò in epitaphio? 36
quo modo idem? *p Nam cum viro, inquit, ex ſe
ipſo apta ſunt omnia, quæ ad beate viuendumq fe-
runt, nec ſuſpenſa aliorum aut bono caſu, aut contra
rio pendere ex alterius euentis, & errare coguntur,
huic optima viuendi ratio comparata eſt. Hic eſt
ille moderatus, hic fortis, hic ſapiens, hic, & naſcen-
tibus, & cadentibus cum reliquis commodis, tum
maxi-*

l fort, *tũ vtrũ hoc totum.*
m fort. *et ſi Zeno Citticus adue na quidã & ignobi l. verb. opif. inſ. ſe in antiq. Phil. videtur huius ſententiæ &c.*
p *n. v. c. conferunt*

maxime liberis, parebit, & obediet pręcepto illi veteri

,, r *Neque enim lætabitur vnquam, neque mærebit nimis.*

,, *Quod ſemper in ſeipſo omnem ſpem reponet ſui.*

Ex hoc igitur Platonis quaſi quodam ſancto,
37 auguſtoque fonte noſtra omnis manabit oratio. † vnde igitur rectiùs ordiri poſſumus, quam à communi parente natura? quæ quidquid genuit, non modo animal, ſed etiam quod ita eſſet ortum è terra, vt ſtirpibus ſuis niteretur, in ſuo quodque genere perfectum eſſe voluit. Itaque & arbores, & vites, & ea, quæ ſunt humiliora, neque ſe tollere à terra altiùs poſſunt: alia ſempervirent: alia hieme nudata, verno tempore tepefacta frondeſcunt: neque eſt vllum, quod non ita vigeat interiore quodam motu, ſ & ſuis quoque ſeminibus incluſis, vt aut flores, aut fruges fundat, aut baccas, omniaque in omnibus, quantum in ipſis ſit,
38 nulla vi impediente, perfecta ſint. † Facilius verò etiam in beſtijs, quod his ſenſus a natura eſt datus, vis ipſius naturæ perſpici poteſt. * Namque alias beſtias nanteis, aquarum incolas eſſe voluit: alias, volucreis, cælo frui libero; ſerpenteis quaſdam: quaſdam eſſe gradienteis. earum ipſarũ partim ſoliuagas, partim congregatas: immaneis alias, quaſdam autem cicures: nonnullas abditas, terraq; tectas. atque earũ quæque ſuum tenens munus, cùm in diſparis animantis vitam tranſire nõ poſſit, manet in lege naturæ. & vt beſtijs aliud alij præci-

ſL *et ſuis in quoque ſeminib. incluſis &* ita o. v. c.

* vide Ariſtotel in politicis.

præcipui à natura datum eſt, quod ſuum quæque retinet, nec diſcedit ab eo: ſic homini multo quiddam præſtantius: etſi præſtantia debent ea dici, quæ habent aliquam comparationem. Humanus autem animus, decerptus ex mente diuina cum alio nullo niſi cum ipſo Deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt. † 39
Hic igitur, ſi eſt excultus, & ſi eius acies ita curata eſt, vt ne cęcetur erroribus: fit perfecta mens, id eſt, abſoluta ratio: quæ eſt idẽ, quod virtus. Et, ſi omne beatum eſt, cui nihil deeſt, & quod in ſuo genere expletum, atque cumulatum eſt, idque virtutis eſt proprium: certe omnes virtutis compotes, beati ſunt. Et hoc quidem mihi cum Bruto conuenit, item cum Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone. Sed mihi videntur etiam beatiſſimi quid enim deeſt ad beate viuendum ei, qui confidit ſuis bonis? aut, qui diffidit, beatus eſſe qui poteſt? 40
† At diffidat neceſſe eſt, qui bona diuidit *t* tripartito. Qui enim poterit aut corporis firmitate, aut fortunæ ſtabilitate confidere? atqui, niſi ſtabili, & fixo permanente bono, beatus eſſe nemo poteſt. *16 x* Quid igitur eiuſmodi iſtorum eſt? vt mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur: qui glorianti cuidam mercatori, quòd multas naueis in omnẽ oram maritimam dimiſiſſet. Non ſane optabilis *z* iſta quidem eſt, inquit, rudẽtibus apta fortunata. An dubium eſt, quin nihil ſit habendum in eo genere, 17 *a* quod vita beata complectitur ſi id poſſit amitti? nihil enim inueteraſcere, ni-

hil

t q. v. c. tripertito
u fort. firmitati aut fortunæ ſtabilitatis conf.
x q. v. c. Quid ergo eiuſmodi. &c.
z v. c. quidem iſta, inquit,
a o. v. c. quo vita beata cõplectitur.

hil extingui, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata conſiſtit. nam qui timebit, ne quid ex his deperdat, beatus eſſe non poterit.
41 †volumus enim, eum, qui beatus ſit, tutũ eſſe, inexpugnabilem, ſæptum, atque munitum, non vt paruo metu præditus ſit, ſed vt nullo. Vt enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, ſed qui nihil nocet: ſic *b* ſine metu is habendus eſt, non qui parum metuit, *c* ſed qui omnino metu vacat. quæ eſt enim alia fortitudo niſi animi affectio cum in adeundo periculo, & in labore, ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? Atque hæc certè non ita ſe habent, niſi omne bonum in una honeſtate conſiſteret.
42 † Qui autẽ illã maxime optatam, & expetitam ſecuritatem (ſecuritatem autem nunc appello, *d* vacuitatem ægritudinis, in qua vita beata poſita eſt) habere quiſquam poteſt, cui aut adſit, aut adeſſe poſſit multitudo malorũ? qui autẽ poterit eſſe celſius & erectus, & ea, quæ homini accidere poſſunt omnia parua ducẽs, qualẽ ſapientẽ eſſe volumus, *e* niſi omnia ſibi in ſe poſita eſſe cenſebit? an Lacedæmonij Philippo minitanti per literas ſe omnia, quæ conarentur, prohibiturum, quæſiuerunt, num ſe eſſet etiam mori prohibiturus: vir is, quem quærimus, non multo faciliùs tali animo reperietur, quàm ciuitas vniuerſa? quid ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adiuncta, quæ ſit moderatrix omnium commotionum? quid poteſt ad beatè viuendum deeſſe ei, quem fortitudo ab ægritudine, & à me-

b ἄφοβος
c for. *ſed qui omnino metu vacat.*
d ἀλυπίαν.
e V.c. *niſi omnia in ſe poſita cenſebit.*

metu vindicet: temperantia tum à libidine, auocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat? Hæc efficere virtutem oſtenderem, niſi ſuperioribus diebus eſſent explicata. † Atqui 43
cùm perturbationes animi, miſeriam: ſedationes autem vitam efficiant beatam: duplexque ratio perturbationis ſit, quòd ægritudo, & metus, in malis opinatis: in bonorum autem errore, lætitia geſtiens, libidoque verſentur: cùm hæc omnia cum conſilio, & ratione pugnent: his tu tam grauibus cogitationibus, tamque ipſis inter ſe diſſentientibus, atque, diſtractis, quem vacuum, ſolutum, liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? atqui ſapiens ſemper ita affectus eſt. ſemper igitur ſapiens beatus eſt. † atque etiam omne bonū 44
lætabile eſt: quod autem lætabile, id prædicandū, & præ ſe ferendum: quod tale autem, id etiam glorioſum: ſi verò glorioſum, certè laudabile. quod autem laudabile, profectò etiam honeſtum: quod bonum igitur id honeſtum.

f q. v. c. dicant. At quæ iſti bona numerant, ne ipſi quidem honeſta *f* dicunt. ſolum igitur bonum, quod
g q. v. c. honeſtate vnā vitā continere beatam. honeſtum ex quo efficitur, *g* honeſtate vna vitam contineri beatam. Non ſunt igitur ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet eſſe miſerrimum † 18 An dubitas, 45
quin præſtans *h* valetudine, viribus, forma, non placaccerrimis, integerrimiſque ſenſibus, adde
h v. c. valetudine. etiam, ſi libet, pernicitatē, & velocitatem, da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam: ſi fuerit is, qui hæc habet, iniuſtus, intēperans, timi-

timidus, hebeti ingenio, atque nullo: dubitabiſne enim miſerum dicere? qualia igitur iſta bona ſunt, quæ qui habeat, miſerrimus eſſe poſſit? videamus, ne, vt aceruus ex ſui generis granis, ſic beata vita ex ſui ſimilibus partibus effici debeat. Quod ſi ita eſt: ex bonis, quæ ſola honeſta ſunt, efficiendum eſt beatum. ea miſta ex diſſimilibus ſi erunt: honeſtū ex his effici nihil poterit: quo detracto, quid poterit beatum intelligi? etenim quidquid eſt, quod beatum ſit, id expetēdum eſt: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbaris, id gratum, acceptumque habendum. ergo etiā dignitas ei tribuenda eſt. quòd ſi ita eſt, laudabile ſit neceſſe eſt. bonum igitur omne laudabile. ex quo efficitur, vt, quod

46 ſit honeſtum, id ſit ſolum bonum. † Quod ni ita tenebimus, multa erunt, quæ nobis bona dicenda ſint. Omitto diuitias: quas, cum quiuis quamuis indignus, habere poſſit, in bonis non numero. quod enim eſt bonum, id non quiuis habere poteſt. Omitto nobilitatem, famàmque popularem, ſtultorum, improborumque conſenſu excitatam, Hæc quæ ſunt minima, tamen bona dicantur neceſſe eſt: candiduli dentes, venuſti oculi, color ſuauis, & ea, quæ Euryclia laudat Vlyſſi pedes abluens * lenitudo orationis, mollitudo corporis, ea ſi bona i dicimus, quid erit in Philoſophi grauitate, quàm in vulgi opinione, ſtultorumque turba. quod dicatur aut grauius. aut grandius?

47 † At enim eadem Stoici * præcipua, vel producta dicunt, quæ bona iſti. Dicunt * illi quidem

* vide Nonium cap. I. in lenitud. 486.
i v. c. *dicemus.*
* προηγμένα

dem: ſed his vitam beatam compleri negant: hi autem ſine ijs eſſe nullum putant: aut, ſi ſit beatã, beatiſſimam certè negant. Nos autẽ volumus beatiſſimam: idque nobis Socratica illa concluſione confirmatur. Sic enim princeps ille Philoſophiæ diſſerebat. Qualis cuiuſque animi affectus eſſet, talem eſſe hominem: qualis autem ipſe homo eſſet talem eius eſſe orationem orationi autem facta ſimilia, factis vitam. Affectus autem animi in bono viro laudabilis, & vita igitur laudabilis, boni viri honeſta ergo quoniam laudabilis. ex quibus bonorum beatam vitam eſſe concluditur. † Etenim 48
proh deorum, atque hominum fidem, parumne cognitum eſt ſuperioribus noſtris diſputationibus, an delectationis, & otij conſumendi cauſa locuti ſumus, ſapientem ab omni concitatione animi, quam perturbationem voco, ſemper vacare? ſemper in animo eius eſſe placidiſſimam pacem? vir igitur temperatus, conſtans, ſine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate vlla, ſine libidine, nonne beatus? at ſemper ſapiens talis: ſemper igitur beatus. Iam vero qui poteſt vir bonus non ad id quod laudabile ſit, omnia referre, quæ agit, quæque ſentit? refert autem omnia ad beate viuendum. beata igitur vita laudabilis. nec quidquam ſine virtute laudabile. beata igitur vita virtute conſicitur. † Atque hoc ſic etiam concluditur Nec in miſera vita quidquam eſt prædicabile aut gloriandum. nec in ea, quæ nec miſera ſit, nec beata. Et eſt in aliqua vita p̄dicabile aliquid,

& gloriandum,ac præ ſe ferendum: vt Epami-
nomdas

» *Conſilijs noſtru laus eſt attonſa Laconum.*

vt Africanus,

» *A ſole exoriente,ſupra Mæoti paludes ,*

» *Nemo eſt,qui factis me* l *æquiparare queat.* l al. *æqui perare.*

50 † m Quòd ſi beata vita glorianda, & prædicã-
da,& præ ſe ferenda eſt, nihil eſt enim aliud,
quod qrædicandũ & præ ſe ferendũ ſit.Quibus
poſitis,intelligis quid ſequatur:& quidem,niſi
ea vita beata eſt,quæ eſt eadem honeſta : ſit
aliud neceſſe eſt melius vita beata.quod enim
erit honeſtum, certè fatebuntur eſſe melius:
ita erit beata vita melius aliquid , quo quid
poteſt dici peruerſius?quid? cum fateantur ſa-
tis magnam vim eſſe in vitijs ad miſeram vi-
tam,n nonne fatendum eſt,eandem vim in vir-
tute eſſe ad beatam vitam?contrariorum enim

m L. *Quod ſi eſt: ſola beata vita glorianda & præd.* &c.

n fort. *nõne fatendũ eis eſt.*

51 contraria ſunt conſequentia.† Quo loco quæ-
ro,quam vim habeat libra illa Critolai : qui
cùm in alteram lancem animi bona imponat,
in alteram corporis,& externa , tantum pro-
pendere illam boni lancem putet, vt terram,
& maria deprimat. Quid igitur aut hunc pro-
hibet, aut etiam Xenocratem illum , grauiſſi-
mum Philoſophorum exaggerantem tantope-
re virtutem,& extenuantem cetera , & abij-
cientem,in virtute non beatam modo vitam ,
ſed etiam beatiſſimam ponere ? quod quidem
niſi ſit, virtutum interitus conſequetur. †
nam in quem cadit ægritudo,in eundem metũ
cadere neceſſe eſt:eſt enim metus futuræ ægri-

tudinis ſollicita expectatio. In quem autē metus, in eundem formido, timiditas, pauor, ignauia. Ergo vt idē vincatur interdū neceſſe eſt, nec putet ad ſe præceptū illud *Atrei ꝑtinere,

** illud antiquū pertinere.*

„ *Proinde ita parent ſe in vita, vt vinci neſciant.*

Hic autem vincetur, vt dixi nec modò vincetur, ſed etiam ſeruiet. At nos virtutem ſemper liberam volumus, ſemper inuictam Quæ niſi ſunt, ſublata virtus eſt. † Atqui ſi in virtute 53
ſatis eſt præſidij ad bene viuendum, ſatis eſt etiam ad beate. ſatis eſt enim certè in virtute, vt fortiter viuamus. *q* ſi fortiter, etiam vt magno animo, & quidem vt nulla re vnquā terreamur, ſempèrque ſimus inuicti. Sequitur. vt nihil pœniteat, nihil deſit, nihil, obſtet. Ergo omnia profluenter, abſolutè, proſpere: igitur beatè Satis autem ad fortiter viuendum virtus poteſt, ſatis ergo etiam ad beatè. † Etenim vt ſtultitia, etſi adepta eſt quod cōcupiuit 54
nunquam ſe tamen ſatis conſecutam putat: ſic ſapientia ſemper eo contenta eſt, quod adeſt, neque eam vnquam ſui pœnitet. 19 Similem ne putas C. Lælij vnum conſulatum fuiſſe, & eum quidem cum repulſa? (*r* ſed cùm ſapiens & bonus vir, qualis ille fuit, ſuffragijs prætéritur, non populus à bono conſule potiùs, quā ille à vano populo repulſam fert) ſed tamen vtrùm malles, te * ſi poteſtas eſſet, ſemel, vt Lęlium, conſulem, an, vt Cinnam, quater? non dubito, tu quid reſponſurus ſis. † Itaque video 55
cui committam. Non quemuis hoc idem interrogarem. reſponderet enim alius fortaſſe, ſe

q L. ſi vt fortiter.

r L. etſi cū ſapiēs etc.

* vide victor. li. 12 Var. c. 10

non modo quatuor conſulatus vni antepouere ſed vnum diem Cinnæ multorum,& clarorum virorum totis ætatibus. Lælius ſi digito quem attigiſſet, pœnas dediſſet. at Cinna,collegæ ſui, ſ conſulis, Cn. Octauij,præcidi caput iuſſit,P.Craſſi,L. Cæſaris, nobiliſſimorum hominum:quorum virtus fuerat domi,militiæque cognita,M Antonij, omnium eloquentiſſimi, quos ego,audierim,C.Cæſaris,in quo mihi videtur fuiſſe t ſpecimen humanitatis,ſalis ſuauitatis, leporis. Beatuſne igitur, qui hos interfecit? mihi contra non ſolum eo videtur miſer, quod ea fecit, ſed etiam quòd ita ſe geſſit,vt ea facere ei liceret. Etſi peccare nemini licet. ſed ſermonis errore labimur: id enim licere dicimus, quod cuique conce-
56 ditur. † Vtrum tandem beatior C. Marius, tum, cum Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit, pænè altero Lælio, (nam hunc illi duco ſimillimum) an cum ciuili bello victor, iratus,neceſſarijs Catuli deprecantibus non ſemel reſpondit, ſed ſæpe, Moriatur? in quo beatior ille,qui huic nefariæ voci paruit,quàm is, qui tam ſceleratè imperauit. nam cùm accipere, quàm facere præſtat iniuriam:tum morti iam u ipſi aduentanti paululum procedere obuiam, quod fecit Catulus, quam, quod Marius, talis viri interitu ſex ſuos obruere conſulatus, & contaminare extremum tempus ætatis. † Duodequadraginta annos † tyrannus Syracuſanorum fuit Dionyſius, cum v. & xx. natus

ſ vox *conſulis*, fortaſſe delenda, vt foris pro ſecta.

t ἀλῖσμα

u prouocabulum *ipſi*, non cõparet in v.c. neque agnoſcit L.

u idem 3. de Nat. deorum.

annos dominatum occupaſſet. Qua pulchritudine vrbem, quibus autem opibus præditam, ſeruitute oppreſſam tenuit ciuitatem? Atqui de hoc homine a bonis auctoribus ſic ſcriptũ accepimus, ſummam fuiſſe eius in victu tẽperantiam, *x* in rebuſque gerendis virum acrem, & induſtrium. eundẽ tamẽ maleficum natura, & iniuſtum. Ex quo omnibus, bene veritatẽ intuentibus, videri neceſſe eſt miſerrimum. ea. n. ipſa, quæ concupierat, ne tũ quidem, cum oĩa ſe poſſe cenſebat, conſequebatur. † Qui cum eſſet bonis parentibus, atque honeſto loco natus (etſi id quidem alius alio modo tradit) abundaretq. & æqualium familiaritatibus, & conſuetudine propinquorũ: haberet etiã more Græciæ quoſdam adoleſcenteis amore coniunctos: credebat eorum nemini, ſed ijs, quos ex familijs locupletũ ſeruos delegerat, quibus nomen ſeruitutis ipſe detraxerat; & quibuſdã conuenis, & feris barbaris, corporis cuſtodiam committebat. Ita propter iniuſtã dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo ipſe ſe incluſerat. Quinetiam, ne tonſori collũ committeret, tondere filias ſuas docuit. Ita ſordido, ancillarique artificio regiæ virgines, vt tonſtriculæ, tondebant barbam, & capillum patris. Et tamen ab ijs ipſis, cum iam eſſent adultæ, ferrũ remouit, inſtituitq. vt candentibus iuglandium putaminibus barbã ſibi, & capillum adurerent. † Cumq. duas vxores haberet, Ariſtomachen, ciuem ſuam, Doridem autem Locrenſem, ſic noctũ ad eas ven-

x ſo:t. e rumque in reb. gen.

58 (beside "Qui cum")

59 (beside "Cumq. duas vxores")

citabat, vt omnia ſpecularetur, & perſcrutaretur ante. Et, cum foſſam latam cubiculari lecto circundediſſet, eiuſque foſſæ tranſitum ponticulo ligneo coniunxiſſet; eum ipſum, cũ fores cubiculi clauſerat, detorquebat. Idemque cum in communibus ſuggeſtis conſiſtere non auderet, concionari ex turri alta ſolebát.

60 † Atque is cum pila ludere vellet (ſtudiosè enim id factitabat) tunicamque poneret, adoleſcentulo quem amabat, tradidiſſe gladium dicitur. Hic cùm quidam familiaris iocans dixiſſet. Huic quidem certè vitam tuam committis: arriſiſſetque adoleſcens, vtrumque iuſſit interfici: alterum, quia viam demonſtrauiſſet interimendi ſui: alterum, quia id dictum riſu approbauiſſet. Atque eo facto ſic doluit, vt nihil grauius tulerit in vita; quem enim vehementer *e* amaret, occiderat. Sic diſtrahuntur in contrarias parteis impotentium cupiditates. Cum huic obſecutus ſis, illi eſt repugnan- e v. c. *amarat* & ita L.

61 dum. 20 † Quamquam hic quidem tyrannus ipſe indicauit, quàm eſſet beatus. Nam cùm quidam ex eius aſſenſatoribus Damocles, cõmemoraret in ſermone copias eius, opes, maieſtatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum: negaretq. vmquam beatiorem quemquam fuiſſe: Viſne igitur, inquit, ò Damocle quoniam hæc te vita delectat, ipſe eandem deguſtate, & fortunam experiri meam? cũ ſe ille cupere dixiſset, collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis

operibus picto: abacoſq. complureis ornauit
argento, auroque cælato. Tum ad menſam
eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere
eoſque ad nutũ illius intuenteis diligenter mi- 62
niſtrare. † Aderant vnguenta, coronæ: incen-
debantur odores: menſæ conquiſitiſſimis epu-
lis *h* extruebantur. Fortunatus ſibi Damocles
videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem
gladium è lacunari ſeta equina *i* appenſum,
demitti iuſſit, vt impenderet illius beati cerui-
cibus. Itaque nec pulchros illos *k* adminiſtra-
tores adſpiciebat, nec plenum artis argentum:
nec manum porrigebat in menſam: iam ipſæ
defluebant coronæ. denique exorauit tyran-
num, vt abire liceret, quod iam beatus nollet
eſſe. Satiſne videtur declaraſſe Dionyſius, ni-
hil eſſe ei beatum, cui ſemper aliquis terror
impendeat? Atque ei ne integrum quidem
erat, vt ad iuſtitiam remigraret, ciuibuſque
libertatem & iura redderet, ijs enim ſe ado-
leſcens improuida ætate irretierat erratis,
eaque commiſerat, vt ſaluus eſſe non poſſet, 63
ſi ſanus eſſe cœpiſſet. † Quantopere verò a-
micitias deſideraret, quarum infidelitatẽ ex-
timeſcebat, declarauit in Pythagoreis duobus
illis: quorum cum alterum vadem mortis acce-
piſſet: alter, vt vadẽ ſuũ liberaret, preſtò fuiſſet
l ad horã mortis deſtinatã: Vtinã ego, inquit,
tertius vobis amicus adſcriberer. Quam huic
erat miſerum, carere cõſuetudine amicorum,
ſocietate victus ſermone omnino familiari?
homine præſertim docto à puero, & artibus
inge-

h q.v.c. *conſtruebantur*. non pl.
i q.v.c. *aptum* & ita L. al. *actum*.
k v.c. *miniſtratores*.
l L. *adhorã morti deſtinatũ*.

ingenuis erudito. Muſicorum verò perſtudio-
ſum accepimus, poetam etiam tragicum: quam
bonum, nihil ad rem: in hoc enim genere ne-
ſcio quo pacto magis, quam in alijs, ſuum cui
que pulchrum eſt. adhuc neminem cognoui
poetam (mihi fuit cum Aquinio amicitia) qui
ſibi non optimus videretur. Sic ſe res habet.
Te tua, me delectant mea. Sed, vt ad Dionyſiũ
redeamus, omni cultu, & victu humano care-
bat. viuèbat cum fugitiuis, cum facinoroſis, cũ
barbaris. neminem, qui aut libertate dignus
eſſet, aut vellet omnino liber eſſe, ſibi ami-
64 cum arbitrabatur. † *m* Non ergo iam cum hu- m q.v.c.
ius vita, qua tetrius, miſerius, deteſtabilius *Non ego*
excogitare nihil poſſum, Platonis, aut Archi *iam cum.*
tæ vitam comparabo, doctorum hominum
& planè ſapientium. Ex eadem vrbe humilem
homunculum, à puluere & radio excitabo,
qui multis annis poſt fuit, Archimedẽ. Cuius
ego quęſtor ignoratum ab Syracuſanis, cũ eſſe
omnino negarent, ſeptum vndique, & veſtitum
vepribus, & dumetis indagaui ſepulchrum. te
nebam enim quoſdam ſenariolos, quos in eius
monumento eſſe inſcriptos acceperam, qui de-
clarabant, in ſummo ſepulchro ſphæram
65 eſſe poſitam cum cylindro. † Ego autem cùm n L. Acra
omnia colluſtrarem oculis (eſt enim ad portas *ganae al.*
n Agragianas magna frequentia ſepulchrorũ) *Agrigen*
animaduerti columellam non multum e du- *tinas. al.*
mis eminentẽ, in qua inerat ſphæræ figura, & *Acradi*
cylindri. Atque ego ſtatim Syracuſanis (erant *nas.*
autem principes mecum) dixi me illud ipſum

ar-

arbitrari eſſe, quod quærerem. Immiſſi cum faſcibus multi purgarunt, & aperuerunt locũ. Quo cum patefactus eſſet aditus, ad aduerſam baſim acceſſimus. apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum, dimidiatis fere. Ita nobiliſſima Græciæ ciuitas, quondã vero etiam doctiſſima, ſui ciuis vnius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet. Sed redeat vnde aberrauit oratio. † Quis eſt enim omnium, qui 66
modo cum muſis, id eſt, cum humanitate, & cũ doctrina habeat aliquod commerciũ, o qui ſe non hunc mathematicum malit, quàm illũ tyrannum? Si vitæ modum, actionemque quærimus: alterius mens rationibus agitandis, exquirendiſque alebatur, cum oblectatione ſolertiæ: qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorum: alterius cæde, & iniuriis, cum & diurno, & nocturno metu. Age, confer Democritũ, Pythagoram, Anaxagoram, quæ regna, quas opes ſtudijs eorum, & delectationibus antepones? ‡ Etenim quæ pars optima eſt in homi- 67
ne, in ea ſitũ eſſe neceſſe eſt illud, quod quæris omnium optimum. Quid eſt autem in homine ſagaci ac bona mente melius? eius bono fruendum eſt igitur, ſi beati eſſe volumus. bonum autem mentis, eſt virtus. ergo hac beatã vitam contineri neceſſe eſt. Hinc omnia, quæ pulchra, honeſta, præclara ſunt, vt ſuprà dixi: ſed dicendum illud idem paulò vberius videtur: plena gaudiorum ſunt. Ex perpetuis autem, pleniſque gaudijs cum perſpicuum ſit vi-

o qui ſe non hunc eſſem.

tam

tam beatam exſiſtere, ſequitur vt ea exſiſtat
68 ex honeſtate.† Sed,ne verbis ſolũ attingamus
ea,quæ volumus oſtendere,proponenda quæ-
dam quaſi mouentia ſunt, quæ nos magis ad
cognitionem,intelligentiamque conuertant.
Sumatur e: im nobis quidam præſtans vir op-
timis artibus, iſque animo parumper, & cogi
tatione fingatur. Primùm ingenio eximio ſit,
neceſſe eſt. tardis enim mentibus virtus non
facilè *p* cõmittitur. deinde *q* ad inueſtigandã *p* v. c. co-
veritatem ſtudio incitato. Ex quo triplex ille *mitatur*.
animi fœtus exſiſtit: vnus in cognitione rerũ & ita L.
poſitus,& in explicatione naturæ:alter in de ἕπεται.
ſcriptione expetẽdarũ.fugiendarũve rerũ: ter *q* L. *ad in-*
tius in iudicando,quid cuiq.rei ſit conſequẽs, *ueſtigan-*
quid repugnans:in quo ineſt omnis tũ ſubtili- *dam veri*
tas diſſerendi, tum veritas iudicandi.† Quo *tatẽ*, &c.
69 tandem igitur gaudio affici neceſſe eſt ſapiẽ- & ita v.c
tis animũ cũ his habitãtẽ,pernoctãtẽq. curis?
r &,cũ totius mũdi motus,cõuerſioneſq. perſpe
xerit,ſideraq viderit innumerabilia cælo in- *r* vt cum
hærentia cum eius ipſius motu congruere cer
tis infixa ſedibus?ſeptem alia ſuos quæq. tene
re curſus,multum inter ſe aut altitudine, aut
humilitate diſtantia,quorum vagi motus rata
tamen,& certa ſui curſus ſpatia definiant?Ho
rum nimirũ adſpectus impulit illos veteres,&
admonuit.vt plura quærerent.Inde eſt indaga
tio nata initiorũ, & tãquã ſeminũ,vnde eſſent
omnia orta,generata,concreta:quæq. cuiuſq.
generis vel inanimi, vel animati,vel muti,vel
loquentis origo,quę vita,quis interitus,quęq.

ex alio in aliud viciſſitudo, atque mutatio: vnde terra, & quibus librata ponderibus, quibus cauernis t maria ſuſtineantur: u in qua omnia delata grauitate medium mundi locum ſemper expetant, qui eſt idem infimus in rotundo.
†Hæc tractanti animo, & nocteis & dies cogi- 70
tanti, exſiſtit illa à deo Delphis præcepta cognitio, vt ipſa ſe mens x vitiis exutam, cognoſcat coniunctamq. cum diuina mente ſe ſentiat, ex quo inſatiabili gaudio compleatur. ipſa enim cogitatio de vi, & natura deorum ſtudium incendit illius æternitatis imitandę: neque ſe in breuitate vitæ collocatam putat, cũ rerum cauſas alias ex aliis aptas, & neceſſitate nexas uidet. Quibus ab æterno tempore fluentibus in ęternum, ratio tamen, menſq. mo-
deratur. †Hæc ille intuens, atq. ſuſpiciens, uel 71
potius oẽis partes, oraſq. circũſpiciẽs, quanta rurſus animi tranquillitate humana, & citerio ra conſiderat? hinc illa cognitio uirtutis exſiſtit: efflorefcũt genera, parteſq. virtutum: inuenitur, quid ſit, quod natura y ſpectet extremũ in bonis, quod in malis ultimũ, quo referenda ſint officia, quæ degendæ ætatis ratio deligenda. Quibus & talibus rebus exquiſitis, hoc uel maxime efficitur, qđ hac diſputatione agitamus, ut uirtus ad beate uiuẽdũ ſit ſe ipſa cõ-
tẽta †Sequitur tertia, quæ per oẽis parteis ſa- 72
piẽtiæ manat, & funditur, quæ rem definit, genera z diſpartit, ſequẽtia adiũgit, perfecta concludit, uera & falſa diiudicat differẽdi ratio, & ſcientia. Ex qua cum ſumma utilitas exſiſtit

ad

t v.c. *ſuſtineat*: & ita L.

u L. *in quam*.

x hæ duæ voces, *vitiis exutã* in v. c. non comparent, nec eas agnoſcit L.

y q. v. c. *exſpectet* non pl.

z v c. *diſpertit*, & ita L.

ad res ponderãdas, tum maxime ingenua delectatio,& digna ſapientia. Sed hæc otij. Tranſeat idem iſte ſapiens ad rempubl. tuendam. quid eo poſſit eſſe præſtantius, 22 a cum conti neri prudentia vtilitatem ciuium cernat, iuſtitia nihil in ſuam domum inde deriuet, reliquis vtatur tot, tamque varijs virtutibus? adiunge fructum amicitiarum: in quo a doctis poſitum eſt cum conſilium omnis vitæ con ſentiens,& pęnè conſpirans, tum ſumma iucun ditas è quotidiano cultu atq. victu. Quid hæc tandem vita deſiderat, quo ſit beatior? cur rei refertæ tot, tantiſque gaudiis fortuna ipſa cedat neceſſe eſt. Quòd ſi gaudere talibus bonis animi, ideſt virtutibus, beatum eſt, omneſque ſapientes iis gaudiis perfruuntur: omneis eos conſiteri beatos eſſe neceſſe eſt. † A. Etiamne in cruciatu, atque tormentis? M. An
51 tu me in viola c putas, aut in roſa dicere? an Epicuro qui tantummodo induit perſonam Phi loſophi & ſibi ipſe hoc nomen inſcripſit, dicere licebit: quod quidem, vt habet ſe res, me tamen plaudente dicit, nullum ſapienti eſſe tempus, etſi vratur, torqueatur, ſecetur, quin poſſit exclamare, Quàm pro nihilo puto? cùm præſertim omne malum dolore definiat, bonum voluptate: hæc noſtra honeſta, turpia irrideat, dicatque nos in vocibus occupatos, inaneis ſonos fundere, neq quidquam ad nos pertinere, niſi quod aut leue, aut aſperum in corpore ſentiatur. Huic ergo, vt dixi, nõ multum differẽti à iudicio ferarum, obliuiſci lice-

bit

† al. *ſapiẽte.*

a *L. cum prudẽtia vtilitatẽ* &c. & ita q. v. c.

b *L. cui rei referte tot.* &c.

c ſic aliquot è noſtris v. c alij. *pu tabas*, & ita L.;

bit ſui? & tũ fortunã contẽnere, cũ ſit oẽ & bo-
nũ eius, & malũ in poteſtate fortunæ: tũ dice-
re, ſe beatũ in ſummo cruciatu, atq. tormẽtis,
cũ cõſtituerit nõ modo ſummũ malũ eſſe dolo
rẽ, ſed etiã ſolũ? † Hæc vero illa ſibi remedia 74
comparauit ad tolerandũ dolorẽ, firmitatem
animi, turpitudinis verecũdiã, exercitationẽ,
d al. *duri-* conſuetudinẽq. patiẽdi, præcepta fortitudinis,
tiem non *d* duritiã virilẽ: ſed vna ſe dicit recordatione
pl. acquieſcere præteritarũ voluptatũ: vt ſi quis
æſtuans, cum vim caloris non facilè patiatur,
recordari velit, ſe aliquando in Arpinati no-
ſtro gelidis fluminibus circũfuſum fuiſſe. non
.n. video, quo modo ſedare poſſint mala præſẽ
tia præteritę voluptates. † Sed cũ is dicat ſẽ- 75
per beatũ eſſe ſapiẽtem, cui dicere hoc, ſi ſibi
conſtare vellet, nõ liceret: quidnã faciẽdũ eſt
ijs, qui nihil expetẽdũ, nihil in bonis ducendũ,
ꝙ honeſtate careat, exiſtimãt? me quidẽ aucto
re etiã Peripatetici, vetereſq. Academici bal
butire deſinant aliquando, aperteq. & clara
voce audeant dicere, beatam vitã in Phalari-
dis taurũ deſcenſurã. † Sint.n. tria genera bo- 76
e ἀπὸ norũ, vt iã *e* à laqueis Stoicorũ, quibus vſum
βρόχων. me pluribus, quã ſoleo, intelligo, recedamus:
ſint ſanè illa genera bonorũ, dũ corporis, &
externa iaceãt humi, & tãtũmodo quia ſumẽ
f L. *contin-* da ſunt, appellẽtur bona: alia autẽ diuina illa,
gat, ea qui longe, lateq. ſe pandãt, cælũq. *f* cõtingant, vt
adeptus 23 ea qui adeptus ſit, cur eũ beatũ modo, & nõ
ſit, beatiſſimũ etiã dixerim? dolorẽ vero ſapiens
extimeſcet? is.n. huic maximæ ſententiæ repu-
gnat.

gnat. Nã cõtra mortẽ noſtrã, atq. noſtrorũ, con
traq. ægritudinẽ, & reliquas animi perturba-
tiones ſatis eſſe videmur ſuperiorũ dierum di
ſputationibus armati, & parati. dolor eſſe
videtur acerrimus virtuti aduerſarius. is ardẽ
teis faceis intẽtans fortitudinẽ, magnitudinẽ
77 animi, patientiã ſe g debilitaturum minatur.† g al. *debellaturum* non pl.
Huic igitur ſuccũbet virtus? huic beata ſapiẽ
tis, & conſtãtis viri vita cedet? quàm turpe? ô
dii boni. Pueri Spartiatæ non ingemiſcũt ver-
berũ dolore laniati. Adoleſcentiũ greges La-
cedæmone vidimus ipſi incredibili contentio-
ne certanteis pugnis, calcibus, vnguibus, mor
ſu deniq. vt exanimarentur, priuſquã ſe victos
faterẽtur.* *Quæ barbaria Indiæ vaſtior, aut agre-* *Val. l. 3. c. 3. Pli. l. 7. c. 2.
ſtior? in ea tamẽ gente primũ ij, qui ſapientes
habẽtur, nudi ætatẽ agunt, & Caucaſi niueis,
hiemaleq. vim perferunt ſine dolore: cũq. ad
flammã ſe h applicuerint, ſine gemitu adurun
78 tur.† Mulieres vero in India, cũ eſt cuiuſq. ea h q. v. c. *applicauerunt*.
rũ vir mortuus in certamẽ, iudiciũq. veniunt,
quam plurimũ ille dilexerit, plures. n. ſingulis
ſolent eſſe nuptæ. Quæ eſt victrix, ea læta, pro-
ſequentibus ſuis, vna cum viro in rogum impo
nitur: illa victa mœſta diſcedit. Numquam na-
turam mos vinceret. eſt. n. ea ſemper inuicta.
Sed nos vmbris, deliciis, otio, lãguore, deſidia
animũ infecimus: opinionibus, maloq. more de
linitum molliuimus. Aegyptiorũ morem quis
ignorat? quorũ imbutæ mentes prauitatis er-
roribus, quamuis carnificinam prius ſubierint
24 quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut ca-
nem,

nem,aut crocodilū violēt: quorum etiā ſi imprudētes quippiam facerint pœnā nullā recuſēt.† De hominibus loquor.*l* quid beſtiæ?nõne 79

l L. quid beſtiæ nõne frigus, &c.

frigus, nõ famē,nõ mõtiuagos,*atq.ſilueſtreis curſus,luſtrationeſq:patiūtur?nõnepro ſuo partu ita propugnāt,vt vulnera excipiant? nullos

* al. *ſilueſtri curſus.*

impetus nullos ictus reformidēt?omitto,q̄ perferāt,quęque patiātur ambitioſi,honoris cauſa laudis ſtudioſi gloriæ *m* cauſa, amore incenſi,

m v.c. *gratia* & ita *L.* al. nõ habēt *cauſa.*

cupiditatis:plena vita exēplorū eſt.† Sed adhi- 80
beat oratio modum,& redeat illuc, vnde deflexit.Dabit,dabit,inquam, ſe in tormēta vita beata:nec iuſtitiam,tēperantiā,in primiſq.fortitudinē,magnitudinē animi , patientiā proſecuta,cū tortoris os viderit,conſiſtet:virtutibuſque omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatū profectis reſiſtet extra fores(vt ante dixi) limenq;carceris.quid enim ea fœdius,quid de-

n fort. *à comitatu pulc.*

formius ſola relicta, *n* comitatu pulcherrimo ſegregata?quod tamē fieri nullo pacto poteſt: nec enim virtutes ſine beata vita cohærere poſſunt,nec illa ſine virtutibus. † Itaque eam 81
tergiuerſari non ſinēt,ſecūque rapient ad quēcumque ipſe dolorem, cruciatumque ducentur.ſapientis eſt enim proprium,nihil, *o* quod

o for. *cuius,pœnitere p.*

pœnitere poſſit facere,nihil inuitum : ſplendidè,conſtanter,grauiter,honeſtè omnia:nihil ita exſpectare,quaſi certò futurum:nihil, cùm acciderit,admirari,vt inopinatum, ac nouum accidiſſe videatur:omnia, ad ſuum arbitrium referre: ſuis ſtare iudicijs. Quo quid ſit beatius,mihi,certè in mentem venire non poteſt.

† Stoi-

82 † Stoicorum quidem facilis concluſio eſt. Qui cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruere naturæ, cumque ea conuenienter viuere: cum id ſit *p* in ſapiente ſitum non officio ſolũ, verum etiam poteſtate, ſequatur neceſſe eſt, vt, cuius in poteſtate ſummum bonum, in eiuſdem vita beata ſit. Ita ſit ſemper vita beata ſapientis. Habes, quæ fortiſſimè de beata vita dici putem, &, quo modo, nunc eſt, niſi quid tu melius attuleris, etiam veriſſimè. A. Melius quidem afferre nihil poſſum: ſed à te *q* impetrare libenter velim, niſi moleſtum ſit, quoniam te nulla vincula impediunt vllius certæ diſciplinæ, libaſque ex omnibus, quodcumque te maximè ſpecie veritatis monet: quod paulo ante Peripateticos, veteremque Academiam hortari videbare, vt ſine *r* retractatione libere dicere auderent, ſapienteis eſſe ſemper beatiſſimos, id velim audire, quemadmodum his putes conſentaneum eſſe id dicere. multa enim à te contra iſtam ſentẽtiam dicta ſunt, & Stoicorum ratione cõcluſa.

p L. *in ſapientis ſitum non.*

q q. v. c. *impetrarim libenter niſi mol.*

r al. *retreſtatione.*

83 † M. Vtamur igitur libertate: qua nobis ſolis in Philoſophia licet vti: quorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omneis parteſ, vt ab alijs poſſit ipſa per ſeſe, nullius auctoritate adiuncta, iudicari. Et quoniam videris hoc velle, vt, quæcumque diſſentientium Philoſophorum ſententia de finibus ſit, tamen virtus ſatis habeat ad vitam beatam præſidij, 25. † quod quidem Carneadem diſputare ſolitum accepimus: ſed is, vt contra Stoicos, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat, & contra quo-

rum diſciplinam ingenium eius exarſerat: ſ
nos illud quidem cum pace agemus. ſic enim
Stoici fineis bonorum rectè poſuerunt: con-
fecta res eſt: neceſſe eſt ſemper beatum eſſe
ſapientem. † Sed quæramus vnamquamque 84
reliquorum ſententiam, ſi fieri poteſt, vt hoc
præclarum quaſi decretum beatæ vitæ poſſit
omnium ſententijs, & diſciplinis conuenire.
Sunt autem hæ de finibus, vt opinor, retentæ,
defenſæque ſententiæ: primum ſimplices qua-
tuor: Nihil bonum, niſi honeſtum, vt Stoici:
Nihil bonum, niſi voluptatem, vt Epicurus:
Nihil bonum, † niſi vacuitatem doloris, vt
Hieronymus: Nihil bonum, niſi naturæ pri-
mis bonis aut omnibus, aut maximis frui, vt
Carneades contra Stoicos diſſerebat. Hæc igi-
tur ſimplicia: † Illa miſta: Tria genera bo- 85
norum, maxima animi, ſecunda corporis, ex-
terna tertia, vt Peripatetici. nec multo vete-
res Academici ſecus. Voluptatem cum hone-
ſtate ᵘ Clitomachus, & Callipho copulauit.
Indolentiam autem honeſtati Peripateticus
Diodorus adiunxit. Hæ ſunt ſententiæ, quæ
ſtabilitatis aliquid habeant. Nam Aryſtonis,
Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumque aliorum
euanuerunt. Hi quid poſſint obtinere, videa-
mus, omiſſis Stoicis: quorum ſatis videor de-
fendiſſe ſententiam. Et Peripateticorum qui-
dem explicata cauſa eſt: præter Theophra-
ſtum, & ſi qui illum ſecuti, imbecillius hor-
rent dolorem, & reformidant. Reliquis quidē
licet facere, quod ferè faciunt, vt grauitatem,
dignitatemque virtutis exaggerent. Quam-
cum

ſ fort. *nos autē illud cum pace ag.* Vrſ. *illius* vel *illorum.*

† al. *niſi vacuitatē vt Hieronymus:* vide Vict. li. 1. va. c. 8.

u v.c. *Dinomachus* & ita L.

cùm ad cœlum extulerint, quod facere elo-
quentes homines copioſè ſolent: reliqua ex
collatione facile eſt conterere, atque contem-
86 nere. † nec enim licet ijs, qui laudem cum
dolore petendam eſſe dicunt, negare, eos eſſe
beatos, qui illam adepti ſunt. Quamquã enim
x ſint in quibuſdam malis: tamen hoc nomen x v.c. ſũt
beati longè, & latè patet. Nam vt quæſtuoſa
mercatura, fructuoſa aratio dicitur, nõ ſi alte-
ra ſemper omni damno, altera omnis tẽpeſta- y v.c. ma-
tis calamitate ſẽper vacet: ſed ſi multo y ma- iore & ita
iori ex parte extet in vtraque felicitas: ſic vi- L.
ta, non ſolũ ſi vndique referta bonis eſt, ſed ſi
multò maiore, & grauiore ex parte bona pro-
pendent, beata rectè dici poteſt. † Sequetur
87 igitur horum ratione vel ad ſupplicium bea-
ta vita virtutem, cumq. ea deſcendet in tau-
rum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Pole-
mone auctoribus, nec eam minimis blandimẽ- z al: Cal-
tis corrupta deſeret. eadem z Calliphontis e- liphonis.
rit, Diodorique ſententia: quorum vterque
honeſtatem ſic complectitur, vt omnia, quæ ſi-
ne ea ſint, longè, & retro ponenda cenſeat. † vide
Reliqui habere ſe videntur anguſtius: enatãt Pla. 5. de
tamen: Epicurus, Hieronymus, & ſi qui ſunt, Rep.
qui diſertum illum Carneadem curent defen-
dere. nemo eſt enim, a qui eorum bonorum a L quin
animum putet eſſe iudicem, eumque condo-
cefaciat, vt ea, quæ bona, malave videantur,
89 poſſit contemnere. † Nam quæ tibi Epicuri
videtur, eadem erit Hieronymi, & Carneadis
cauſa, & hercle omnium reliquorum. quis e-
enim parum eſt contra mortem, aut dolorem

paratus ? ordiamur ab eo, ſi placet, quem mol-
lem, quẽ voluptarium dicimus. Quid is, tibi
mortemne videtur, an dolorem timere? qui eũ
diem, quo moritur, beatum appellat, maximiſ-
que doloribus affectus, eos ipſos inuentorum
ſuorum memoria, & recordatione confutat:
nec hoc ſic agit, vt ex tempore quaſi effutire
videatur. de morte enim ita ſentit, vt, diſſolu-
to animante, ſenſum exſtinctum putet: q; autẽ
ſenſu careat, nihil ad nos id iudicet pertine-
re. Item de dolore certa habet, quæ ſequatur:
quorum magnitudinem breuitate conſolatur,
longinquitatem leuitate. † quid tandem ? iſti 89
grandiloqui contra hæc duo, quę maximè an-
gunt, melius ſe habent, quàm Epicurus ? an
ad cetera, quæ mala putantur, non & Epicu-
rus, & reliqui Philoſophi ſatis parati videtur?
quis non paupertatem extimeſcit ? neque ta-
men quiſquam Philoſophorum. Hic verò ip-
ſe quàm paruo eſt contentus ? nemo de tenui
victu plura dixit. etenim quæ res pecuniæ cu-
piditatem afferunt, vt amori, vt ambitioni, vt
quotidianis ſumptibus copiæ ſuppetant: cum
procul ab ijs omnibus rebus abſit: cur pecu-
niam magnopere deſideret, vel potius curet
omnino? † an Scythes Anacharſis potuit pro 90
nihilo pecuniam ducere: 26 noſtrates Philoſo-
phi facere non *b* potuerunt? Illius epiſtola fer-
tur his verbis, *Anacharſis Hannoni ſalutem. Mi-
hi amictus eſt, Scythicum tegmen: calciamentum, ſo-
lorum callum: cubile, terra: c pulpamentum, fames:
lacte, caſeo, carne veſcor. Quare vt ad quietũ me li-
cet venias. 27 Munera autem iſta, quibus es delе-
cta-*

b L. *poterunt?*
c fort. *pulmentum.*

ſtatus,vel ciuibus tuis,vel dijs immortalibus dona
Omnes ferè Philoſophi omnium diſciplinarū, niſi quos à recta ratione natura vitioſa detor-
91 ſiſſet,hoc eodem animo eſſe potuerunt. † Socrates, in pompa cum magna vis auri,argentique ferretur, Quàm multa non deſidero,inquit. Xenocrates,cū legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attuliſſent,quæ erat pecunia tēporibus illis, Athenis præſertim maxima: *e* addúxit legatos ad cenam in Academiam: iis appoſuit tantum, quod ſatis eſſet, nullo apparatu. Cū poſtridie rogarent eum, cui numerari iuberet: Quid? vos heſterna, inquit, cenula non intellexiſtis, me pecunia nō egere? quos cum triſtiores vidiſſet,xxx. minas accepit,ne aſpernari regis liberalitatē vide-
92 retur.† At verò Diogenes,liberius,vt Cynic⁹, Alexādro roganti,vt diceret,ſi quid ſibi opus eſſet. Nunc quidē paululū,inquit, à ſole *f* abſis.offecerat videlicet apricanti. Et hic quidē diſputare ſolebat, quāto regē Perſarū vita, fortunaq. ſuperaret,ſibi nihil deeſſe:illi nihil ſatis vmquā fore. ſe eius voluptates non deſiderare, quibus numquam ſatiari ille poſſet: ſuas eum conſequi nullo modo poſſe.† Vides,
93 credo, vt Epicurus cupiditatū genera diuiſerit,non minus fortaſſe ſubtiliter, vtiliter tū: partim eſſe naturàleis,& neceſſarias: partim naturaleis & non neceſſarias: partim neutrū; neceſſarias ſatiari poſſe pæne nihilo: diuitias n.naturæ,parabileis eſſe.Secundū autem genus cupiditatum,nec ad potiendum difficile cēſet, nec verò ad carendum.Tertias,quod eſſent pla

e q. v. c *abduxit* *legnō* p.

f verbū *abſis* abeſt ab o. v.c. neq: id agnoſcit L,

det, deſiderijs iſta condiri omnia? Darius in fuga, cùm aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit vmquam ſe bibiſſe iucundius. Numquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolæmeus ederat: i cui cum peragranti Aegyptum, comitibus non conſecutis cibarius in caſa panis datus eſſet: nihil viſum eſt illo pane iucundius. Socratem ferunt, cum vſdue k ad veſperum contentius ambularet, quæſitumque eſſet ex eo, quare id faceret: reſpondiſſe, ſe quo meliùs cenaret, opſonare ambulādo famem.

98 † Quid victum Lacedæmoniorum l in phiditijs nōne videmus? vbi cum tyrannus cenauiſſet Dionyſius, negauit ſe iure illo nigro, quod cenæ caput erat, delectatum. Tum is, qui illa coxerat, minimè mirum, inquit, condimenta enim defuerunt. Quę tandem, inquit ille. Labor in venatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis. his enim Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Atque hoc non ex hominū more ſolùm, ſed etiam ex beſtijs intelligi poteſt, quæ, 30 vt quidquid obiectum eſt quod modò a natura non ſit alienum, eo contentæ non

99 quærunt amplius. † Ciuitates quædam vniuerſæ, more doctæ, parſimonia delectantur, vt de Lacedæmonijs paulo antè diximus. Perſarum à Xenophonte victus exponitur: quos negat ad panem adhibere quidquam, præter naſturtium. Quamquam, ſi quædam etiam ſuauiora natura deſideret; quam multa ex terra, arboribuſque gignuntur cum copia facili, 31 tum ſuauitate præſtantia? adde ſiccitatē, q̃ conſequitur

i L. *cuicũ peregrinãti, comitib. non conſ.* & ita Nonius.

k v. c. *ad veſperam*

l al. *in phiditijs.*

nem, aut crocodilū violēt: quorum etiā ſi imprudētes quippiam facerint pœnā nullā recuſēt.† De hominibus loquor. *l* quid beſtiæ? nōne frigus, nō famē, nō mōtiuagos, *atq. ſilueſtreis curſus, luſtrationeſq: patiūtur? nōne pro ſuo partu ita propugnāt, vt vulnera excipiant? nullos impetus nullos ictus reformidēt? omitto, q̄ perferāt, quęque patiātur ambitioſi, honoris cauſa laudis ſtudioſi gloriæ *m* cauſa, amore incenſi, cupiditatis: plena vita exēplorū eſt.† Sed adhibeat oratio modum, & redeat illuc, vnde deflexit. Dabit, dabit, inquam, ſe in tormēta vita beata: nec iuſtitiam, tēperantiā, in primiſq. fortitudinē, magnitudinē animi, patientiā proſecuta, cū tortoris os viderit, conſiſtet: virtutibuſque omnibus ſine vllo animi terrore ad cruciatū profectis reſiſtet extra foręis (vt ante dixi) limenq; carceris. quid enim ea fœdius, quid deformius ſola relicta, *n* comitatu pulcherrimo ſegregata? quod tamē fieri nullo pacto poteſt. nec enim virtutes ſine beata vita cohærere poſſunt, nec illa ſine virtutibus. † Itaque eam tergiuerſari non ſinēt, ſecūque rapient ad quēcumque ipſe dolorem, cruciatumque ducentur. ſapientis eſt enim proprium, nihil, *o* quod pœnitere poſſit facere, nihil inuitum: ſplendidè, conſtanter, grauiter, honeſtè omnia: nihil ita exſpectare, quaſi certò futurum: nihil, cùm acciderit, admirari, vt inopinatum, ac nouum accidiſſe videatur: omnia, ad ſuum arbitrium referre: ſuis ſtare iudicijs. Quo quid ſit beatius, mihi, certè in mentem venire non poteſt.

79 (beside "ſēt.† De hominibus loquor") · 80 (beside "cupiditatis: plena vita") · 81 (beside "poſſunt, nec illa ſine virtutibus")

l L. *quid beſtiæ nōne frigus,* &c.

* al. *ſilueſtri curſus.*

m v.c. *gratia* & ita L. al. nō habēt *cauſa.*

n fort. *à comitatu pulc.*

o for. *cuius, pœnitere p.*

† Stoi-

82 † Stoicorum quidem facilis concluſio eſt. Qui cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruere naturæ, cumque ea conuenienter viuere: p cum id ſit p in ſapiente ſitum non officio ſolū, verum etiam poteſtate, ſequatur neceſſe eſt, vt, cuius in poteſtate ſummum bonum, in eiuſdem vita beata ſit. Ita ſit ſemper vita beata ſapientis. Habes, quæ fortiſſimè de beata vita dici putem, &, quo modo, nunc eſt, niſi quid tu melius attuleris, etiam veriſſimè. A. Melius quidem afferre nihil poſſum: ſed à te q impetrare libenter velim, niſi moleſtum ſit, quoniam te nulla vincula impediunt vllius certæ diſciplinæ, libaſque ex omnibus, quodcumque te maximè ſpecie veritatis monet: quod paulo ante Peripateticos, veteremque Academiam hortari videbare, vt ſine r retractatione libere dicere auderent, ſapienteis eſſe ſemper beatiſſimos, id velim audire, quemadmodum his putes conſentaneum eſſe id dicere. multa enim à te contra iſtam ſententiam dicta ſunt, & Stoicorum ratione cōcluſa.

p L. in ſapientis ſitum non.

q q. v. c. impetrarim liben ter niſi mol.

r al. *retre ctatione.*

83 † M. Vtamur igitur libertate: qua nobis ſolis in Philoſophia licet vti: quorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omneis parteis, vt ab alijs poſſit ipſa per ſeſe, nullius auctoritate adiuncta, iudicari. Et quoniam videris hoc velle, vt, quæcumque diſſentientium Philoſophorum ſententia de finibus ſit, tamen virtus ſatis habeat ad vitam beatam præſidij, 25. † quod quidem Carneadem diſputare ſolitum accepimus: ſed is, vt contra Stoicos, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat, & contra quo-

nem,aut crocodilũ violẽt: quorum etiã ſi im-
prudẽtes quippiam facerint pœnã nullã recu-
ſẽt.† De hominibus loquor.*l* quid beſtiæ?nóne 79
frigus, nõ famẽ,nõ mõtiuagos,*atq.ſilueſtreis
curſus,luſtrationeſq:patiũtur?nõnepro ſuo par
tu ita propugnãt,vt vulnera excipiant? nullos
impetus nullos ictus reformidẽt?omitto,q̃ per
ferãt,quęque patiãtur ambitioſi,honoris cauſa
laudis ſtudioſi gloriæ *m* cauſa, amore incenſi,
cupiditatis:plena vita exẽplorũ eſt.† Sed adhi 80
beat oratio modum,& redeat illuc, vnde de-
flexit.Dabit,dabit,inquam, ſe in tormẽta vita
beata:nec iuſtitiam,tẽperantiã,in primiſq.for
titudinẽ,magnitudinẽ animi , patientiã proſe-
cuta,cũ tortoris os viderit,conſiſtet:virtutibuſ
que omnibus ſine vllo animi terrore ad crucia
tũ profectis reſiſtet extra foręis(vt ante dixi)
limenq;carceris.quid enim ea fœdius,quid de
formius ſola relicta, *n* comitatu pulcherrimo
ſegregata?quod tamẽ fieri nullo pacto poteſt.
nec enim virtutes ſine beata vita cohærere
poſſunt,nec illa ſine virtutibus. † Itaque eam 81
tergiruerſari non ſinẽt,ſecũque rapient ad quẽ
cumque ipſe dolorem, cruciatumque ducen-
tur.ſapientis eſt enim proprium,nihil , *o* quod
pœnitere poſſit facere,nihil inuitum : ſplen-
didè,conſtanter,grauiter,honeſtè omnia:nihil
ita exſpectare,quaſi certò futurum:nihil, cùm
acciderit,admirari,vt inopinatum, ac nouum
accidiſſe videatur:omnia, ad ſuum arbitrium
referre:ſuis ſtare iudicijs. Quo quid ſit bea-
tius,mihi,certè in mentem venire non poteſt.

† Stoi-

l L. *quid beſtiæ nõne frigus,* &c.

* al. *ſilueſtri curſus.*

m v.c. *gratia* & ita L. al. nõ habẽt *cauſa.*

n fort. *à comitatu pulc.*

o for. *cuius, pœnitere p.*

82 † Stoicorum quidem facilis concluſio eſt. Qui cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruere naturæ, cumque ea conuenienter viuere: cum id ſit *p* in ſapiente ſitum non officio ſolū, verum etiam poteſtate, ſequatur neceſſe eſt, vt, cuius in poteſtate ſummum bonum, in eiuſdem vita beata ſit. Ita ſit ſemper vita beata ſapientis. Habes, quæ fortiſſimè de beata vita dici putem, &, quo modo, nunc eſt, niſi quid tu melius attuleris, etiam veriſſimè.

A. Melius quidem afferre nihil poſſum: ſed à te *q* impetrare libenter velim, niſi moleſtum ſit, quoniam te nulla vincula impediunt vllius certæ diſciplinæ, libaſque ex omnibus, quodcumque te maximè ſpecie veritatis mouet: quod paulo ante Peripateticos, veteremque Academiam hortari videbare, vt ſine *r* retractatione libere dicere auderent, ſapienteis eſſe ſemper beatiſſimos, id velim audire, quemadmodum his putes conſentaneum eſſe id dicere. multa enim à te contra iſtam ſentētiam dicta ſunt, & Stoicorum ratione cōcluſa.

p L. *in ſapientis ſitum non.*

q q. v. c. *impetrarim libenter niſi mol.*

r al. *retrectatione.*

83 † M. Vtamur igitur libertate: qua nobis ſolis in Philoſophia licet vti: quorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed habetur in omneis partes, vt ab alijs poſſit ipſa per ſeſe, nullius auctoritate adiuncta, iudicari. Et quoniam videris hoc velle, vt, quæcumque diſſentientium Philoſophorum ſententia de finibus ſit, tamen virtus ſatis habeat ad vitam beatam præſidij, 25. † quod quidem Carneadem diſputare ſolitum accepimus: ſed is, vt contra Stoicos, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat, & contra quo-

rum diſciplinam ingenium eius exarſerat: †
nos illud quidem cum pace agemus. ſic enim
Stoici fineis bonorum rectè poſuerunt: con-
fecta res eſt: neceſſe eſt ſemper beatum eſſe
ſapientem. † Sed quæramus vnamquamquē 84
reliquorum ſententiam, ſi fieri poteſt, vt hoc
præclarum quaſi decretum beatæ vitæ poſſit
omnium ſententijs, & diſciplinis conuenire.
Sunt autem hæ de finibus, vt opinor, retentæ,
defenſæque ſententiæ: primum ſimplices qua-
tuor: Nihil bonum, niſi honeſtum, vt Stoici:
Nihil bonum, niſi voluptatem, vt Epicurus:
Nihil bonum, † niſi vacuitatem doloris, vt
Hieronymus: Nihil bonum, niſi naturæ pri-
mis bonis aut omnibus, aut maximis frui, vt
Carneades contra Stoicos diſſerebat. Hæc igi-
tur ſimplicia: † Illa miſta: Tria genera bo- 85
norum, maxima animi, ſecunda corporis, ex-
terna tertia, vt Peripatetici. nec multo vete-
res Academici ſecus. Voluptatem cum hone-
ſtate u Clitomachus, & Callipho copulauit.
Indolentiam autem honeſtati Peripateticus
Diodorus adiunxit. Hæ ſunt ſententiæ, quæ
ſtabilitatis aliquid habeant. Nam Aryſtonis,
Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumque aliorum
euanuerunt. Hi quid poſſint obtinere, videa-
mus, omiſſis Stoicis: quorum ſatis videor de-
fendiſſe ſententiam. Et Peripateticorum qui-
dem explicata cauſa eſt: præter Theophra-
ſtum, & ſi qui illum ſecuti, imbecillius hor-
rent dolorem, & reformidant. Reliquis quidē
licet facere, quod ferè faciunt, vt grauitatem,
dignitatemque virtutis exaggerent. Quam-

cum

† fort. *nos autē illud cum pace ag. Vrſ. illius* vel *illorum.*

† al. *niſi vacuitatē vt Hieronymus:* vide Vict. li. 1. va. c 8.

u v.c. *Dinomachus* & ita L,

cum ad cœlum extulerint, quod facere elo-
quentes homines copioſè ſolent: reliqua ex
collatione facile eſt conterere,atque contem-
86 nere. † nec enim licet ijs, qui laudem cum
dolore petendam eſſe dicunt, negare, eos eſſe
beatos,qui illam adepti ſunt. Quamquã enim
x ſint in quibuſdam malis: tamen hoc nomen x v.c.ſunt
beati longè,& latè patet. Nam vt quæſtuoſa
mercatura,fructuoſa aratio dicitur,nõ ſi alte-
ra ſemper omni damno, altera omnis tẽpeſta- y v.c.ma-
tis calamitate sẽper vacet: ſed ſi multo y ma- iore & ita
iori ex parte extet in vtraque felicitas:ſic vi- L.
ta,non ſolũ ſi vndique referta bonis eſt, ſed ſi
multò maiore,& grauiore ex parte bona pro-
pendent, beata rectè dici poteſt. † Sequetur
87 igitur horum ratione vel ad ſupplicium bea-
ta vita virtutem, cumq. ea deſcendet in tau-
rum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Pole-
mone auctoribus,nec eam minimis blandimẽ- z al:Cal-
tis corrupta deſeret.eadem z Calliphontis e- liphonis.
rit, Diodorique ſententia:quorum vterque
honeſtatem ſic complectitur,vt omnia,quæ ſi-
ne ea ſint, longè, & retro ponenda cenſeat. † vide
Reliqui habere ſe videntur anguſtius: enatãt Pla.5.de
tamen: Epicurus, Hieronymus, & ſi qui ſunt, Rep.
qui diſertum illum Carneadem curent defen-
dere. nemo eſt enim, a qui eorum bonorum a L quin
animum putet eſſe iudicem, eumque condo-
cefaciat,vt ea, quæ bona, malave videantur,
89 poſſit contemnere. † Nam quæ tibi Epicuri
videtur, eadem erit Hieronymi,& Carneadis
cauſa,& hercle omnium reliquorum. quis e-
enim parum eſt contra mortem, aut dolorem

paratus? ordiamur ab eo, ſi placet, quem mol-
lem, quē voluptarium dicimus. Quid is, tibi
mortemne videtur, an dolorem timere? qui cū
diem, quo moritur, beatum appellat, maximiſ-
que doloribus affectus, eos ipſos inuentorum
ſuorum memoria, & recordatione confutat:
nec hoc ſic agit, vt ex tempore quaſi effutire
videatur. de morte enim ita ſentit, vt, diſſolu-
to animante, ſenſum exſtinctum putet: quod autē
ſenſu careat, nihil ad nos id iudicet pertine-
re. Item de dolore certa habet, quæ ſequatur:
quorum magnitudinem breuitate conſolatur,
longinquitatem leuitate. † quid tandem? iſti 89
grandiloqui contra hæc duo, quę maximè an-
gunt, melius ſe habent, quàm Epicurus? an
ad cetera, quæ mala putantur, non & Epicu-
rus, & reliqui Philoſophi ſatis parati vidētur?
quis non paupertatem extimeſcit? neque ta-
men quiſquam Philoſophorum. Hic verò ip-
ſe quàm paruo eſt contentus? nemo de tenui
victu plura dixit. etenim quæ res pecuniæ cu
piditatem afferunt, vt amori, vt ambitioni, vt
quotidianis ſumptibus copiæ ſuppetant: cum
procul ab ijs omnibus rebus abſit: cur pecu-
niam magnopere deſideret, vel potius curet
omnino? † an Scythes Anacharſis potuit pro 90
nihilo pecuniam ducere: 26 noſtrates Philoſo
b L. *poterunt?* hi facere non b potuerunt? Illius epiſtola fer-
tur his verbis, *Anacharſis Hannoni ſalutem. Mi*
c fort. *pulmentum.* *hi amictus eſt, Scythicum tegmen: calciamentum, ſo*
lorum callum: cubile, terra: c *pulpamentum, fames:*
lacte, caſeo, carne veſcor. Quare vt ad quietē me li
cet venias. 27 *Munera autem iſta, quibus es delec-*
cta-

ſtatus,vel ciuibus tuis,vel dijs immortalibus dona
Omnes ferè Philoſophi omnium diſciplinarū,
niſi quos à recta ratione natura vitioſa detor-
91 ſiſſet,hoc eodem animo eſſe potuerunt. † So-
crates, in pompa cum magna vis auri,argen-
tique ferretur, Quàm multa non deſidero,in-
quit. Xenocrates,cū legati ab Alexandro quin
quaginta ei talenta attuliſſent,quæ erat pecu
nia tēporibus illis, Athenis præſertim maxi-
ma: e addúxit legatos ad cenam in Acade-
míam: iis appoſuit tantum, quod ſatis eſſet, e q. v. c *abduxit*
nullo apparatu. Cū poſtridie rogarent eum, *legnō* p.
cui numerari iuberet: Quid? vos heſterna, in-
quit, cenula non intellexiſtis, me pecunia nō
egere? quos cum triſtiores vidiſſet,xxx. minas
accepit,ne aſpernari regis liberalitatē vide-
92 retur.† At verò Diogenes,liberius,vt Cynic⁹,
Alexādro roganti,vt diceret,ſi quid ſibi opus
eſſet. Nunc quidē paululū,inquit, à ſole *f* ab-
ſis. offecerat videlicet apricanti. Et hic quidē *f* verbū *abſis* ab-
diſputare ſolebat, quāto regē Perſarū vita, eſt ab o.
fortunaq. ſuperaret,ſibi nihil deeſſe: illi nihil v.c. neq:
ſatis vmquā fore. ſe eius voluptates non deſi- id agno-
derare, quibus numquam ſatiari ille poſſet: ſcit L.
ſuas cum conſequi nullo modo poſſe.† Vides,
93 credo, vt Epicurus cupiditatū genera diuiſe-
rit,non minus fortaſſe ſubtiliter, vtiliter tā:
partim eſſe naturaleis,& neceſſarias: partim
naturaleis & non neceſſarias: partim neutrū;
neceſſarias ſatiari poſſe pæne nihilo: diuitias
n. naturæ,parabileis eſſe. Secundū autem genus
cupiditatum,nec ad potiendum difficile cēſet,
nec verò ad carendum. Tertias,quod eſſent pla

det,deſiderijs iſta condiri omnia? Darius in fuga,cùm aquam turbidam , & cadaueribus inquinatam bibiſſet,negauit vmquam ſe bibiſſe iucundius.Numquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolæmeus ederat:*i* cui cum peragranti Aegyptum,comitibus non conſecutis cibarius in caſa panis datus eſſet: nihil viſum eſt illo pane iucundius. Socratem ferunt, cum vſque *k* ad veſperum contentius ambularet,quæſitumque eſſet ex eo,quare id faceret: reſpondiſſe,ſe quo meliùs cenaret,opſonare ambulãdo famem.† Quid victum Lacedæmoniorum *l* in phiditijs nõne videmus?vbi cum tyrannus cenauiſſet Dionyſius,negauit ſe iure illo nigro, quod cenæ caput erat, delectatum. Tum is,qui illa coxerat,minimè mirum,inquit, condimenta enim defuerunt. Quę tandem,inquit ille.Labor in venatu,ſudor, curſus ab Eurota,fames,ſitis.his enim Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Atque hoc non ex hominũ more ſolùm,ſed etiam ex beſtijs intelligi poteſt,quæ,30 vt quidquid obiectum eſt quod modò à natura non ſit alienum , eo contentæ non quærunt amplius.† Ciuitates quædam vniuerſæ,more doctæ,parſimonia delectantur,vt de Lacedæmonijs paulo antè diximus. Perſarum à Xenophonte victus exponitur:quos negat ad panem adhibere quidquam, præter naſturtium. Quamquam , ſi quædam etiam ſuauiora natura deſideret;quam multa ex terra,arboribuſque gignuntur cum copia facili,31 tum ſuauitate præſtantia?adde ſiccitatẽ,ꝗ conſequitur

98 (beside "ambulãdo famem") · 99 (beside "quærunt amplius")

i L. *cuicũ peregrinãti, comitib non conſ.* & ita Nonius.
k v. c. *ad veſperam.*
l al. *in phi litijs.*

hanc continentiam in victu, adde integritatem valetudinis.† Confer ſudanteies, ructanteis, re- 100
fertos epulis tãquam opimos boues, tum intel-
liges, qui voluptatem maximè ſequantur, eos minimè conſequi: iucunditatemque victus eſſe in deſiderio, non in ſatietate. Timotheum, clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis ferunt, cùm cenauiſſet apud Platonem, eoque conuiuio admodum delectatus eſſet, vidiſſetq; eum poſtridie, dixiſſe: Veſtræ * quidem cenæ nõ ſolum in præſentia, ſed etiam poſtero die iucũdæ ſunt. Quid, quod ne mente quidem rectè vti poſſumus, multo cibo, & potione completi? eſt præclara epiſtola Platonis ad Dionyſii propinquos: in qua ſcriptũ eſt his ferè verbis. *Quo cũ venisſe, vita illa beata, quæ ferebãtur, plena Italicarũ, Syracuſanarũq. menſarũ, nullo modo mihi placuit, bis in die ſaturũ fieri, ceteraq. quæ comitantur huic vitæ, in qua ſapiens n nemo efficitur vmquam, moderatus verò multò minus.*† Quę enim natura tã mirabiliter temperari poteſt? quo modo igitur 101
iucunda vita, poteſt eſſe, à qua abſit prudẽtia? abſit moderatio? ex quo Sardanapali opulentiſſimi Syriæ regis error agnoſcitur: qui inciſdi iuſſit in buſto.o

„ *Hæc habeo, quæ edi, quæque exſaturata libido*
„ *Hauſit: at illa iacent multa, & præclara relicta.*

Quid aliud, inquit Ariſtoteles, in bouis, non in regis ſepulchro inſcriberes? hæc habere ſe mortuum dicit, quæ ne viuus quidem diutius habebat, quàm fruebatur.† Cur igitur diuitiæ deſiderentur? aut vbi paupertas beatos eſſe 102
non

* *equidẽ.* n v.c. *nemo efficie tur, vm-quam.* & ita L.

o Κεῖν' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ σὺν ἔρωτι. Τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ, καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται.

non finit? *p* Signis credo, 32 tabulis, ludis. Si *p* L. *inſignis.*
quis eſt, qui his delectetur, nonne melius te-
nues homines fruuntur, quàm illi, qui his abun
dant? eſt enim earum omnium rerum noſtra in
vrbe ſumma in publico copia. Quę qui priuati
habent, nec tam multa, & raro vident, cum in
ſua rura venerint Quos tamen pungit aliquid
cum illa vnde habeant, recordantur. *q* Dies de *q* for. *dies*
ficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. *me defi*
aperta enim res eſt, & quotidie nos ipſa natura *ciet.*
admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus e-
103 geat, quam vilibus. † Num igitur ignobilitas
aut humiltas, aut etiam popularis offenſio, ſa-
pientem beatum eſſe prohibebit? vide, ne plus
commendatio in vulgus, & hæc, quæ expetitur
gloria moleſtiæ habeat quàm voluptatis. Leui-
culus ſanè noſter Demoſthenes, qui illo ſuſurro
delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercu
læ, vt mos in Græcia eſt, inſuſurrantiſque alte
ri, Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc leuius?
At quantus orator? ſed apud alios loqui videli-
104 cet didicerat, non multum ipſe ſecum. † Intel- *r* fort. *ip-*
ligendum eſt igitur, nec gloriam popularem *r* *ſam per ſe*
ipſam per ſe expetendam, nec ignobilitatem *eſſe exp.*
extimeſcendam. Veni Athenas, inquit Demo- *ſ* *ibi* ab-
critus, neque me quiſquã *ſ* ibi agnouit. Conſtã- eſt ab o
tẽ hominẽ, & grauẽ, q̃ glorietur, a gloria ſe *t* ab v. c. nec
fuiſſe. An tibicines, iiq; q̃ fidibus vtuntur ſuo, agnoſcit
nõ multitudinis arbitrio, cãt⁹ numeroſq: mode L.
rãtur: vir ſapiẽs multo arte maiore præditus, *t* L. *eſſe*
nõ quid veriſſimũ ſit, ſed quid velit vulgus, ex *ſe* & *ita*
quiret? an quidquam, ſtultius, quàm, quos ſingu *duo* v. c.
los, ſicut operarios, barbaroſque *u* contemnas,

cos

Digitized by Google

eos aliquid putare eſſe vniuerſos?ille vero no
x v.c. cō- ſtras ambitiones,leuitateſque *x* contemnet,ho
tempnet. noreſque populi etiam vltrò delatos,repudia-
bit:nos autem eos neſcimus,antequam pœnite-
re cœpit,*y* contemnere. † Eſt apud Heracli- 105
y v.c. con- tum Phyſicum de principe Epheſiorum Hermo-
tempnere doro,vniuerſos ait Epheſios eſſe morte multan-
mēdoſè. dos, quòd,cùm ciuitate expellerent Hermodo-
Ἡμέων rū,ita locuti ſunt,∴Nemo de nobis vnꝰ excellat
μηδὲ ſed,ſi quis extiterit,alio in loco, & apud alios
εἷς ὀνήϊ- ſit. An hoc non ita fit omni in populo?nonne
στος ἔστω. omnem exſuperantiam virtutis oderunt?quid?
εἰ δέ τις Ariſtides(malo enim Græcorum, quàm noſtra
τοιοῦτος, proferre) nonne ob eam cauſam expulſus eſt
ἄλλοθι patria,quod præter modū iuſtus eſſet?Quantis
καὶ μετ' igitur moleſtijs vacant,qui nihil omnino cum
ἄλλων. populo contrahunt?quid eſt enim dulcius otio
literato?ijs dico literis,quibus infinitatem re-
rum,atque naturæ,&in hoc ipſo mundo cælum,
terras,maria cognoſcimus.† Contempto igitur 106
honore,cōtempta etiam pecunia,quid relinqui-
a al. exſu- tur,quod extimeſcendum ſit?*a* exſilium, credo
lium. quod in maximis malis ducitur.∴ Id ſi propter
alienam, & offenſam populi voluntatem ma-
lum eſt:quam ſit ea contemnenda, paulò antè
dictum eſt.Sin abeſſe à patria miſerum eſt:ple-
næ miſerorum prouinciæ ſunt:ex quibus admo-
dum pauci in patriam reuertuntur. † At mul- 107
tantur bonis exſules.Quid tum?parumne mul-
ta de toleranda paupertate dicuntur? iam
b al. exſu- verò *b* exſilium, ſi rerum naturam, non igno-
lium. miniam nominis quærimus,quantum demum
a

à perpetua peregrinatione differt? in qua ætates ſuas Philoſophi nobiliſſimi cõſumpſerunt, Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacydes, Ariſtoteles, Theophraſtus, Zeno, Cleanthes, Chryſippus, Antipater, Carneades, Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Poſidonius, innumerabiles alij: qui ſemel egreſſi, nunquam domum reuertere. 33 *c* At enim * non ſine 34 ignominia afficere poterit ſapientem. de ſapiente enim eſt hæc omnis oratio, cui iure id accidere non poſſit. nã iure exſulantem conſolari non

108 oportet. † Poſtremò ad omneis caſus facillima ratio eſt eorũ, qui ad voluptatẽ ea referũt, quæ ſequuntur in vita, vt, quocunq; hæc loco ſuppeditẽt, ibi beatè queant viuere. Itaq; ad omnem rationem Teucri vox accommodari poteſt,

„ *Patria eſt, vbicunque eſt bene.*

Socrates quidem cùm rogaretur, cuiatẽ ſe eſſe diceret, Mundanum, inquit. totius enim mundi ſe incolam, & ciuẽ arbitrabatur. Quid T. *d* Albutius? nõne animo æquiſſimo Athenis exſul philoſophabatur? cui tamen illud ipſum non accidiſſet, ſi in repub. quieſcens, Epicuri legi-

109 bus paruiſſet. † Qui enim beatior Epicurus, quòd in patria viuebat, *e* quàm Metrodorus, quod Athenis? *f* aut Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arceſilam, quo eſſet beatior? Quanti verò iſta ciuitas æſtimanda eſt, ex qua boni, ſapienteſq; pelluntur? Demaratus quidem Tarquinij regis noſtri pater, tyrannum Cypſelũ quod ferre nõ poterat, fugit Tarquinos Corintho, & ibi ſuas fortunas conſtituit, ac liberos

c L. *At enim non erit ſine ignominia. Ignominia afficere poterit ſapientem? de ſapiente enim.* &c.

d al. *Albucius.*

e v.c. *quã quod Athenis Metrodorus.*

f fort. *An Plato Xenocratem vincebat, aut Pol.*

ros procreauit. Num ſtultè antepoſuit exſilij
libertatē domeſticæ ſeruituti? † Iam verò mo- 110
tus animi, ſollicitudines, ægritudineſq; obliuio
ne leniuntur, traductis animis ad voluptatē. Nō
ſine cauſa igitur Epicurus auſus eſt dicere, ſē
per in pluribus bonis eſſe ſapientē, quia ſēper
ſit in voluptatibus. Ex quo effici putat ille, ꝙ
quærimus, vt ſapiens ſemper beatus ſit. etiam-
ne, ſi ſenſibus carebit oculorū, ſi auriū? Etiam.
nam iſta ipſa contemnit. † Primum enim, horri- 111
bilis iſta cæcitas quibus tandē caret volupta-
tibus? cùm quidam etiā diſputāt, ceteras volu
ptates in ipſis habitare ſenſibus: quæ autē ad-
ſpectu pcipiantur, ea nō verſari in oculorum
vlla iucūditate: vt ea, quæ guſtemus, *g* olfacia
mus, tractemus, audiamus in ea ipſa vbi ſenti-
mus, parte verſentur, in oculis tale nihil fit,
animus accipit quæ videmus. Animo autē mul
tis modis, varijſq; delectari licet, etiā ſi non ad
hibeatur adſpectus. Loquor autem de docto ho
mine, & erudito, cui viuere eſt, *h* cogitare. ſa-
piētis enim *i* cogitatio nō fermè ad inueſtigan
dum adhibet oculos aduocatos. etenim ſi nox
non adimit vitam beatam, cur dies nocti ſi-
milis adimat? † Appium quidem veterem 112
illum qui cæcus annos multos fuit, & ex magi-
ſtratibus, & ex reb. geſtis intelligimus, in illo
ſuo caſu nec priuato, nec publico muneri de-
fuiſſe. C. autē Druſi domum compleri conſulto-
ribus ſolitam accepimus: cùm, quorū res eſſet,
ſua ipſi non videbant, cæcum adhibebant du-
cem. Pueris nobis Cn. Aufidius prætorius & in
ſena-

g q. v. c. olefaciamus.

h voēiv

i q. v. c. cognitio.

ſenatu ſentētiā dicebat, nec amicis deliberantibus deerat,& Græcā ſcribebat hiſtoriam, &
113 videbat in literis.† k Diodorus Stoicus,cæcus, multos annos *l* noſtræ domi vixit. Is verò , q̄d credibile vix eſſet, cùm in Philiſophia multò etiam magis aſſiduè,quā antea,verſaretur , & cum fidibus Pythagoreorū more vteretur,cū que ei libri noctεis,& dies legerentur,quibus in ſtudijs oculis nō egebat:tamen,quod ſine oculis fieri poſſe vix videtur, geometriæ munus tuebatur,verbis præcipiēs diſcētibus , vnde,quo,*m* quamq;lineā ſcriberent. Aſclepiadē ferūt,non ignobilem,*n* Eretricū Philoſophum, *o* cùm quidā quæreret,quid ei cæcitas attuliſſet,reſpondiſſe,Vt puero vno eſſet comitatior. Vt enim vel ſūma paupertas tolerabilis ſit ſic liceat, *p* quod quibuſdam Græcis quotidie ſi cæcitas ferri facilè poſſit,ſi non deſint ſubſi-
114 dia *q* valetudinū. † Democritus luminib9amiſſis,alba ſcilicet,& atra diſcernere nō poterat: at vero bona,mala æqua,iniqua : honeſta,turpia:vtilia invtilia:magna,parua poterat:& ſine varietate colorū licebat viuere beatè; ſine notione rerū nō licebat.Atq;hic vir impediri animi etiā aciē adſpectu oculorū arbitrabatur. &,cùm alij ſæpe,quod eſſet ante pedes,non viderēt,*r* ille infinitatē omnē peregrinabatur,vt nulla in extremitate conſiſteret. Traditum eſt *ſ* etiā,Homerū cæcum fuiſſe.At eius picturam , non poëſim,videmus.Quę regio, quæ ora , qui locus Græciæ, *ſ* quæ ſpecies formæ , quæ pugna,quæ acies,quod remigiū,qui motus homi-
num

k L. *Diodotus.*
l v. c. *domi noſtre vixit.* & ita L.
m v. c. *quam lineam ſcr.* & ita L.
n L. *Eretriacum* & fort. *Eretrium.*
o fort. *cū quidā ex eo quęr.*
περιουσι πῖν.
q v c. *ad valitudinem.*
r L. *ille infinitatem*
ſ q. v. c. *quæ ſpecies, formaq; pugna, quæ acies.*

num,qui ferarum,non ita expictus eſt,vt, quæ ipſe non viderit,nos vt videremus, effecerit? quid ergo aut Homero ad delectationē animi ac voluptatē,aut cuiquā docto defuiſſe vnquā arbitramur? † aut,ni ita ſe res haberet,Anaxa 115 gōras,aut hic ipſe Democritus,agros,& patri monia ſua reliquiſſent:hic diſcendi,quærendique diuinæ delectationis 36 toto ſe animo *t* dedidiſſent? Itaque,augurē Tireſiā,quē ſapientē fingunt Poetæ,nunquam inducunt deplorantem cæcitatē ſuam:at vero Polyphemū Homerus cum immanem, ferumque finxiſſet, cum ariete etiam colloquentem facit,eiuſque laudare fortunas,quod,quà vellet,ingredi poſſet, 37 &,quæ vellet,attingere. *u* Recte hic quidē nihilo enim erat ipſe Cyclops, quam aries il- 116 le,prudentior. † In ſurditate veroquidnam eſt mali? erat ſurdaſter M.Craſſus *x* ſed aliud moleſtius,quòd malè audiebat,etiā,ſi,vt mihi videbatur,iniuria.Epicurei noſtri Græcè fari neſciunt,nec Græci Latinè.ergo hi in illorum,& illi in horum ſermone ſurdi : *y* omneſq; id nos in ijs linguis,quas nos intelligimus, quæ ſunt innumerabiles,ſurdi profectò ſumus At vocem citharœdi non audiunt: ne ſtridorem quidem ſerræ,tum cùm acuitur:aut grunnitum cum iugulatur ſus:nec,cùm quieſcere volunt, fremitum murmurantis maris. Et,ſi cãtus eos fortè delectãt,primum cogitare debent, antequā hi ſint inuēti,multos beatè vixiſſe ſapienteis:deinde multò maiorē percipi poſſe legendis his, quàm audiendis,voluptatē † Tum,vt paulò an 117 te cæcos ad auriū traducebamus voluptatem

t L. *dedidiſſent.*

u q v. c. *Et rectè quidem* & ita L.

x al. *ſed illud mol.*

y L *omneſque iti mnós.*

ſic

ſic licet ſurdos ad oculorum. etenim qui ſecú
loqui poterit, ſermonem alterius non requiret.
Congerantur in vnũ, omnia vt idẽ oculis, & au
ribus captus ſit: prematur etiã doloribus acer
rimis corporis: qui primum per ſe ipſi plerum ꝫ fort. *de*
que conficiunt hominem: ꝫ ſin forte longinqui *in, ſin for-*
tate producti, vehementius tamẽ torquent, quã *te long.*
vt cauſa ſit, cur ferantur: quid eſt tandem, dij
boni, quod laboremus? portus enim præſto eſt,
quoniam mors ibidem eſt, æternũ nihil ſentiẽ-
ti receptaculum.† Theodorus Lyſimacho mor
118 tem minitanti, Magnum vero, inquit, effeciſti,
ſi cantharidis vim conſecutus es. Paulus Perſæ
deprecanti, ne in triumpho duceretur, In tua
id, inquit, poteſtate eſt. Multa primo die: cùm de a ἢ πῖθι
ipſa morte quæreremus: non pauca etiam po- ἢ ἄπιθι
ſtero, cùm ageretur de dolore, ſunt dicta de b q. v. c
morte: quæ qui recordetur, haud ſane pericu- *iu violen*
lum eſt, ne non mortem aut optandam, aut cer *tiorũ mu*
tè non timẽdam putet. Mihi quidem in vita ſer *torũ i ici.*
uanda videtur illa lex, quæ in Græcorum con- non pl.
uiuijs obtinetur. *a* aut bibat, inquit, aut abeat c al. *dicit*
Et rectè. Aut enim fruatur aliquis pariter cum *Hierony-*
alijs voluptate potãdi: aut, ne ſobrius *b* in vio *mus:*
lentiam vinolentorum incidat, antè diſcedat: d L. Quod
ſic iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defu- *ſit ij Philo-*
giendo relinquas. Hæc autem, quæ Epicurus, to *ſophi.*
119 tidem verbis *c* dicit & Hieronymus.† *d* Quod e q. v. *&*
ſi ijs Philoſophis, quorum ea ſententia eſt, vt *dicamus.*
virtus per ſe ipſa nihil valeat: omne, quod ho-
neſtum nos, & laudabile eſſe *e* dicimus, id illis videtur
caſſum quiddam, & inanis vocis ſono decora
tum eſſe dicant; & tamen ſemper beatum eſſe
cen-

centent ſapientem: quid tandem à Socrate, &
Platone, perfectiſque Philoſophis faciendum
g putes? quorum alij tantã præſtantiam in bo-
nis animi eſſe dicunt, vt ab his corporis, & ex-
terna obſcurentur. † Alij autem hæc ne bona 120
quidem ducunt, in animo reponunt omnia. quo
rum controuerſiam ſolebat, tanquam honora-
rius arbiter, h iudicare Carneades. nam cum,
quęcumque bona Peripateticis, eadem Stoicis
commoda viderentur: neque tamen Peripateti
ci plus tribuerent diuitijs, bonæ valetudini, ce
teriſque rebus generis eiuſdem, quàm Stoici:
cùm ea, re non verbis ponderarentur: cauſam
eſſe diſſidendi negabat. Quare hunc locum ce-
terarum diſciplinarum Philoſophi, quẽadmo-
dum obtinere poſſint, ipſi viderint. Mihi tamen
gratum eſt, quòd de ſapientium perpetua bene
viuendi facultate dignum quiddam Philoſo-
phorum voce profitentur. † Sed quoniam manè 121
eſt eundum, has quinque dierum diſputationes
memoria comprehendamus. Equidem me etiã
conſcripturum arbitror. vbi enim melius vti
poſſumus hoc, cuicuimodi eſt otio? ad Brutum-
que noſtrum hos libros alteros quinque mitte-
mus: à quo non modò impulſi ſumus ad Philoſo
phicas ſcriptiones, verum etiam laceſſiti. In
quo quantum ceteris profuturi ſimus, non faci
lè dixerimus: noſtris quidem acerbiſſimis dolo
ribus, varijſque, & vndique circumfuſis mole-
ſtijs alia nulla potuit inueniri leuatio.

g q. u. c. *vides.*

h fort. di *iudicare.*

F I N I S.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]
Ca[illegible]

[illegible] Google